Міжнародний університет бізнесу і права

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

Науково-виробничий журнал

№26
2011

м. Херсон

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

№ 26
2011

Науково - виробничий журнал

Засновник і видавець: Приватний вищий навчальний заклад Міжнародний університет бізнесу і права. Україна.

73039. м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії 37-А

тел.факс (0552) 33-53-40, 33-53-38

e-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua. web: www.mubip.org.ua

Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 15586-4058ПР від 03.09.2009р.

Затверджено постановою ВАК за № 1-05/5 від 18.11.2009р. як фахове видання з економіки і підприємництва

Періодичність видання: 2, 3 рази на рік.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжнародного університету бізнесу і права 24.11.11р., протокол № 5.

Головний редактор: Жуйков Г.Є., доктор економічних наук., професор.

Заступник головного редактора: Наумов О.Б., доктор економічних наук, професор.

Редакційна рада:

Білоусова С.В. - доктор економічних наук, професор, Міжнародний університет бізнесу і права, дійсний член Міжнародної Академії Економіки та Екотехнологій;

Левківський К.М. - кандидат історичних наук, академік Академії інженерних наук України, замісник директора Науково-методичного центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України;

Некряч А.І. - к.п.н, в.о. ректора, Міжнародний університет бізнесу і права

Відповідальний секретар: Крупіца І. В.

Редакційна колегія: Білоусов О.М., д.е.н., доцент, В'юн В.Г. – д.е.н., професор; Гавриш В.І. – д.е.н., професор; Гаркуша А.Н. – д.е.н., професор; Горлачук В.В. – д.е.н., професор; Данилін В.М. – д.е.н., професор; Іртищева І.О. – д.е.н., доцент; Лагодієнко В.В. – д.е.н., професор; Наумов О.Б. – д.е.н., професор; Топіха І.Н. – д.е.н., професор; Шаповалова І.О. – д.е.н., доцент.

У збірнику подаються результати наукових досліджень з питань економіки та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також економіки природокористування та охорони навколишнього середовища.

Рекомендовано для науковців, викладачів, аспіратів, студентів, фахівців у галузі економіки, управління, права державних і місцевих органів самоврядування.

Усі права захищені. Повний або частковий передрук і переклади дозволено лише за згодою автора або редакції. При передрукуванні посилатися на „Бізнес-навігатор".

Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

©Міжнародний університет бізнесу і права. 2011

© Колектив авторів. 2011

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Кидюк А.М.
АНАЛІЗ РИНКУ М'ЯСА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ …… 5
Пашко П.В.
СИСТЕМА ГАРАНТІЙНИХ ЗОБОВЯЗАНЬ
ПРИ ВВЕЗЕННІ ТОВАРУ НА ТЕРИТОРІЮ США ……. 9
Сімонова В.С.
ДОКРИЗОВИЙ МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ
РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ …… 15
Січко А.В.
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ……. 19
Копитко В.І.
НАПРЯМИ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ АПК
РЕГІОНУ …….. 25
Купрік П.А.
МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК ЯК ОБ'ЄКТ
ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО РОЗВИТКУ …….. 30
Косолапов А.Ф., Пашкевич М.С., Куга А.Г.
ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ У БІЗНЕС-ІНКУБАТОРАХ ВНЗ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 33
Бабич А.В.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ РИНКІВ
В УКРАЇНІ …… 39
Орленко О.В.
ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИРОВИННОЇ ТА
ПЕРЕРОБНОЇ БАЗИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ……. 45
Бавико О.Є.
ДЕПРЕСІЯ ЯК ФЕНОМЕН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ – ВИЗНАЧЕННЯ,
ПРИЧИНИ, ПРОГНОЗИ ……. 49
Пономарьова М.С.
ПОБУДОВА НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ
ПРАЦІ В ЕКОНОМІЧНОМУ МЕХАНІЗМІ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ……... 56
Жибак М.М.
ДЕМОГРАФІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО ТРУДОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ І ВІДПОВІДНІСТЬ ЙОГО РИНКОВИМ ВИМОГАМ 66
Авак'ян Л.В., Брод О.В., Зінов'єв Р.П.
ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 75
Скупський Р.М.
ПРОМИСЛОВЕ ОВОЧІВНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ В
РОЗБУДОВІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ …… 78
Сорокіна К.В., Борисенко Т.О.
КОНКУРЕНТНА ПОЗИЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
ПРИ ВИХОДІ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК …….. 83
Дікарєв О.А.
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СИСТЕМ ……. 87

ФІНАНСИ

Ботвіна Н.О.
ВАЖЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ ……. 94
Корнієнко О.В.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ …… 98
Танклевська Н.С.
ПАРАДИГМА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА КРАЇНИ ……... 106

Діденко О. М.
СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ …… 112
В'юн В. Г., Матвієнко С. В.
РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ……. 117
Бойко Л.І.
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО І ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ …… 123
Новіков О.Є.
УПРАВЛІННЯ РИНКОМ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ …… 129

УПРАВЛІННЯ

Мудрак Р. П.
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПІСЛЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ В СОТ: ОБМЕЖЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ …….. 133
Сімченко Н.О., Панченко В.П.
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ …… 138
Лагодієнко В.В.
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ……. 145
Шарко М.В., Буренко Ю.А., Нездойминога Е.А.
МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ И РИСКА …… 149
Макаренко Ю.П.
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В США ……. 156
Прохорчук С.В.
СТРАТЕГІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ … 161
Бурова О.М.
МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА МОЛОКОПРОДУКЦІЮ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ……. 166
Клочан В.В.
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА …. 170
Пушак Я.Я.
АГРОПРОДОВОЛЬЧА СФЕРА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ……. 176

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Сохнич О.А., Білоусов О.М.
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ …….. 183
Іванов А.М.
«ТЕМНИЙ» ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ ……. 186
Ключник А. В., Галабір Г.С.
ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ …… 192

УДК: 339.13(477.73):637.5

Кидюк А.М.

АНАЛІЗ РИНКУ М'ЯСА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах економіка нашої країни має працювати за принципом європейського ринку, вітчизняні підприємства повинні забезпечити достатню кількість продуктів харчування високої якості з низькою собівартістю, бути конкурентоспроможними на ринках споживача.

Особлива роль при цьому відводиться галузям, які виробляють найбільш цінний продукт харчування – м'ясо. У той же час виробництво м'яса у період переходу на ринкові засади зіткнулося з великими труднощами, що спричинили значні темпи зменшення поголів'я тварин, зниження продуктивності та виробництва продукції, зростання її собівартості – внаслідок чого наростає збитковість галузі тваринництва.

Причина цих явищ пояснюється відсутністю чіткої концепції аграрного розвитку та формування ринку, недосконалістю ринкової інфраструктури, неспроможністю господарств населення забезпечити нарощування виробництва м'яса, в результаті чого є недостатня пропозиція м'ясопродуктів вітчизняного виробництва на ринку, а в підсумку рівень споживання м'яса населення значно менший за мінімально-нормативні показники. В такій ситуації проблема виробництва м'яса і формування його ринку набуває вагомого значення і актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми виробництва м'яса та формуванням його ринку займаються багато науковців, зокрема: В.Г.Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, М.В. Зубець, І.Н.Топіха, В.І. Топіха, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак та ін. Не зменшуючи значення робіт, присвячених проблемі дослідження формування ринку м'яса, необхідно відзначити, що недостатньо вирішеними залишаються дослідження проблем розвитку ринку м'яса на регіональному рівні та чинників, які забезпечують стабілізацію та збільшення обсягів виробництва м'яса і підвищення його якості.

Мета статті полягає у дослідженні стану та основних тенденцій розвитку поповнення внутрішнього ринку області м'ясом та виявлення чинників, що забезпечують підвищення обсягів виробництва та покращення якості продукції.

Виклад основного матеріалу. Споживання населенням м'яса та м'ясопродуктів в Україні у 2010 році зросло до 52 кг, а в області до 43,6 кг. Щоб досягнути показника розвинутих країн світу – 85 кг м'яса на рік, вітчизняним виробникам необхідно майже подвоїти обсяги виробництва м'яса.

У структурі споживання м'яса в області за підсумками 2010 року більша частка припадає на яловичину та телятину (43,8%), і майже рівні частки на свинину (23,3%) та птицю (29,6%). При цьому, спостерігаються найбільші темпи зростання споживання м'яса птиці. Заміщення м'ясом птиці споживання інших видів м'яса, відбулося в результаті більших темпів зростання цін на яловичину та свинину [4].

Розвиток галузі тваринництва залежить від поголів'я худоби та птиці, яке протягом останніх років зазнало значних змін. Так, на кінець 2010 рік в Миколаївській області в усіх категоріях господарств нараховувалося 141,4 тис. голів великої рогатої худоби (на 56,7% менше, ніж в 2000 році), у тому числі корів – 92,4 тис.голів (на 63,9% менше). Зовсім інша ситуація спостерігається з поголів'ям свиней та птиці. В 2010 році поголів'я свиней збільшилося до 166,9 тис. голів, тобто на 22,0% порівняно з 2000 роком. Щодо поголів'я птиці, то на кінець 2010 року воно зросло на 65,8%, та склало 4198,1 тис. голів.

Збільшення поголів'я худоби та птиці спостерігалося і в господарствах населення, де зосереджена значна частина поголів'я худоби та птиці: на 1 січня 2011 року вони утримували 84,5% поголів'я великої рогатої худоби (у тому числі корів – 90,6%); 58,8% - свиней; 48,7% - птиці всіх видів.

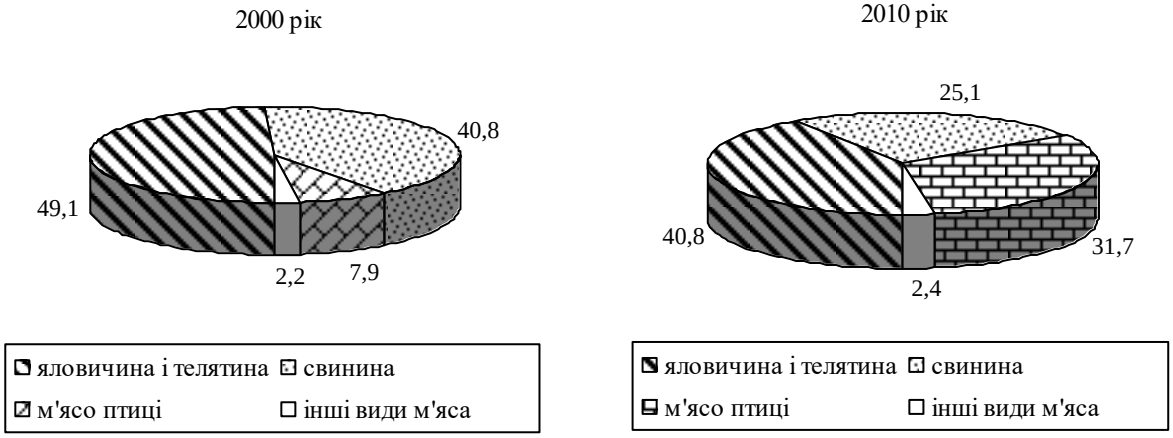
В рейтингу виробників м’яса України Миколаївська область посідає останнє місце. Зменшення виробництва м’яса та м’ясопродуктів позбавляє населення найцінніших продуктів харчування, а від того значно залежить демографічна ситуація, добробут населення, міцність здоров’я, працездатність та рівень загального розвитку.

При відсутності достатніх обсягів вітчизняного виробництва м’яса дефіцит покривається імпортом. М’ясопереробні підприємства залишаються у виграшній ситуації, оскільки мають можливість закуповувати неякісне, дешеве м’ясо та зосереджуватися на виробництві більш дешевих виробів, які на сьогодні користуються найбільшим попитом у населення.

У січні-серпні 2011 року країна збільшила експорт м'яса одночасно скоротивши його імпорт. Експорт м'яса із країни склав 45 тис. тонн, що на 50% більше, ніж за аналогічний період 2010 року, а імпорт за цей період скоротився з торішніх 190 тис. тонн до 95 тис. тонн. Вітчизняне тваринництво поступово збільшує рівень забезпеченості України м’ясом. У 2008 році частка імпортованого м’яса складала 23%, в 2009 році – 19%, а в 2010 році вже 16% [2].

Формування пропозиції на ринку м’яса безпосередньо залежить від обсягів його виробництва. Частку кожного виду м’яса у загальній структурі виробництва м’яса по області за 2000 та 2010 роки наглядно видно з графіків, що представлені на рис. 1.

У структурі виробництва м’яса за видами в усіх категоріях господарств області в 2000 році найбільшу питому вагу займає яловичина та телятина, і становить 49,1%. Останнім часом, її питома вага дещо зменшилася, і у 2010 році склала 40,8%, що відбулося за рахунок значного збільшення питомої ваги м’яса птиці (31,7%). Різке підвищення цін на яловичини та свинину сприяло активізації ринку м’яса птиці. При цьому темпи росту цін на м’ясо птиці були значно меншими, та й вартість залишається найнижчою. Така ситуація призвела до того, що попит на м’ясо птиці почав швидко зростати в порівнянні з іншими видами м’яса, що й стало наслідком змін у структурі виробництва м’яса в цілому по області.

Джерело: Головне управління статистики Миколаївської області

Рис.1 Структура виробництва м’яса за видами в усіх категоріях господарств Миколаївській області у 2000 і 2010 роках, %

За період економічної кризи м’ясне виробництво суспільного сектору області практично повністю було зруйновано. Лише останнім часом ситуація почала змінюватися на краще (табл. 1).

За 2010 рік обсяги вирощування худоби та птиці в живій вазі перевищили рівень 2009 року на 7,1%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах - на 19,2%, господарствах населення – на 3,8 %. У сільськогосподарських підприємствах обсяги

вирощування худоби та птиці порівняно з 2009 роком перевищено за рахунок нарощування поголів'я свиней та птиці всіх видів.

Як бачимо, у 2010 році у всіх категоріях господарств співвідношення вирощування худоби та птиці до їх реалізації складало 108,1%, в сільськогосподарських підприємствах – 128,3%, а в господарствах населення – 103,0%. Отже, перевищення обсягів вирощування худоби та птиці над реалізацією свідчить, що тваринництво аграрних підприємств області характеризується інтенсивністю господарювання.

Таблиця 1

Вирощування та реалізація на забій худоби та птиці усіх видів у живій масі, тис.тонн

Категорії господарств	Роки					
	2000р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.
Обсяги вирощування худоби та птиці в живій масі						
Усі категорії господарств	60,4	44,3	38,5	45,6	46,3	49,6
у тому числі:						
сільськогосподарські підприємства	12,2	11,2	11,2	9,5	9,9	11,8
господарства населення	48,2	33,1	27,3	36,1	36,4	37,8
Реалізовано на забій худоби та птиці в живій масі						
Усі категорії господарств	71,2	44,4	50,7	46,0	39,9	45,9
у тому числі:						
сільськогосподарські підприємства	21,5	9,3	12,0	9,0	8,5	9,2
господарства населення	49,7	35,1	38,7	37,0	31,4	36,7

Джерело: Головне управління статистики Миколаївської області

Збільшення обсягів реалізації худоби та птиці супроводжувалось структурними змінами і перерозподілом каналів реалізації (табл. 2).

Традиційними каналами реалізації худоби та птиці господарствами суспільного сектору і надалі залишаються такі: на ринку, палатки, через власні магазини; населенню через систему громадського харчування; продаж заготівельним організаціям.

Таблиця 2

Структура реалізації худоби та птиці у сільськогосподарських підприємствах (у відсотках до загального обсягу)

Роки	Канали реалізації			
	переробним підприємствам	на ринку	населенню	за іншими
2000	7,3	53,5	33,3	5,9
2006	38,3	20,3	8,1	33,3
2007	43,3	20,6	4,5	31,6
2008	39,2	21,5	3,9	35,4
2009	33,4	25,9	2,9	37,9
2010	36,7	20,2	2,6	40,5

Джерело: Головне управління статистики Миколаївської області

За досліджуваний період реалізація худоби та птиці переробним підприємствам у 2010 році була на 29,4% вище рівня 2000 року. Останніми роками реалізація цього виду продукції зростає, і в 2010 році досягла 36,7% загального обсягу. Також значно зросла частка реалізації худоби та птиці за іншими каналами (на 34,6% проти 2000 року).

Сьогодні, як і в попередні роки особливо значну частку в структурі продажу займають реалізація худоби та птиці на ринку, через власні магазини, палатки. Це найбільш надійне джерело надходження готівки до виробника продукції. Споживачі з низьким рівнем доходів надають перевагу купівлі м'яса на стихійних ринках, де ціни на 10-20% нижчі, ніж на міських. Але необхідно відмітити, що на ринку м'яса спостерігається ряд негативних явищ, зокрема, залишається низькою якість м'яса худоби та птиці, яка пропонується на ринку вітчизняними виробниками; недостатнім є контроль з боку держави за просуванням на ринок імпортної продукції.

Цінова ситуація на ринку м'яса з 2000 року значно змінилася. Так, в 2010 році сільськогосподарські підприємства реалізовували худобу та птицю в живій масі по цінам, які в 4,6 рази перевищували їх рівень 2000 року. Це пов'язано, насамперед з підвищенням цін на зернофураж та комбікорми, електроенергію.

В області протягом останніх років відбувається зростання собівартості виробництва продукції тваринництва, зокрема свинини – на 15%, яловичини – 33,4%, м'яса птиці – на 53,9% порівняно з 2009 роком.

За підсумками 2010 року, галузь тваринництва, як і в попередньому році залишається нерентабельною. Порівняно з 2009 роком збільшилася збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби (-46,0% проти -38,8% в 2009 році) та м'яса птиці (-41,7% проти -19,3%), а прибутковість вирощування свиней знизилася з 2,2% до (-) 27,6% у 2010 році. В цілому, підприємствами тваринницької галузі загальний рівень збитковості становив -2,5% проти 5,5% рівня рентабельності 2009 року [1].

Слід зазначити, що у 2010 році підприємствам області надійшло 55 тис. грн бюджетних тваринницьких дотацій і 2015 тис. грн за рахунок відшкодування ПДВ [3].

Для розвитку вітчизняного ринку м'яса в області була розроблена Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2011-2014 роки, яка передбачає поступове зростання обсягів виробництва продукції тваринництва на рівні 0,5-4 відсотки на рік за рахунок збільшення чисельності поголів'я худоби і птиці та підвищення їх продуктивності. Таких результатів можна буде досягти за рахунок:

1) зростання питомої ваги обсягів виробництва продукції тваринництва у суспільному секторі (за рахунок інтенсивного розвитку великотоварних господарств) та поступового їх скорочення у приватному секторі у межах до 5% на рік;

2) впровадження ефективних методів регулювання ринку м'яса;

3) надання фінансової підтримки розвитку галузі тваринництва за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Висновки. Пріоритетом соціального і економічного розвитку області є стабілізація та нарощування обсягів виробництва м'яса, поліпшення його якості та забезпечення захисту вітчизняного товаровиробника. Для вирішення цих проблем необхідно:

- впроваджувати у виробництво нові науково обґрунтовані технології та сучасні наукові розробки;
- дотримуватися технології виробництва продукції та усувати чинники зниження її якості;
- при переробці дотримуватися міжнародних стандартів, а для виробництва використовувати високопродуктивні породи з цінними племінними характеристиками;
- знизити собівартість продукції на основі оптимального витрачання всіх видів ресурсів;
- збільшення державної підтримки вітчизняних підприємств та просування їх продукції на зовнішній ринок.

Успішне вирішення висвітлених вище проблем забезпечить вітчизняному товаровиробникові гідне місце як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Анотація

У статті проаналізовано сучасний стан та особливості розвитку ринку м'яса в Миколаївській області, обґрунтовано вплив окремих чинників на його розвиток та запропоновано шляхи вирішення проблем галузі.

Ключові слова: споживання м'яса, ринок м'яса, ціна, якість, попит, пропозиція, тваринництво, продуктивність.

Аннотация

В статье проанализировано современное состояние и особенности развития рынка мяса в Николаевской области, обоснованно влияние отдельных факторов на его развитие и предложены пути решения проблем отрасли.

Ключевые слова: потребление мяса, рынок мяса, цена, качество, спрос, предложение, животноводство, производительность.

Summary

In the article the modern consisting and features of market of meat development is analysed of the Mykolaiv region, grounded influence of separate factors on his development and the ways of decision of problems of industry are offered.

Key words: consumption of meat, market of meat, price, quality, demand, suggestion, stock-raising, productivity.

Список використаних джерел:

1. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Миколаївської області: статистичний збірник / за ред. З.А. Лук'яненко. — Миколаїв, 2010. — 126с.
2. Україна у цифрах 2010: статистичний збірник / за ред.. О.Г. Осауленка. — Київ, 2011. — 252с.
3. Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами за 2010 рік : статистичний бюлетень. — К., 2011. — 112с.
4. Тваринництво Миколаївщини : статистичний збірник / за ред. З.А. Лук'яненко. — Миколаїв, 2011.— 211с.
5. Обсяги та середні ціни реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами області: статистичний збірник / за ред. З.А. Лук'яненко.— Миколаїв, 2011. — 225с.

УДК: 338.24, 339.543

Пашко П.В.

СИСТЕМА ГАРАНТІЙНИХ ЗОБОВЯЗАНЬ ПРИ ВВЕЗЕННІ ТОВАРУ НА ТЕРИТОРІЮ США

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1], яка підготовлена Комітетом з економічних реформ при Президентові України у розділі «Реформування митних процедур» для спрощення, підвищення ефективності й прискорення процесу митного оформлення запропоновано здійснювати подальшу модернізацію митного законодавства на основі законодавства ЄС, зокрема ЕС Customs Blueprints (Митні прототипи) [2].

Однією з цілей реалізації Митних прототипів є розвиток і реалізація механізму спрощення процедур торгівлі для зменшення витрат, інформації, документації та часу, який витрачається на реалізацію митних та інших формальностей для торгової спільноти, та забезпечення безпеки ланцюга поставок. Одночасно Прототипи передбачають збереження та посилення функції забезпечення безпеки ланцюгу поставок товарів.

Перед митною службою стає проблема одночасної реалізації спрощення митних процедур та проблеми посилення митного контролю. Це рішення можливе через введення прозорих та єдинообразних процедур митного контролю.

Рішення про введення системи гарантій, яке базується на визначеному вище принципі, надає можливість суб'єктів ЗЕД планувати свій бізнес, зменшити ризики затримки товару в місцях митного оформлення, а державі (у особі митної служби) зменшити ризик недоотримання митних податків. Важливим для організації роботи митниці є процедура контролю за рухом товарів територією України. Існуючи процедури не передбачають обов'язкову фінансову заставу при ввезенні усіх груп товарів на територію України.

Важливою складовою національної безпеки України є митна безпека [3]. Стан реалізації механізмів спрощення й прискорення процесу митного оформлення є складовою показників забезпечення митної безпеки держави, але комплексне вивчення питання введення прозорих уніфікованих механізмів спрощення самої процедури забезпечення гарантування доставки товарів до місць призначення без залучення громіздких додаткових структур і механізмів, на сьогодні відсутнє.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В умовах формування економічної моделі сприяння торгівлі та налагодженню партнерства між митницею та торговою спільнотою за допомогою прозорих та ефективних процедур [4] актуальним залишається завдання митниці по забезпеченню ефективності контролю руху товарів та забезпеченні, в такий спосіб, безпеки інтересів держави і наповнення державної скарбниці. Визначення механізмів забезпечення ефективного митного контролю одержало досить широке розповсюдження в науковій літературі, навчальних посібниках в зв'язку з значною увагою, яку приділяють цьому питанню держава, громадські організації, різні партії і рухи, науковці.

Пошук і розробка методів наукової оцінки процесів формування митної безпеки, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо механізмів формування митної діяльності мають місце в роботах таких учених та практиків як Бережнюк І.Г, Демченко С.С., Єгоров О.Б., Жаліло Я.А., Ліпіхина Т.Д., Луговець В.А., Мальнов В.А., Мунтіян В.І., Пісной П.Я., Ярошенко Ф.О. та інших.

Основною метою статті є визначення окремих питань забезпечення ефективності митного контролю, пов'язаних з визначенням системи гарантійних зобов'язань при ввезенні товару на територію країни.

Виклад основного матеріалу. В стратегічних цілях, які визначені в розділі «Сприяння торгівлі та взаємовідносини з бізнесом» Митних прототипів [2] визначена необхідність розвитку торгового партнерства для забезпечення того, щоб організація і робочі методи митниці враховували вимоги законної торгівлі; встановлення сервісно-орієнтованого підходу к торгівлі шляхом прозорих та передбачуваних процесів, норм і методів контролю.

Однією з основних функцій митної служби безумовних є забезпечення надходжень митних податків до бюджету, при цьому важливою складовою митного контролю при виконанні цього завдання є встановлення механізмів гарантування як надходження податків, так і доставляння товарів до визначених місць.

Глобально це питання вирішується двома способами: або товари проходять процедури митного контролю на кордоні (зі сплатою податків), або держава встановлює механізми гарантій доставки товарів. Встановлення таких механізмів при формуванні митного законодавства (наприклад, оновленні Митного кодексу) є важливою складовою

виконання стратегічних цілей Митних прототипів. Міжнародний досвід встановлення митних процедур завжди є цікавим для митних науковців і практиків.

Наприклад, Сполучені Штати Америки за основу при формуванні своєї системи гарантій встановили підхід безумовності і пріоритетності захисту інтересів держави. Цей підхід кратко можна сформулювати як обов'язковість внесення фінансового залогу за товари, які ввозяться, який покриває усю суму податків за ці товари. Інформація про цей механізм надається на основі презентації Брюса Ингле - керівника підрозділу Митного та прикордонного Агентства США (МтПА США), якій відповідає за збір митних податків та зборів. Гарантії розподіляються на два виду: гарантії по одиночним угодам та постійні гарантійні застави. В гарантіях по одиночним угодам митна гарантія покриває 1 транзакцію. Сума цієї гарантійної застави дорівнює сумі вартості товару та сумі мита, податків і зборів, які необхідно сплатити. Митниця встановлює такий вид гарантії у разі, якщо суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності працює менше року (як форма зменшення митного ризику від недобропорядності суб'єкта).

Постійні гарантійні застави (діючи впродовж всього строку дії договору) розраховується як 10 відсотків від суми мит, податків та зборів, сплачених протягом попередніх 12 місяців. Договір на таки гарантії як правило підписується на рік. Річна гарантія може бути підвищена.

У разі наявності несплачених рахунків у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, наявності аналітичних даних, пов'язаних з митними ризиками відносно суб'єкта митного оформлення, та за умови наявності діючого договору на постійну гарантійну заставу її сума розраховується як 10 відсотків суми усіх сплачених за попередні 12 місяців мит, податків та зборів, суми усіх несплачених рахунків та суми, яку визначає начальник митного органу, який проводить митне оформлення (у разі, якщо, наприклад, заставу вносить 3 особа (страховик)).

Несплаченими рахунками вважається також несвоєчасність сплачення податків. Гарантійна застава оформлюється, коли товар імпортується та випускається Митним та прикордонним Агентством США, або випускається з ліцензованого МтПА США складу для споживання. МтПА США встановлені форми документів, які необхідно оформити для отримання та підтвердження гарантійної застави.

Припинення дії гарантійної застави проводиться імпортером або поручителем (гарантом). Міністерство фінансів США може відкликати повноваження поручителя (гаранта).

Якщо начальник митного органу (порту) вважає, що прийняття угоди, забезпеченої постійною гарантійною заставою, поставить під загрозу прибуток або перешкоджатиме застосуванню законів або директив МтПА США, він має право вимагати надання додаткових гарантій.

Гарантійна застава вважається насиченою тоді, коли сума, на яку така застава виписується, внесена в повному обсязі (від страховщиков в паперовому вигляді). Якщо начальник митниці вважає, що по гарантії використані усі кошти, то він вимагає від суб'єкта митного оформлення внесення повного зобов'язання. Залог зберігається на рахунках митниці.

Мета митного оформлення двоєдина – це забезпечення безпеки держави при ввезенні товарів на територію країни та збір митних податків. При оформленні імпорту митники здійснюють дві процедури: догляд товару та порівняння отриманої інформації з декларацією; контрольні дії, пов'язані з забезпеченням ввезення товарів на територію держави з сплатою податків. Митниця надає дозвіл внести цю суму до виходу із порту (як гарантії доставки товару). Це є обов'язковою умовою для всіх товарів. Дозвіл на виїзд товару з порту надається тільки після сплати гарантії.

Порушення умов гарантійної застави приводить до ліквідних збитків.

Така жорстка позиція держави продиктована прагматичним економічним підходом: державі дешевше забезпечувати контрольні дії на кордоні, ніж контролювати товар при

переміщенні його по території країни.

Українська система гарантій надає можливість імпортеру вибрати від гарантії, у тому числі такий затратний (для держави), як супроводження товарів митниками по територій країни до місця оформлення. Таким чином перекладається відповідальність за товар з власника на митника. До речі, усе митне законодавство України базується на тезисі «митник зобов'язаний», а митне законодавство США на «митник має право». І це суттєва різниця, яка приводить до тотального контролю зі сторони митниці за товаром, що переміщується і, як наслідок, до посилення форм контролю і часу митного оформлення.

Проект Митного кодексу, який обговорювався в Комітеті Верховної Ради України з питань фінансів,банківської діяльності, податкової та митної політики, та прийнятий в першому читанні («Про т внесення змін до Митного кодексу України та інших законодавчих актів України» реєстраційний №8130-д) передбачає у випадках, визначених цим Кодексом, виконання зобов'язань осіб, що випливають з митних процедур, забезпечувати шляхом надання митним органам забезпечення сплати митних платежів у формах, що передбачені для цієї митної процедури.

Формами забезпечення сплати митних платежів пропонуються:

1) фінансова гарантія;

2) перевезення товарів митним перевізником;

3) перевезення на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 року (Конвенції МДП);

4) перевезення на умовах Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбул,1990 рік) із застосуванням книжки (carnet) А.Т.А.

Визиває сумнів необхідності другої форми гарантії – перевезення товарів митним перевізником. Така форма надає можливість перетоку товарів к таким перевізникам та заставить на наступних етапах проводити дії по контролю за сумлінністю перевізників, тобто брати на себе відповідальність за переміщення товарів територією країни, що, по суті, повторює недоліки існуючого законодавства.

При визначенні в проекті Кодексу митного перевізника, як підприємства, яке здійснює перевезення між митними органами товарів, що перебувають під митним контролем, без застосування при цьому заходів, передбачених окремими статтями цього Кодексу, та визначив умову, що митним перевізником може бути тільки підприємство-резидент, яке має у власності транспортні засоби, допущені до перевезення товарів під митним забезпеченням, або використовує такі транспортні засоби на підставі договору, можна прогнозувати різке збільшення зазначеного виду діяльності.

Наступна відмінність заходів, що пропонуються в проекті Кодексу – це наявність положення про випадки, визначені спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі митної справи, при яких фінансова гарантія не надається. Наприклад, якщо митний орган має підстави вважати, що зобов'язання, узяті перед ним, будуть виконані. Різниця підходів двох країн: митники однієї мають права посилити форму контролю, а митники іншої – мають право її пом'якшити. А всяка альтернатива зменшення контролю та можливості його уникнення – це підґрунтя різних корупційних діянь.

Проект Кодексу також передбачає, що фінансова гарантія може бути індивідуальною (одноразовою) та загальною (багаторазовою). По формі такій підхід співпадає з підходом США, але в проекті відсутня вимога залежності одноразової гарантії від терміну роботи імпортера та включення в гарантію сум, які дорівнюють вартості товару.

Процедури, що пропонуються, потребують створення механізмів їх реалізації. Важливими складовими на цьому шляху, крім посилення форм адміністративного часозатратного контролю, можуть стати механізми «Електронної митниці» [5], але потребують визначення та затвердження її методики та технології.

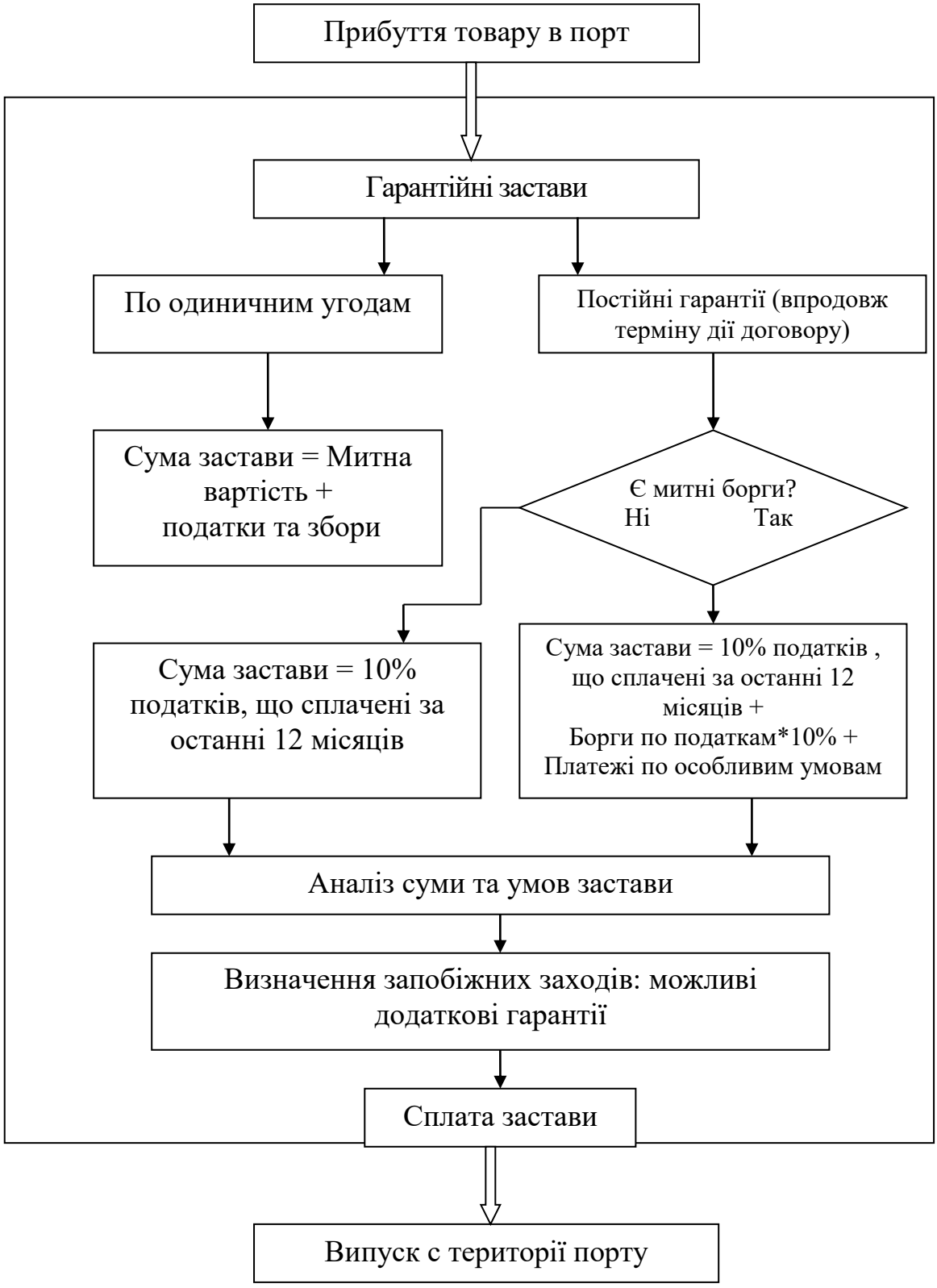

Рис. 1. Система гарантійних зобов'язань при ввезенні товаруна територію США

Вивчення та втілення в митні технології досвіду інших країн надає можливість впровадження системи гарантування наповнення державного бюджету, що вимагає митницю посилювати митний контроль на етапі до митного оформлення. Таким чином може бути реалізований концептуальний підхід митної служби «Митниця довіряє чесним суб'єктам» [4].

Висновки. Введення системи забезпечення гарантування сплати податків (а не гарантування доставки товарів) до державного бюджету є для Державної митної служби України заходом забезпечення ефективності митного контролю, дотримання митного законодавства України, одними з пріоритетів удосконалення митного адміністрування. Така система буде сприяти спрощенню та прискоренню митних формальностей, та вирішити такі завдання як раціональне використання трудових ресурсів митних органів, створення сприятливих умов для учасників зовнішньоекономічних відносин, що сприятимете забезпеченню митної безпеки держави.

Анотація

У статті представлено результати досліджень автора щодо системи гарантійних зобов'язань при ввезенні товару на територію США, елементи якої можуть бути використані в системі забезпечення митних надходжень до Державного бюджету України.

Ключові слова: митна безпека, гарантії, планування, аналіз ризиків.

Аннотация

В статье представлены результаты исследований автора относительно системы гарантийных обязательств при ввозе товара на территорию США, элементы которой могут быть использованы в системе обеспечения таможенных поступлений в Государственный бюджет Украины.

Ключевые слова: таможенная безопасность, гарантии, планирование, анализ рисков.

Summary

This article presents the results of the studies the author's system warranty when importing goods into the territory of the United States, elements of which can be used in the system of customs revenues to the State budget of Ukraine.

Keywords: customs security, assurance, planning, risk analysis.

Список використаної літератури:

1. Програма економічних реформ України на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Текст]/ Комітет з економічних реформ при Президентові України. – 2010. – 85с.
2. Customs Blueprints – pathways to modern customs [Текст] / Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities/ -2007/ - 89pp.
3. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) [Текст]: монографія/ П.В.Пашко. – Одеса.: Пласке. – 2009. – 628 с., іл.
4. Обличчям до людей. Концепція реформування діяльності митної служби України [Текст] / - К. : ДМСУ. – наказ від 30.10.2010. - №1311.
5. Митні інформаційні технології: навч. Посіб. [Текст] / О.Ф.Волик, О.В.Кащеєва, І.В.Дорда та ін.; за ред.. П.В.Пашка ; передмова А.В.Толстоухова. – К. : Знання, 2011. – 391 с. – (Митна справа в Україні).

УДК: 339.37

Сімонова В.С.

ДОКРИЗОВИЙ МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасній Україні резервом відновлення динамізму економіки є трансформація системи відтворення з опорою на внутрішньо-орієнтований сектор, у тому числі споживчу кооперацію. У структурі економіки держави торгівля характеризується стійким зростанням. У 2008 р. оборот роздрібної торгівлі становив 449,3 млрд. грн., а реальний обсяг валового внутрішнього продукту - 949,8 млрд. грн. За темпами підвищення валової доданої вартості у 2008 р. торгівля посідала третє місце серед галузей економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам споживчої кооперації присвячені цілі наукових досліджень та публікації вчених, таких як : Аліман М.В.[1], Апопій І.Н.[2], Бабенко С.Г.[3], Барибіна Я.О.[4], Березін О.В.[5], Куценко А.В.[6], Маркіна І.А.[7], Сторожук В.П.[8].

Завданням дослідження є: розгляд та порівняльний аналіз соціально-економічного стану роздрібної торгівлі споживчої кооперації у період з 2001-2009 роки.

Виклад основного матеріалу. Площа торговельних об'єктів протягом 2004-2008 рр. збільшилася на 35,3 %, зокрема у містах - на 52 %, за рахунок відкриття великих магазинів, а кількість роздрібних ринків зменшилася на 3 %. Споживачі надавали перевагу стаціонарним торговельним об'єктам - питома вага реалізації товарів на ринках скоротилась у 2008 р. до 26,3 % обсягу продажу споживчих товарів.

У 2008 р. обсяг коштів, що надійшли до бюджету в результаті сплати податків і зборів підприємствами торгівлі, становив 23 млрд. грн. (12,6 % загального обсягу надходжень)[9, 11]. Станом на 1 квітня 2009 р. загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у сферу торгівлі становив 3,744 млрд. дол. США, або 10,3 % обсягу іноземних інвестицій в економіку, що на 1,5 % більше від обсягу іноземних інвестицій на початок 2009 р. За цим показником внутрішня торгівля - на третьому місці після промисловості та фінансової діяльності.

Останніми роками в Україні відбуваються позитивні зміни у розвитку матеріально-технічної бази торгівлі, зокрема такі: впровадження сучасних торговельних технологій, створення роздрібних торговельних підприємств, які за рівнем культури обслуговування покупців відповідають вимогам європейських стандартів, створення вітчизняних торговельних мереж, що здійснюють торгівлю під однією торговельною маркою, дотримуються єдиної стратегії діяльності, мають єдиний центр управління, координації та контролю.

Недоліками організації торговельної діяльності в державі є нерівномірне розміщення торговельних об'єктів у містах, стихійне закриття діючих і відкриття нових торговельних об'єктів без узгодження з генеральними планами населених пунктів; значне скорочення мережі хлібних, овочевих, книжкових, галантерейних магазинів, водночас надмірне відкриття аптек, магазинів із продажу ексклюзивного одягу, автотранспортних засобів, ювелірних виробів; зменшення кількості об'єктів роздрібної торговельної мережі в сільській місцевості, особливо у віддалених і малодоступних районах; практична відсутність системи торговельного обслуговування соціально не захищених верств населення. Останнім часом набувають значної актуальності проблеми функціонування роздрібних ринків, де реалізуються здебільшого низькоякісні товари, зокрема фальсифікат.

Торгівля є провідною галуззю господарської діяльності системи споживчої кооперації. Питома вага споживчої кооперації із продажу продовольчих товарів, враховуючи ресторанне господарство, в товарообміні України у 2008 р. становила 6,6 %, у

2003 р. - 7,3 %. Організаційна структура системи споживчої кооперації, яка представлена в табл. 1, відображає тенденцію до скорочення структурних одиниць системи (РСС, РСТ, СТ, ринків). Кількість пайовиків на початок 2009 р. становила 595,4 тис. осіб. Необхідність аналізу обсягу товарообігу системи споживчої кооперації зумовлена тим, що це основний показник діяльності організацій і підприємств, який характеризує результат їх функціонування щодо залучення споживачів. Реалізація певного обсягу товарів формує основу для отримання прибутку, що є передумовою для реалізації стратегічних цілей діяльності.

Таблиця 1

Організаційна структура системи споживчої кооперації за 2003-2008 рр.

Структурний елемент системи споживчої кооперації	Кількість на відповідну дату			Абсолютне відхилення	
	01.01.2004	01.01.2008	01.01.2009	2008 р. до 2004 р.	2008 р. до 2007 р.
Кримспоживспілка	1	1	1	-	-
Облспоживспілки	21	21	21	-	-
Райспоживспілки	247	228	222	-25	-6
Райспоживтовариства	205	200	197	-8	-
Споживчі товариства	1849	1933	1911	+62	-22
Ринки	622	506	482	-140	-24

Товарообіг організацій і підприємств торгівлі системи споживчої кооперації формується під впливом низки факторів, які визначають його обсяг. Це такі фактори: обсяг і структура споживчого попиту і пропозиції споживчих товарів, стан конкуренції на певному регіональному товарному ринку, доходи населення, перелік і розмір податків, що формують ціну закупівлі та реалізації, розмір торговельної надбавки та цін реалізації, загальна макроекономічна ситуація, стратегія діяльності на споживчому ринку, спеціалізація, місце знаходження підприємства, забезпеченість товарообігу товарними та трудовими ресурсами, основними фондами, цінова та маркетингова політика підприємства.

Загальний обсяг роздрібного товарообігу споживспілок формується з обороту роздрібної торговельної мережі та підприємств громадського харчування. Динаміка даного показника за звітний період у цінах 2008 р. свідчить про тенденцію до збільшення загального обсягу товарообігу споживспілок проти 2001 р. У період з 2006-2008 рр. відбувалося збільшення показника на 19,76; 22,12; 19,33 % відповідно. Зокрема, у Вінницькій споживспілці обсяг товарообігу протягом звітного періоду постійно зростав, крім 2005 р. проти 2004 р. (відхилення 98,88 %). У 2008 р. найбільшого обсягу загального роздрібного товарообігу (млн. грн.) досягли Вінницька - 395,80; Рівненська - 379,20 споживспілки.

Динаміка роздрібного товарообігу підприємств і організацій споживспілок, розташованих у сільській місцевості, у 2001-2008 рр. у цінах 2008 р. характеризується збільшенням показника відносно 2001 р. (%): на 4,93 у 2002 р., 1,68 у 2004 р., 7,46 у 2005 р., 0,81 у 2006 р., 2,41 у р., 0,80 у 2008 р. Лише в 2003 р. товарообіг знизився відносно 2002 р. -темп росту становив 96,91 %. Найбільший товарообіг (млн. грн.) підприємств організацій споживспілок, розташованих у сільській місцевості, в 2007р. мали Вінницька - 268,00; Рівненська - 272,50 споживспілки [10].

У 2008 р. в обороті споживспілки найменшу питому вагу роздрібного товарообігу підприємств і організацій споживспілок, розташованих у сільській місцевості, мали Кіровоградська (35,75 %) і Черкаська (36,30 %) споживспілки.

Динаміка роздрібного товарообігу продовольчих товарів підприємств і організацій споживспілок у цінах 2008 р. визначається таким чином (%): відносно 2001 р. відбулося збільшення показника на 5,4 у 2002 р., на 4,63 у 2007 р. і зниження у 2006 і 2008 рр.,

відхилення становить 94,84 і 96,84 відповідно. Товарообіг продовольчих товарів у 2008 р. проти 2007 був меншим - відхилення становило 92,55 %. Найвище збільшення у 2008р. проти 2007 р. відбулося лише у Тернопільській споживспілці, що становило 7,34 %. У 2008 р. найбільший обсяг товарообігу продовольчих товарів (тис. грн.) був у Вінницькій - 312,10; найменший - 34,60 у Миколаївській споживспілках.

Аналізуючи роздрібний товарообіг непродовольчих товарів у цінах 2008 р., визначено тенденцію росту (%) відповідно до 2001 р. на 20,94 у 2002 р., 10,54 у 2006 р., 29,36 у 2007 р., 73,85 у 2008 р. У 2008 р. проти 2007 р. лише у Дніпропетровській і Миколаївській споживспілках відбулося зниження товарообігу, відхилення становило 86,89 і 87,42 %. У 2008 р. найбільший обсяг товарообігу непродовольчих товарів мала Вінницька (44,20 тис. грн.), найменший - Миколаївська (2,70 тис. грн.) споживспілки.

Динаміка роздрібної торговельної мережі підприємств і організацій споживспілок за 2001-2008 рр. відображає постійне скорочення загальної кількості об'єктів проти 2001 р. Зокрема, кількість магазинів і їх загальна площа зменшилась у 2006 р. відносно 2005 р. на 1,70 тис. од. та 120,20 тис. кв. м., у 2007 р. відносно 2006 р. - на 1,46 тис. од. та 104 тис. кв. м., у 2008 р. відносно 2007 р. - на 1,14 тис. од. та 79,10 тис. кв. м. У 2008 р. найбільшу кількість магазинів мала Вінницька споживспілка (1,49 тис. од.), найменшу - Чернівецька (0,27 тис. од.).

Організаційну характеристику підприємств торгівлі системи споживчої кооперації наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Організаційна характеристика підприємств торгівлі системи споживчої кооперації за 2003-2008 рр.

Вид торговельного підприємства	Кількість (одиниць)			Абсолютне відхилення	
	2003 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. до 2003 р.	2008 р. до 2007 р.
Магазини з них:	19647	13194	12057	-7590	-1137
Продовольчі	18039	12058	11044	-6995	-1014
Непродовольчі	1608	1136	1013		
Із загальної кількості магазинів: магазини самообслуговування	1264	1218	1425	+161	+207
Магазини, розташовані у сільській місцевості	15832	10806	9808	-6024	-998

Динаміка роздрібного товарообігу на 1 кв. м. торговельної площі підприємств і організацій споживспілок за 2001-2008 рр. у цінах 2008 р. свідчить про постійний ріст показника протягом звітного періоду відносно 2001 р. (%) на 16,24 у 2002 р., 78,35 у 2006 р., 99,67 у 2007 р., 110,79 у 2008 р.

Динаміка середньої торговельної площі одного магазину підприємств і організацій споживспілок за 2001-2008 рр. протягом звітного періоду відображає її постійне збільшення: у 2001 р. вона становила 73,65 кв. м., у 2002 р. відхилення становило 100,9 % (74,32 кв. м.), у 2003 р. -101,3% (75,27 кв. м.), у 2004 р. - 102,9% (77,47 кв. м.), у 2005 р. - 101,6% (78,73 кв.м.), у 2006 р. - 101,1% (79,64 кв. м.), у 2007 р. - 101,2% (80,56 кв. м.), у 2008 р. - 101,3 % (81,60 кв. м).

Висновки. Дослідження діяльності галузі торгівлі системи споживчої кооперації підтверджують недостатнє використання існуючих потенційних можливостей кооперативними організаціями та підприємствами.

Діючим підприємствам і організаціям споживчої кооперації складно витримувати високий рівень конкуренції, для цього, необхідно впровадження інноваційних технологій в управління галуззю. Нововведення доцільно здійснювати як на рівні системи в цілому,

так і на рівнях її ієрархії, оскільки можливості, які характерні соціально-економічній системі, відсутні у її структурних елементах.

Анотація

Наголошено, що торгівля є провідною галуззю господарської діяльності системи споживчої кооперації. Виявлено недостатнє використання існуючих потенційних можливостей кооперативними організаціями та підприємствами. Діючим підприємствам і організаціям споживчої кооперації складно витримувати високий рівень конкуренції, для цього, необхідно впровадження інноваційних технологій в управління галуззю.

Ключові слова: споживча кооперація, роздрібна торгівля, пайовики, конкуренція, торговельна діяльність, товарообіг.

Аннотация

Отмечено, что торговля является ведущей отраслью хозяйственной деятельности системы потребительской кооперации. Обнаружено недостаточное использование существующих потенциальных возможностей кооперативными организациями и предприятиями. Действующим предприятиям и организациям потребительской кооперации сложно выдерживать высокий уровень конкуренции, для этого, необходимо внедрение инновационных технологий в управление отраслью.

Ключевые слова: потребительская кооперация, мелкая торговля, паевики, конкуренция, торговая деятельность, товарооборот.

Summary

Is noted that the trade is a leading branch of economic activity of the system of consumer cooperatives. Found insufficient use of existing potential for cooperative organizations and enterprises. Existing enterprises and organisations of consumer cooperatives is difficult to withstand high levels of competition for this, it is necessary to introduce innovative technologies in the management of the industry.

Keywords: consumer cooperatives, petty trading, competition, trading activity, turnover.

Список використаних джерел:

1. Алиман М.В. Роль кооперации в сферах производства и услуг и некоторые тенденции ее развития(на примере Полтавской области)/ М.В.Алиман; В.В. Гончаренко. - Харьков, 1990. - 21 с.
2. Теорія та практика торговельного обслуговування: [навч. посіб.] / В.В.Апопій, І.П.Міщук, С.І.Рудницький, Ю.М.Хом'як ; за ред. В. В. Апопія. - К. : Центр навчальної літератури, 2005. - 459 с.
3. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: монографія / С Г. Бабенко. - К. : Наукова думка, 2003. -332 с.
4. Барибіна Я.О. Безпека соціально - економічного потенціалу підприємств споживчої кооперації / Я.О.Барибіна // Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічних систем : міжнар. наук.-прак. конф., (Полтава, 15-16 трав. 2009 р.). - Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. - С. 121-124.
5. Березін О.В. Споживча кооперація в інфраструктурі продовольчого ринку України /О. В.Березін // Вісті. Діловий випуск. - 2005. - 29 лип.- С. 1-2.
6. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія / А.В. Куценко. - Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. - 205 с.
7. Маркіна І.А. Система управління якістю в галузі торгівлі організацій та підприємств споживчої кооперації [Текст] + [Електрон, ресурс]: монографія /І.А. Маркіна, Л.А. Рибалко. - Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008.-163 с.

8. Сторожук В.П. Управління підприємствами та організаціями споживчої кооперації на засадах функціонального підходу: [монографія] / В. П. Сторожук. - Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. - 155 с.
9. Про господарсько-фінансову діяльність у 2007 році та основні напрями економічного і соціального розвитку споживчої кооперації України у 2008р.: постанова п'ятих зборів Ради Укоопспілки дев'ятнадцятого скликання/Україна.Укоопспілка//Вісті.Діловий випуск.-2007.-30 листоп.-С. 28-30.
10. Основні показники господарсько-фінансової діяльності споживчої кооперації України за 2007 рік. - К. : Укоопспілка, 2008. - 148 с.
11. Основні показники господарсько-фінансової діяльності споживчої кооперації України за 2008 рік. - К. : Укоопспілка, 2009. - 148 с.

УДК: 332.3:332,339.9

Січко А.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Особливістю аграрного сектору країни є те, що він нині знаходиться в процесі становлення. В Україні було здійснено реформування відносин власності на землю та засоби виробництва. Внаслідок реалізації аграрної і земельної реформи за станом на 1 січня 2010 р. в Миколаївській області при існуванні 39250 суб'єктів господарювання, з яких 6199 аграрних підприємств [3].

Суб'єктам аграрного виробництва потрібно займатися інноваційною діяльністю, у тому числі в зовнішньоекономічній сфері, оскільки створення аграрних інноваційних підприємств може не тільки забезпечити виробництво сільськогосподарської продукції з використанням високих технологій, але й передбачає можливість отримати податкові пільги, встановлені законодавством.

Огляд останніх досліджень. Найчастіше здійснюваними видами зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі є, безумовно, експорт та імпорт товарів, робіт, послуг, створення спільних підприємств, міжнародна кооперація. Щодо режиму експорту, то держава, як правило, намагається його заохочувати і підтримувати. Проте, у деяких випадках, якщо на внутрішньому ринку відчувається дефіцит певних видів сільськогосподарської продукції, держава впроваджує вивізні (експортні) мита, встановлює режим ліцензування та квотування. Здійснення бартерних (товарообмінних) операцій на зовнішньому ринку щодо сільськогосподарської продукції, яка підпадає під режим ліцензування чи квотування, регулюється. Положенням про порядок реалізації на зовнішньому ринку сільськогосподарської продукції, затвердженим наказом Мінекономіки, МЗЕЗ, Держмиткому від 18 січня 1994 р. № 37-19-1-12/314. Особливий режим експорту й вивізне мито на живу худобу та шкіряну сировину впроваджені в Україні згідно із Законом України від 7 травня 1996 р. "Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину", та на насіння олійних культур, згідно із Законом України від 10 вересня 1999 р. "Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур".

Аграрно-правовий інститут імпорту сільськогосподарської продукції є більш складним, ніж інститут експорту, позаяк передбачає особливе правове регулювання згідно

із Законом України від 17 липня 1997 р. "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції". Останній визначає тарифне й нетарифне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції. При ввезенні сільськогосподарської продукції в Україну не дозволяється відстрочення сплати мита та податку на додану вартість, а також звільнення від сплати мита осіб, які мають пільги щодо його сплати. Відповідно до Закону впроваджуються сезонні ввізні мита на окремі категорії сільськогосподарської продукції. їх розмір встановлюється у подвійному розмірі пільгових ставок на цю продукцію згідно з Митним тарифом України, затвердженим Законом України від 5 квітня 2001 р. "Про митний тариф". Сезонні мита діють протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної вітчизняної сільськогосподарської продукції. Вони вважаються винятком із преференційних або пільгових режимів, у тому числі з правочинів про вільну торгівлю, митні союзи, виробничу кооперацію та інших подібних міжнародних правочинів, якщо це передбачено ними.

Виклад основного матеріалу. Нетарифне регулювання імпорту продукції тваринництва здійснюється шляхом встановлення щорічних квот на її ввезення. Квоти поточного року діють до дня проведення аукціону з їх продажу на наступний рік та поширюються на імпортні поставки продукції тваринництва з усіх країн. При цьому сільськогосподарська продукція, що підлягає квотуванню, не звільняється від обкладання ввізним (імпортним) митом. Квоти вважаються винятком із преференційних або пільгових режимів, зокрема з правочинів про вільну торгівлю, митні союзи, виробничу кооперацію та інших подібних міжнародних правочинів, якщо це передбачено останніми.

Серед європейських країн за рівнем забезпеченності сільскогосподарськими угіддями Україна посідає друге місце. В Україні частка сільськогосподарських угідь у загальній структурі земель становить 70%, орних земель – понад 55%.

Одночасно в процесі реформування не була напрацьована ефективна стратегія розвитку аграрних перетворень. Аграрна реформа не завжди проводилась з необхідним вивченням та прогнозуванням можливих наслідків та результатів. Не були чітко окреслені пріоритети розвитку та методи їх досягнення, визначені найбільш ефективні механізми та заходи державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Набуття селянами приватної власності на землю та засоби виробництва не було підкріплене створенням необхідних ринкових механізмів та інфраструктури, сприятливого економічного середовища для сільськогосподарських товаровиробників.

Важливою складовою частиною ринкової інфраструктури, нарівні з фінансово-кредитною, маркетинговою та інформаційною, є система управління аграрними підприємствами.

Сільськогосподарське виробництво - одне з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: природнокліматичні умови, забезпечення сільгоспвиробників необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами, коливання цін на сільгосппродукцію та інше. Тому розвинена система управління аграрними підприємствами є важливим фактором сталого розвитку галузі та забезпечення доходів сільгоспвиробників.

При дослідженні особливостей управління підприємствами Миколаївського регіону здійснено аналіз економічної характеристики підприємств області і проаналізована сучасна діяльність підприємств регіону, де визначили, що Миколаївська область – це високо розвинутий, індустріальний регіон країни і визначається потужною, багатогалузевою промисловістю, який має дуже важливе значення в структурі господарського комплексу України.

Так, сприятливі умови розташування Миколаївської області зумовили формування на її території потужної багатогалузевої промисловості, розвиненого агропромислового комплексу, розгалуженої транспортної мережі, портового господарства та створення значної виробничої, наукової та соціальної інфраструктури. Економічний потенціал регіону становить 211 потужних та понад 2,3 тис. малих промислових підприємств усіх

форм власності, понад 600 сільськогосподарських підприємств та 4,3 тис. фермерських господарств. За обсягами валової доданої вартості на душу населення Миколаївська область за розрахунками посідає 10 місце серед 27 адміністративно-територіальних формувань України. Одне з перших та провідних місць область отримує по виробництву продукції суднобудування, газових турбін, глинозему, електроенергії, соняшнику, зерна тощо [3].

Підприємства Миколаївської області є різноманітними як за обсягами, структурою і формою власності так і за рівнем технологій, які використовуються для управління організацією.

Найбільш досконалі технології управління використовують на потужних, високорозвинених підприємствах, таких як СП «НІБУЛОН», НПКГ «Зоря-Машпроект», Миколаївські порти, Миколаївський глиноземний завод, ГП «Дельта-Лоцман», «Лакталіс», «Велам», «Сандора» та інші, які є головними бюджетоутворюючими підприємствами Миколаєва і які є основними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності області.

Такі великі підприємства Миколаївської області, як НПКГ «Зоря-Машпроект», «Сандора», Миколаївський глиноземний завод використовують автоматизовані методи управління.

Наприклад, НПКГ «Зоря-Машпроект» вже декілька років використовує автоматизаційний процес формування бюджету постійних витрат великого машинобудівного підприємства на базі ERP-системи ІТ-підприємсво. На Миколаївському глиноземному заводі використовується подібний принцип: ІТ-служби виведена в окрему структуру, яка обслуговує ряд глиноземних заводів в Україні.

Так на потужному підприємстві ЗАТ «Сандора» почали впровадження автоматизованих технологій, направлених на поліпшення результативності процесу продажів і розвитку бізнесу – програмного управління маршрутами торгівельних команд (Route Engineering) і логістики (Track Engineering).

Дана система розроблена американською компанією UPS Logistic Group і вже успішно застосовується міжнародними компаніями, такими як Pepsi, Nestle, Procter and Gamble і ін. в багатьох країнах світу.

Програма надає компанії комплекс можливостей для оптимізації процесу продажів і логістики. Таких як: віртуальне моделювання маршрутів торгівельних агентів і логістики з побудовою оптимальних доріг руху, візуальним відображенням торгівельних крапок і маршрутів на карті, визначення часу і тривалості торгівельних візитів, рекомендацій днів і тижнів візитів, наданням детальних інструкцій для експедиторів і багатьом іншим [2].

У Миколаївській області аграрні підприємства мають тенденцію до розвитку і розширюють свою діяльність, збільшуючи об'єми торгівлі, відкривають більш розширене виробництво, поєднують декілька видів діяльності. Отже, при використанні інноваційних технологій як на виробництві так і при управлінні аграрним підприємством конкурентоспроможність організації зростає.

Використання комп'ютерних технологій з кожним днем стає все більш необхідними для управління, незалежно, як для малого бізнесу, для масштабного виробництва так і для аграрних підприємств. Впровадження новітніх заходів для управління аграрними підприємствами повинно здійснюватися з застосуванням комп'ютерної техніки і новітніх програм.

До сучасних технологій планування відноситься програми для управління і планування підприємством, такі як Microsoft Project, Business Studio, 1С Підприємство і т. ін. Об'єктами автоматизованого управління можуть бути як внутрішні процеси (наприклад розвиток аграрного підприємства), так і зовнішні. Технологія автоматизованого планування передбачає розділ всієї організаційної, фінансової та матеріальної відповідальності, а також планової і облікової інформації, що дозволяє контролювати процеси управління і окремо отримувати всі необхідні управлінські звіти.

Впровадження мережного планування для управління аграрним підприємством дає можливість достатньо легко перейти до системної схеми управління. Відповідно і процес можна розглядати як багаторазовий повторювальний стандартизований. Тому, в процесі організації відбувається розповсюдження матричних принципів на організацію діяльності підприємства – всі роботи функціональних підрозділів, групуються навколо інтегрованих бізнес-процесів які пронизують організацію.

Слід відмітити, що сучасні аграрні підприємства Миколаївської області не використовують при управлінні автоматизовані системи управління. Деякі питання підвищення якості функціонування аграрних підприємств, особливо пов'язані з раціональним плануванням, прогнозуванням, моделюванням показників їх діяльності і прийняттям на цій основі конструктивних управлінських рішень, не знайшли належного відображення в наукових працях.

Позитивні процеси в управлінні організацією починаються з удосконалення і модернізації управлінських процесів. При використанні сучасних автоматизованих програм планування для управління аграрними підприємствами які забезпечують розуміння, виявлення та використання варіантів можливого розвитку як окремих підрозділів так і всієї організації, взаємозв'язок та залежність кожної ланки системи від будь-яких змін.

Так на прикладі фермерського господарства «Позитрон» розрахована модель мережного планування на базі програми Microsoft Project для планування портфеля замовлень, яка дає можливість не тільки складати ефективний план, аналізувати його виконання, але і змінювати його в залежності від умов господарювання. Система мережного планування на базі програми Microsoft Project дозволяє установлювати зв'язок між запланованими завданнями та отриманими результатами, більш точно і детально розраховувати план, а також своєчасно виконувати його корегування. Використання мережного планування на аграрному підприємстві сприяє його ефективній діяльності.

Сучасні комп'ютерні програми для управління підприємствами відображають єдність узагальнених понять про виробничі процеси, які використовуються керівниками вищого рівня для управління, і конкретних характеристик цих же процесів, для використання функціональними підрозділами апарату управління при формуванні планових завдань і вказівок виконавцям всіх рівнів, забезпечує багатоваріантність зв'язків між роботами в укрупнених і деталізованих планах, такі зв'язки мають альтернативний характер, забезпечують можливість автоматизації визначення послідовності робіт і зв'язків в деталізованих фрагментах, виключають необхідність постійного використання деталізованої нормативної інформації при проведенні розрахунків по техніко-економічному плануванню.

Управління процесом управління з боку керівника здійснюється шляхом зміни термінів реалізації тих або інших подій, раціоналізацію використання ресурсів.

Так на прикладі роботи фермерського господарства Миколаївської області «Позитрон» їх діяльність представили у програмному продукті Microsoft Project, на якому керівник візуально бачить на якому етапі знаходиться аграрне підприємство по досягненню мети, або роботи відділу, підрозділу, скільки часу залишилось для остаточного виконання, і що необхідно для подальшої ефективної роботи (рис.1).

Існують роботи, які можна починати одночасно, вони залежать тільки від початку місяця, або існує робота яка не може початися доки не завершать попередній етап роботи, тобто для кожного окремого завдання існує зв'язок, і якщо його відобразити за допомогою Microsoft Project Expert, для керівника схема виконання робіт наводиться у більш доступній формі.

Такий підхід є моделюванням управляючих рішень, як для початкових підприємців так і для багатопрофільного бізнесу, як правило керівник не завжди може проконтролювати хід виконання всіх робіт.

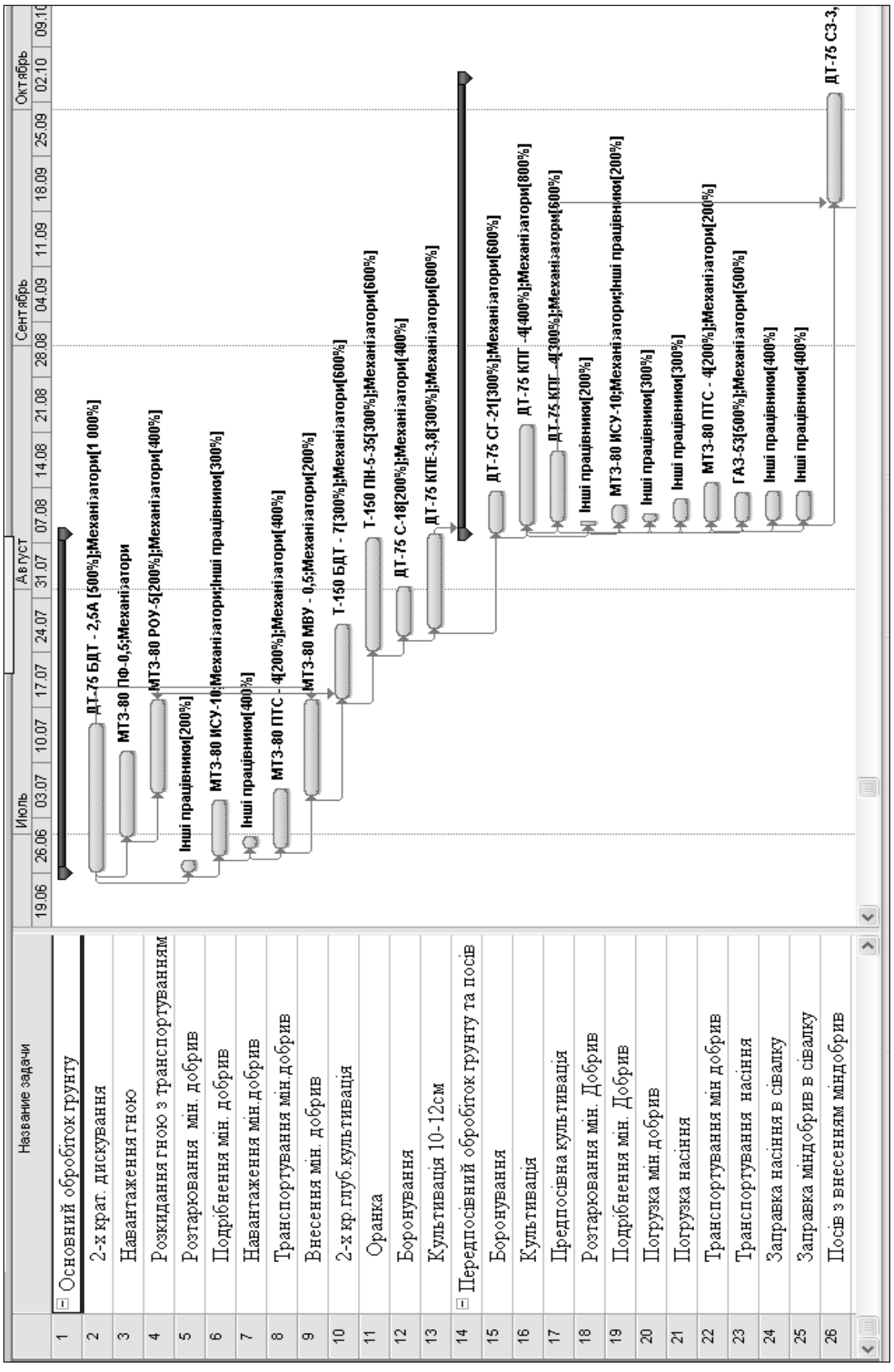

Рис.3. Фрагмент взаємозв'язку між діаграмою Ганта та мережним графіко [1]

Якщо аграрне підприємство поєднує декілька напрямків діяльності в якому працює свій керівник, тоді складається ієрархічна система управління з чітко визначеними кінцевими строками виконання тих чи інших завдань підрозділу. У кожного виду виробництва може бути деякий резерв часу для виконання робіт, із-за того що у мережній моделі завжди існує критичний – максимальний, по довжині, шлях виконання робіт.Це також може давати резерв часу деяким роботам, що є одним з важливих моментів мережного планування – це оптимізація по терміну виконання, по ресурсам, по вартості. Все це приводить до зміни тривалості критичних та підкритичних шляхів. Тому що існують контрольні точки – дати виконання конкретних завдань, які ігнорувати ми не маємо права. Не слід забувати, що продовжується робота як головного підприємства так і його філіалів і керівник повинен мати чітку картину виконання робіт і звітів. Управляючі дії на систему дають можливість, маючи план звітів і результатів

Сучасні комп'ютерні програми є методами планування для управління аграрним підприємством і дають можливість отримати багато альтернативний варіант рішення керівництва, так як від зміни різних даних для оптимізації мережного графіку миттєво змінюється результат, з якого керівник визначить оптимальний розвиток аграрного підприємства.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що при використанні сучасних технологій для відображення і планування процесів управління можливий перехід від звичайних методів регламентації управлінської діяльності, що відображають статику процесів управління, до моделювання динамічної дії апарату управління на виробничий процес і чіткого планування власне управлінської діяльності на всіх рівнях і забезпечення кінцевого результату виконання плану.

Висновки. При аналізі соціально-економічного стану підприємств Миколаївської області та особливості управління їх розвитком, виявили, що підприємства є різноманітними як за обсягами, структурою і формою власності так і за рівнем технологій, які використовуються для управління організацією, які є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. І що дуже важливо, аграрний сектор має великий потенціал для розвитку більш активної позиції на зовнішньоекономічному ринку сільгосппродукції. Але при сучасному політичному і економічному стані держави основний наголос треба робити на розвитку сучасних технологій як для виробництва, так і для системою управління виробництвом і міжнародною діяльністю.

Найбільш досконалі технології використовують на потужних, високорозвинених підприємствах. Отже, при використанні інноваційних технологій на виробництві і при управлінні аграрним підприємством конкурентоспроможність організації зростає. Сучасні технології з одного боку, допомагають співробітникам підтримувати передбачений регламентом документообіг і вчасно приймати рішення, а з іншої – надає достатню інформацію, щоб керівництво мало можливість ефективно контролювати процес. Тобто планування дає можливість менеджерам діяти більш компетентно і оперативно, забезпечуючи постійний доступ до інформації про стан кожного процесу (наприклад виконання замовлення), а система моніторингу дозволяє тримати ситуацію під контролем, що підвищує якість управління при розробці моделей управління аграрним підприємством.

Анотація

У статті розглянуто проблему використання інноваційних технологій в зовнішньоекономічній діяльності аграрних підприємств та запропоновано напрям її вирішення – розвиток моделей удосконалення системи управляння виробництвом. Управління, комп'ютерні технології, інновації, сучасний менеджмент, сільське господарство.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы использования инновационных технологий в внешнеэкономической деятельности аграрних предприятий и предложены пути их решения - развитие моделей усовершенствования системы управления производством.

Summary

The article is devoted to the problem of usage innovative technologies in foreign economic activity of agricultural enterprises and the ways of their solutions - developing models to improve production management system.

Список використаної літератури:

1. Воропаев В. И. Управление программами и проектами: модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации» / В. И. Воропаев, Ю. В. Якутин, М. Л. Разу и др. – М.: ИНФРА, – 1999. – 320 с.
2. Гальчинський А.С. Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. Інноваційна стратегія українських реформ.-К.: Знання України, 2002.-56с.
3. Дагаев А. Рычаги инновационного роста //Проблемы теории и практики управления.-2000.-№5.-С.70-76.
4. Капацина А.І. Автореферат"Організаційно-економічні аспекти управління діяльністю аграрних підприємств на базі використання моделей мережного планування" 08.00.04. - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).С.15-18.
5. Передовые технологии в системе продаж и логистики компании «Сандора» [Електронний ресурс]. Sandora. All rights reserved. 2007. – Режим доступу: http://sandora.ua/index.php?id=640.
6. Статистичний щорічник. Міста та райони Миколаївської області 2009. / за ред.. П.Ф. Зацаринського Головне управління статистики у Миколаївській області. – Миколаїв. – 2010. – 511 с.

УДК: 338.145:33

Копитко В.І.

НАПРЯМИ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ АПК РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Створення високоефективного розвитку регіональних АПК, покликаних забезпечити продовольчу безпеку і створити нормальні умови для розвитку сільських територій, є не простою проблемою для будь-якої країни та її регіонів, але стає особливо складною в період поглиблення радикальних економічних реформ в Україні. Саме реформування сільського господарства, почалася ще в 90-х роках минулого століття лише означає введення нових форм і видів економічних відносин, формування нових структурних одиниць і моделей управління, була пов'язана з переходом до ринкової системи господарювання. Однак спрощене розуміння сутності ринкових реформ та економічної лібералізації не забезпечило реального переходу до стійкої аграрної системи.

Процеси реформування здійснювалися у відсутності чіткого бачення нового структурного вигляду сільського господарства. В результаті, на вже наявні базові проблеми неефективності старої системи господарювання накладались нові дисбаланси і

диспропорції. У реальній економіці це проявилося в нерівномірності трансформаційних змін в різних областях агроекономічної діяльності, нераціональності внутрішньогалузевих пропорцій і обмежений можливостями структурного маневру по внутрішньогалузевому перерозподілу поділу ресурсів, руйнуванні виробничого потенціалу і відтоку крупних товаровиробників з галузі, погіршення експортно-імпортного співвідношення в продовольчої забезпеченості. Це безперечно вплинуло негативно і на соціальні проблеми села.

Огляд останніх досліджень і публікацій. В науковому плані проблема регулюванняня господарської структури аграрного сектору АПК в рамках сучасних трансформацій знаходится в активній її розробці. Ці проблеми висвітлювали провідні вчені і практики як в Україні так і за кордоном. Зокрема в Україні ці проблеми розглядали такі вчені, як Саблук П.Т., Черево Г.В., Березівський П.С., Михасюк І.Р., Месснль-Веселяк В.Я., Присяжнюк М.В., Гладій М.В., Шпикуляк О.Г., Топіха І.Н., Андрійчук В.Я., Пасхавер Б.Й., Гайдуцький П.І., Малік М.Й., Юрчишин В.В. та інші. На сьогоднішній день дослідження цих відомих вчених істотно просунули наукові розробки виходячи з різних аспектів структурної трансформації. Однак багато проблем залишаються невирішеними. Розвиток сільського господарства як складного структурного суб'єкту в регіональних АПК вимагає теоретичного переосмислення і методологічного розкриття економічної сутності та процесу структурних перетворень, значення ролі держави в формування нової моделі регіонального розвитку сільськогосподарського виробництва.

Формулювання завдання дослідження. Мета даної публікації полягає в розвитку та розробці науково-практичних пропозицій щодо формування та реалізації структурної трансформації, що забезпечує ефективний розвиток сільського господарства регіону, дати характеристику сучасного стану аграрного сектора регіону, виявивши області структурних деформацій, обгрунтувати роль держави в здійсненні прогресивних структурних перетворень в сільському господарстві, визначити зміст аграрної, структурної політики.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою для стійкого розвитку сільського господарства є збалансованість і пропорційність його структури. У сучасній науці дослідженню аграрної структури надається особливе значення, а сам термін трактується з різних позицій. Наявність численних структурних диспропорцій обмежувало поступальний розвиток аграрної системи вже на регіональному рівні і зумовило об'єктивну необхідність управління трансформаційними процесами. На сьогоднішній день формування ефективно функціонуючого сільського господарства є одним з фундаментальних положень державної та регіональної аграрної політики.

Так в роботі (1, с.76) говориться, що Україна за природно-ресурсним та аграрним потенціалом посідає провідне місце у світі. Однак цей потенціал використовується вкрай неефективно, а агропромисловий комплекс України за рівнем розвитку значно відстає від передових країн світу і ЄС. Основні проблеми полягають у: низькій конкурентоспроможності продукції та її невідповідності міжнародним стандартам якості й безпеки; низькому рівні інвестицій і зростанні залежності від державного фінансування (з 3,3 млрд грн у 2004 р. до 11,2 млрд грн у 2008 р.); низькій економічній ефективності сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими країнами, використанні застарілих технологій; домінуванні в структурі експорту продукції з низьким рівнем переробки; катастрофічному падінні родючості ґрунтів і зростанні їх ерозії.

Основною причиною такої ситуації є низька інвестиційна привабливість сектору через:

– непередбачуваність адміністративного регулювання цін і обмежень експорту;

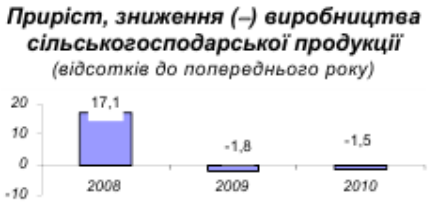
– неефективні механізми державної підтримки сільгоспвиробництва, що включають захист внутрішнього ринку від імпорту низькоякісної продукції, систему стандартизації, а також санітарних і фітосанітарних заходів, систему субсидування та інших фінансових інструментів підтримки;

– відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення.

Причиною цього стало й те, що на було в процесі проведення аграрних не було передбачено дієвої аграрної структури з позиції теорії систем, відмінність якої від існуючих полягає в контексті побудови аграрної системи через сукупність стійких системоутворюючих зв'язків, що дозволяє розкрити поведінку системи, реакцію на умови зовнішнього і внутрішнього середовища, механізм стійкості і самозбереження. Конфігурація аграрної структури представлена як багаторівнева ієрархія з виділенням п'яти структурних зрізів: галузевого, територіального, інституційного, організаційно-економічного та техно-логічного. І відповідно врожайність зернових у 2008 р. в Україні в усіх категоріях господарств склала 34,6 ц/га, натомість у країнах ЄС – 51,6 ц (у Німеччині – 70,7, Великобританії – 71,7), у США – 65,4 ц. Надої на одну корову в Україні досягають 3793 кг, а у вищезгаданих країнах відповідно 6107 (6794; 7186) та 9343 кг. Виробництво м'яса на 100 га (у забійній вазі) в Україні – 51,7, у вищезгаданих країнах – 227 (191, 453) і 105 ц. (2)

В регіональному розрізі структура виробництва сільськогосподарської продукції має наступнй вигляд (мал.1) (3, с.14).

	2008	2009	2010
Продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 року), *млрд.грн.*	104,0	102,1	100,5
у тому числі:			
продукція сільськогосподарських підприємств	47,9	45,8	45,1
продукція господарств населення	56,1	56,3	55,4

Мал.1 Виробництво сільськогосподарської продукції в регіонах України.

Як видного з мал.1 продукція сільського господарства вироблена у сільськогосподарських підприємствах у 2010р. становить 45.1% проти 55.4% у господарствах населення. У 2003 році цей показник становив відповідно 34%, та 66% (4,с.45). Тобто є тенденція збільшення виробництва сільгосп-підприємствах.

Отже, аграрна структура - це певна для кожного періоду розвитку сукупність стійких системоутворюючих зв'язків між сумісництвом і взаємодоповнюючими елементами, що забезпечують стабільність і рівновагу агросистеми, при різних внутрішніх

і зовнішніх змінах розвитку економіки. Структурні перетворення в сільському господарстві України мали регіональні особливості і включають три етапи:

- перший етап (1990-1999 рр..) - перебудова аграрної системи в окремих регіонах (наприклад на Львівщині), що супроводжувалась глибокою структурною кризою всього АПК;

- другий етап (1999-2004 рр..) - саморегуляція аграрної системи під впливом внутрішніх адаптаційних механізмів враховуючи державне регулювання;

- третій етап (2005 р. - по теперішній час) - етап регульованих перетворень спрямованих на відновлення пропорцій економічного розвитку.

Перехід аграрної системи на траєкторію сталого ефективного розвитку передбачає своєчасне та адекватне у відповідності до ситуації управління економічних перетворень з боку держави шляхом формування структурної політики. Найбільш типовий погляд - розгляд структурної політики як системи заходів, спрямованих на реорганізацію сільськогосподарських підприємств та розвиток багатоукладності. Такий підхід, акцентуючи увагу лише на одному аспекті, ігнорує структурну складність сільського господарства, взаємозв'язок і взаємодія його підсистем, що знижує ефективність перетворень Доцільно зміст структурної політики розглядати набагато ширше, охоплюючи всі рівні складної ієрархії аграрної системи. Нова аграрна політика, що проводилася у 1990-2004 рр., була спрямована на ринкову трансформацію аграрного сектора, припинення аграрної кризи і стабілізацію сільськогосподарського виробництва. Проте всупереч цьому почався нечуваний спад виробництва, глибока системна руїна з приголомшливими соціальними й економічними втратами. У 1991-1999 рр. виробництво сільськогосподарської продукції зменшилося в 2,1 рази, в тому числі в сільськогосподарських підприємствах - в 3,4 рази. Без фермерських і господарств населення цей спад був би ще більший. На межу виживання були поставлені окремі галузі (тваринництво), відбувалася деіндустріалізація виробництва, руйнування природно-ресурсного потенціалу, деградація людського капіталу села. Рівень зайнятості сільського населення у віці 15 -75 років становив 56,1%, рівень безробіття – 8,4%. У 2005 році пересічна сім’я використовувала на харчування 64,5% сукупних витрат, а понад 65% сільських жителів мали середньодньодушові сукупні витрати нижчі від прожиткового мінімуму [5, с.52].

Отже сучасна структурна політика в сільському господарстві регіону повинна розглядатись як система державних заходів, що сприяє формуванню та підтримці найбільш ефективних співвідношень і пропорцій в сільському господарстві, і забезпечує його цілісність, ефективність і стійкість. Змістовне наповнення програм структурного регулювання буде залежати від реального стану аграрної економіки. При цьому можна виділити наступні можливі ситуації:

- якщо галузь має стійкий характер функціонуваннявання при несуттєвих відхилення від заданих пропорцій, то програма структурних перетворень буде націлена на збереження організаційного пристрою, збалансованості і цілісності відносно заданого вектора регіонального розвитку;

- у разі наявності наявних структурних деформацій регульовані перетворення будуть пов'язані з переглядом і коректуванням структурних проропорцій, створенням програми, спрямованої на формування більш ефективної моделі сільського господарства в регіоні;

- якщо ж галузь переживає кризу, то мета структурної політики полягає в радикальній трансформаціїції, спрямованої на подолання кризових явищ і відновлення оптимальних пропорцій, пропорційності, співвідношень в межах аграрної системи регіону.

На сьогоднішній день валове виробництво сільськогосподарської продукції не досягло рівня 1990 року внаслідок структурних змін у самому процесі виробництва- де в господарсвах населення стало вироблятися її більше ніж в аграрних підприємствах,

оскільки зберігається велика кількість невирішених структурних проблем: територіальна асиметрія і наростаюча диференціація районів за рівнем економічного розвитку, деформація галузевої структури та нераціональне перерозподіл ресурсів, звуженість інвестиційних потоків і технологічна градація підгалузей, зміщення структури сільськогосподарського виробництва в бік дрібнотоварного укладу, падіння ролі державного сектора при вираженому нестійкому функціонуванні всіх суб'єктів аграрної економіки, втрата ресурсного потенціалу сільсько-господарських організацій та неефективні відтворювальні пропорції. Наявність багато-чисельних структурних вад обмежує поступальний розвиток аграрної системи.

Висновки. Структурна політика в аграрному секторі АПК формується в тісному зв'язку із загальноекономічною структурною політикою держави і змістовно спирається на загальну аграрну політику. Головним орієнтиром структурної політики є формування збалансованого та високоорганізаваного сільського господарства в регіонах здатного адекватно реагувати на внутрішні протиріччя і виклики зовнішнього середовища, зберігаючи стійкість розвитку і забезпечуючи економічне зростання, зокрема не можна пропонувати структуру аграрного виробництва без врахування регіональних особливостей. В сучасній практиці структурного регулювання увага повинна бути акцентована на досягненні балансу між обсягами виробництва і попиту, забезпечення умов для вільного міжгалузевого переливу ресурсів і розширення нових галузей, вирівнюванні економічного розвитку територій та оптимізації просторового розміщення сільського господарства, впровадження досягнень науково-технічного прогресу і створення інституціональних умов для сталого розвитку сільського господарства.

В процесі здійснення структурних перетворень активну участь приймають всі суб'єкти державної ієрархії. Роль загальнодержавних органів управління галуззю зводиться до вироблення спільної концепції структурних перетворень, на рівні областей розробляються регіональні програми, визначаються напрямки розвитку і конкретизується організаційно-економічний механізм перетворень. Районний рівень поєднує в собі функції безпосереднього виконавця. Результатами його діяльності є: виявлення стратегічних можливостей та розробка програм районного розвитку, залучення ресурсів, створення інститутів і партнерств для реалізації програм, залучення в цей процес первинних товаровиробників, сільських громад розвиток їх ініціативи і формування відповідальності. Важливою умовою при розробці та реалізації програм структурних перетворень є інтеграція і координація всіх учасників цього процесу.

Анотація

В статті визначено основні напрями структурних перетворень в аграрному секторі регіону де в процесі їх проведення активну участь приймають всі суб'єкти державної ієрархії. Вони формуються в тісному зв'язку із загальноекономічною структурною політикою держави і спирається на загальну аграрну політику. Головним орієнтиром структурної політики є формування збалансованого сільського господарства в регіонах здатного адекватно реагувати на внутрішні протиріччя і виклики зовнішнього середовища, покликаних забезпечити продовольчу безпеку і створити нормальні умови для розвитку сільських територій

Ключові слова: структурні перетворення, аграрний сектор, структурна політика, державне регулювання АПК.

Аннотация

В статье определены основные направления структурных преобразований в аграрном секторе региона где в процессе их проведения активное участие принимают все субъекты государственной иерархии. Они формируются в тесной связи с общеэкономической структурной политикой государства и ориентируется на общую аграрную политику. Главным ориентиром структурной политики является формирование

сбалансированного сельского хозяйства в регионах способного адекватно реагировать на внутренние противоречия и вызовы внешней среды, призванных обеспечить продовольственную безопасность и создать нормальные условия для развития сельских территорий.

Ключевые слова: структурные преобразования, аграрный сектор, структурная политика,государственное регулирование АПК.

Summary:

The main trends of the structural reforms in agrarian region sector are determined in the article where all subjects of state hierarchy take an active part in process of their carrying out. They are formed in close connection with total economic structural state policy and are orientated on the general agrarian policy. The main landmark of the structural policy is a formation of the balanced region agriculture which is able to respond adequately to the external contradictions and internal surrounding calling, to provide food safety and to create the conditions for rural territories development.

Key words: structural reforms, agrarian sector, structural policy, government regulation of AIC.

Список використаних джерел:

1. Програма економічних реформ України на 2010-2014 рр.// Комітет з економічних реформ при Президентові України. – К.: АПУ., 2010., 87с.
2. http://www.ukrstat.gov.ua/
3. Україна 2010. Державний комітет статистики України // Статистичний збірник. К.: 2011. 27с.
4. Статистичний щорічник України - Сільське господарство України за 2003рік //Держкомстат України – К.: 2004., 314с.
5. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / Економіка України, НАН України, К.: Преса України, 2007, 95 ст. – 2007, №6, ISSN – 0131 -775 X.

УДК: 658.8

Купрік П.А.

МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК ЯК ОБ'ЄКТ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Маркетингова діяльність є одним із основних факторів, що забезпечує успішне існування підприємства на ринку взагалі та підприємств АПК зокрема. Реалізація маркетингової діяльності є результатом зусиль фахівців і керівників підприємства, що працюють безпосередньо як в маркетинговій службі, так і в службах пов'язаних з реалізацією продукції і послуг. Недоліки в здійсненні маркетингової діяльності найчастіше є результатом її недостатньо високого рівня розвитку, унаслідок змін, що відбулися, в зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства; через консерватизм використовуваних методів і поглядів по її здійсненню; моральним і матеріальним старінням бази щодо проведення маркетингових робіт на підприємстві.

Високий динамізм ринкового середовища, в якому працюють підприємства АПК на Україні, вимагає постійного контролю та вживання заходів щодо забезпечення відповідності можливостей підприємства здійснювати маркетингову діяльність відповідно

вимог, що пред'являються до підприємств у ситуаціях, що змінюються на ринку. Для забезпечення цієї відповідності необхідне цілеспрямоване управління дій по розвитку маркетингової діяльності.

Проблема полягає в тому, що часто питання розвитку маркетингової діяльності на підприємствах АПК вирішуються через кризу в її здійсненні, коли втрати підприємств стають істотними і значними. Унаслідок, додаються зусилля щодо виправлення ситуації, розвитку маркетингової діяльності відповідно до ринкової ситуації, що змінилася. Це визначає високу актуальність розробок присвячених розвитку маркетингової діяльності, визначенню цілей цього розвитку, як на поточний період, так і на перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку маркетингової діяльності на підприємстві присвячено достатньо багато робіт як зарубіжних, так і вітчизняних учених, таких як: Ф. Котлера, Г. Асселя, Г.Л. Багиева, Є.П. Голубкова, Н.Д. Ериашвили, С.С. Гаркавенко, Л.В. Балабанової, А.В. Войчака, І.А. Павленко, В.Г. Ткаченко та інші. Але в цих роботах питання розвитку маркетингової діяльності часто розглядаються фрагментарно з позиції вдосконалення окремих елементів або виконуваних робіт по маркетингу. Достатньо детально описані вдосконалення організаційних структур, проведення маркетингових досліджень тощо. Питання комплексного управління розвитком маркетингової діяльності розглянуто та вивчено недостатньо. Одним з ключових положень при розробці питань управління розвитком маркетингової діяльності є розуміння, визначення суті і змісту визначення маркетингової діяльності. Саме вивченню цієї проблеми присвячена ця стаття.

Формулювання мети статті. Аналіз і визначення суті та змісту поняття маркетингової діяльності як об'єкту цілеспрямованого розвитку, визначення основних вимог і підходів до управління цим процесом.

Основний матеріал. У міру зростання конкуренції і підвищення якості менеджменту інструменти маркетингу стають засобами виживання підприємства АПК. Сьогодні не тільки зарубіжний, але й вже вітчизняний досвід показує, що чим вище рівень конкуренції, тим краще повинно бути побудовано маркетинг на підприємстві, оскільки рівень розвитку маркетингу нерозривно пов'язаний з рівнем конкуренції. І очевидно, що ефективність маркетингу буде зростати пропорційно рівню конкуренції.

З адміністративної економіки винесений досвід роботи з людьми, управління виробництвом, інноваційними процесами й іншими процесами. Маркетингова діяльність для українських підприємств АПК є відносно новим видом діяльності, і вимагає ретельного вивчення і освоєння. Це приводить до того, що постійно відбуваються зміни в маркетингових службах, відділах маркетингу, організації маркетингової діяльності на підприємстві АПК. Найчастіше зазначений процес відбувається стихійно, тобто через кризу, помилки підприємства, які несуть втрати. Таким чином, щоб уникнути цих втрат підприємство шукає методи вдосконалення маркетингової діяльності, й цей шлях є достатньо довгим і витратним.

Будучи функцією менеджменту, маркетинг має таке ж значення, як і будь-яка інша функція, пов'язана з управлінням робіт підприємства: фінансове управління, виробниче управління, управління інноваціями, управління персоналом тощо.

Ефективне запровадження і використання маркетингу на підприємствах АПК України потребує насамперед правильного розуміння його суті, а це річ досить складна, бо навіть за приблизними оцінками самих тільки визначень маркетингу сучасна західна й вітчизняна література пропонує декілька тисяч, що пояснюється різними методологічними підходами вчених маркетологів до характеристики маркетингу [1-9]. Проте більшість фахівців сходяться в одному, що «маркетинг» - явище, так або інакше пов'язане з ринком, ринковими процесами, ринковою діяльністю. Відомий фахівець з маркетингу професор Ф. Котлер, вважає, що маркетинг є вид діяльності, направленої на задоволення потреб людини за допомогою обміну. Маркетинг – це вид специфічної діяльності, яка є обов'язковим для функціонування підприємства АПК в ринковому середовищі.

Один з провідних економістів сучасності П. Друкер доводить, що мета маркетингу – зробити зусилля по збуту непотрібними. Його мета – так пізнати і зрозуміти споживача, щоб товар або послуга точно підходили останньому і продавали самі собі.

На нашу думку, найбільш вдалим, що розкриває його сутність є таке поняття: маркетинг – це управління, що направлене на досягнення власної ринкової мети підприємства на основі задоволення потреб споживачів, полягає у формуванні дій, що управляють, шляхом встановлення параметрів комплексу маркетингу за наслідками спостереження за діяльністю підприємства і зовнішнім середовищем.

З суті і змісту категорії маркетинг витікає суть і зміст поняття маркетингова діяльність. Маркетингова діяльність є проявом відповідності якості управління розвитком маркетингової служби, використання інструментарію і методів, що склалися при вирішуванні задач по просуванню продукції на ринок. Але щоб забезпечити ефективну маркетингову діяльність її необхідно постійно розвивати, удосконалювати відповідно до умов на ринку, що змінюються, а також виникаючих нових цілей і завдань в роботі підприємства АПК.

Розвиток маркетингової діяльності повинен бути об'єктом цілеспрямованого управління, для приведення її у відповідність до вимог ринку, що змінюються. Для того, щоб управляти маркетинговою діяльністю потрібно вивчити і зрозуміти, в чому полягають її особливості.

Маркетингова діяльність нами розуміється як частина питань в рамках використання маркетингового управління на підприємстві в цілому.

Виходячи з визначення маркетингової діяльності основними завданнями управління розвитком маркетингової діяльності на підприємствах АПК можна вважати:

- забезпечення відповідності можливостей маркетингової служби вимогам ринку;
- нарощування потенціалу маркетингової служби підприємств АПК;
- підвищення якості та змісту елементів утворюючих маркетингову діяльність.

Для досягнення цієї мети процес управління розвитком маркетинговою діяльністю необхідно будувати як окрему підсистему на підприємстві, для якої повинні бути свої суб'єкти, ресурси, центри відповідальності, щоб цей процес відбувався планово і відповідав темпам розвитку підприємства АПК, а також стану зміни маркетингового середовища. Інакше ці завдання вирішуються через кризу.

Цілеспрямоване управління розвитком маркетингової діяльності дозволяє здійснити профілактику криз, що дозволить уникнути втрат і вирішити задачу розвитку маркетингової діяльності зі значно меншими витратами для підприємств АПК. Для здійснення цілеспрямованого управління розвитком маркетинговою діяльністю необхідно вирішити наступні проблеми: визначення показників, що дають сильні, середні і слабкі сигнали про наростаючі проблеми; сформувати внутрішню систему управління, яка проводитиме моніторинг стану маркетингової діяльності і управління її розвитком на підприємстві; розробка методики оцінки управління розвитком маркетингової діяльності, її відповідність вимогам, що пред'являються.

Проведений аналіз показав, що на підприємствах АПК присутні окремі елементи управління розвитком маркетингової діяльності: окремо вивчається й узагальнюється досвід підприємств-конкурентів за допомогою технологій бенчмаркінгу, окремо вирішуються завдання розвитку інструментарію маркетингової діяльності, удосконалюється організація робіт маркетингових підрозділів, але вони йдуть фрагментарними рішеннями, і не вирішують проблему в цілому. Таким чином, на нашу думку, процес управління розвитком маркетингової діяльності повинен бути як цілісний процес, що реалізовується усвідомлено, в рамках підприємства АПК, з метою створення умов для успішного функціонування підприємства в ринкових умовах.

Висновки. Важливо забезпечити розвиток не окремих елементів маркетингу на підприємстві АПК, а забезпечити гідний рівень маркетингової діяльності, як умови успішної конкуренції. Маркетингова діяльність є комплексним поняттям. Виходячи з

представленого розуміння суті і змісту маркетингової діяльності будується система управління цілеспрямованого її розвитку. Рішення цієї задачі є актуальним для будь-якого підприємства АПК, що працює в ринковому середовищі.

Анотація

У статті проведений аналіз існуючих визначень маркетингової діяльності, формулювання найбільш загальних визначень маркетингової діяльності і визначення завдань управління розвитком маркетингової діяльності.

Ключові слова: маркетинг, служба маркетингу, управління.

Аннотация

В статье проведено анализ существующих определений маркетинговой деятельности, сформированы наиболее общие определения маркетинговой деятельности и выявлены заданий управления развитием маркетинговой деятельности.

Ключевые слова: маркетинг, служба маркетинга, управление.

Summary

The article deals with the analysis of the existing definitions of marketing activities, are the most common definitions of marketing activities and the tasks of management of development of marketing activities.

Keywords: marketing, service marketing, management.

Список використаної літератури:

1. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник – К.: КНЕУ, 1998. – 268 с.;
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. – К.: Лібра, 2002. – 712 с.;
3. Павленко А.Ф., Войчак А.В. Маркетинг: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 246 с. – с. 3;
4. Анн Х., Багиев Г.Л., Тарасевич В.М. Маркетинг: Учебник для вузов. 3-е изд. / Под общ. ред. Г.Л. Багиева. – СПб.: Питер, 2005. – 736 с.: ил. – с. 715
5. Коноплицкий В.А., Филина А.И. Экономический словарь. Толково-терминологический. – К. КНТ, 2007 – 624 с. - с. 225
6. Маркетинг: Словарь / Азоев Г.Л. и др. – М., 2000
7. Маркетинг: Учебник для вузов / Н.Д. Эриашвили, К. Ховард, Ю.А. Цыпкин и др.; Под ред. Н.Д. Эриашвили. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003 – 631 с. – с. 269
8. Строков В.А. – Управление маркетингом на предприятии ПКФ «ХОРС-2», 2004г., 239 стр. - с. 17
9. Щегорцов В.А., Таран В.А. Маркетинг: учеб. для ВУЗов / Под ред. В.А. Щегорцова. - М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 447с. – с. 26

УДК: 331:332

Косолапов А.Ф., Пашкевич М.С., Куга А.Г.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ У БІЗНЕС-ІНКУБАТОРАХ ВНЗ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Однією з важливих соціально-економічних проблем економіки України є нарощення середнього класу підприємців і створення умов для розвитку підприємницького середовища. Розв'язання цієї проблеми лежить у регіональній площині, оскільки території України відрізняються високим ступенем диференціації за низкою показників, і тільки місцева підприємницька ініціатива може ефективно

використовувати ті конкурентні переваги, які має той або інший регіон. Особливо гостро проблема необхідності розвитку підприємницького середовища стоїть у депресивних регіонах, економіка яких є моноструктурною і залежною від діяльності одного підприємства. Мова йдеться про вугледобувні регіони, де в контексті реструктуризації вугільної галузі та проведення приватизації вугільних шахт чимало підприємств підлягають ліквідації через низьку рентабельність видобутку корисних копалин. Зрозуміло, що економіка таких населених пунктів конче потребує диверсифікації та утворення нових підприємств, які є джерелом робочих місць для населення та доходів для місцевих бюджетів. У противному випадку такі регіони потребуватимуть значних державних видатків на підтримку їх життєдіяльності.

Разом з проблемою розвитку регіонів України шляхом стимулювання підприємницької діяльності виникає важливе науково-практичне завдання забезпечення цього процесу відповідною організаційною інфраструктурою та механізмами її функціонування. Останнім часом в Україні достатньо уваги приділяється створенню на різних рівнях спеціальних бізнес-інкубаторів для підтримки підприємців-початківців. Ці бізнес-інкубатори мають різний юридичний статус, виступають громадськими організаціями, комерційними підприємствами, є структурними підрозділами інших компаній та організацій.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теми регіонального розвитку в Україні на основі створення підприємницького середовища та залучення інвестицій присвятили свої наукові праці достатньо вчених. Серед них О. Амоша, О. Варналій, В. Геєць, В. Дорофієнко, А. Мокій та багато інших. Питаннями наукового обґрунтування концепції формування інфраструктури бізнес-інкубаторів, наукових парків для розвитку підприємництва, у т.ч. інноваційного, займалися такі вчені, як Р. Ободець, В. Семиноженко, В. Соловйов, Л. Федулова, Т. Чумаченко та інші.

Однак, враховуючи багатовекторність поставленої проблеми, деякі її аспекти залишаються не вирішеними. Зокрема, не достатньо розвинуті концептуальні засади утворення бізнес-інкубаторів при вищих навчальних закладах України, постійного удосконалення потребують механізми організації інтелектуальної праці, в результаті якої створюються об’єкти інтелектуальної власності, що можуть бути впроваджені у реальній економіці. Таким чином, розвиток регіонів України відбуватиметься на основі інноваційного підприємництва, яке на відміну від виробничо-торгівельного спрямоване на комерціалізацію новітніх знань.

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження, результати якого викладено у даній роботі, є узагальнення та розвиток науково-методичних засад щодо розвитку підприємницького середовища у регіонах України на основі організації інтелектуальної праці у бізнес-інкубаторах, створених при ВНЗ. Для цього було поставлено та виконано наступні завдання. Проаналізовано основні проблеми функціонування бізнес-інкубаторів у ВНЗ України, які перешкоджають розвитку підприємництва серед молоді та вчених. Обґрунтовано завдання бізнес-інкубатору при ВНЗ у сучасних економіко-правових умовах України. Обґрунтовано засади організації інтелектуальної праці у бізнес-інкубаторах ВНЗ для забезпечення розвитку підприємницького середовища регіонів у інноваційному векторі.

Виклад основного матеріалу. У класичному розумінні, яке дає світовий досвід, метою бізнес-інкубатора при вищому навчальному закладі, як підрозділу інфраструктури розвитку підприємницького середовища, є всебічна підтримка студентів, вчених, співробітників університету, а також усіх бажаючих, у питаннях підприємництва. При цьому мається на увазі, що бізнес-інкубатор або надає власні площі для розміщення офісів новоутворених підприємств, або виступає інвестором та співзасновником start-up компаній.

Як структурний підрозділ університету, бізнес-інкубатор не може виступати самостійною юридичною особою, а значить його діяльність повністю регламентується

тими законодавчими актами, які регулюють діяльність ВНЗ. За законодавством України ВНЗ, а значить і бізнес-інкубатор, не можуть бути засновниками будь-яких інших господарських суб'єктів. А процес надання площ бізнес-інкубатора у оренду іншим підприємствам регулюється так, як процес надання у оренду господарчим суб'єктам державного майна. У той час, коли підприємці-початківці потребують пільгових умов ведення бізнесу у бізнес-інкубаторі, оренда державного майна відбувається за ставками, які іноді перевищують ринкові.

Таким чином, зазначене вище є первинною організаційно-правовою проблемою, внаслідок існування якої діяльність університетського бізнес-інкубатору суттєво обмежується. Бізнес-інкубатор позбавлений можливості на законних засадах супроводжувати з наданням відповідних пільг підприємство після моменту його утворення. Тому, не зважаючи на розуміння мети та інструментів діяльності класичного бізнес-інкубатору, інкубатори вузівські можуть спрямовувати свої зусилля виключно на підготовчий етап – до моменту створення нового малого підприємства. Після цього економіко-правові стосунки між університетським інкубатором та новоутвореним підприємством ведуться на загальних умовах щодо відносин між комерційною компанією та державним вищим навчальним закладом.

У рамках діяльності університетського бізнес-інкубатору підготовчий етап може завершитися з максимальним результатом, який полягає у наявності складеного бізнес-плану на основі підприємницької ідеї слухача. Однак, слід відзначити, що і такий результат обчислюється одиничними випадками, кількість яких для розвитку підприємницького середовища необхідно збільшувати у рази. При цьому мова зазвичай йдеться про торгівельно-виробниче підприємництво у сфері послуг або у сфері дрібного виробництва, підготовка та організація якого є набагато простішими у порівнянні з інноваційним підприємництвом вчених.

Розглянемо причини, які не дозволяють зробити підприємницький рух більш активним у ВНЗ України, незалежно від цільової аудиторії студентів або вчених та напряму бізнес-проектів.

Першою причиною слабкого рівня бізнес-ініціатив у бізнес-інкубаторах при ВНЗ є брак фахівців-підприємців, які могли би виступити наставниками під час розробки бізнес-плану. Фахівці з фундаментальних економічних дисциплін таких, як економічна теорія, інвестиції, економіка підприємства, переважають на економічних факультетах вітчизняних університетів. У той час, коли для навчання підприємництву або здійснення точкових консультацій з підготовки реального бізнес-плану необхідні фахівці, які займаються підприємництвом у повсякденному житті, замість економістів-теоретиків. До того, зазвичай викладачі економічних факультетів спеціалізуються кожен за своїм предметом, ведуть вузько спрямовані наукові дослідження, обґрунтовують нові теоретичні положення, у той час, коли підприємництво у сучасних українських умовах потребує не таких глибоких, але комплексних загальних знань ринку, права, ціноутворення, оподаткування, розрахунку рентабельності тощо. Таким чином, проблема забезпечення кадрами для підготовки молоді до підприємництва у ВНЗ не вирішена, тобто й дотепер відсутній налагоджений партнерський зв'язок між освітою, наукою та бізнесом.

Другою причиною є низький рівень внутрішньої мотивації слухачів до підприємництва. Соціологічне опитування, проведене Бізнес-інкубатором Національного гірничого університету у 2010 р. спільно з Лабораторією соціальних досліджень серед студентів виявило, що 67% опитаних хотіли б мати власну справу, але 90% вважають, що для цього необхідна підтримка заможних родичів або протекція в органах влади. При цьому у 88% власний бізнес асоціюється з багатством і зовсім не асоціюється з необхідністю багато працювати. Внаслідок цього половина з тих студентів, які приходять до університетського бізнес-інкубатору з інтересом долучитися до основ бізнесу або навіть вже з власною ідеєю, не доводять її до рівня бізнес-плану через нестачу власної працелюбності, часу тощо.

Третьою причиною можна зазначити відсутність інтеграції університетських бізнес-інкубаторів у виробничо-фінансові структури. Бізнес-інкубатор за західним зразком, по-перше, має тематичну спрямованість на певну галузь господарства. По-друге, крупні компанії завдяки працюючій системі державних стимулів зацікавлені у співпраці з університетськими інкубаторами шляхом інвестування бізнес-проектів, розроблених у бізнес-інкубаторі та заснування відповідних підприємств. Банківські установи мають спеціальні кредитні програми саме для студентських бізнес-ідей. Натомість в Україні вузівські бізнес-інкубатори не представляють інтерес для банків та крупних компаній. Тому бізнес-інкубатор у ВНЗ може виконувати тільки навчальну функцію, надаючи бажаючим певні знання про основи ведення бізнесу. У цьому контексті слід наголосити ще на одному не вирішеному питанні функціонування інкубаторів у ВНЗ. Воно полягає у не визначеному праві на інтелектуальну власність. Адже розроблений за допомогою фахівців інкубатору бізнес-план вже сам по собі являє собою об'єкт авторського права. До того його цінність може підсилитися через те, що він може містити інформацію про інноваційне рішення, на основі якого було розроблено цей бізнес-план. Відносини щодо встановлення та дотримання прав інтелектуальної власності між ВНЗ, фахівцями інкубатору та носієм ідеї потребують відповідного врегулювання.

Наступною причиною повільного розвитку підприємницького середовища на основі бізнес-інкубаторів у ВНЗ є так звана «віртуальність» університетських інкубаторів. Інкубатори у традиційному розумінні являють собою будівлю, де розташовані офісні приміщення для підприємців-початківців з базовим переліком необхідних умов (телефон, секретар, факс, інтернет тощо). Ці офіси або здаються підприємцям в оренду за занижчиними ставками або надаються безкоштовно. За законодавством України ВНЗ не має право здавати у оренду приміщення за ставками, нижчими, ніж встановлено законом, та не має право дозволяти вести на своїй території господарську діяльність іншим юридичним особам без законних підстав. Тому знову-таки функції бізнес-інкубатору у такому разі зводяться виключно до консультаційної підтримки слухачів та навчання з основ підприємництва.

Не зважаючи на проблемні питання, пов'язані з функціонуванням у ВНЗ України бізнес-інкубаторів, доцільно наголосити, що навіть шляхом підготовки студентів та вчених до підприємництва вони виконують важливу місію для економіки країни та регіонів, розкриваючи у кожній особистості підприємницькі здібності. Таким чином відбувається нарощення кадрового потенціалу для того, щоб розвивався підприємницький клас.

У розрізі інноваційного розвитку регіонів бізнес-інкубатори при університетах займаються важливими питаннями підготовки вчених та їх наукових робіт до реального трансферу технологій. З цим питанням також пов'язано чимало завдань. Відомо, що сьогодні в українських ВНЗ накопичено чимало результатів наукових досліджень, які переважною більшістю спрямовані на вирішення регіональних актуальних проблем, але ці дослідження так і не перетворилися на інновації, впровадження яких могло б дати суттєвий поштовх для розвитку економіки цих регіонів. Однією з причин, яка стоїть на заваді реалізації інноваційного підприємництва, є необхідність удосконалення існуючих систем організації інтелектуальної праці працівників таким чином, щоб результатом такої діяльності були розроблені бізнес-плани на основі результатів наукових досліджень. І у цьому питанні діяльність бізнес-інкубатору при ВНЗ може виявитися доволі ефективною для інноваційного розвитку регіону в цілому, оскільки для залучення інвестицій бізнес-інкубатор університету може готувати реальні бізнес-проекти у сфері інновацій.

Нещодавно у Луганській області започатковано проект створення бізнес-інкубатору спільно з США. Обласна влада розраховує, що механізм бізнес-інкубаторів дасть поштовх до відродження депресивних регіонів шляхом підтримки підприємців. При цьому нові підприємства зможуть відкриватись на вільних територіях заводів та фабрик. Особливої ролі від бізнес-інкубатору очікують у процесі стимулювання інноваційної

підприємницької ініціативі у ВНЗ. Завдяки бізнес-інкубаторам наукові розробки вчених зможуть давати реальний економічний ефект у регіоні.

Аналіз діючої системи організації інтелектуальної праці вчених у ВНЗ України дозволив виокремити основні позиції, яким слід приділити особливу увагу під час підготовки вчених у бізнес-інкубаторі до інноваційного підприємництва. Розглянемо їх.

У першу чергу актуальним питанням у багатопрофільному ВНЗ є розвиток корпоративної культури вчених. На нашу думку, індивідуалістичний підхід у підготовці вченого до інноваційної діяльності не достатньо ефективний. Наприклад, економіст, ізольований від процесів функціонування реальних технологій та позбавлений можливості спілкування з їх розробниками, навряд чи зможе організувати інноваційний процес. Інженер без економічного та юридичного супроводу навряд чи доведе розробку до впровадження. Тому інноваційна діяльність, яка ґрунтується на інтелектуальній праці вчених, на благо регіонального розвитку базується на міждисциплінарному підході – інтеграції спеціальних знань: економічних, юридичних, технічних. У цьому контексті індивідуалістичний підхід підготовки вчених до інноваційної діяльності повинен бути замінений на командну платформу. Тільки команда різних фахівців здатна забезпечити реальний трансфер технологій та управління інноваціями, тому на першому місці у організації інтелектуальної праці стоїть завдання забезпечення коопераційних зв'язків у межах ВУЗу між вченими різних наукових напрямів, щоб різні фахівці навчилися розуміти одне одного та співпрацювати.

Другим актуальним питанням є активізація процесу економізації науки. Якщо комерціалізація науки передбачає стадію продажу результатів наукових досліджень, то економізація науки передбачає ведення наукових досліджень з урахуванням законів та потреб ринку. Тут мається на увазі, що закони ринкової економіки та бізнес-відносин прийшли у ВНЗ, але не кожен вчений знає ці закони, тим більше адаптовані під галузь наукових розробок. Мова йдеться про питання: що повинно бути спочатку – виявлення ринкової потреби, а потім наукова розробка, або наукова розробка, а потім пошук ринкової ніші під неї. Економісти повинні знати та розбиратися у технологіях для оцінки ринку, технологи повинні знати ринкові закони для створення необхідних ринку масових інновацій, а юристи – правові основи управління інтелектуальною власністю у сфері техніки та технологій. Таким чином, питання забезпечення бізнес-інкубатором так званої економізації науки під час організації інтелектуальної праці – це надання вченим блоку інтегрованих знань про технології, економіку та право інтелектуальної власності, які необхідні усім учасникам наукової кооперації.

Третім актуальним завданням бізнес-інкубатору у цьому контексті є забезпечення доступу вчених та їх бізнес-планів на ринок інновацій. Йдеться про можливості вітчизняних та зарубіжних організацій та фондів, які сприяють інноваційній діяльності через надання грантів, розміщення інноваційних запитів та пропозицій, виступають посередниками між наукою та бізнесом. Вченим необхідні знання про правила подачі заявки та організації відносин з цими організаціями.

Таким чином, всі ці завдання об'єднуються у єдину мету інноваційного напряму бізнес-інкубатору, створеного при ВНЗ – це розвиток людського капіталу університету та організація інтелектуальної праці шляхом підготовки вчених до трансферу технологій. Розглянемо заходи, які реалізуються для вирішення зазначених вище завдань, на прикладі роботи бізнес-інкубатору Державного ВНЗ «Національний гірничий університет».

Завдання розвитку «корпоративної культури» вирішується шляхом формування міжфахових команд вчених під час проведення спеціальної Школи молодих учених. Протягом тижня у одній аудиторії збираються інженери, які проводять дослідження та готують реальні наукові технологічні розробки, економісти та юристи, і слухають разом лекції з економічних, юридичних питань та питань історії, класифікації та розвитку технологій та інноваційного менеджменту. Дискусії та обговорення сприяють стихійному утворенню так званих міжфахових команд. Навколо одного інженера з його розробкою

гуртуються економіст та юрист. По закінченню Школи кожна міжфахова команда представляє потенційний інноваційний проект. Під час школи вчені навчаються спілкуватись міжфаховою мовою – інженер вчиться розуміти вимоги, що висуває до проекту економіст. У свою чергу, економіст вчиться розуміти обмеження, з якими під час досліджень стикається інженер, а юрист транспонує потенційний інноваційний проект у площину законів України.

Завдання економізації науки вирішується шляхом роботи попередньо утвореної міжфахової команди над трансформацією інноваційного проекту у інноваційний бізнес-план за допомогою консультацій досвідченої ради бізнес-експертів, яка постійно функціонує при бізнес-інкубаторі. На цьому етапі команда опрацьовує питання вивчення ринку, обсягу інвестицій, прибутковості проекту, організації його впровадження. Проходять достатньо жорсткі дискусії з приводу ринкової привабливості проекту, адже інноваційний бізнес-план розглядається під кутом здійснення реального трансферу технологій.

Завдання забезпечення доступу вчених до ринку інновацій реалізується після того, як рада бізнес-експертів схвалила підготовлений командою бізнес-план. Тоді наступним кроком є вихід на ринок інновацій за допомогою спеціальних організацій. Наприклад, Національної мережі трансферу технологій, Торгово-промислової палати, які надають свій рекламний простір для проектів вчених. Функцією бізнес-інкубатору у цьому процесі є допомога вченим у встановленні контактів з цими організаціями.

Висновки. На основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки. Основною проблемою, яка перешкоджає активізації підприємницьких ініціатив у бізнес-інкубаторах ВНЗ є відсутність відповідної правової бази, яка б дозволяла таким інкубаторам підтримувати новостворені підприємства студентів та молодих вчених на пільгових умовах. Звідси випливають проблеми низького ступеня інтеграції інкубаторів у фінансово-промислову структуру економіки та низької зацікавленості молоді у започаткуванні власного бізнесу через відсутність відповідної підтримки. Таким чином, єдиним завданням університетських бізнес-інкубаторів у сучасних економіко-правових умовах є здійснення підготовки кадрів до підприємництва та розробки реальних бізнес-планів. Для забезпечення розвитку підприємницького середовища регіонів у інноваційному векторі бізнес-інкубатор при ВНЗ повинен організувати інтелектуальну працю таким чином, щоб забезпечити формування у вчених корпоративної культури, командне опрацювання інноваційного проекту та трансформацію його у інноваційний бізнес-план, встановлення контактів вчених з організаціями, що сприяють просуванню наукових розробок.

Анотація

У статті розглянуто питання функціонування бізнес-інкубаторів при вищих навчальних закладах України у контексті регіонального розвитку. Висвітлено основні проблеми реалізацій функцій таких структур. Зроблено акцент на забезпеченні інкубатором процесу організації інтелектуальної праці з огляду на необхідність інноваційного регіонального розвитку на основі впровадження наукових розробок вчених.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, інтелектуальна праця, регіональна економіка, ВНЗ

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос функционирования бизнес-инкубаторов при высших учебных заведениях Украины в контексте регионального развития. Освещены основные проблемы реализации функций таких структур. Сделан акцент на обеспечении инкубатором процесса организации интеллектуального труда в условиях необходимости инновационного регионального развития на основе внедрения научных разработок ученых.

Ключевые слова: бизнес-инкубатор, интеллектуальный труд, региональная экономика, ВУЗ.

Summary

The issue of business-incubators' functioning in Ukrainian higher educational establishments are considered. Their influence on regional economy development is observed. The main problems of such infrastructure elements are highlighted. Incubators' providing of the system of intellectual work in HEEs in the context of regional innovative development based on scientific projects implementation is stressed.

Key words: business-incubator, intellectual work, regional economy, HEE.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів // [Електронний ресурс] URL: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718
2. Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю / П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінов, Ю. Суіні / За ред. П.М, Цибульова: монографія. – К.: К.І.С., 2005. – 448с.
3. Американцы создадут условия для развития бизнеса в Украине // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://polemika.com.ua/news-74941.html
4. Программа розвитку бізнес-інкубаторів в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakony.com.ua/econom.html?catid=54421
5. Немченко А.Б. Бізнес-інкубатори в сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури / А.Б. Немченко, Т.Б. Немченко / Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/npkntu_e/2010_17/stat_17/06.pdf
6. Бізнес-інкубування та інноваційні центри: сучасні технології підтримки підприємництва і розвитку інноваційної економіки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academia.org.ua/?p=326
7. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України. Жаліло Я. А., Архієреєв С. І., Базилюк Я. Б. та ін. - К.:, 2006. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Table/Jalilo_m/index.htm
8. Закон України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» № 2157-III від 21.12.2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2157-14

УДК: 338.439.5 (477)

Бабич А.В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Головним завданням держави є забезпечення населення країни продовольством власного виробництва. Основними виконавцями цього завдання є підприємства аграрної сфери різних організаційно – правових форм та підпорядкування. Поряд із забезпеченням їх функціональної діяльності в контексті нарощування обсягів виробництва аграрні підприємства не в змозі реалізовувати вироблену продукцію за реальними цінами, що призводить до недоотримання ними економічних вигод та стримує їх розвиток.

На сьогодні для виходу з кризи та стабільного функціонування аграрних підприємств в умовах ринкових відносин необхідною умовою є створення оптових аграрних ринків з розвинутою інфраструктурою. Саме оптовий ринок покликаний забезпечити взаємозв'язок та співпрацю суб'єктів господарювання зі споживачами та має призвести до розширеного відтворення агропромислового виробництва.

Україна має значний аграрний потенціал, однак він не реалізується повною мірою через відсутність ефективного ринкового механізму реалізації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Огляд останніх досліджень. Широке коло питань становлення, функціонування та розвитку оптових аграрних ринків в Україні розглядались у працях Г.О. Андрусенка, П.Ю. Березівського, І.Т. Кіщака, Є.В. Крикавського, Р.Р. Лавріної, Л.О. Мармуль, В.І. Перебийніс, Н.І. Чухрай та інших.

Формулювання завдання дослідження. В Україні нині практично відсутня система оптових заготівельних баз, через яку, в свою чергу, здійснювався перерозподіл сільгосппродукції по областях країни. Більшу частину цих баз було приватизовано, що призвело до втрат державою контролю над перерозподілом продукції від виробника до споживача в необхідному обсязі. Також проблемою є те, що в даний час постачанням сільськогосподарської продукції споживачам займаються посередницькі структури, які, як правило, є напівлегальними. Вироблена продукція у виробника скуповується за заниженими цінами, а перепродується кінцевому споживачу за завищеними.

Гострою проблемою є те, що, наприклад, за 2009 рік в Україні 81,1% зернових, 88,6% насіння соняшнику, 50,5% овочів, 65,1% худоби та птиці, 5,1% молока та молокопродуктів було реалізовано за іншими каналами реалізації і лише 6,6%, 5,8%, 11,9%, 7,9%, 1,9% на ринку відповідно. Постає питання що це за інші канали реалізації продукції, із-за чого виникає дана ситуація, і як це виправити.

На наш погляд, продукція аграрного сектору повинна цивілізованим шляхом вийти на ринок, як це відбувається в розвинутих країнах світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальна роль в товарному ринку належить саме оптовим ринкам. Через них посилюється дія споживача на виробника, з'являються реальні можливості досягти відповідності між попитом і пропозицією, надається змога кожному споживачу купувати продукцію в межах своїх фінансових можливостей і відповідно до потреб.

У 2009 році середньодобова поживність раціону українця становила 2946 ккал, що майже на 18% перевищує граничний критерій (2500 ккал). Але порівняно із 2008 роком споживання калорій населенням України зменшилося на 1,7 %.

При цьому, як і у попередні роки, основну частину калорій населення споживає разом із продукцією рослинного походження. Натомість 27,1% середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55%) [1].

Розглянуте є підставою для проведення розрахунку індикатора достатності споживання продуктів харчування населенням країни.

Розрахунок індикатора достатності споживання продуктів харчування населенням в розрахунку на одну особу на рік наведено в таблиці 1.

Оптимальною вважається ситуація, коли фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає раціональній нормі, тобто коефіцієнт співвідношення між фактичним і раціональним споживанням дорівнює одиниці. Таким чином, дані таблиці 1 свідчать, що у 2009 році в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче встановлених раціональних норм. Найбільше відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалося по плодах, ягодах і винограду – на 49%, молоку і молокопродуктах – на 44%, м'ясу і м'ясопродуктах - на 38%, рибі та рибопродуктах – на 24%. Необхідно відмітити, що у 2009 році під впливом падіння доходів населення відбулося зменшення фактичного

споживання молока, м'яса та риби населенням, незважаючи на його суттєве відставання від раціональних норм. Так, упродовж 2009 року споживання м'яса і м'ясопродуктів на душу населення зменшилося порівняно з попереднім роком на 0,9 кг, молока і молокопродуктів – на 1,4 кг, риби і рибопродуктів – на 2,4 кг, яєць – на 8 штук. Дана ситуація, на наш погляд, склалася внаслідок скорочення загальних обсягів виробництва тваринницької продукції та збитковості галузі [1].

Таблиця 1

Індикатор достатності споживання продуктів харчування населення, кг

Показники	Раціональна норма*	Фактичне споживання у 2009 році**	Індикатор достатності споживання
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	101,0	111,7	1,11
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	80,0	49,7	0,62
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	380,0	212,4	0,56
Риба і рибопродукти	20,0	15,1	0,76
Яйця, шт.	290	272	0,94
Овочі та баштанні	161,0	137,1	0,85
Плоди, ягоди та виноград	90,0	45,6	0,51
Картопля	124,0	133,0	1,07
Цукор	38,0	37,9	0,99
Олія рослинна всіх видів	13,0	15,4	1,19

* - розрахунки МОЗ України

** - дані Держкомстату України

Проблемним питанням також є те, що вітчизняні товаровиробники через відсутність належних каналів збуту значну частину виробленої продукції повинні згодовувати худобі, або вона в них просто псується.

На нашу думку, важливу роль в процесі становлення і подальшого ефективного розвитку ринкової економіки є ринок. Саме він буде тією невід'ємною сполучною ланкою між виробником і споживачем, він, в свою чергу, забезпечить оптимальне поєднання потреб покупців і пропозиції продавців з метою кращого їх задоволення.

В. Невлад, в процесі дослідження умов формування оптових ринків в агропромисловій сфері запропонував схематичне зображення оптової діяльності [2]. На нашу думку, зазначена схема повинна зображатися наступним чином (рисунок 1).

Одним із шляхів подолання проблеми є створення аграрних ринків з логістичними комплексами. Головними функціями даного ринку повинні стати не тільки продаж продукції, але й її заготівля, зберігання, переробка. Ці ринки повинні містити автостоянку, торгово-складські павільйони, майданчики для торгівлі з автотранспорту, складські приміщення (в т.ч. холодильне обладнання), термінал оптової та роздрібно-гуртової торгівлі, гостьову автостоянку, офісно-сервісні приміщення, санітарний та митний пункти тощо.

Отже, аграрний ринок з логістичними комплексами – це не мода, а необхідність, цивілізоване місце зустрічі попиту та пропозиції, які виявляють реальну ціну та вирівнюють її, оперативно переміщуючи товарні потоки. На жаль, мережа аграрних ринків в Україні сказати, що є недостатньо розвинутою– це досить м'яко.

Рис. 1. Організаційні форми оптової торгівлі

Оптовий (гуртовий) ринок слід трактувати як елемент інфраструктури регіону, що впливає на закономірний потік продовольчих товарів між виробником та споживачем. Через гуртовий ринок місцева та центральна влада здатні творити політику врівноваженого розвитку всіх видів продукції, в тому числі сільськогосподарської та роздрібної торгівлі.

Чим сучаснішою є інфраструктура гуртового ринку, тим чіткіше відбувається розподіл сільськогосподарських та харчових продуктів, пропоновані продукти є кращої якості (відповідні умови зберігання та представлення продуктів) час укладання угод та процедур, пов'язаних із завантаженням і розвантаженням є значно коротшим.

Для більш реальної картини необхідності і доцільності будування оптових аграрних ринків нами було проведено опитування сільськогосподарських товаровиробників Миколаївської області.

Результати опитування згруповано і наведено в таблиці 2 (із 5364 суб'єктів господарювання опитано 68% сільськогосподарських товаровиробників).

Таблиця 2

Результати доцільності будування аграрних ринків, %

Запитання	Термін функціонування підприємств					
	до 10 років		від 10 до 15 років		більше 15 років	
	так	ні	так	ні	так	ні
Ви будете нарощувати обсяги виробництва за нинішніх умов господарювання?	6	94	4	96	1	99
Вважаєте Ви за доцільне будування аграрних ринків?	82	18	91	9	94	6
Ви будете нарощувати обсяги виробництва за умов функціонування аграрних ринків?	82	18	91	9	94	6
Ринки повинні надавати можливість розвиватися експорту і імпорту продукції?	81	19	91	9	94	6

Складено автором на основі даних власного соціологічного дослідження

За даними соціологічного опитування, яке було таємним і не передбачало назви та юридичної адреси резидента, чітко видно, що за існуючих умов господарювання 94%-99% сільськогосподарських товаровиробників не мають змоги і бажання нарощувати обсяги виробництва, що призведе, в свою чергу, ще до більшого занепаду галузі. Натомість 82%-94% резидентів, в залежності від терміну функціонування підприємства, вважають за доцільне і навіть за необхідне, будувати оптові аграрні ринки, за даних умов вони будуть нарощувати обсяги виробництва. Саме ринки дають їм можливість вчасно реалізовувати вироблену продукцію і за реальною ціною.

Необхідно звернути увагу на те, що більшість опитаних – 81% -94% вважає за доцільне не просто будування оптових, а оптових експортно – імпортних ринків. На нашу думку, дана ситуація виникла внаслідок того, що на сьогодні сільськогосподарські товаровиробники при можливості використовують імпортне насіння, посадковий матеріал, обладнання, техніку тощо. Україна повинна намагатися не поступатися імпорту, але в даний час це неможливо. Наприклад, провідне ФГ «Владам» Жовтневого району Миколаївської області, яке займається вирощуванням, переробкою та реалізацією овочів на 100% використовує імпортний посадковий матеріал, добрива та техніку. Вже 10 років воно використовує у своїй діяльності французьке насіння «Clause» для вирощування овочів, яке дає результати сходів 92 – 99%. Також господарство в своїй діяльності для доставки продукції по всій Україні та за кордон використовує лише німецькі автомобілі.

Опитані резиденти вважають за доцільне частину виробленої продукції експортувати для отримання більшого прибутку і, як наслідок, для нарощування обсягів виробництва. ФГ «Владам» для більш ефективної діяльності влітку 2003 року було збудовано і введено в експлуатацію для переробки вирощених овочів консервний завод «Владам». Працює він на власній сировині, використовує новітні прогресивні методи переробки, виготовляє натуральну продукцію без консервантів. Імпортне обладнання, італійська лінія асептики, новітні консервуючі і пакувальні машини дають можливість запропонувати споживчому ринку продукцію належної якості та за доступною ціною.

З 2007 року господарство почало експортувати свою продукцію до Німеччини, Латвії, Іспанії, Ізраїлю, Російської Федерації, Молдови та інших країн. А це, в свою чергу, свідчить про необхідність та доцільність будування оптових аграрних ринків з експортно – імпортними можливостями для товаровиробників.

Сьогодні в Україні певна інфраструктура оптового ринку вже існує, проте, її стан та розвиток є незадовільними. Через це має місце нестабільна цінова ситуація на аграрному ринку, відсутність цивілізованих прозорих каналів просування сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача на вигідних для учасників процесу умовах.

У створенні оптових ринків сільськогосподарської продукції зацікавлені всі – від виробника до кінцевого споживача. Проте, на сьогодні розвиток гуртових ринків стримується неврегульованістю нормативних актів, що стосується їх діяльності.

Вважаємо, що держава повинна підтримувати будівництво гуртових ринків не лише на законодавчому рівні, а й фінансово забезпечити дану галузь.

19 листопада 2008 року розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції. В даній Концепції було заплановано створити 25 оптових ринків, дев'ять з яких необхідно було побудувати у 2009 році, а 16 – у 2011 році. Відповідно до оцінки матеріальних ресурсів, викладених у Концепції, орієнтовний обсяг коштів, необхідний для виконання програми становить 4 млрд грн [4].

Необхідно звернути увагу на те, що Кабінет Міністрів України у 2009 році затвердив Державну цільову програму створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, яка передбачає виділення 1200 млн грн до 2013 року на створення оптових ринків. Проте кардинальних зрушень по цьому питанню на сьогодні не спостерігається [5].

Висновки. Створення оптових ринків повинно, перш за все, відбуватися за рахунок ефективної державної підтримки, як це відбувається в розвинутих країнах світу. Уряду країни необхідно залучати кошти для будівництва та розвитку аграрних ринків та створити умови, які б приваблювали як вітчизняних, так і закордонних інвесторів. За умови активного державного втручання в розвиток оптових ринків в Україні з кожним роком очікується збільшення залучення кількості інвесторів. Розроблена низка державних проектів, яка вмикає «зелене світло» як зарубіжному, так і вітчизняному капіталу, передбачає створення в Україні найближчим часом визначену кількість оптових ринків. На дані цілі в бюджеті держави закладені кошти, але в даний час дана проблема вирішується дуже повільно.

Анотація

Висвітлено теоретичні та практичні аспекти загальної стратегії розвитку оптової торгівлі. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку гуртової торгівлі, запропоновані шляхи формування та ефективного функціонування оптових аграрних ринків з логістичними комплексами в Україні.

Ключові слова: сільське господарство, оптові ринки, гуртова торгівля, аграрне виробництво, продовольство, експорт, імпорт, логістика.

Аннотация

Раскрыто теоретические и практические аспекты общей стратегии развития оптовой торговли. Проанализировано нынешнее состояние и перспективы развития торговли, предложены пути формирования и эффективного развития оптовых аграрных рынков с логистическими комплексами в Украине.

Ключевые слова: сельское хозяйство, оптовые рынки, оптовая торговля, аграрное производство, продовольствие, экспорт, импорт, логистика.

Summary

It covers the theoretical and practical aspects of the over all strategy of wholesale trade. The contemporary state and prospects of wholesale and suggested ways to catalyze the

development and effective functioning of wholesale agricultural markets of the logistics complex in Ukraine.

Keywords: agriculture, wholesale markets, wholesale, agricultural production, food, export, import, logistics.

Список використаних джерел:

1. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2009 році [Електронний ресурс] // — Режим доступу www.me.gov.ua/file/link/149977/file/Zvit_2009.doc
2. Невлад В.Ф. Умови формування оптових ринків в агропромисловому комплексі України [Електронний ресурс] //—Режим доступу: http://udau.edu.ua/library.php?pid=1569
3. Корінець Р., Швецова Л. Оптові ринки сільськогосподарської продукції: запитання та відповіді. — Київ, 2007. — 88с.
4. Концепція Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2008р. № - 1447-р.
5. Державна цільова програма створення оптових ринків сільськогосподарської продукції. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 року № 562.
6. Статистичний щорічник України за 2009 рік // за ред. О.Г. Осауленка, Державний комітет статистики України.—Київ, 2010—567с.

УДК 338.2

Орленко О.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИРОВИННОЇ ТА ПЕРЕРОБНОЇ БАЗИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Текстильний сектор та легка промисловість в цілому в усьому світі є одними з провідних галузей економіки, що значною мірою забезпечують формування державного бюджету та виступають важливим фактором розвитку сільського господарства, хімічної та машинобудівної промисловості тощо. Проте в Україні ці сфери діяльності вже багато років перебувають у стані системної кризи. Це створює необхідність пошуку нових підходів щодо покращення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та зміцнення її позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [1].

Сировинний комплекс текстильної промисловості може розглядатися як багатоаспектна і багатофункціональна система. В сучасних умовах, з урахуванням завдань економічного розвитку, в контексті державного регулювання сировинний комплекс доцільно сприймати як ринок й застосовувати відповідні економічні, правові та інші методи регулювання [2].

Питанню покращення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств текстильної галузі присвячено багато наукових праць. Вагомий внесок в дану сферу зробили Н.Осипенко, Ю.А.Буренко, М.В.Шарко, Н.В.Бугас та інш Сучасне економічне положення в Україні є досить складним, з огляду на нестачу ресурсів розвитку промисловості, нестабільність політичної ситуації та недосконаліть законодавчої. Оснащення багатьох підприємств, зокрема текстильних, є застарілим і тим, що не відповідає сучасним екологічним вимогам.

Сучасний стан розвитку галузі характеризується наступними даними. У зв'язку з фінансово-економічною кризою обсяг виробництва текстильної промисловості зазнав значного скорочення обсягів виробництва, яке було зумовлено: суттєвим падінням обсягів реалізації продукції галузі на внутрішньому ринку через різке зниження платоспроможного попиту населення, скасуванням митних тарифів при вступі України до СОТ, низьким рівнем захисту внутрішнього ринку України як від так званої "сірої" продукції національного виробника, так і неконтрольованого ввозу на митну територію України продукції іноземного походження без обкладання відповідними податками, що обумовлювало порівняно низьку ціну реалізації на ринку України даної продукції. Якщо у 2008 - 2009 рр. темпи падіння були найбільшими (10,6 % і 25,8 % відповідно), то у 2010 р. зростання виробництва склало 7,8 % у порівнянні з 2009 р. (рис.1).У 2010 році текстильна промисловість працювала з найвищими позитивними темпами серед підгалузей легкої промисловості, що пов'язано зі стабілізацією умов роботи підприємств з виробництва пряжі і тканин.

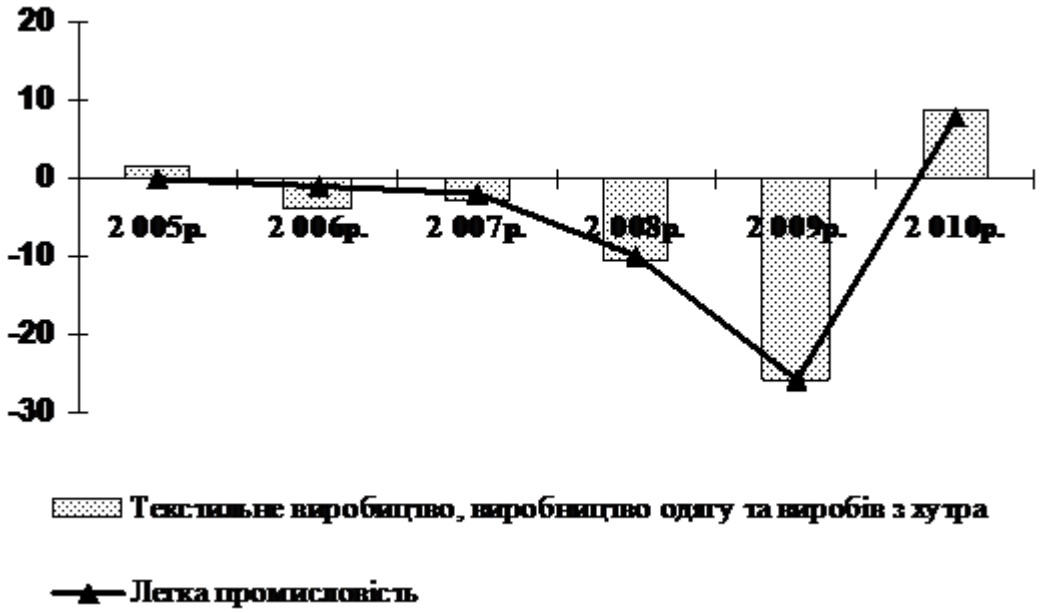

Рис. 1 Динаміка виробництва продукції легкої промисловості, %

За останній рік склалась певна позитивна тенденція зростання виробництва продукції галузі, його загальний рівень залишається все ще нижчим, ніж до кризи. Підприємства працюють за умов світових цін на сировину, матеріали та устаткування, що формують 65—80 % собівартості продукції, витрати на оплату праці становлять лише 10—20 %. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників у текстильному виробництві, виробництві одягу, хутра та виробів із хутра в 2010 р. становила 1309 грн, або 58,5% до середнього рівня в економіці. Окремо слід зупинитись на проблемі погіршення структури експортно-імпортних відносин, по групі текстильних матеріалів. Замість того, щоб розвивати текстильне виробництва з власної традиційної для України сировини – вовна, льон, хімічні волокна, в країні з року в рік нарощується їх імпорт, а відповідно зростає від'ємне сальдо.

Особливо тривожним слід вважати прикрий факт, що внутрішній ринок товарів легкої промисловості України тепер складається з 80 % імпорту та лише 20 % - вітчизняних товарів. Виробництво бавовняних і вовняних тканин у розрахунку на одну особу протягом останніх років залишається практично незмінним. Виробництво лляних тканин має, можливо сказати, чисто символічний об'єм – 1 дм² на 1 особу на рік [3]. Українських текстильників практично повністю виштовхнули з їх основних позицій на традиційному ринку України. Такий дисбаланс в структурі ринку , що є неприроднім для

ринкової економіки будь-якої розвинутої країни, відбувся через негативний вплив низки чинників, створивши не тільки умови для недобросовісної конкуренції з боку імпортерів і, відповідно, дискримінації національного товаровиробника, але й, що не менш важливо і небезпечно, для залежності економіки України від імпорту [4].

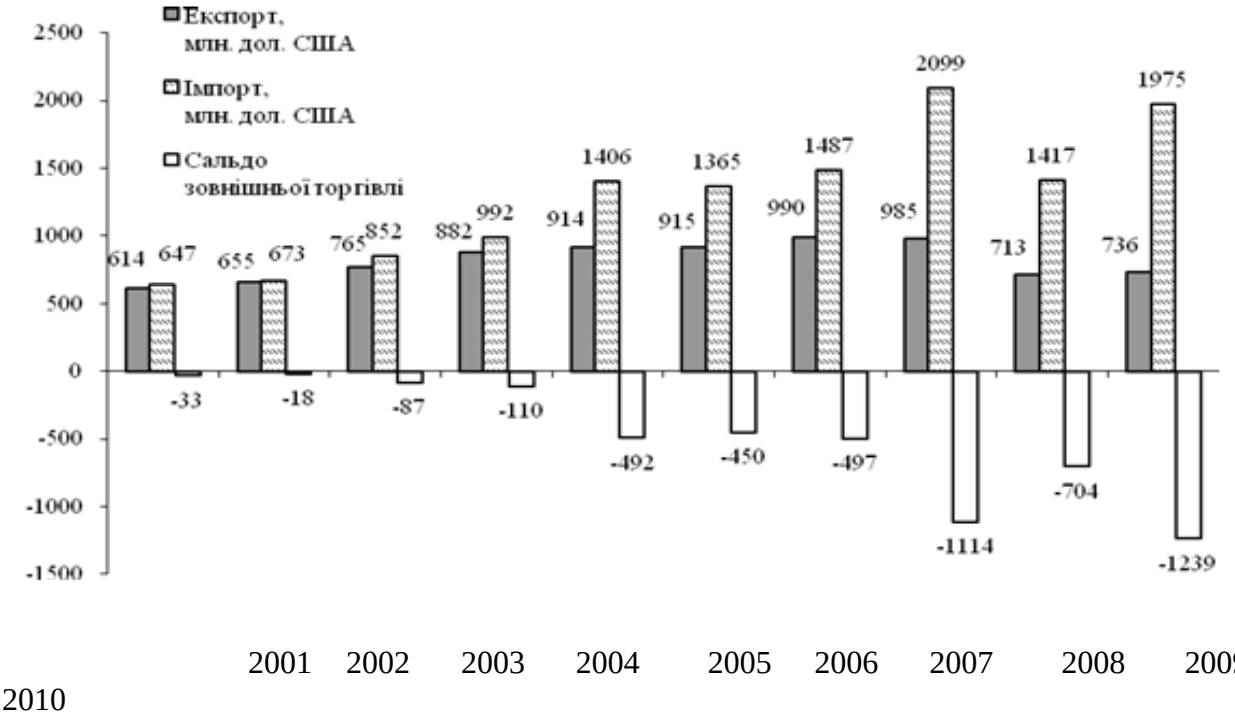

Рис. 2. Динаміка зовнішньоторговельних відносин по групі текстилю та виробів з текстилю.

Основними причинами, що перешкоджають розвитку текстильної промисловості:

• адміністративні механізми управління більшістю підприємств галузі, що мають державну форму власності, призвели до відсутності стратегії;

• недосконаліть вітчизняного законодавства, насамперед у митній податковій, інвестиційній сферах і сфері стандартизації та сертифікації продукції;

• зниження платоспроможності населення;

• засилля на ринку дешевого імпорту, збільшення імпорту з країн Азії, особливо Туреччини та Китаю. Більша частина імпортованих товарів ввозиться контрабандно, що створює недобросовісну конкуренцію на ринку;

• втрата сировинної бази. Розрив господарських зв'язків між підприємствами різних країн колишнього Радянського Союзу призвів до критичної ситуації з постачання сировини на багатьох підприємствах легкої промисловості.

Окрім того, українські підприємства не працюють на повну потужність з причин зношення основних фондів, недостатнього їх завантаження, проблем із сировиною та енергоносіями, і відповідно з яких не можуть провести модернізацію обладнання, щоб конкурувати з імпортною продукцією і повернути собі місце на вітчизняному ринку[6].

Розвиток текстильного виробництва можливий за рахунок інвестицій, проте інвестори повинні бути впевнені у вигідності вкладення коштів, тобто підприємства текстильної галузі повинні показати свої власні можливості і потенціал для подальшого розвитку. Цим вимогам відповідають дії з пошуку напрямів підвищення ефективності виробництва за рахунок власних коштів.

Враховуючи нестачу фінансових ресурсів, ключовими моментами розробки стратегії розвитку текстильного виробництва є зростання прибутку й рентабельності за рахунок зниження собівартості продукції. Найважливішим фактором зниження собівартості, при

збереженні відповідної якості, є використання у виробництві ресурсо- і енергозберігаючих технологій, які не потребують капітальних витрат і, впровадження яких дозволить підвищити ефективність діяльності текстильних підприємств, а також накопичити кошти для подальшого розвитку [5].

Варто також зазначити, що сучасні реалії світового ринку текстилю потребують зміщення деяких акцентів у промисловій політиці України, зокрема в питаннях подальшого розвитку власної текстильної промисловості. Концепція подальшого розвитку текстильної промисловості України повинна базуватися на розумінні того, що незалежність України полягає, у тому числі, в її здатності забезпечити населення країни товарами власного виробництва, перш за все товарами легкої, текстильної промисловості. І робити це потрібно з опорою на власні ресурси: сировинні, людські та інші. Підсумовуючи все вище зазначене, необхідно сказати, що дійсно текстильна галузь України знаходиться в кризовому стані, але існують безліч шляхів їх вирішення, основними з них є:

- відродження вітчизняної сировинної бази текстильної промисловості;
- максимальне імпортозаміщення бавовни з метою максимального задоволення внутрішніх споживчих потреб;
- розвиток внутрішнього споживчого ринку;
- вдосконалення вітчизняного законодавства, особливо в сфері стандартизації та сертифікації продукції;
- залучення іноземних інвестицій, що б дало можливість модернізувати виробництво;
- зниження собівартості продукції за рахунок використання у виробництві ресурсо- і енергозберігаючих технологій тощо.

Анотація:

У статі розглянуті перспективи формування та розвитку сировинної та переробної бази текстильної галузі, роль державної підтримки текстильної промисловості. Шляхи розвитку текстильних підприємств України в умовах глобалізації.

Ключові слова: текстильна промисловість, галузь бавовництва, державна підтримка, експорт, імпорт

Аннотация:

В статье рассмотрены перспективы формирования и развития сырьевой и перерабатывающей базы текстильной отрасли, роль государственной поддержки текстильной промышленности. Пути развития текстильных предприятий в условиях глобализации.

Ключевые слова: текстильная промышленность, отрасль хлопководства, государственная поддержка, экспорт, импорт

Annotation:

I In the article the considered prospects of forming and development of raw material and processing base of textile industry, role of state support of textile industry. Ways of development of textile enterprises of Ukraine are in the conditions of globalization.

Keywords: textile industry, industry of the cotton growing, state support, export, import

Список використаних джерел:

1. Буренко Ю.А. Проблемы и направления развития конкурентоспособности текстильной промышленности Украины / Ю.А. Буренко, М.А. Шарко // Економіка, Фінанси, Право. – 2008. - №1. – с. 6-10.
2. Бутас Н.В. Вдосконалення формування витрат на підприємствах текстильної підгалузі / Н.В. Бутас // Економіка та управління підприємствами. – 2008. - №12. – с. 72-76.

3. Осипенко Н. Формування якості текстильних матеріалів / Н.Осипенко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2008. - №5. – с.52-56.
4. Сафонов Ю.М. До концепції державного регулювання розвитку текстильної промисловості України і напрямів її реалізації: [Електронний ресурс]. − Режим доступа: URL:http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_3/Safonov_310.htm
5. Якимчук Т.В. Оцінка можливостей інтеграції підприємств текстильної промисловості України до світового рівня виробників текстилю: [Електронний ресурс]. − Режим доступа: URL:http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_4_1/pdf/138-140.pdf
6. Мінпромполітики: Підписано Меморандум для підтримки розвитку легкої промисловості // http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/news_

УДК: 330

Бавико О.Є.

ДЕПРЕСІЯ ЯК ФЕНОМЕН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ – ВИЗНАЧЕННЯ, ПРИЧИНИ, ПРОГНОЗИ

Постановка проблеми. Коли економісти та політики починають використовувати психіатричний жаргон для характеристики економічних процесів, усі розуміють, що є привід для занепокоєння. Тривога, невпевненість у майбутньому, гальмування всіх видів активності – симптоми, якими лікарі характеризують депресію. Цей термін досить точно відображає стан ринкової економіки на тій стадії її циклічного розвитку, що наступає за спадом (кризою) і характеризується встановленням нової рівноваги, завмиранням індикаторів на нижніх значеннях спаду.

Сьогодні стан сучасної світової економіки характеризується як кризовий або депресивний в цілому. Нові умови розвитку економічних процесів, глобальна взаємозалежність економік, привносять характеристики, які прискорюють наростання кризових явищ і несуть потенційну загрозу стабільності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою для дослідження теоретичних аспектів кризової проблематики є праці таких авторів: Ф. Кене, К. Маркс, М. Туган-Барановський, М. Кондрат'єв, Є. Слуцький, В.Мітчел, Дж. Хікс, Дж. Кітчін, К. Джуглар, Р. Лукас, Д. Лонг, Р. Фріш, Дж. Кейнс, Ф. Хайєк, Л. Мізес. Їх роботи присвячено розкриттю причин кризових процесів в економіці в загальному розумінні. Але, необхідно враховувати те, що характер сучасної економіки значно трансформувався в наслідок чого виникла необхідність подальшого розвитку існуючих фундаментальних теорій. У сучасний період вивченню та аналізу кризових процесів у глобальній економіці присвятили свої праці: П. Кругман, Д. Корсетті, Д. Періколі, Д. Сорос, М. Барклі, А. Бернак, П. Презенті, Н. Рубіні.

Аналізом сучасних глобальних економічних та геополітичних процесів займаються ряд науковців Росії та інших країн СНД. Серед них необхідно виділити: В.Іноземцева, М.Делягіна, А. Нєкіпєлова, Л. Кондрашову, І. Шеремет'єва, А. Лавута, В. Тепермана, Л. Новосьолова.

За останні роки з'явився ряд робіт вітчизняних науковців, які присвячено аналізу основних тенденцій розвитку світової економіки. Можна виділити роботи наступних авторів: Ю. Пахомова, О. Білоруса, І. Бураковського, В. Новицького, В. Будкіна, А. Поручника, О. Плотнікова, Д. Лук'яненка.

Формулювання завдання дослідження. Кількість фундаментальних досліджень глобальних кризових процесів в економіці залишається обмеженою. Багато робіт,

присвячені проблемам трансформації світової економічної системи, перебудови сучасного геополітичного простору. Зазначені вище обставини пояснюють актуальність обраної теми.

Метою даного дослідження є аналіз дефініції поняття депресія, визначення її сучасного значення й місця в економічній теорії на основі характеристики основних концепцій, які визначають причини її виникнення та методи забезпечення стабілізації й росту економіки.

Вивчення причин і динаміки кризових процесів та досвіду існуючих концепцій, дозволить сформулювати чітке уявлення про тенденції розвитку сучасної економіки та методи її стабілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За словами історика Вільяма Манчестера термін «депресія» почав активно використовувати президент США Г. Гувер, якого прийнято вважати одним з винуватців економічного колапсу 1929-1933 років. За версією Манчестера, Гувер використав термін "депресія" під час обговорення ситуації в економіці, оскільки, на його погляд, це слово виглядало менш тривожно, чим, наприклад, «криза» або «паніка». Втім, Гувер не винайшов це слово, його попередники в Білому Домі також неодноразово застосовували його при схожих обставинах: Дж. Монро при характеристиці ситуації в економіці США 1819 року, К. Кулідж у такий спосіб іменував економічний стан у 1921 році [1, с. 361].

Практика використання даного терміна в сучасній економічній науці є неоднозначною, вітчизняні економісти віддають перевагу поняттю криза, представники західної науки найчастіше заміняють цей термін більш благозвучним – «рецесія» або ще більш розмитими – «спад», «уповільнення», «відхилення» [2, с. 36].

Домінуючою є думка про те, що головною причиною депресивних станів у ринковій економіці є циклічний характер її розвитку. Модель циклу досить проста, і у всіх теоріях ґрунтується на констатації появи різнорідних дисбалансів. Так короткострокові економічні цикли (3-4 роки) виникають через дисбаланс вироблених товарів і реального попиту. У цьому випадку попит на інвестиції падає й починається уповільнення темпів зростання виробництва [3, с. 57]. У середньострокових економічних циклах Джуглара (7-11 років) на відміну від циклів Кітчіна спостерігаються коливання не просто в рівні завантаження існуючих виробничих потужностей, але й коливання в обсягах інвестицій в основний капітал. У результаті, додаються ще й часові затримки між прийняттям інвестиційних рішень і зведенням відповідних виробничих потужностей [4, с. 233]. Приблизно такий же період циклічності вводить К. Маркс, обґрунтовуючи його тим, що в системі виникаючих у ході економічного розвитку диспропорцій завжди має місце порушення пропорцій між нагромадженням капіталу та споживанням. Прагнення капіталу до самозростання та збільшення прибутку забезпечуються за рахунок уповільненого росту (а іноді навіть скорочення) доходів і споживання. Виникаюче звідси протиріччя між виробництвом і споживанням накопичується, доходить до вибухової межі і стає, як правило, безпосередньою причиною економічної кризи: «капіталістичне виробництво змушене, з одного боку, так розвивати продуктивні сили, начебто воно не є виробництвом на обмеженій суспільній основі, а з іншого боку, воно може розвивати їх все-таки тільки в межах цієї обмеженості – ця обставина є найглибшою й самою таємною причиною криз, що спостерігаються в буржуазному виробництві, у рамках яких воно рухається і які навіть при грубому, поверхневому погляді характеризують його лише як історично минущу форму» [5, с. 81].

Цикли Кузнеця мають тривалість приблизно 15-25 років і розглядаються в якості технологічних, інфраструктурних циклів. У рамках цих циклів відбувається масове відновлення основних технологій [6, с. 107]. Цикли Кондрат'єва тривалістю 40-60 років включають швидке розширення економіки, що неминуче приводить суспільство до необхідності змін. Але можливості до змін у суспільства відстають від вимог економіки,

тому подальший розвиток супроводжується депресивними явищами, які змушують перебудовувати економічні відносини [7, с. 44].

З 40-х до першої половини 70-х років XX століття домінуючі позиції в урядових і академічних колах найбільш розвинених індустріальних країн Заходу займала концепція Дж. М. Кейса. У рамках якої причиною депресії називалася недостача грошової маси, що пояснювалася припущенням про те, що в міру зростання доходів окремого індивіда в складі його витрат зростає питома вага заощаджень [8, с. 86].

Державне регулювання економіки в період після Другої світової війни, яке засвідчило втілення в практику макроекономічних постулатів Кейнса, дійсно мало стабілізуючий ефект. Однак кризи, хоч і не такі сильні, як Велика депресія тривали. І як показує сучасна історія, втручання держави в ринкові механізми скоріше продукує новий кризовий цикл, чим вирішує завдання стійкого розвитку економіки. З цього приводу, можна погодитися з думкою Мюррея Н. Ротбарда: «Втручання уряду спричиняє банківську експансію та інфляцію, а коли інфляція стає некерованою, починається депресія-корегування» [2].

На тлі неефективного державного регулювання, позиції ліберальної економічної науки сьогодні досить сильні. Адже саме її представники Ф. Хайєк і Л. Мізес передбачили Велику депресію. Однак економічні процеси і сьогодні розвиваються у межах кейнсіанського вчення. Однією з головних причин такого перебігу подій є, насамперед політична доцільність державного управління. Правлячі кола не можуть відмовитися від регулювання економіки, залишити напризволяще підприємців, які опинилися на межі банкрутства, дозволити ринку очиститися від непродуктивних підприємств із їхньою завищеною вартістю, оскільки вони відповідають за рівень соціального забезпечення населення країни. Їм апріорі необхідно протистояти інфляції та безробіттю. Таким чином, ми одержуємо замкнуте коло кризового розвитку, а тягар кризових явищ у світовій економіці, який постійно збільшується може свідчити про наближення, або настання системної кризи. Тобто циклічний характер розвитку переривається і може перетворитися на лінійний.

Звертаючись до історії економічних криз необхідно відзначити, що кожна криза має свої специфічні риси, обумовлені конкретними історичними умовами, у яких вона розвивається. На ході економічних криз позначаються особливості епохи, рівень розвитку виробництва і весь комплекс економічних і політичних факторів, що діють у тій або іншій країні в момент розгортання кризи.

Початок періодичних економічних криз поклала фінансова криза 1825 року у Великобританії, спекуляції на Лондонській фондовій біржі, призвели до торговельного дисбалансу. Золоті ресурси банку Англії були вичерпані, і влітку 1985 року фондовий ринок обрушився. У грудні виникла банківська паніка, що швидко перекинулася на Європу, а масові банкрутства підприємств призвели до економічної депресії. Наступна економічна криза 1836 року, охопила Великобританію й США. Обвалення фондового ринку, банківська паніка, зменшення кредитування призвело до великого збою всієї платіжно-розрахункової системи Америки. В 1847 році відбулася чергова криза, що торкнулася майже всіх країн Європи. За своїм характером вона наближалася до світової кризи.

Перша світова економічна криза мала місце в 1857 році й майже у всіх країнах це була найглибша криза з часу їхнього вступу на капіталістичний шлях розвитку. Причиною стали масові банкрутства залізничних компаній в Сполучених Штатах. Це викликало обвал на фондовому ринку й загальну кризу банківської системи. У США виробництво чавуну скоротилося в період кризи на 20%, споживання бавовни на 27%. У Великобританії найбільше постраждало суднобудування, де обсяг виробництва впав на 26%. У Німеччині на 25% скоротилося споживання чавуну; у Франції на 13% виплавка чавуну й на стільки ж споживання бавовни; у Росії виплавка чавуну впала на 17%, випуск бавовняних тканин на 14%.

Чергова світова криза почалася в 1873 році з Австрії й Німеччини. Вона була викликана обваленням фондових бірж у цих країнах, банківська паніка торкнулася так само економіки США. Ця світова криза була однією з самих затяжних – тільки в 1878 році ситуація в міжнародній фінансовій сфері змогла вирівнятися.

В 1893 році в Австралії й США вибухнула криза, яку пов'язують із дозволом вільного ціноутворення на срібло, який було прийнято Срібним Пактом Шермана. Іноземні інвестори, злякавшись, що в результаті США не буде керуватися золотим стандартом, почали виводити свій капітал, чим прискорили падіння фондового ринку та біржової паніки.

Економічна криза 1882 року охопила в основному США й Францію. У період кризи 1890 року найбільші господарські потрясіння спостерігалися в Німеччині, США й Франції.

Криза 1900-1903 років стала своєрідним рубежем. Зміна характеру криз була пов'язана з переходом економіки країн світового господарства в цілому в режим недосконалого ринку, тобто ринок втратив колишню здатність до саморегуляції. Під час цієї кризи особливо постраждали США й Німеччина. Важким було економічне становище Росії, де криза співпала з неврожаєм.

Виникненням монополій, які планомірно організують виробництво на своїх підприємствах не привело до зникнення економічних криз. Монополії як наймогутніші суб'єкти господарства спрямовували всі свої дій на зростання прибутків і активно впливали на сферу ціноутворення. Це приводило не тільки до виникнення серйозних диспропорцій у межах національного господарства окремих країн, але й підсилювало міжнародні економічні протиріччя.

Перші економічні кризи епохи імперіалізму були не менш руйнівними, чим попередні. Особливо сильно вони торкнулися економіки США й Великобританії. Усе почалося з того, що в 1906 році дисконтна ставка Банку Англії була піднята для поповнення золотого резерву. В 1907 році через відтік іноземного капіталу обвалився фондовий ринок Нью-Йорку, а до листопада цього ж року – криза захопила комерційні банки Америки. Країну знову накрила затяжна депресія. Зменшився обсяг грошової маси, національна платіжна система була підірвана. З США ця криза перемістилася до Європи, де найбільше постраждали Англія, США, Франція та Італія. Початок Першої світової війни в 1914 році викликав чергову світову кризу. Уряди Англії, Франції, США й Німеччини для утримання своїх армій почали тотальний розпродаж цінних паперів іноземних емітентів. Ця світова криза відрізняється від інших тим, що почалася одночасно в декількох країнах, а не поширювався від однієї держави до іншої. Обвалилися відразу всі ринки, і грошові, і товарні. Великі розвинені країни пом'якшували наслідки банківської паніки шляхом інтервенції центральних банків. В 1920-22 роках в Норвегії, Данії, Фінляндії, Італії, Англії й США у зв'язку з післявоєнним підвищенням купівельної спроможності національних валют (дефляцією) і спадом виробництва відбулася чергова економічна криза.

Найбільш відомою своїми важкими наслідками є криза 1929-33 років. Перевиробництво товарів, падіння попиту і як наслідок біржовий крах і банкрутство привели до того, що промислове виробництво під час цієї кризи скоротилося в США на 46%, у Великобританії на 24%, у Німеччині на 41%, у Франції на 32%. Курси акцій промислових компаній упали в США на 87%, у Великобританії на 48%, у Німеччині на 64%, у Франції на 60%. Колосальних розмірів досягло безробіття. За офіційним даними, в 1933 році в 32 країнах налічувалося 30 млн. безробітних, у тому числі в США 14 млн., що становило 25% від працездатного населення. Криза показала, що протиріччя досягли такої гостроти, коли ринкова економіка вже не може більш-менш нормально функціонувати. Ця обставина спонукала до державного втручання в економіку, використання методів державного впливу на стихійні ринкові процеси з метою забезпечення нормального функціонування економіки. Державне довгострокове

програмування економічного розвитку, яке здійснювалося в багатьох країнах після 2-ї світової війни, а також оперативне антициклічне регулювання зробили певний стабілізуючий вплив на розвиток країн з ринковою економікою. Однак, незважаючи на це, ознаки економічних криз досить чітко виявилися в цей період у США, Великобританії, Канаді, ФРН, Італії. У більшості інших країн проблеми економічного розвитку супроводжувалися спадами економічної активності з різким падінням темпів економічного росту при переважному згортанні виробництва й росту безробіття. Найбільш часто економічні кризи повторювалися в США: в 1948-49, 1953-1954, 1957-58, 1960-61, 1969-71, 1973-75, 1979-82, 1990-91 роках. Падіння промислового виробництва склало відповідно: 17%, 9%, 13%, 7%, 8%, 13%, 8,2%, 6,7%.

Перша післявоєнна світова економічна криза почалася наприкінці 1957 року, вона охопила США, Великобританію, Канаду, Бельгію, Нідерланди. Виробництво промислової продукції в цих країнах знизилося на 4%. Кількість безробітних досягло майже 10 млн. осіб.

Відносно стабільний економічний розвиток в 50-60-х рр. XX ст. був перерваний черговою світовою кризою, що почалася в США наприкінці 1973 року й охопила практично увесь індустріальний світ. Ця криза по широті охоплення країн, тривалості, глибині й руйнівній силі наблизився до кризи 1929-1933 років. За період кризи промислове виробництво скоротилося в США, наприклад, на 13%, у Японії на 20%, у ФРН на 22%, у Великобританії на 10%, у Франції на 13%, в Італії на 14%. Курси акцій упали в США на 33%, у Японії на 17%, у ФРН на 10%, у Великобританії на 56%, у Франції на 33%, в Італії на 28%. До середини 1975 року число повністю безробітних у розвинених країнах досягло 15 млн. Крім того, більше 10 млн. були переведені на неповний робочий тиждень або тимчасово звільнені з підприємств.

Особлива глибина й тривалість світової економічної кризи 1973-75 років пояснюються тим, що вона перепліталася з найсильнішими інфляційними процесами, з валютною й енергетичною кризами, загостренням продовольчих і екологічних проблем.

19 жовтня 1987 року американський фондовий індекс Dow Jones Industrial обвалився на 22,6%. Слідом за американським ринком обвалилися ринки Австралії, Канади, Гонконгу. Причина кризи: відтік інвесторів з ринків після сильного зниження капіталізації декількох великих компаній.

В 1994-1995 роках відбулася Мексиканська криза, яка була спровокована відтоком іноземних інвестицій з економіки країни.

Азіатська криза 1997 року супроводжувався самим масштабним падінням азіатського фондового ринку із часів Другої світової війни. Вона також пояснюється відтоком іноземних інвесторів з країн Південно-Східної Азії. Через девальвацію національних валют регіону й високий рівень дефіциту платіжного балансу країн ПСА. За підрахунками економістів, азіатська криза знизила світовий ВВП на 2 трлн. дол.

В 1998 році відбулася Російська криза, одна з найважчих економічних криз в історії Росії та країн СНД. Причиною був дефолт: величезний державний борг Росії, низькі світові ціни на сировину й піраміда державних короткострокових облігацій, по яких уряд не зміг розплатитися в строк. Курс рубля стосовно долара в серпні 1998 року січні 1999 року впав в 3 рази.

В 2006 році в США почалася іпотечна криза, що переросла потім у світову фінансову. Ця криза була багато в чому спровокована глобальними змінами у світовій системі поділу праці й ефективності капіталу, характером монетарної політики, що проводиться Федеральною резервною системою США (ФРС) у відповідь на ці виклики, і значними погрішностями у використанні фінансовими посередниками нових типів фінансових інструментів.

Макроекономічні умови для накопичення банками надмірних ризиків були створені ФРС, що заохочувала ці ризики політикою низьких (нижче, ніж інфляція) процентних ставок. Цю політику ФРС використовував як інструмент підтримки

економічного росту в умовах світового поділу праці на користь країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону. В 2000-і роки в країни Південно-Східної Азії практично перемістилася більша частка трудомістких традиційних виробництв товарів і послуг зі США, які стали найбільшим споживачем цієї продукції. Для підтримки темпів росту економіки США була обрана модель стимулювання внутрішнього споживання. Із цією метою ФРС знизила базову ставку до 1,25%, що сприяло росту внутрішнього кредиту, який забезпечував ріст споживання й іпотечних позик на будівництво нових будинків. Високої інфляції на споживчому ринку при цьому не виникло, тому що виробничі компанії Китаю постачали на ринок США дешеві товари, а китайський Центробанк охоче купував державні цінні папери США (treasures) у свої резерви. Апріорі було очевидно, що така політика може використовуватися лише обмежений час, а її можливі наслідки передбачувані: це переоцінені активи (assets bubble), ріст цін на сировину й інфляція в країнах, чиї валюти прив'язані до долара. Ця політика мала ще один наслідок, що не було настільки очевидним, як «bubbles» та інфляція. Мова йде про дестабілізацію найбільших світових фінансових інститутів. Система регулювання фінансового ринку США виявилася заручницею політики «доцільності» і не змогла запобігти кризі, насамперед, через небажання втручатися в нерегульовані області ринку фінансових деривативів, а також через принципову відмову США встановити контроль за діяльністю хедж-фондів, що неодноразово пропонувалося ЄС. Крім того, фінансова влада не взяла до уваги небезпечні надбалансові зобов'язання банків.

Неповернення іпотечних кредитів було лише приводом для початку низки банкрутств таких іпотечних компаній як New Century Financial Corporation, American Home Mortgage Investment Corp. Поступово криза охопила й банківську сферу в цілому. Почалися банкрутства великих банків. Котирування на фондових ринках різко знизилися протягом 2008 року й на початку 2009 року. Для компаній істотно скоротилися можливості одержання капіталів при розміщенні цінних паперів. В 2008 році криза набула світовий характер і поступово почала проявлятися у зниженні обсягів виробництва та попиту, цін, зростанні вартості ресурсів та безробіття.

Глобальна економіка забезпечила трансляцію цих тенденцій на основні фондові площадки миру, що зробило світову кризу невідворотною. За свідченням голови Всесвітнього економічного форуму в Давосі професора Клауса Шваба світові втрати від фінансової кризи склали 5 трлн. доларів.

Загальні причини кризи можна сформулювати в такий спосіб: по-перше, багаторічна грошова експансія ФРС з метою підтримки темпів росту внутрішнього споживання, доходів і економічного росту в умовах жорсткої конкуренції; по-друге, відсутність транспарентності й використання банками хедж-фондів, які не контролюються наглядовими органами, для виведення за баланс ризикованих операцій з іпотечними облігаціями й векселями. Крім того, слабкість методик оцінки ризиків інвестицій у нові інструменти ринку з боку рейтингових агентств; по-третє, відсутність випереджального регулювання та нездатність регуляторів установити правила, що забезпечують своєчасне виявлення й розпізнавання ризиків інвесторами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Визначаючи сучасне визначення поняття депресія необхідно визнати, що сучасні науковці частіше за все використовують його як синонім економічної кризи, яка негативно впливає на господарські системи декількох країн, або всієї світогосподарської системи в цілому. Депресію необхідно розглядати, як закономірний етап у циклічному розвиткові ринкової економіки. Вона характеризується зниженням попиту та темпів виробництва, ростом інфляції та безробіття, падінням біржових індексів, банківською панікою, тобто тенденціями які свідчать про наявність дисбалансу та намаганням економічної системи повернутись до ринкової рівноваги.

Огляд історії економічних криз показує, що вони повторювалися з періодичністю, в 6 - 12 років, а з 70-х років проміжки, що відокремлюють одну кризу від іншої, скоротилися до 4 - 7 років.

Узагальнюючи основні причини появи кризових ситуацій можна стверджувати, що в їхній основі лежить віртуалізація вартості активів, яка відбувається в ході біржових операцій. Біржова вартість вже давно не відбиває реальну, вона залежить від спекулятивної кон'юнктури, частиною якої стає, на жаль і політика регуляторів у сфері процентних ставок. Власники накопичених понад реальну вартість ризиків у вигляді різних біржових інструментів легко піддаються паніці, яку може викликати будь-яка зміна ринкової ситуації.

Прогноз не втішний, адже залишаючись на позиціях необхідності твердого державного регулювання економіки, стимулювання попиту та захисту своїх ринків сучасні уряди продукують новий цикл кризи. За стабілізацією економіки наступить черговий етап кредитної експансії, що призведе до ефекту міхура та нової депресії.

Віртуалізація економіки на наш погляд є однією з ознак нової епохи постмодерну. За аналогією з ігровою віртуальною реальністю ми будемо спостерігати намагання суб'єктів економічних відносин вирішити проблеми за допомогою пошуку нових інструментів, але в межах вже обраної концепції. Підвищиться значення політичних рішень та ступінь втручання держави в економіку, хибність такого сценарію наочно засвідчують проблеми сучасної світогосподарської системи. Головними методами подолання кризових явищ мають стати політика обмеження державних видатків, споживання товарів та послуг населенням, жорсткої регламентації біржових операцій на засадах ринкової вартості активів та повернення до класичних ринкових регуляторів. Така методика боротьби зі світовою кризою є загальновідомою, але суспільство споживання, яке було збудоване у другій половині XX ст. виявляється до такого сценарію неготовим.

Анотація

В статті досліджується сучасна дефініція поняття депресія її зміст та причини виникнення. Обґрунтовується положення про те, що тактика стимулювання попиту, яка здійснюється завдяки політиці низьких процентних ставок з боку державних регуляторів, продукує нову хвилю депресії.

Ключові слова: депресія, криза, економічний цикл, кредитна політика, державне регулювання, ринкова рівновага, ліберальна економіка,інвестиції, спекуляції, біржа, безробіття.

Аннотация

В статье исследуется современная дефиниция понятия депрессия ее содержание и причины возникновения. Обосновывается положение о том, что тактика стимулирования спроса, которая осуществляется благодаря политике низких процентных ставок со стороны государственных регуляторов, продуцирует новую волну депрессии.

Ключевые слова: депрессия, кризис, экономический цикл, кредитная политика, государственное регулирование, рыночное равновесие, либеральная экономика, инвестиции, спекуляции, биржа, безработица.

Annotation

This article examines the modern definition of the concept of depression and its contents causes. Is grounded the position that the tactics of demand stimulating, which is implemented through a policy of low interest rates from state regulators, produces a new wave of depression.

Key words: depression, crisis, economic cycle, monetary policy, government regulation, market equilibrium, the liberal economy, investment, speculation, stock market, unemployment.

Список використаної літератури:

1. Manchester. W. The Glory and the Dream: A Narrative History of America, 1932-1972. – New York Times Book Review, 1975.
2. Murray N. Rothbard. Economic Depressions: Their Cause and Cure // Austrian Theory of Trade Cycle. Compiled by Richard M. Ebeling. Ludwig von Mises Institute, 1996.
3. Korotayev Andrey V., Tsirel, Sergey V. A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008–2009 Economic Crisis. Structure and Dynamics. 2010. Vol.4.
4. Гринин Л.Е., Малков С.Ю., Коротаев А.В. Математическая модель среднесрочного экономического цикла и современный глобальный кризис // История и Математика: Эволюционная историческая макродинамика. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», – 2010.
5. Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения, 2 изд., Москва: Государственное издательство политической литературы, т. 26, ч. 3, – 1961.
6. Forrester J. W. New Perspectives on Economic Growth. Alternatives to Growth – A Search for Sustainable Futures / Ed. by D. L. Meadows. Cambridge, MA: Ballinger, 1977.
7. Гринин Л. Е. Вербальная модель соотношения длинных кондратьевских волн и среднесрочных жюгляровских циклов // История и математика: Анализ и моделирование глобальной динамики. – М.: Книжный Дом «ЛИБРОКОМ», – 2010.
8. Джон Мейнард Кейнс. Общая теория занятости, процента и денег. Серия: Классики экономической науки - XX век Издательство: Гелиос АРВ, – 2002. – 352 с.

УДК: 631.158:658.310.853

Пономарьова М.С.

ПОБУДОВА НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В ЕКОНОМІЧНОМУ МЕХАНІЗМІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах для різних організаційно-правових форм неможливо розробити стандартний підхід до мотивації працівників. Саме тому теоретики та практики менеджменту акцентують увагу не на проектуванні типової моделі мотивації, яка буде придатною до впровадження на будь-якому підприємстві, а на розробці та впровадженні певних критеріїв, принципів, правил організації мотиваційного процесу, яким зможуть управляти менеджери в напрямку, найбільш сприятливому для організації, та за умови гармонізацій відносин власник-працівник у напрямку задоволення інтересів останнього. Основу такої моделі становить бізнес-план сільськогосподарського підприємства на визначений період, який є стратегією управління персоналом та значним інструментом взаємозв'язку інтересів працівника і власника в забезпеченні та підвищенні конкурентних переваг підприємства, раціональній організації системи стимулювання трудового ресурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціально-економічні процеси та явища формуються під впливом багатьох факторів. На думку багатьох видатних вчених як Горкавий В.К, Ярова В.В. [1], Чернова Т.В. [2], багатофакторні регресійні моделі дають змогу оцінювати вплив на досліджувану результативну ознаку кожного окремого із включених у рівняння факторів при фіксованому значенні (на середньому рівні) інших факторів. При цьому важливою умовою множинної кореляції є відсутність функціонального зв'язку між факторами.

Формування мети статті. Метою статті є побудова нової концепції матеріального стимулювання праці в економічному механізмі розвитку сільськогосподарських підприємств та розкриття питання вживання статистики в конкретних дослідженнях соціально-економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Вибір типу функції має ґрунтуватися на теоретичному аналізі досліджуваного явища або на досвіді попередніх аналогічних досліджень. Враховуючи те, що будь-яку функцію багатьох змінних можна звести до лінійного вигляду логарифмуванням (лінеаризація), побудуємо рівняння множинної регресії у лінійній формі. Вихідні дані для кореляційного аналізу залежності річного фонду оплати праці одного працівника від факторів в окремих господарствах Харківської області за 2004 – 2008 рр. наведені в табл. 1. Побудова багатофакторної економетричної моделі, яка характеризує залежність річного фонду оплати праці від продуктивності праці, фондозабезпеченості, вартості валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, суми прибутку отриманої на 1 га сільськогосподарських угідь (на підставі даних трьох сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2004 – 2008 рр. - ТОВ «Родіна» Богодухівського району, ПАОП «Промінь» Красноградського району і ТОВ АФ «Пісчанська» Красноградського району) здійснювалася за допомогою інтегрованої системи аналізу й управління даними «STATISTICA» (StatSoft).

Таблиця 1

Вихідні дані для кореляційного аналізу залежності річного фонду оплати праці від факторів в окремих господарствах Харківської області за 2004 – 2008 рр.

Назва господарства	Рік	Середньорічна оплата праці 1 працівника з урахуванням ІСЦ, грн	Вироблено валової продукції на 1 працівника, тис. грн	Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн	Валова продукція в порівнянних цінах на 1 га с.-г. угідь), грн	Отримано прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн
		y	x_1	x_2	x_3	x_4
ТОВ «Родіна» Богодухівського району	2004	4393	46,7	86,8	2841	876
	2005	4498	25,5	88,2	1607	1195
	2006	6014	40,4	94,8	2428	1113
	2007	7090	49,8	92,0	2901	1786
	2008	10204	68,9	190,1	3615	962
ПАОП «Промінь» Красноградського району	2004	4073	41,4	263,8	2464	470
	2005	5156	39,0	323,2	2590	810
	2006	6490	47,5	439,5	3184	813
	2007	8173	62,9	463,7	3501	903
	2008	10565	50,6	574,5	2557	1344
ТОВ АФ «Пісчанська» Красноградського району	2004	4323	43,1	162,8	1455	580
	2005	4727	46,2	200,4	1511	624
	2006	5743	41,1	296,8	1151	301
	2007	9332	71,3	452,1	1977	1453
	2008	11787	65,7	286,1	1655	1979

ІСЦ – індекс споживчих цін.

Джерело: розраховано автором.

Ми прийняли такі умовні позначення: у- річний фонд оплати праці одного працівника, грн; x_1 - вироблено валової продукції на одного середньорічного працівника в середньому по господарству, тис. грн; x_2- фондозабезпеченість (вартість основних виробничих фондів з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь), тис. грн; x_3- вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн; x_4 –отримано прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.

На підставі даних табл. 2 зазначимо, що лінійна багатофакторна економетрична модель річного фонду оплати праці одного працівника, яка характеризує залежність оплати праці від її продуктивності, фондозабезпеченості, вартості валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, суми прибутку на одиницю земельної площі ($n = 4$), набуде такого вигляду: $y_t = -2971.99 + 128.97x_1 + 5.82x_2 - 0.11x_3 + 3.2x_4$ Коефіцієнти регресії показують, наскільки зміниться розмір річного фонду оплати праці при зміні відповідного фактора на одиницю за умови, що інші фактори, включені в рівняння, перебувають на середньому рівні. Так, a_1 = 128,97 показує, що збільшення продуктивності праці на 1 тис. грн з розрахунку на одного працюючого сприяє збільшенню річного фонду оплати праці на 128,97 тис. грн за умови, що рівень фондозабезпеченості, виробництва валової продукції і прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь залишається на середньому рівні.

Таблиця 2

Результати багатофакторного регресійного аналізу середньорічної оплати праці одного працівника за 2004 – 2008 рр.

Фактор	BETA	St. Err. of BETA	B	St. Err. of B	t (10)	p-level
Intercpt			-2971,99	1929,05	-1,54	0,15
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	0,49	0,17	128,97	44,64	2,88	0,16
Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,27	0,14	5,82	3,11	1,87	0,09
Вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн (x_3)	-0,02	0,14	-0,11	0,60	-0,17	0,86
Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн (x_4)	0,45	0,14	3,20	1,03	3,08	0,01
R	0,90					
RI	0,82					
Adjusted RI	0,75					
F (4,10))	11,95					
p	< 0,0008					
Std. Error of estimate	1633,6					

Джерело: розраховано автором за допомогою інтегрованої системи аналізу і управління даними «STATISTICA» (StatSoft)

В результаті зростання фондозабезпеченості на 1 тис. грн з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь абсолютний приріст фонду оплати праці становить 5,82 грн (за умови, що інші, включені в кореляційну модель фактори, залишаються на середньому рівні). Параметр $a_3 = -0.11$ показує, що при середньому рівні продуктивності праці,

фондоозброєності і сумі прибутку на 1 га земельної площі, збільшення виробництва валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 тис. грн призводить до зменшення розміру річного фонду оплати праці на 0,11 тис. грн. Параметр $a_4 = 3.2$ показує, що при середньому рівні продуктивності праці, фондоозброєності, виробництві валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь у результаті зростання суми прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь маємо приріст річного фонду оплати праці 3,2 тис. грн. Визначимо достовірність побудованої моделі прибутку та оцінок її параметрів. Множинний (сукупний) коефіцієнт кореляції становить R = 0,909, що свідчить про наявність сильного ступеня лінійного зв'язку між розміром річного фонду оплати праці, продуктивністю праці, фондозабезпеченістю, виробництвом валової продукції і прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь.

Найбільш потужним критерієм для перевірки гіпотез щодо істотності зв'язку при малих вибірках є математичний критерій F-Фішера-Снедекора (або критерій F-Фішера). Критерій F-Фішера використовують для оцінки співвідношення дисперсій при малих вибірках, для оцінки ступеня варіації ознак і надійності взаємозв'язку між показниками, а також для оцінки істотності сукупного коефіцієнта кореляції. Оцінимо значущість рівня множинного коефіцієнта кореляції за допомогою F-критерію Фішера. Для цього визначимо фактичне значення F-критерію: $F_{факт} = 11.951$. За математичною таблицею «Значення F при імовірності 0,95» визначимо табличне значення F-критерію Фішера: $F_{табл} = 5.94$. Порівняємо фактичне і табличне значення F-критерію: 11,951 > 5,94. Оскільки фактичне значення F-критерію Фішера більше за табличне, лінійну модель річного фонду оплати праці одного працівника від продуктивності праці, фондозабезпеченості, валової продукції і суми прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь можна визнати статистично значущою на рівні імовірності 0,95 (або 95 %). Множинний (сукупний) коефіцієнт детермінації становить $R^2 = 0.90939698^2 = 0.82700286 \approx 0.827$. Це значить, що варіація результативного показника, тобто річного фонду оплати праці, на 82,7 % зумовлена впливом факторів, включених в економетричну модель (продуктивність праці, фондозабезпеченість, виробництво валової продукції і сума прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь). На частку не врахованих у дослідженні факторів припадає 17,3 %.

Недоліком множинного коефіцієнта детермінації є те, що він взагалі збільшується при додаванні нових факторів, хоча це не обов'язково означає поліпшення якості регресійної моделі. На відміну від R^2 скоригований коефіцієнт R^2 може зменшуватися під час введення в модель нових факторів, які не справляють істотного впливу на залежну змінну. Тому має сенс використати і адаптований, скоригований (R_a^2, виправлений) коефіцієнт детермінації: $R_a^2 \approx 0{,}758$. Таким чином, значення адаптованого коефіцієнта детермінації свідчить, що розмір річного фонду оплати праці одного працюючого в досліджуваних підприємствах Харківської області на 75,8 % залежить від включених у модель факторів. Крім сукупних коефіцієнтів, у множинній кореляції для вимірювання тісноти зв'язку між двома досліджуваними ознаками без урахування їх взаємодії з іншими ознаками, включеними в кореляційну модель, використовують і парні коефіцієнти кореляції. Методика розрахунку цих коефіцієнтів та їх інтерпретація така сама, як і методика розрахунку лінійного коефіцієнта парної кореляції при однофакторному зв'язку. В табл. 3. наведена матриця парних коефіцієнтів кореляції. Отже, у досліджуваних підприємствах Харківської області за 2004 – 2008 рр. маємо найбільш сильний парний кореляційний зв'язок середньорічної оплати праці з рівнем виробництва валової продукції в порівняних цінах на 1 працівника ($r_{yx_1} = 0.794$) та із сумою прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь ($r_{yx_4} = 0.669$) без урахування їх взаємодії з іншими

факторними ознаками. За допомогою β-коефіцієнтів (табл. 2) та матриці парних коефіцієнтів кореляції (табл. 3.) розкладемо сукупний коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0.827$) на окремі фактори (табл. 4). В результаті розкладання загального обсягу варіації річного фонду оплати праці одного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві (табл. 4), встановлено, що найбільш суттєвими факторами, що впливають на оплату праці в досліджуваних підприємствах Харківської області за 2004 – 2008 рр., є продуктивність праці і величина прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь.

Таблиця 3

Матриця парних коефіцієнтів кореляції середньорічної оплати праці

Фактори	Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	Вартість валової продукції на 1 га с.-г., грн (x_3)	Сума прибутку на 1 га с.-г., грн (x_4)	У
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	1,00	0,42	0,36	0,42	0,79
Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,42	1,00	0,18	0,02	0,49
Вартість валової продукції на 1 га с.-г., грн (x_3)	0,36	0,18	1,00	0,10	0,25
Сума прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн (x_4)	0,42	0,02	0,10	1,00	0,66
У	0,79	0,49	0,25	0,66	1,00

Джерело: розраховано автором за допомогою інтегрованої системи аналізу й управління даними «STATISTICA»

Коефіцієнти еластичності є відносними показниками зв'язку між даними, які вказують, на скільки відсотків збільшується чи зменшується результативна ознака, якщо відповідна факторна ознака збільшується на 1 %. Визначимо коефіцієнти еластичності для кожного фактора. x_1- вироблено валової продукції на одного середньорічного робітника: $E_{x_1} = 0.926$; x_2- фондозабезпеченість: $E_{x_2} = 0.227$; x_3- виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь: $E_{x_3} = -0.038$; x_4 – отримано прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь: $E_{x_4} = 0.472$. Коефіцієнти еластичності показують, що: у разі збільшення продуктивності праці на 1 % середньорічна оплата праці одного працівника зростає на 0,926 % (за умови сталості інших факторів); у разі збільшення рівня фондозабезпеченості підприємств на 1 % розмір річного фонду оплати праці одного працюючого збільшується на 0,227 % (за умови сталості інших факторів); у разі зростання вартості валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь оплата праці зменшується на 0,038% (за умови сталості інших факторів); у разі збільшення суми прибутку на одиницю земельної площі на 1 % розмір річного фонду оплати праці збільшується на 0,472 % (за умови сталості інших факторів).

Таблиця 4

Розкладання загальної варіації річного фонду оплати праці на окремі фактори

Фактор	β-коефіцієнт	Парний коефіцієнт кореляції	Розрахункові дані $\beta \cdot r$	Питома вага фактора, %
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	0,494021	0,793705	0,392	46,7
Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,2766343	0,493465	0,137	16,3
Вартість валової продукції на 1 га с.-г., грн. (x_3)	-0,025144	0,255764	-0,006	0,8
Сума прибутку на 1 га с.-г., грн (x_4)	0,455925	0,668885	0,305	36,3
Сума	-	-	0,827	100,0

Джерело: розраховано автором.

Отже, ми маємо підтвердження раніше зробленого раніше висновку про те, що основними факторами, що впливають на фонд оплати праці в досліджуваній сукупності підприємств за 2004 – 2008 рр., є виробництво валової продукції на середньорічного працівника (продуктивність праці) та величина прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь.

Вихідні дані для кореляційного аналізу залежності річного фонду оплати праці одного працівника від факторів в окремих господарствах Харківської області за 2004 – 2009 рр. наведені в табл. 5. Побудова багатофакторної економетричної моделі, яка характеризує залежність річного фонду оплати праці від продуктивності праці, фондозабезпеченості, вартості валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, суми прибутку, отриманої на 1 га сільськогосподарських угідь (на підставі даних трьох сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2004 – 2009 рр. - ТОВ «Родіна» Богодухівського району, ПАОП «Промінь» Красноградського району і ТОВ АФ «Пісчанська» Красноградського району), здійснювалася за допомогою інтегрованої системи аналізу й управління даними «STATISTICA» (StatSoft).

Таблиця 5.

Вихідні дані для кореляційного аналізу залежності річного фонду оплати праці від факторів в окремих господарствах Харківської області за 2004 – 2009 рр.

Назва господарства	Рік	Середньорічна оплата праці 1 працівника з урахуванням ІСЦ, грн	Вироблено валової продукції на 1 працівника , тис. грн	Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн	Валова продукція в порівнянних цінах на 1 га с.-г. угідь), грн	Отримано прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн
		y	*x1*	*x2*	*x3*	*x4*
ТОВ «Родіна» Богодухівського району	2004	4446	46,7	86,8	2841	876
	2005	4498	25,5	88,2	1607	1195
	2006	6014	40,4	94,8	2428	1113
	2007	7090	49,8	92,0	2901	1786

Продовження таблиці 5

	2008	10204	68,9	190,1	3615	962
	2009	12605	49,4	206,0	2414	133
ПАОП «Промінь» Красноградського району	2004	4073	41,4	263,8	2464	470
	2005	5156	39,0	323,2	2590	810
	2006	6490	47,5	439,5	3184	813
	2007	8173	62,9	463,7	3501	903
	2008	10565	50,6	574,5	2557	1344
	2009	14725	82,9	624,3	3523	157
ТОВ АФ «Пісчанська» Красноградського району	2004	4323	43,1	162,8	1455	580
	2005	4727	46,2	200,4	1511	624
	2006	5743	41,1	296,8	1151	301
	2007	9332	71,3	452,1	1977	1453
	2008	11787	65,7	286,1	1655	1979
	2009	15479	77,7	447,8	1953	130

Джерело: розраховано автором.

Ми прийняли такі умовні позначення: у- річний фонд оплати праці одного працівника, грн; x_1 - вироблено валової продукції на одного середньорічного працівника в середньому по господарству, тис. грн; x_2- фондозабезпеченість (вартість основних виробничих фондів з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь), тис. грн; x_3 - вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн; x_4 – отримано прибутку (збитку) на 1 га сільськогосподарських угідь, грн. За результатами таблиці 6. регресійного аналізу середньорічної оплати праці одного працівника можемо зробити такі висновки. На підставі даних табл. 6., лінійна багатофакторна економетрична модель річного фонду оплати праці одного працівника, яка характеризує залежність оплати праці від її продуктивності, фондозабезпеченості, вартості валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, суми прибутку на одиницю земельної площі ($n = 4$), має такий вигляд:

$$y_t = -1114.41 + 188.82x_1 + 2.25x_2 + 0.34x_3 + 0.73x_4$$

Коефіцієнти регресії показують, наскільки зміниться розмір річного фонду оплати праці при зміні відповідного фактора на одиницю за умови, що інші фактори, включені в рівняння, залишається на середньому рівні. Так, a_1 = 188,82 показує, що збільшення продуктивності праці на 1 тис. грн з розрахунку на одного працюючого сприяє збільшенню річного фонду оплати праці 1 працівника на 188,82 тис. грн за умови, що рівень фондозабезпеченості, виробництва валової продукції і прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь залишається на середньому рівні. В результаті зростання фондозабезпеченості на 1 тис. грн у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь абсолютний приріст фонду оплати праці становить 2,25 грн (за умови, що інші, включені в кореляційну модель фактори, залишаються на середньому рівні).

Параметр $a_3 = 0.34$ показує, що при середньому рівні продуктивності праці, фондоозброєності і сумі прибутку на 1 га земельної площі збільшення виробництва валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 тис. грн призводить до зростання розміру річного фонду оплати праці працівника на 0,34 тис. грн. Параметр $a_4 = 0.73$ показує, що при середньому рівні продуктивності праці, фондоозброєності, виробництві валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, в результаті зростання суми прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь маємо зростання річного фонду оплати праці на 0,73 тис. грн. Це спричинене тим, що у 2009 р. діяльність господарство є прибутковою, проте нижчою ніж у 2008 р. Оцінимо достовірність побудованої моделі прибутку та оцінок її параметрів.

Множинний (сукупний) коефіцієнт кореляції становить R=0,843, що свідчить про наявність сильногої ступеня лінійного зв'язку між розміром річного фонду оплати праці, продуктивністю праці, фондозабезпеченістю, виробництвом валової продукції і прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь. Оцінимо значущість рівня множинного коефіцієнта кореляції за допомогою F-критерію Фішера. Для цього визначимо фактичне значення F-критерію. Порівняємо фактичне і табличне значення F-критерію: 7,961 > 5,94. Оскільки фактичне значення F-критерію Фішера більше за табличне, лінійну модель річного фонду оплати праці одного працівника від продуктивності праці, фондозабезпеченості, валової продукції і суми прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь можна визнати статистично значущою на рівні імовірності 0,95 (або 95 %). Множинний (сукупний) коефіцієнт детермінації становить $R^2 = 0.84267842^2 = 0.71010691 \approx 0.710$. Це значить, що варіація результативного показника, тобто річного фонду оплати праці на 71,0 % зумовлена впливом факторів, включених в економетричну модель (продуктивність праці, фондозабезпеченість, виробництво валової продукції і сума прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь). На частку не врахованих у дослідженні факторів припадає 29,0 %. Використання адаптованого скоригованого (R_a^2, виправлений) коефіцієнта детермінації показує: $R_a^2 \approx 0{,}621$.

Таблиця 6

Результати багатофакторного регресійного аналізу середньорічної оплати праці одного працівника за 2004 – 2009 рр.

Фактор	BETA	St. Err. of BETA	B	St. Err. of B	t (13)	p-level
Intercpt			-114,41	2464,33	0,45	0,65
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	0,77	0,19	188,82	47,62	3,96	0,002
Фондозабезпеченість (у розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,10	0,19	2,25	4,17	0,53	0,59
Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн.(x_3)	0,07	0,16	0,34	0,79	0,43	0,67
Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн. (x_4)	0,11	0,15	0,73	0,95	0,76	0,46
R	0,84					
RI	0,71					
Adjusted RI	0,62					
F (4,13)	7,96					
p	<0,00179					
Std. Error of estimate	2287,3					

Джерело: розраховано автором за допомогою інтегрованої системи аналізу й управління даними «STATISTICA» (StatSoft)

Таким чином, значення адаптованого коефіцієнта детермінації свідчить, що розмір річного фонду оплати праці одного працюючого в досліджуваних підприємствах Харківської області на 62,1 % залежить від включених у модель факторів. В табл. 7.

наведена матриця парних коефіцієнтів кореляції. Отже, у досліджуваних підприємствах Харківської області за 2004 – 2009 рр. маємо найбільш сильний парний кореляційний зв'язок середньорічної оплати праці з рівнем виробництва валової продукції в порівняних цінах на одного працівника ($r_{yx_1} = 0.826$) та із фондозабезпеченістю господарства ($r_{yx_4} = 0.583$) без урахування їх взаємодії з іншими факторними ознаками. За допомогою β-коефіцієнтів (табл. 5) та матриці парних коефіцієнтів кореляції (табл. 6) розкладемо сукупний коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0.710$) на окремі фактори (табл. 7). В результаті розкладання загального обсягу варіації річного фонду оплати праці одного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві (табл. 8.), встановлено, що найбільш суттєвими факторами, що впливають на оплату праці в досліджуваних підприємствах Харківської області за 2004 – 2009 рр., є продуктивність праці і рівень фондозабезпеченості господарства.

Таблиця 7

Матриця парних коефіцієнтів кореляції середньорічної оплати праці

Фактор	Вироблено валової продукції на 1 середньорічного пра тис. грн, (x_1)	Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн (x_3)	Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн.(x_4)	У
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	1,00	0,61	0,37	0,09	0,82
Фондозабезпеченість (у розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,61	1,00	0,28	0,19	0,58
Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн (x_3)	0,37	0,28	1,00	0,01	0,25
Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн (x_4)	0,09	0,19	0,01	1,00	0,21
У	0,82	0,58	0,25	0,21	1,00

Джерело: розраховано автором за допомогою інтегрованої системи аналізу й управління даними «STATISTICA» (StatSoft)

Для обчислення коефіцієнтів еластичності проведемо додаткові розрахунки (табл. 9). Визначимо коефіцієнти еластичності для кожного фактора. x_1- вироблено валової продукції на одного середньорічного робітника: $E_{x_1} = 1.234$; x_2- фондозабезпеченість: $E_{x_2} = 0.082$; x_3- виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь: $E_{x_3} = 0.101$; x_4 – отримано прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь: $E_{x_4} = 0.076$. Коефіцієнти еластичності показують, що: у разі збільшення продуктивності праці на 1 % середньорічна оплата праці одного працівника зростає на 1,234 % (за умови сталості інших факторів); у разі збільшення рівня фондозабезпеченості підприємств на 1 % розмір річного фонду оплати праці одного працюючого збільшується на 0,082 % (за умови сталості інших факторів); у разі зростання вартості валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь оплата праці збільшується на 0,101 % (за умови сталості інших факторів); у разі збільшення суми прибутку на одиницю земельної площі на 1 %

розмір річного фонду оплати праці збільшується на 0,076% (за умови сталості інших факторів).

Таблиця 8.

Розкладання загальної варіації річного фонду оплати праці на окремі фактори

Фактор	β - коефіцієнт	Парний коефіцієнт кореляції	Розрахункові дані		Питома вага фактора, %
			$\beta \cdot r$	%	
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1)	0,777742	0,826196	0,643	64,3	88,3
Фондозабезпеченість (у розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	0,103759	0,582677	0,060	6,0	8,2
Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн (x_3)	0,070145	0,250811	0,018	0,2	0,3
Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн (x_4)	0,116011	0,212694	0,025	2,5	3,2
Сума	-	-	0,710	71,0	100,0

Джерело: розраховано автором.

Отже, основними факторами, що впливають на фонд оплати праці в досліджуваній сукупності підприємств за 2004 – 2009 рр., є виробництво валової продукції на одного середньорічного працівника (продуктивність праці) та фондозабезпеченість господарства.

Таблиця 9

Засоби і стандартні відхилення

Фактор	mens	St. dev.	N
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, тис. грн, (x_1).	52,783	15,302	18
Фондозабезпеченість (з розрахунку на 100 га с.-г. угідь), тис. грн (x_2)	294,050	171,244	18
Вартість валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн (x_3)	2407,056	762,372	18
Сума прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн (x_4)	839,056	591,117	18
У	8079,444	3714,991	18

Джерело: розраховано автором.

Висновки: Розробка та впровадження мотиваційної моделі потребує оптимізації організаційної структури управління підприємством. Також необхідно визначити технологію мотивації, здійснити вибір відповідних методів та інструментів впливу на персонал, їх розумне комплексне поєднання, встановити основні складові компенсаційного пакета працівників, співвідношення матеріальної та нематеріальної його складових для отримання максимального результату від функціонування цієї моделі; оцінити наявність у достатній кількості фінансових ресурсів.

Анотація

В статті розкрита будова нової концепції матеріального стимулювання праці в економічному механізмі розвитку сільськогосподарських підприємств та розкрите питання вживання статистики в конкретних дослідженнях соціально-економічних процесів.

Аннотация

В статье раскрытое строение новой концепции материального стимулирования труда в экономическом механизме развития сельскохозяйственных предприятий и раскрытый вопрос употребления статистики в конкретных исследованиях социально-экономических процессов.

Summary

In the article the exposed structure of new conception of financial stimulation of labour in the economic mechanism of development of agricultural enterprises and exposed question of the use of statistics is in concrete researches of socio-economic processes.

Список використаної літератури:

1. Горкавий В.К. Математична статистика / В.К. Горкавий, В.В. Ярова. –К.: Професіонал, 2004. – 384 с. 2. Чернова Т.В. Экономическая статистика: учебное пособие / Т.В. Чернова. Таганрог: Изд-во ТРТУ, 1999. - 140 с.

УДК 331. 522. 003.13 4(477.8)

Жибак М.М.

ДЕМОГРАФІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ І ВІДПОВІДНІСТЬ ЙОГО РИНКОВИМ ВИМОГАМ

Постановка проблеми та аналіз основних публікацій На сучасному етапі розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки постають принципово нові вимоги до формування трудового потенціалу та ресурсозабезпеченості сільського господарства. Нижчий рівень оплати аграрної праці порівняно з іншими галузями економіки, погіршення мотивації праці, низько кваліфіковане управління персоналом, відсутність збалансованості між працездатним населенням та робочими місцями спричиняють значне вивільнення працюючих із сільськогосподарського виробництва. Це призводить до відтоку з аграрного виробництва найбільш працездатних, досвідчених і перспективних кадрів, що негативно позначається на економіці села й продовольчій безпеці України.

Вагомий внесок у дослідження трудового потенціалу сільських територій, питань мотиваційного механізму, зробили такі вітчизняні науковці-економісти, як Д. П. Богиня, С. І. Бандур, В. В. Вітвицький, О.А. Грішнова, В.С. Дієсперов, Г.І. Купалова, В. Я. Бідак, Ю. Л. Виноградов, І.В. Прокопа, М.Ф. Кропивко та інші.

Виклад основного матеріалу Формування трудового потенціалу в сучасних умовах відбувається під впливом багатьох важливих чинників, до яких слід віднести докорінну організаційно-структурну трансформацію аграрного сектору, що пов’язана з його переходом до ринкових умов господарювання. Несприятлива демографічна ситуація, істотні відмінності між рівнем життя в місті і на селі, лібералізація трудової міграції, фактори техногенного впливу (Чорнобильська катастрофа тощо) зумовили зменшення трудового потенціалу аграрної сфери.

Трудовий потенціал сільськогосподарського виробництва є багато чисельними. Ця обставина, з одного боку, є умовою розвитку, а з іншого спричиняє складні проблеми, пов’язані з використанням та результативністю праці, зайнятістю, соціальним захистом тощо. Протягом десятиріч відбувався відтік працездатного населення із сільської

місцевості, який частково компенсувався зростанням продуктивності праці. Останніми роками питома вага міграційного сільського населення стабілізувалася внаслідок збільшення безробіття та зниження рівня життя міського населення.

Непродумані економічні перетворення в Україні та відсутність реального законодавства, спрямованого на захист та підтримку вітчизняного виробника, корумпованість та інші фактори негативно вплинули на величину трудового потенціалу країни. Майже всі його характеристики почали швидко погіршуватися. Внаслідок від'ємного природного приросту і від'ємного сальдо міграції кількість наявного населення за останні 5 років зменшилась на 786,3 тис. осіб і на 1 січня 2010 р. становила 45,96 млн. осіб. Спад виробництва, зростання безробіття, робота не за спеціальністю призвели до дискваліфікації багатьох працівників. Невеликі реальні заробітки і нерегулярність їх виплати, зниження рівня життя населення, неякісне харчування, невміння пристосуватися до ринкових умов спричиняють погіршення фізичного та психічного здоров'я людей.

Таблиця1.

Динаміка кількісних показників стану трудового потенціалу українського села у 2005–2009 рр.

Показники	Роки					Приріст (+), скорочення (-), %	
	2005	2006	2007	2008	2009	2009/ 2005	2009/ 2008
Чисельність наявного сільського населення, млн. осіб	15,3	15,1	14,9	14,8	14,4	-5,8	-2,7
Коефіцієнт смертності,	15,3	15,7	16	19,9	18,9	23,5	-5,0
Коефіцієнт дитячої смертності, ‰	11,3	10,3	9,6	10,9	10,1	-10,6	-7,3
Коефіцієнт народжуваності, ‰	7,7	8,1	8,5	11,6	11,9	54,5	2,5
Коефіцієнт міграції, ‰	-3,1	-0,7	-0,5	0,3	0,3	9,6	х
Очікувана тривалість життя населення при народженні, років	68,3	68,3	68,2	68,3	69,3	1,5	1,5
Рівень економічної активності, %	64,5	64,1	64,2	65,1	63,3	-1,9	-2,8
Рівень зайнятості, %	55,4	56	56,2	53,2	53,1	-4,2	-1,2
Рівень безробіття, %	10,9	9,6	9,1	5,4	7,2	-33,9	33,3
Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб	18	х	х	х	28	55,6	х

Природною основою формування трудового потенціалу є населення. Зміни в динаміці загальної чисельності населення визначаються змінами в розміщенні його міської і сільської частин. Це має істотний вплив на раціональне розміщення та оптимальний розвиток продуктивних сил.

Якщо на початку минулого століття в Україні переважало сільське населення (близько 82% всього населення), то нині майже 68% його мешкає в міській місцевості. Аналіз статистичних даних свідчить, що міське населення протягом значного історичного періоду мало стійку тенденцію до зростання.

Якщо розглянути динаміку сільського населення України, то спостерігається чітка тенденція до його зменшення. Так, якщо в 2001 р кількість селян становила 16 737,5 тис. осіб або 32, 5 % від загальної кількості населення, то вже в 2009 році цей показник становив 14 438,1 тис. осіб, або 31,4%. Таким чином, зменшення кількості сільського населення склало 2299,4 тис. осіб. Подібна тенденція зменшення кількості сільського населення спостерігається і в областях досліджуваного регіону. Так, у Тернопільській області за цей же ж період зменшення кількості сільського населення склало 40,4 тис. осіб, у Львівській – 77,6 тис. осіб, а в Івано-Франківській – 35,4 тис. осіб.

Аналізуючи динаміку зміни кількості сільського населення за роками (рис. 1), ми встановили, що в областях досліджуваного регіону зменшення кількості сільського населення відбувається більш повільними темпами, хоча загальні тенденції зберігаються.

Характерними в цьому плані є 2005 і 2006 роки, коли досить чітко спостерігається відповідно зменшення та збільшення негативних тенденцій в динаміці сільського населення. Це можна пояснити, в першу чергу, міграційними процесами населення під впливом економічної та політичної ситуації в Україні.

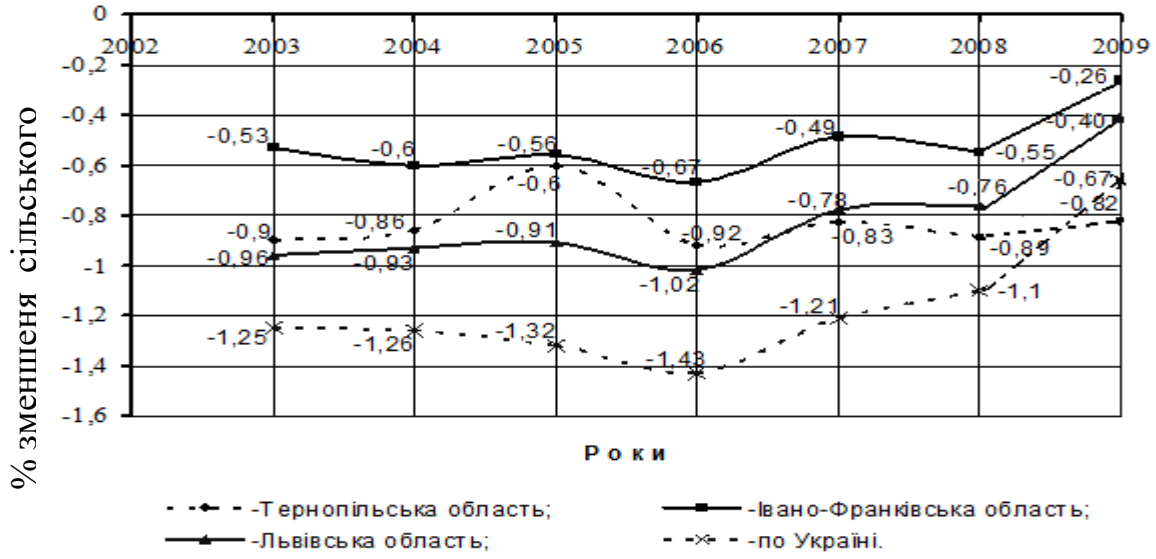

Рис. 1. Інтенсивність зменшення кількості сільського населення

Характерними в цьому плані є 2005 і 2006 роки, коли досить чітко спостерігається відповідно зменшення та збільшення негативних тенденцій в динаміці сільського населення. Це можна пояснити, в першу чергу, міграційними процесами населення під впливом економічної та політичної ситуації в Україні. Разом з тим, не зважаючи на позитивні тенденції щодо інтенсивності зменшення сільського населення в цілому по Україні, починаючи з 2006 року, в досліджуваних областях, зокрема за 2009рік, маємо протилежну картину. В той же час у всіх трьох областях інтенсивність зменшення сільського населення у 2009році збільшилася в порівнянні з 2008роком.

Кількість працюючих у сільському господарстві постійно змінюється в зв'язку із звільненням з об'єктивних причин, пересуванням у середині структурних підрозділів та приймання нових робітників замість вибулих, або при розширенні виробництва.

Рух робочої сили викликає додаткові затрати на підготовку та перепідготовку нових робітників, знижує на деякий час продуктивність праці не тільки нових робітників у зв'язку з освоєнням нових умов праці, але й тих, що звільняються у зв'язку з інертним відношенням до своїх обов'язків та помилками на новій роботі, веде до непродуктивних втрат робочого часу в період між звільненням та влаштуванням на роботу. Динаміка працездатного населення України наведена на рис. 2.

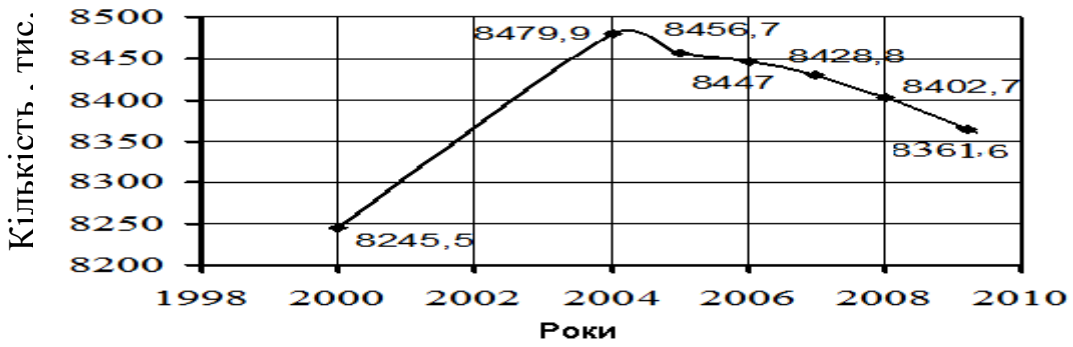

Рис.2. Динаміка працездатного сільського населення України

Як видно з наведеного графіка кількість працездатного населення в селах України у 2003 і 2004 роках зросла, а починаючи з 2004 року, спостерігається стійка тенденція його зменшення. Дослідження свідчать, що збільшення кількості працюючих у сільській місцевості в 2003 і 2004 роках, відбулося в основному за рахунок міграційних процесів, зумовлених політичними та соціально-економічними причинами. Вище відзначалося, що однією з основних особливостей досліджуваного регіону є переважання в ньому сільського населення за чисельністю над міським. Як видно з даних рис. 3, в областях досліджуваного регіону спостерігається стабільне, хоча і незначне, порівняно з наявною тенденцією в державі, зменшення сільського працездатного населення.

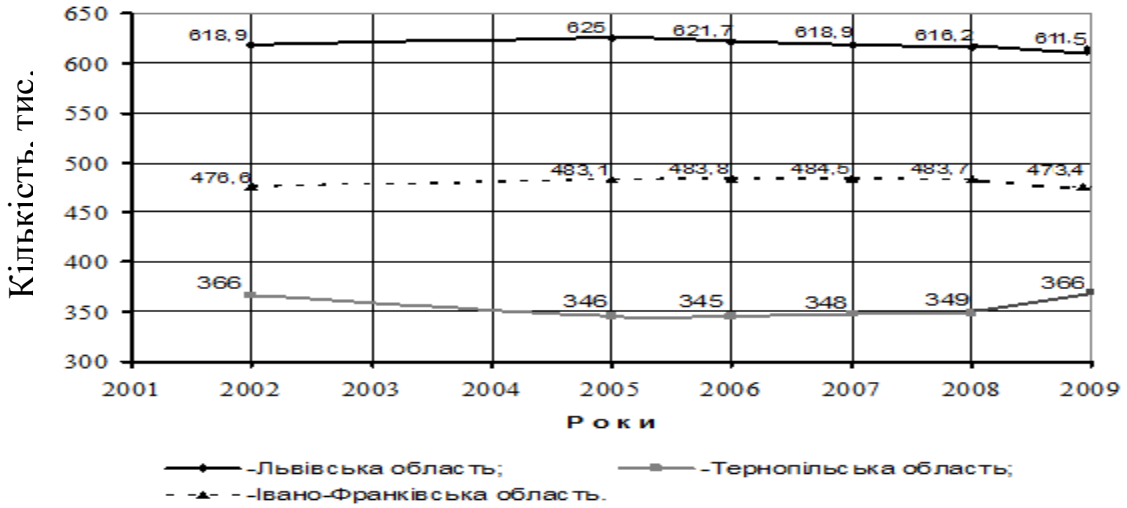

Рис. 3. Динаміка працездатного сільського населення в областях досліджуваного регіону

В основному така ситуація пояснюється природним зменшенням населення в регіоні.

Основною ознакою сучасного етапу розвитку суспільства є різке зростання ролі людини в системі факторів виробництва, що зумовлює необхідність глибокої соціальної переорієнтації економічних пріоритетів. У результаті людина ставиться у центр соціально-економічної системи. При цьому відбувається більш повне задоволення усього спектру її потреб, включаючи потребу у самореалізації. Людина стає кінцевою метою виробництва, умовою його сталого розвитку. Як відомо, у світі на перший план висувається забезпечення повноцінного розвитку й реалізації людського потенціалу, забезпечення належних умов праці та гідного життя.

Узагальнення результатів досліджень економічної активності сільського населення за останні роки минулого століття (проведених Державним комітетом

статистики України) дозволяє зробити висновок, що сільська місцевість України має досить обмежені можливості щодо забезпечення власного населення додатковою, крім сільськогосподарського виробництва, роботою. Не дивлячись на те, що в сільській місцевості серед зайнятого населення частка осіб, котрі мали додаткову роботу, в 12 разів перевищує аналогічний показник по місту, основним джерелом додаткової роботи для сільських жителів виступає самозайнятість, переважно в особистому підсобному сільському господарстві (майже 97%).

Для формування та подальшого використання трудового потенціалу важливе значення має статева структура населення. Диспропорція у співвідношенні кількості чоловіків і жінок, з одного боку, впливає на кількість одружень і, відповідно, на природний приріст населення, а з іншого – на виробничий процес**.** Адже є багато таких робочих місць, що потребують або тільки чоловічої, або тільки жіночої праці. В цілому немає великих відмінностей у статевій структурі населення України. Найбільше чоловіків у розрахунку на 1000 жінок проживає в Закарпатській, Львівській і Рівненській, а найменше – у Черкаській і Чернігівській областях. Серед населення працездатного віку більше чоловіків, аніж жінок. У Житомирській, Львівській, Волинській і Рівненській областях диспропорція між чоловіками і жінками працездатного віку була найбільшою, а в Автономній Республіці Крим, м. Києві, Харківській та Запорізькій областях – найменшою.

Таблиця 2.

Кількість народжених, померлих та природний приріст сільського населення регіону, осіб (на 1000 наявного населення)

Роки	Кількість народжених			Кількість померлих			Природний приріст		
	Тернопільська обл.	Львівська обл.	Івано-Франківська обл.	Тернопільська обл.	Львівська обл.	Івано-Франківська обл.	Тернопільська обл.	Львівська обл.	Івано-Франківська обл.
1990	12,6	14,6	15,5	16,3	13,9	10,4	-3,7	0,7	5,1
1995	11,9	12,6	x	17,5	15,4	x	-5,6	-2,8	x
2000	9,4	10,0	10,3	17,1	15,3	12,1	-7,7	-5,3	-1,8
2004	9,3	10,3	10,7	17,6	16,0	12,9	-8,3	-5,7	-2,2
2005	9,4	10,3	10,8	18,6	16,8	13,5	-9,2	-6,5	-2,7
2006	9,9	11,0	11,4	18,2	16,6	13,3	-8,3	-5,6	-1,9
2007	9,8	11,3	11,7	18,3	17,0	13,6	-8,5	-5,7	-1,9
2008	10,9	12,2	12,3	18,1	16,9	13,3	-7,2	-4,7	-1,0
2009	11,1	12,8	13,2	17,8	16,0	14,8	-6,7	-3,2	-1,6

x- відсутні дані

Щодо досліджуваних областей західного регіону, то ми встановили такі закономірності. Найменша кількість чоловіків станом на 1.01.2010 року із розрахунку на 1000 жінок проживає в Тернопільській області – 867 чоловіків на 1000 жінок і 865 чоловіків на 1000 жінок у 2002 році; для Івано-Франківської області цей показник складає відповідно 891 чоловіків на 1000 жінок і 893 чоловіки на 1000 жінок; для Львівської області – 896 чоловіків на 1000 жінок і 901 чоловік на 1000 жінок.

Для природного руху населення України в останні роки характерним є постійне зменшення середнього коефіцієнта народжуваності. Кількість народжених в Україні в 2007 р. зменшилася порівняно з 1990 р. відповідно з 657,2 тис. осіб до 512,5 тис. осіб або на 22,1%.

Середній коефіцієнт смертності, стабільно збільшуючись у 1995 р. досягнув значення 15,4 проміле, а в 1999 р. він дещо знизився і становив14,8 проміле. Починаючи з 2000 р. значення цього показника знову зростає. Внаслідок такої тенденції середній коефіцієнт смертності в нашій країні в 1991 р. перевищив середній коефіцієнт народжуваності, а кількість населення почала зменшуватися. В областях досліджуваного регіону показники природного руху сільського населення є також промовистими. Як видно з наведеної таблиці 2., за досліджуваний період у Тернопільській області коефіцієнт приросту сільського населення є від'ємним, вже починаючи з 1990 року, у Львівській – з 1995 року, а в Івано-Франківській області –з 2000 року. Свого найбільшого від'ємного значення коефіцієнт природного приросту населення для досліджуваних областей набував у різні роки. Так, для Тернопільської та Івано-Франківської областей це відбулося у 2003 році, для Львівської – у 2005 році. Слід відзначити, що із досліджуваних областей саме показники Тернопільської області щодо природного руху сільського населення є найбільш критичними. Адже вже в 1990 році коефіцієнт природного приросту сільського населення в даній області становив 3,7. У той час, в інших областях він був відповідно 0,7 і 5,1(табл. 2).

Позитивним, однак, є те, що у 2009році показники природного руху сільського населення в усіх трьох областях покращилися порівняно з 2008 роком.

Таблиця 3.

Основні напрями міграції населення в Тернопільській області

Показники	Осіб		На 1000 наявного населення			
	Число прибулих	Число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
2 0 0 6 рік						
Всі напрями міграції	13 523	15352	- 1829	12,2	13,9	- 1,7
внутрішньорегіональна міграція	8613	8613	х	7,8	7,8	х
міжрегіональна міграція	4598	6351	- 1753	4,1	5,7	- 1,6
міграція за межі України	312	388	- 76	0,3	0,4	- 0,1
країни СНД	238	138	100	0,2	0,1	0,1
інші країни	74	250	- 176	0,1	0,3	- 0,2
2 0 0 9 рік						
Всі напрями міграції	13062	14281	-1219	1197,1	1308,8	-111,7
Внутрішньо регіональна міграція	8226	8226	х	753,9	753,9	х
міжрегіональна міграція	4500	5726	-1226	412,4	524,8	-112,4
міграція за межі України	336	329	7	30,8	30,1	0,7
країни СНД	х	х	х	х	х	х
інші країни	х	х	х	х	х	х

Якщо протягом 1990-1995 років валова міграція була порівняно високою, то далі вона почала зменшуватися. Наприклад, для України в цілому значення даного показника за період 1993-1997 років зменшилося вдвічі. Це сталося внаслідок зменшення кількості переїздів між Україною і, переважно, країнами СНД. Порівняно з міждержавним рухом населення, рівень внутрішньо-регіональної і міжрегіональної міграційної мобільності громадян України набагато вищий. Так, у Львівській області в 1997 р. валова міжобласна

міграція була в 3,5 рази, а внутрішньообласна – у 8 разів більшою за міждержавну. Як свідчать наші дослідження, на сьогоднішній день рівень міграційних процесів в Україні, зокрема в західному регіоні, досить високий. Так, за даними Держкомстату України до Португалії виїхало 105 тисяч наших громадян у 2002-2003 рр. За оцінками вітчизняних експертів, у цій країні перебуває 140 тис. українців, а португальські засоби масової інформації називають цифру у 200 тис. осіб. Процеси міграції таких розмірів відіграють дедалі вагомішу роль у формуванні демографічної та соціально-економічної динаміки і відчутно впливають на всі сфери суспільної життєдіяльності.

Порівнюючи міграційні процеси в досліджуваному регіоні 2006 і 2009 років, потрібно відзначити їх зменшення, разом з тим серед областей України Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська мають один з найвищих показників міграційної активності – як внутрішньо регіональної, так і зовнішньої (табл.3).

У всіх трьох досліджуваних областях спостерігаємо від'ємне сальдо для всіх напрямків міграції за винятком міграції до країн СНД. Найгіршою є дана ситуація у Львівській області, де на 1000 осіб наявного населення сальдо міграції становить -2,1, що більше, ніж відповідно у Тернопільській та Івано-Франківській областях. Саме тут жіноча, а не чоловіча трудова міграція до країн Європейського Співтовариства має первинний характер. Якщо розглянути динаміку міграційних процесів для Львівської області з розрахунку на 1000 населення (рис.4), то видно, що кількість осіб, котрі виїхали з області є більшою від кількості прибулих.

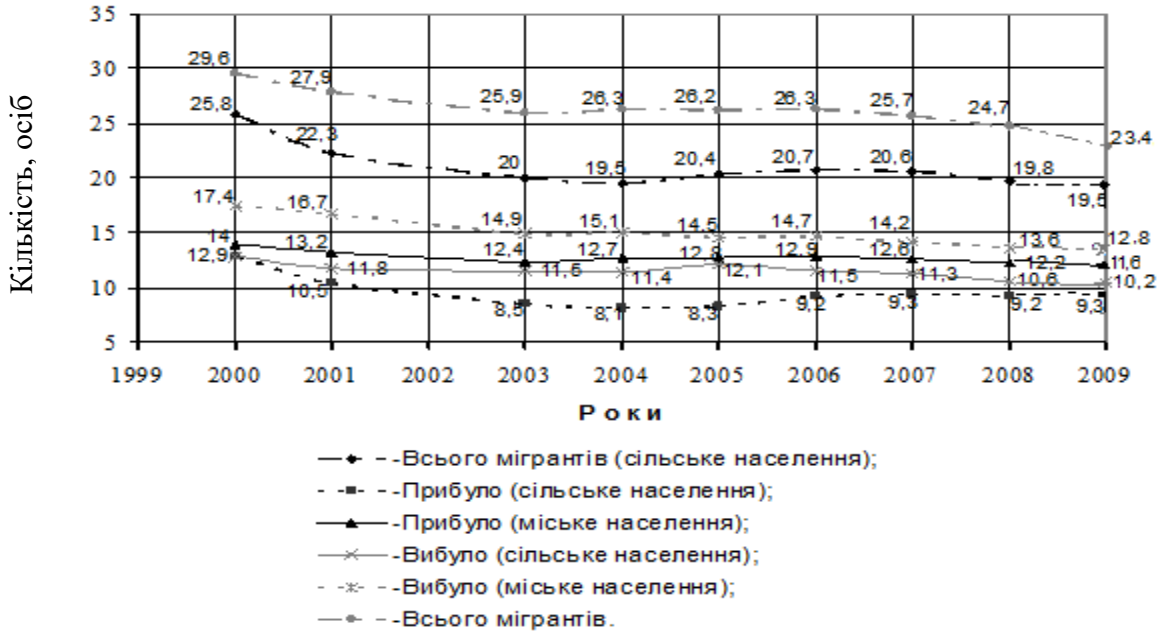

Рис. 4. Динаміка міграційних процесів населення Львівської області (з розрахунку на 1000 осіб.

Це характерно як для міського, так і для сільського населення. Відзначимо, що збільшення різниці між числом вибулих і прибулих осіб у сільській місцевості зростає в період 2000-2005 років, а потім починає зменшуватися. Разом з тим і загальна кількість мігрантів у сільській місцевості за досліджуваний період зменшується з 25,8 осіб у 2000 році до 19,5 у 2004 році, потім спостерігається незначне збільшення за два наступні роки і нове зменшення до 19,5 у 2009 році.

Протягом 1990-2009 років внутрішньодержавні міграційні процеси зазнали змін. Так, починаючи з 2003 року, відбувся злам багаторічних тенденцій щодо виїзду жителів сільської місцевості до міст.

Згідно з оптимістичними варіантом прогнозу, здійсненого вченими інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, є підстави очікувати у 2005-2015 рр. інтенсифікації повернення етнічних українців та представників депортованих народів із країн колишнього СРСР. При цьому щорічний обсяг вибуття населення країни до держав Заходу та Центральної Європи поступово зменшуватиметься. По-перше, через вичерпання етнічної складової цього потоку, по-друге, внаслідок пом'якшення дії чинників, що стимулюють від'їзд, по-третє, завдяки розширенню можливостей здійснення зворотної трудової міграції до цих країн без зміни місця проживання.

Підвищення рівня життя населення та зменшення його чисельності зроблять Україну привабливою для мігрантів з афро-азіатських держав: обсяг потоку прибуття з цього регіону світу поступово зросте до 50-55 тис. осіб на рік. Сумарна кількість прибулих до України перевищить чисельність вибулих вже всередині цього десятиліття, сальдо міграцій населення постійно зростатиме і досягне в кінці першої чверті століття + 55-60 тис. осіб на рік. Останніми роками в Україні простежується тенденція зростання стихійної нерегульованої трудової міграції населення до країн як близького, так і далекого зарубіжжя. Державна звітність про зовнішні трудові міграції фіксує лише відомості про легальні трудові поїздки, однак у більшості випадків вони відбуваються нелегально.

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

- в областях досліджуваного регіону, як і в цілому по Україні, простежуються негативні тенденції щодо погіршення кількісних та якісних показників трудового потенціалу села, котрі у випадку відсутності відповідної державної програми і надалі впливатимуть на соціально-економічний розвиток держави;
- зменшення загальної чисельності сільського населення має особливий вплив на кількість працездатного сільського населення, яке, починаючи з 2004 року, кількісно щорічно зменшується, і, незважаючи на те, що в областях досліджуваного регіону зменшення працездатного населення відбувається дуже повільно, його кількісний рівень на даний час стабілізується в основному за рахунок міграції, а не природних демографічних процесів;
- міграційні процеси в областях досліджуваного регіону в основному пов'язані з соціально-економічним проблемами сільських територій, серед яких відсутність повної зайнятості, а тому є нагальна потреба проведення комплексу стратегічних і оперативних заходів щодо державного регулювання ринків праці;
- підвищення якості життя сільського населення – один з найбільш дієвих факторів його природного відтворення. Тому розробка і реалізація нової соціально-економічої політики, орієнтованої на благополуччя людини, повинна базуватися на дотриманні нових принципів, а саме:

а) взаємна солідарна відповідальність усіх суб'єктів соціальної політики – держави, неурядових об'єднань, підприємців, громадян за результати соціального розвитку;

б) добровільність і різноманіття видів участі людей у формуванні і реалізації соціальної політики;

в) відкритість і підконтрольність соціальної політики суспільству, людині;

г) міжнаціональна, міжконфесійна, міжгрупова і міжособистісна толерантність;

ґ) захист працездатного населення від соціальних ризиків переважно на страхових принципах;

д) гарантування збереження раніше придбаних соціальних прав для людей, що фактично користуються цими правами, чиє матеріальне становище багато в чому цими правами і визначається;

е) стимулювання активної участі людей у створенні власного добробуту й у суспільному житті;

є) загальним принципом повинна бути тотальна орієнтація на благополуччя людини, що є єдиним об'єктивним критерієм якості цивілізованого розвитку суспільства;

- у досліджуваному регіоні разом із скороченням чисельності сільського населення зменшується кількісна характеристика трудового потенціалу. У той же час зайнятість за досліджуваний період збільшується невеликими темпами;
- аналізуючи динаміку змін в активності сільського населення в областях досліджуваного регіону відзначимо, що внаслідок цілого ряду причин відбувається процес старіння сільських трудових ресурсів, віддзеркаленням якого є збільшення частки зайнятих пенсіонерів;
- незважаючи на незначне збільшення кількості сільськогосподарських підприємств, в регіоні зменшується кількість працюючих, так як досягнутий рівень ефективності виробництва аграрних формувань не забезпечує належної мотивації. Міграційні процеси ще є досить відчутними серед активної частини працездатного населення; значного покращення вимагають соціально-економічні чинники формування належного рівня трудозабезпеченості аграрних підприємств.

Анотація

У статті проведено аналіз основних факторів впливу на формування трудового потенціалу сільських територій та західного регіону зокрема Виявлено негативні тенденції щодо погіршення кількісних та якісних показників трудового потенціалу села. Вказано на основні напрямки нової соціально-економічої політики, орієнтованої на благополуччя подальшого сільського розвитку

Ключові слова: трудовий потенціал, сільські території,соціально-економічна політика,західний регіон.

Summary

This article dwells upon the analysis of the main factors of influence on the labour potential formation on the rural territories, in particular in western region. Besides, negative tendencies of the decline in the qualitative and quantitative data of rural labour potential is provided. Main directions of new social economical policy that is oriented on prosperity f the further rural development are given in the article.

Key words: labour potential, rural territories, social economical policy, western region.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник України за 2009 рік / [за ред. О. Г. Осауленка] // Державний комітет статистики України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – 567 с.
2. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2009 рік. Івано-Франківськ, 2010. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. – 501с.
3. Статистичний щорічник Львівської області за 2009 рік. Львів, 2010. Головне управління статистики у Львівській області. Частина 2– 341с.
4. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2009 рік. Тернопіль, 2010. Головне управління статистики у Тернопільській області. – 445с.
5. Трегобчук В., Прадун В. Аграрна сфера: модель сталого розвитку // Вісник НАН України. – 2004. - №9. – С.15-16.
6. Соціально-трудовий потенціал українського села. Стан, проблеми, шляхи вирішення / [Ю. Ф. Мельник, Б. К. Супіханов, Ю. Я. Лузан та ін.]. – К.: НДІ «Украгропромпродуктивність», 2007. – 352 с.

УДК: 346.543.1

Авак'ян Л.В., Брод О.В., Зінов'єв Р.П.

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Сучасну ринкову економіку неможливо уявити без іноземних інвестицій, які поширені як у промислово розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. Інвестиційна діяльність — вирішальний чинник усієї економічної політики держави, від ефективності якої залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств, можливості структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних та екологічних проблем, інвестиції становлять основу розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні проблем інвестиційного забезпечення економіки України в умовах фінансової глобалізації і міжнародних кредитних і фінансових відносин вагомих наукових результатів досягли вчені І.Л. Сазонець, С. Марченко, А.А. Пересада, Ю.В. Полякова та інші. Проте недостатньо розробленими залишаються окремі питання активізації інвестиційної та інноваційної діяльності за рахунок внутрішніх джерел підприємств, становлення інфраструктури інвестиційного ринку, розробки комплексних програм поліпшення інвестиційного клімату і створення на цій основі сталих мотивацій ефективного господарювання в рамках чинного правового поля [1, с.69].

Мета статті. Метою даного наукового дослідження є обґрунтування пропозицій щодо підвищення привабливості інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За роки економічної кризи в аграрному секторі України (1991-2000) практично зупинились інвестиційні процеси. Питома вага капіталовкладень, зроблених у галузь, зменшилася з 21,3% у 1990 р. до 3,7% у 2000 р.. На кінець 2010 р. цей показник підвищився до 4,9%. З одного боку, це свідчить про різкий спад інвестицій в аграрний сектор (інвестиційну кризу), з іншого — про великі потенційні можливості залучення інвестицій в галузь. Інвестиційна ємність галузі є однією з важливих умов прийняття рішення інвесторами, особливо іноземними, щодо вкладення коштів.

При цьому важливе значення має оцінка інвестиційних потреб і можливостей галузі. Про масштаби інвестиційної кризи в аграрному секторі свідчить динаміка обсягів інвестицій у галузь. У 2000 р. інвестиції в основний капітал галузі зменшились проти 1990 р. майже у 13 разів. Спад інвестицій в аграрному секторі був найбільшим серед інших галузей економіки. За період 1991-2010 рр. в агарному секторі нагромадився дефіцит не профінансованих коштів в сумі 150 млрд грн. Це свідчить про масштаби інвестиційного ринку в галузі, її велику інвестиційну ємність. [2, с.69].

Галузь потребує серйозної модернізації. Частка основних машин, які відпрацювали свій технічний ресурс, перевищила на комбайнах - 90%; на тракторах - 80%. Списання техніки у 5-10 разів перевищує її придбання. Але основна проблема технічної модернізації аграрного сектору — кошти. Мінімальна річна потреба для підтримки технічного стану галузі на стабільному рівні - 2-3 млрд грн. Для прискореного оновлення машинно-тракторного парку щорічно потрібно - 10-15 млрд грн.

Для реального відновлення виробничого ресурсу аграрного сектору без іноземних інвестицій галузі не обійтись. Однак за обсягами залучення іноземних інвестицій аграрний сектор України істотно відстає від економіки в цілому, в якій теж рівень залучення іноземного капіталу порівняно з іншими країнами низький. У 2010 р. в аграрний сектор залучено всього 169,7 млн дол. США іноземних інвестицій, або близько 2,1% їх загального обсягу в країні (див. рис. 1). І хоча ці обсяги є рекордними, однак відносно загальних обсягів притоку капіталу в країну це втричі менше ніж у 2003 р. Ця

сума неадекватна загальному вкладу галузі в економіку країни. Обсяг іноземних інвестицій,

залучених на сільського жителя теж низький - менше 13 дол. США, а розрив з розвинутими країнами великий. Загалом за часткою в інвестиціях аграрний сектор значно поступається іншим галузям порівняно з часткою галузі в інших макроекономічних показниках [3].

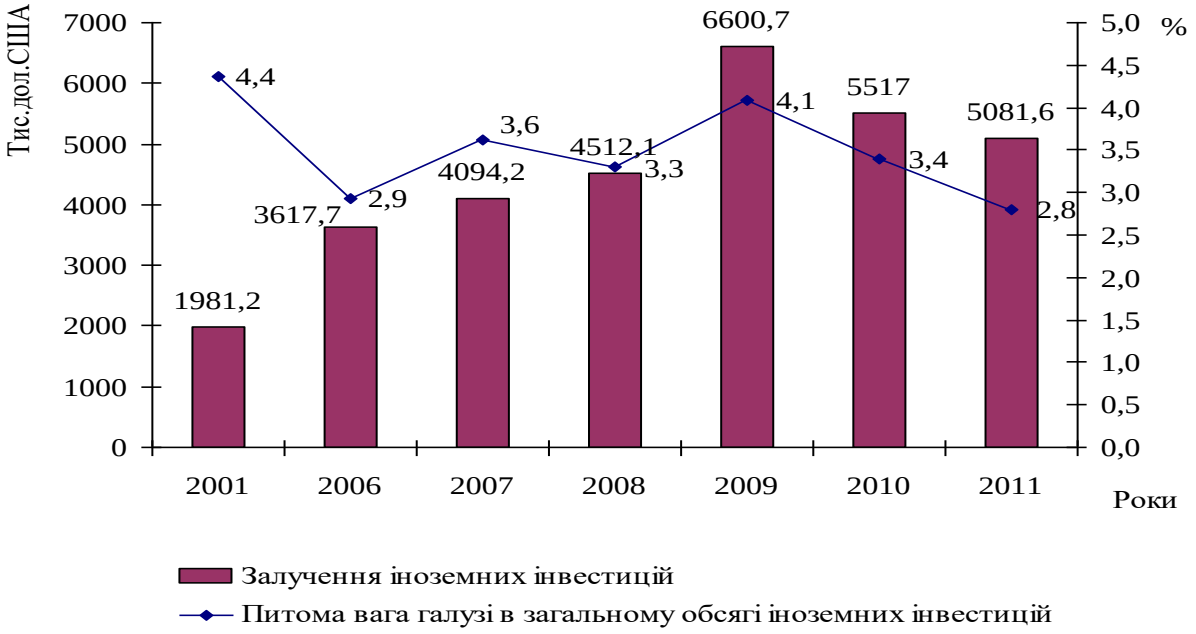

Рис. 1. Обсяги і частка залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор України

Основними інвесторами в агропромисловий комплекс України є країни:

в сільське господарство: Кіпр (305,8 млн дол.. США), Великобританія (121,7 млн дол. США), Данія (50,9 млн дол. США), США (50,4 млн дол. США), Швеція (36,7 млн дол. США), Німеччина (35,4 млн дол. США), Австрія (28,4 млн дол. США), Польща (28,3 млн дол. США), Російська Федерація (17,7 млн дол. США).

- в харчову промисловість: Нідерланди (512,8 млн дол. США), Швеція (210,1 млн дол. США), Кіпр (185,6 млн дол. США), США (140,1 млн дол. США), Великобританія (141,4 млн дол. США), Швейцарія (82,5 млн дол. США), Франція (69,3 млн дол. США), Німеччина (57,9 млн дол. США), Росія (41,3 млн дол. США) [4].

Спостерігаються значні диспропорції в регіональному розподілі іноземних інвестицій в аграрний сектор. Залучення іноземних інвестицій в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь коливається від 7,2 тис. дол. США (Закарпатська область) до 0,9 тис. дол. США (Запорізька і Миколаївська область) - тобто у 8 разів. Аналогічна різниця в обсягах залучення іноземних інвестицій на 1 працівника галузі.

Аналіз розподілу іноземних інвестицій по регіонах дозволяє прийти до висновку, що він має далеко не аграрне спрямування. Група областей з найменшими обсягами інвестицій — це суто аграрні області. Аграрно-інвестиційний феномен м. Києва пояснюється тим, що в столиці зареєстровано багато інвестиційних компаній, які успішно інвестують в аграрний сектор різних регіонів.

Розподіл іноземних інвестицій серед міст та сільських районів теж нерівномірний. Переважна частина інвестицій сконцентрована в містах — 85% загального обсягу, а в Чернігівській, Полтавській, Одеській областях та АР Крим (це відомі аграрні регіони) — практично 100%. Лише в Київській, Рівненській, Сумській та Тернопільській областях у райони надійшло інвестицій більше, ніж у міста [2, с.68-72].

Таким чином, аграрний сектор України, який за 90-ті роки XX століття пережив важку інвестиційну кризу став інвестиційно слабким. Великі потреби в капіталовкладеннях, особливо для технічної модернізації, не можуть бути поки що забезпечені за рахунок власних коштів підприємств, кредитів банків і, тим паче, бюджетного фінансування. Тому, важливим джерелом інвестиційного ринку для аграрного сектору є залучення в галузь іноземного капіталу.

Серед причин незадовільної реалізації великого інвестиційного потенціалу аграрного сектора України, як свідчать дослідження, є насамперед низький імідж галузі на всіх рівнях її функціонування. Досвід розвинутих країн доводить, що для широкомасштабного залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки необхідно проводити ефективну інвестиційну політику держави, спрямовану на формування та поліпшення інвестиційного іміджу галузі на всіх рівнях — центральних, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Перспективним напрямком інвестиційної діяльності на підприємствах АПК є впровадження прогресивних енергозберігаючих технологій.

Останнім часом активізувалася двостороння співпраця в АПК з представниками бізнесу японських і шведських кампаній з метою реалізації спільних інвестиційних проектів [4].

Висновки. Проведене дослідження умов створення і підтримки інвестиційного клімату в Україні дає підставу для наступних висновків. На сьогоднішній день структурний розвиток України не відповідає найбільш важливим світовим тенденціям. Виправлення цих невідповідностей - повинне стати одним з першочергових пріоритетів економічної політики уряду. Необхідне виконання наступного:

- підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України;
- збільшення обсягу надходжень іноземних інвестицій в сільське господарство;
- підвищення темпів розвитку галузі;
- збільшення рівня присутності української продукції галузі на світових аграрних ринках.

Досягнення поставлених цілей відбуватимеся завдяки досягненню наступних більш конкретизованих підцілей:

Оперативні: внести зміни в Земельний кодекс України, якими буде встановлено, що земля може бути предметом торгівлі, тобто купуватися та продаватися; створити законодавчу базу у сфері агрострахування, якою передбачити основні засади, порядок, умови, наявність або відсутність преференцій для підприємств агропромислового комплексу при укладенні договорів страхування; внести зміни до Закону України "Про режим іноземного інвестування", які встановлюють обов’язкову спрощену систему реєстрацію прямих іноземних інвестицій; розробити земельний кадастр (оцінки, кількості, якості, видів земель), дані якого мають обов’язково використовуватися при укладанні договорів купівлі-продажу землі; створити "інвестиційний портрет" регіону, який дає вичерпну інформацію про стан сільського господарства у кожному регіоні, його кількісні та якісні чинники, ємність інвестиційного ринку в ркгіоні, перспективні напрямки його розвитку тощо.

Тактичні: підвищити інвестиційну привабливості аграрного сектору; збільшити обсяг надходжень іноземних інвестицій в аграрний сектор на 5-7%; підвищити рівень механізації в сільське господарство; покращити врожайності сільськогосподарських культур.

Стратегічні: збільшити обсяг іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки до рівня вкладення галузі у ВВП країни (зараз в аграрний сектор вкладається лише 2% усіх інвестицій, а вклад галузі у ВВП 14 %).

В разі досягнення цілей підвищиться рівень фінансової і матеріальної забезпеченості населення, що працює в галузі; створюватимуться нові підприємства; збільшаться обсяги

кредитування підприємств агропромислового виробництва; зменшиться залежність від імпортної продукції; зростуть темпи розвитку сільськогосподарського підприємництва.

Анотація

Стаття присвячена проблемі залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки та стратегічним аспектам участі України у цьому процесі. Основні напрямки розвитку України - це усунення структурних деформацій у розвитку економіки та залучення сучасних технологій, що здатні вивести країну до траєкторії динамічного росту.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестор, інвестиційна привабливість, агропромислове виробництво.

Аннотация

Статья посвящена проблеме привлечения иностранных инвестиций в аграрный сектор экономики и стратегическим аспектам участия Украины в этом процессе. Основные направления развития Украины - это устранение структурных деформаций у развития экономики и привлечения современных технологий, что способны вывести страну на траекторию динамического роста.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестор, инвестиционная привлекательность, агропромышленное производство.

Summary

The article is devoted to the problem of bringing of foreign investments in the agrarian sector of economy in and strategic aspects of participation of Ukraine in this process. Basic directions of development of Ukraine are this removal of structural deformations at development of economy and bringing of modern technologies in, that are able to show out a country on the trajectory of dynamic growth.

Keywords: investments, investment climate, investor, investment attractiveness, agroindustrial production.

Список використаної літератури:

1. Інвестування в аграрній сфері / За ред.. А. В. Чупіса. - Суми: Видавництво «Довкілля», 2002. - 244 с.
2. Ландарь І. Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну //Економіка України. - 1998. - №12. - С.68-72.
3. http://www.ukrstat. gov.ua/
4. http://www.minagro.ua/

УДК: 338.43:635.1/8

Скупський Р.М.

ПРОМИСЛОВЕ ОВОЧІВНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ В РОЗБУДОВІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Глобалізація економіки гостро ставить питання про розвиток окремих галузей сільського господарства, які здатні забезпечити світову продовольчу безпеку. Крім того, перехід вітчизняного сільськогосподарського виробництва на ринкові відносини і членство України в СОТ зумовлює необхідність вирішення в науковому плані значної кількості питань, пов'язаних з економічним розвитком галузевих підкомплексів

АПК. По рішенню продовольчої сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй (ФАО) Україна, поряд з Росією, Білорусією, США та Канадою віднесена до країн, які в майбутньому стануть основними донорами продовольства в світі, в тому числі і овочів [5]. З огляду на те, що Україна вже сьогодні входить до 20-ки світових лідерів за валовим виробництвом овочів, природно виникають підстави до розгляду її як одного з пріоритетних ринків сільськогосподарської продукції. В той же час, виникає комплекс питань, пов'язаних з повноцінним розвитком вітчизняної овочевої галузі, які потребують негайного розв'язання, зокрема, концептуальних основ розвитку овочівництва в нових умовах, на основі аналізу стану і тенденцій розвитку, організаційно-економічних і технологічних проблем його функціонування, а також обґрунтуванню напрямів і заходів щодо подальшої модернізації галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різні періоди розвитку овочепродуктового підкомплексу ефективність функціонування овочевої галузі вивчали В.І. Бойко, Г.Л. Бондаренко, В.М. Гризенков, І.І. Жадан, К.І. Олефір, Л.В. Федорова, Є.О. Фірсов, М.М. Рудий, І.І. Червен та інші дослідники. Окремі питання ефективного функціонування овочівництва в ринкових умовах знайшли відображення в наукових працях В.І. Бойка, З.І. Гризенкової, В.М. Скупого. Найбільш фундаментальне дослідження розвитку овочівництва в умовах перехідної економіки було проведене В.І. Криворучком, який проаналізував стан і тенденції розвитку овочевої галузі в Україні, її організаційно-економічні та технологічні аспекти, механізм стабілізації та виходу з кризи.

Постановка завдання. Дослідження проблем розвитку промислового овочівництва України і формування регіонального овочепродуктового підкомплексу в умовах трансформації сучасних ринкових відносин в державі, глобалізації та зміни технологічних укладів.

Результати. Соціальна стабільність у суспільстві у значній мірі визначається достатнім обсягом і раціональною структурою продовольчих ресурсів, серед яких важливе значення має овочева продукція. На жаль, нинішній стан виробництва та споживання овочів в Україні не відповідає нормативним потребам.

Забезпечення населення науково обґрунтованими нормами споживання овочів - основа здоров'я та довголіття [1]. Науково-дослідний інститут харчування академії медичних наук України рекомендує щоденне споживання біля 400 г овочів та баштанних, щорічна норма споживання повинна становити не менше 161 кг на душу населення, в тому числі: капусти до 55 кг, томатів до 32 кг, огірків до 13 кг, моркви до 10 кг, буряків до 10 кг, цибулі до 10 кг, баклажанів до 5 кг, перцю солодкого до 3 кг, горошку солодкого до 8 кг, баштанних до 30 кг, інших овочів до 7 кг.

В Україні за роки становлення ринкової економіки намітилася тенденція до збільшення споживання овочів. Фактичне споживання овочів в розрахунку на одну особу в середньому за рік становило: за 1981-1985 рр. – 120 кг, 1986-1990 рр. – 118, 1991-1995 рр. – 99, 1996-2000 рр. – 101, 2001-2005 рр. – 115, 2006 р. становило 127 кг, з них 87 кг – свіжі овочі і 40 кг – перероблені [я1, с.10], а в 2009 р. – 140 кг [о2, с.14].

На сучасному етапі і на перспективу головним завданням овочівництва як галузі рослинництва (рис.1.1) слід вважати - збільшення виробництва овочів, поліпшення їх якості, розширення асортименту овочевих культур, вирощування екологічно чистої продукції, зменшення сезонності споживання свіжих овочів за рахунок вирощування їх у закритому ґрунті [3].

З цим погоджуються і О.Ю. Барабаш та О.М. Цизь, які до того ж зазначають, що метою вивчення теоретичних і практичних питань овочівництва з оволодіння методами вирощування високих урожаїв овочевих культур, зниження затрат праці на одиницю продукції та підвищення рентабельності культури [4].

Зростання цін на енергоносії та на матеріально-технічні засоби поряд з іншими причинами негативно вплинули на ефективність овочевого виробництва. Так, існуючий рівень валового виробництва зовсім не відповідає ні наявному агроресурсному

потенціалу, ні потребам як внутрішнього, так і зовнішнього ринків. Причин такої ситуації декілька, але головними з них, на наш погляд, є наступні:

1. Структурні диспропорції в галузі щодо відношення промислового виробництва до присадибного. Так у 2008-2009 рр. в особистих селянських господарствах було вирощено 6,5-7,0 млн. т овочів та баштанних культур, а у спеціалізованих овочівницьких агрогосподарствах 0,8-1,2 млн. т, тобто питома вага дрібнотоварного виробництва у загальній структурі валового виробництва овочів досягає 85-90% [2, 7], тоді як у 1990 р. ця частка становила 25-30%.

2. Низький рівень технологічного та технічного забезпечення галузі через: істотне зменшення обсягів внесення під овочеві рослини органічних і мінеральних добрив; неефективне використання зрошувальних земель; незадовільний стан із забезпеченням насінням овочевих рослин; не відповідність сучасним вимогам овочівництва закритого ґрунту; відсутність вітчизняного виробництва сільськогосподарських машин для овочевих агротехнологій тощо.

3. Відсутність належних умов зберігання та переробки овочів. В Україні практично відсутні сучасні спеціалізовані овочесховища і не створено умов стимулювання цього напряму виробничої діяльності. За наявними даними забезпеченість галузі овочесховищами не перевищує 10% від потреби.

4. Нерозвиненість системи маркетингу продукції овочівництва. В Україні до цього часу не створено систему крупнооптової торгівлі через організовані продовольчі ринки, де покупець гарантує збут продукції на економічно вигідних умовах, а в окремих випадках навіть може виступати як замовник, який інвестує виробництво овочів.

5. Низька якість продукції овочівництва та відсутність в Україні чіткої системи сертифікації агропідприємств за світовими та європейськими стандартами якості та норм безпеки продуктів харчування (EuroGAP/GlobalGAP Cood Agricultural Practice).

6. Негативний вплив вступу до СОТ. Негативна складова вступу до СОТ для України на галузі овочівництва позначилась одразу ж через значне – у 3,3 рази зростання імпорту овочів у вартісному виразі, що стало можливим через скорочення ставок ввізного мита на традиційні для України овочі за одночасного обмеження можливостей тарифного і нетарифного захисту внутрішнього агроринку від імпортної продукції.

Перехід аграрної сфери до ринкових відносин, функціонування овочепродуктового підкомплексу в нових умовах господарювання, формування ринку овочевої продукції вимагають обґрунтування основних напрямів подальшого розвитку овочівництва та підвищення його економічної ефективності, зокрема через:

- подальшу спеціалізацію галузі на базі агропромислової інтеграції, спрямовану на розвиток, поглиблення та удосконалення виробничо-економічних зв'язків між підприємствами галузі овочівництва і промислового виробництва, зокрема овочеконсервного;
- науково-обгрунтовану концентрацію (створення спеціалізованих сировинних зон вирощування овочевих культур) з метою максимального урахування природно-економічних умов кожного регіону, що забезпечить максимальне використання генетичного потенціалу продуктивності нових сортів;
- оптимізацію умов вирощування овочевих культур на всіх етапах їх росту та розвитку за рахунок впровадження новітніх енергозберігаючих агротехнологій, які включають: розміщення посівів і насаджень після кращих попередників у сівозмінах та культурозмінах, впровадження у виробництво високоврожайних сортів і гібридів інтенсивного типу, оптимальне забезпечення рослин елементами живлення з урахуванням їх вмісту в ґрунті, інтегральної системи захисту рослин від бур'янів, шкідників і хвороб, своєчасне і високоякісне виконання всіх технологічних заходів, спрямованих на підвищення врожайності та підтримування родючості ґрунту і субстратів [4];

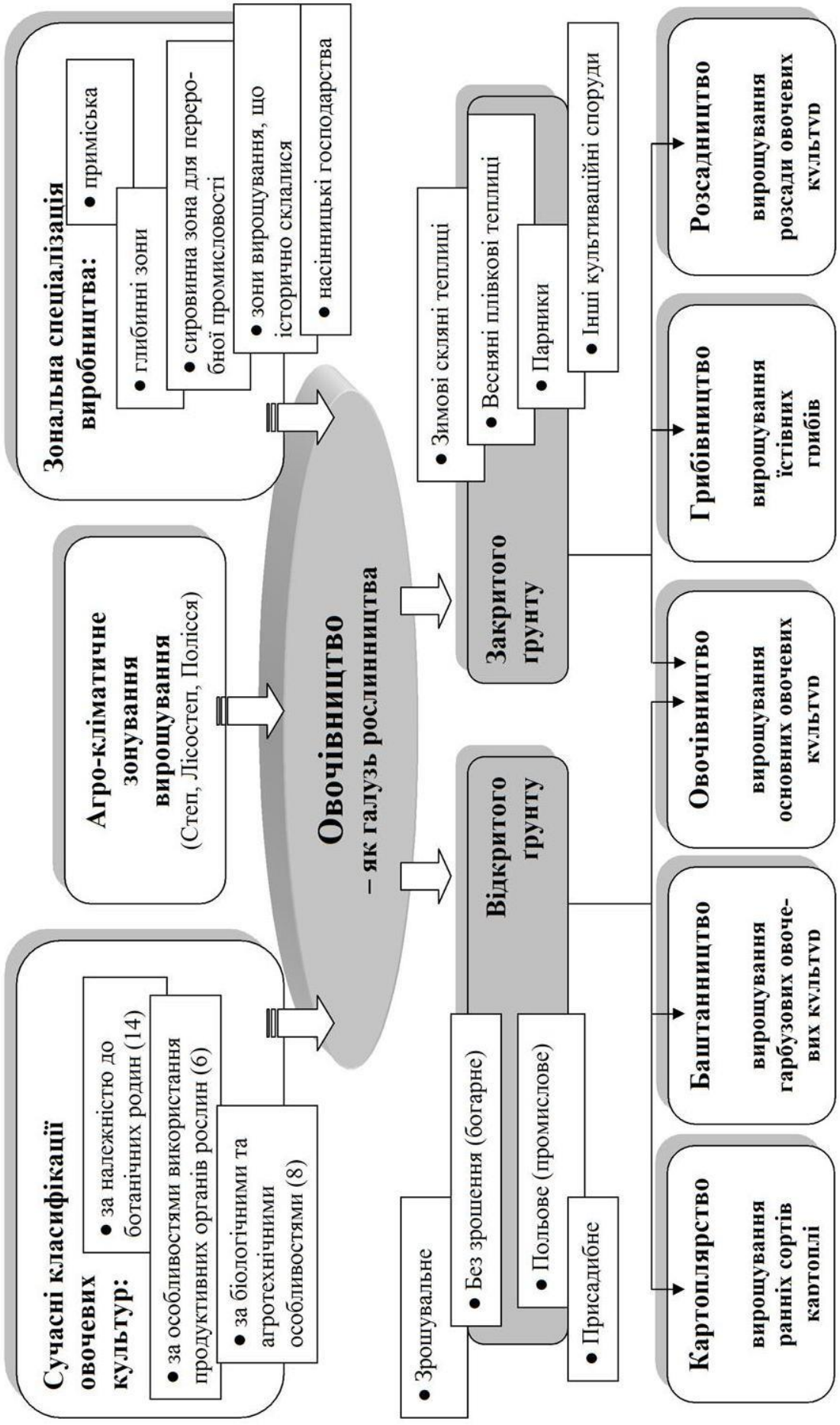

Рис. 1. Методологічна структура сучасного промислового овочівництва

- розширення асортименту та одержання високоякісної, екологічно чистої овочевої продукції, яка б відповідала вимогам міждержавних, державних і галузевих стандартів [6];
- впровадження у виробництво нових сортів і гібридів, які характеризуються підвищеним антропоадаптивним потенціалом (продуктивністю), адаптованістю до біотичних та абіотичних факторів, високою якістю товарної продукції, придатністю до постійно вдосконалювальних технологій вирощування й механізованого збирання врожаю тощо;
- розробку заходів щодо вдосконалення тари та технологій пакування овочевої продукції, що сприятиме зменшенню втрат у період збирання врожаю, його перевезення та зберігання;
- будівництво у зонах товарного виробництва овочів овочесховищ з регульованим газовим середовищем (РГС), переробних пунктів з консервування, заморожування та висушування продукції;
- запровадження виробництва комплексу вітчизняної сільськогосподарської техніки для овочівництва;
- впровадження у виробництво новітніх наукових досягнень застосування систем мікрозрошення з фертигацією;
- покращення організації насінництва овочевих культур, підвищення його ефективності та виконання замовлень на насіння на державному та регіональному рівнях;
- впровадження прогресивних форм організації і мотивації праці;
- впровадження в овочівництві закритого ґрунту енергозберігаючих технологій вирощування овочів у несезонний період та розсади для відкритого ґрунту з використанням комп'ютеризованої системи автоматизованого контролю за параметрами штучного клімату тощо.

Висновки. В перспективі Україна може зайняти відповідні позиції на світовому овочевому ринку за умов досконалої реорганізації промислового виробництва овочевої продукції та вирішення блоку економіко-правових проблем галузі. Очевидним є те, що подальший розвиток вітчизняного овочівництва не можливий без організації енергозберігаючого та екологічно безпечного його виробництва із застосуванням сучасних агротехнологій та нових високопродуктивних сортів (гібридів), поліпшення якості овочевої продукції відповідно вимог світових та європейських стандартів якості та норм безпеки продуктів харчування, розширення асортименту овочевих культур, зменшення сезонності їх споживання. Модернізація систем інформаційного забезпечення, створення служб маркетингу та удосконалення механізму формування і функціонування ринку, дозволить Україні посісти належне місце в еліті світових держав-виробників продуктів харчування.

Анотація

Розглянуто теоретико-методологічні основи формування вітчизняного овочівництва як галузі. Визначено проблеми й резерви підвищення ефективності промислового овочівництва та підвищення конкурентоспроможності овочевої продукції та сировини на внутрішньому та світовому ринках аграрного виробництва.

Ключові слова: овочівництво, овочева продукція, конкурентоспроможність овочівництва, якість овочевої продукції, проблеми та завдання овочівництва.

Аннотация

Рассмотрено теоретико-методологические основы формирования витчи-зняного овощеводства как отрасли. Определенно проблемы и резервы повышения эффективности промышленного овощеводства и повышения конкурентоспособности овощной продукции и сырья на внутреннем и мировом рынках аграрного производства.

Ключевые слова: овощеводство, овощная продукция, конкурентоспособность овощеводства, качество овощной продукции, проблемы и задания овощеводства.

Abstract

Are reviewed the theoretical-methodological principles of generating of vegetable industry. Definitely problems, and reserves increase effectiveness of industrial agriculture and competitiveness of vegetable products and raw materials at the domestic and world market of agricultural production.

Keywords: gardening, vegetable products, vegetable products, competitiveness, the quality of vegetable production, problems and tasks of agriculture.

Список використаної літератури:

1. Гіль Л.С., Пашковський А.І., Суліма Л.Т. Сучасні технології овочівництва закритого і відкритого ґрунту. Ч. 1. Закритий грунт. Навчальний посібник. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 368 с.
2. Економіка сільського господарства: Навч. посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін.; За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. - К.: Каравела, 2009. - 264 с.
3. Лихацький В.І. та ін. Овочівництво: У 2 ч. Ч. 2.: Біологічні особливості і технологія вирощування овочевих культур (В.І.Лихацький, Ю.Є.Бургарт, В.Д.Васянович; За ред.. В.І.Лихацького). – К.: Урожай, 1996. – 324 с.
4. Овочівництво і плодівництво: Підручник / О.Ю.Барабаш, О.М.Цизь, О.Н.Леонтьєв, В.Т.Гонтар. – К.: Вища Шк., 2000. – 503 с.: іл.
5. Семена – основа аграрных технологий / Каленская С.В., Сыч З.Д. // Овощеводство. – 2008. - №7. – С. 18-21.
6. Сич З.Д. Нові перспективи українського овочівництва // Агроном. - №2. – 2005. – С. 15-16.
7. http://irrigation.org.ua/

УДК 663:339.13(477.73)

Сорокіна К.В., Борисенко Т.О.

КОНКУРЕНТНА ПОЗИЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ВИХОДІ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

Актуальність проблеми. Формування конкурентоспроможного ринку є першочерговою умовою підвищення економічної і соціальної стабільності національної економіки. Перехід до ринкових відносин в економічній сфері й трансформації сільського господарства призвели до змін соціально-економічної ситуації в Україні, що не могло не позначитися на сучасному стані аграрного ринку, який характеризується такими негативними явищами, як скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зниженням її якості, збільшенням кількості й частки дрібних і низько товарних суб'єктів ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми конкурентоспроможності постійно проводилася у розвинутих країнах. Велику увагу приділяли як зарубіжні вчені-економісти: Г. Азоєва, М. Портера, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, А. Сміта, Д. Томпсона, Ф. Хайєка, Е. Чемберліна, А. Юданова, так і вітчизняні вчені: А. В. Гличев, М.П. Капінський, Р.С. Кириченко, М.І. Круглов, Е.В. Минько, В. Пухальський, Р. Хойєр, О.М. Царенко.

Мета статті. Метою даного наукового дослідження є вивчення конкурентної позиції сільськогосподарських підприємств при виході на зовнішній ринок з метою підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємств аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світові результати дослідження проблеми конкурентоспроможності неможливо автоматично і в повному обсязі впровадити у вітчизняну економіку, оскільки існують різні умови і рівні її розвитку.

Проблема українських підприємств полягає, по-перше, у тому, що вони не володіють сучасним арсеналом науково обґрунтованих методів ведення конкурентної боротьби, по-друге, вітчизняна наука до цього часу не забезпечила їх відповідними рекомендаціями.

На сьогодні, за даними Глобального звіту про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму, Україна займає за ефективністю ринку товарів 101 місце із 131 країни світу, а щодо інтенсивності конкуренції на внутрішніх товарних ринках - 93 місце [2].

В умовах світової економічної кризи, уповільнення темпів зростання світової економіки для України негативним наслідком є зменшення попиту на експортні товари. За цих умов основний акцент економічної політики доцільно перенести на внутрішній ринок - активізацію внутрішнього попиту, пропозиції та імпортозаміщення.

Найбільш сприйнятливими формами реалізації нових економічних відносин виступають сільськогосподарські підприємства, які не тільки стабілізують ринок, залучаючи в обіг місцеві сировинні ресурси, диверсифікуючи виробництво по різних регіонах країни, але й збільшують рівень зайнятості людей, якість їхнього життя та праці. Окрім того, важливими якостями невеликих підприємств є їхня стійкість щодо фактора ціни, яка обумовлюється тут лише співвідношенням попиту та пропозиції, мобільність реакції на швидкоплинні зміни на ринку, особливо в умовах економік, що розвиваються.

Формування конкурентної переваги є процесом створення конкурентної позиції підприємства. У широкому розумінні конкурентна позиція підприємства - це підхід підприємства до конкуренції в цілому. Позиція ж підприємства в галузі визначається конкурентною перевагою.

Конкурентну позицію підприємства слід розглядати як похідну від конкурентних переваг підприємства, які складають природну форму існування підприємств. Виходячи з вищесказаного, можна сформувати своєрідний ланцюжок: конкурентоспроможність втілюється в конкурентну перевагу, а потім оформлюється як конкурентна позиція.

Подальший розвиток ринкових відносин і механізмів регулювання діяльності підприємств потребують фундаментальних досліджень проблем конкуренції та конкурентоспроможності в аграрному секторі економіки. Конкуренція є основною рушійною силою ринкової економіки, інструментом забезпечення її рівноваги й гармонійного розвитку.

Фахівці неодноразово акцентували увагу на тому, що українським підприємствам необхідно виробляти таку продукцію, яка буде конкурентоспроможною на зарубіжних ринках. У добу глобалізації це й запорука втримання позиції на внутрішньому ринку, й умова ефективного включення у світовий економічний простір. Стандарти міжнародної якості, так само як і інші позиції з набуття вітчизняними підприємствами конкурентних переваг, можуть бути розроблені в рамках стратегії просування національної експортної продукції на світовому ринку [1].

Така стратегія повинна полягати не в простому нарощуванні обсягів експорту, а в сприянні створенню довгострокових конкурентних переваг та стабільному розширенні і якісному поліпшенні на основі цих переваг позицій країни на світовому ринку. Для цього необхідно мати чітку концепцію економічної політики, яка сприяла б розширенню експорту лише в поєднанні із загальними цілями макроекономічної політики.

Матеріальною основою стратегії просування продукції українських підприємств на зарубіжних ринках є вже набутий і можливий експортний потенціал країни [3].

Доводиться, що висока конкурентоспроможність дозволяє країнам здійснювати диверсифікацію, переборюючи залежність від невеликої групи експортних сировинних товарів, збільшувати інноваційний потенціал експортної продукції. Вона забезпечує можливості для більш повної реалізації ефекту "масштабу й охоплення" завдяки доступу на світові ринки. У свою чергу, експорт підкріплює потенціал, що лежить в основі конкурентоспроможності, - він змушує підприємства орієнтуватися на більш високі стандарти, забезпечує їм можливість доступу до інформації та створює умови більш жорсткої конкуренції [4].

Початковим етапом реалізації експортного потенціалу є проведення відповідної експорторозширювальної політики, коли поруч із розвитком традиційного експорту розвиватимуться й потенційні експортні галузі відповідно до тенденцій на світовому ринку. Цього можна досягти при сприянні в структурній політиці виробництву товарів високого ступеня переробки шляхом використання провідних технологій, які дозволять ефективніше використовувати наявні ресурси.

Власне, перспективні галузі, перш за все, агропромислова й харчова. При забезпеченні високої продуктивності сільськогосподарського виробництва та наявності провідних технологій та устаткування підприємств із переробки сільськогосподарської продукції, могли б успішно просуватися на міжнародному ринку. Зауважимо, що для малого й середнього бізнесу саме в цих галузях велике поле для діяльності.

Наступний напрямок визначається такими факторами, як інфраструктура та інформація. На сьогодні рівень розвитку цих двох факторів у нашій країні є недостатнім. Експортери мають низький рівень кваліфікації й поінформованості щодо ситуації на міжнародних ринках. У результаті це часто призводить до невиправданого заниження цін і проведення демпінгових торговельних операцій на світовому ринку, що веде до відповідної реакції з боку інших держав і створює для наших експортерів імідж "нечесних конкурентів".

Серед інших проблем слід назвати неефективну систему міжвідомчої статистики в Україні, дані якої досить часто дають лише загальне уявлення про певні процеси й не дозволяють зробити достовірні висновки. Разом із тим, створення інфраструктури й забезпечення вільного та ефективного доступу до необхідної, з точки зору діяльності вітчизняних підприємств на світових ринках, інформації завжди було завданням держави.

Конкурентні відносини поряд з державним регулюванням здатні забезпечити сталий розвиток аграрної сфери, не допустити дискримінації сільськогосподарських підприємств у розподілі прибутків з боку переробної галузі та торгівлі та забезпечити норму прибутку, що відповідає її рівню в інших галузях народного господарства.

Ураховуючи всі ці фактори, методика розроблення стратегії виходу підприємства на світовий ринок, на наш погляд, повинна включати такі етапи (рис.1):

Рис. 1. Основні етапи формування стратегії виходу підприємства на світовий ринок [3]

Для того, щоб вітчизняні підприємства й національна економіка в цілому змогли досягти достатнього рівня міжнародної конкурентоспроможності їх товарів, необхідна наявність певних внутрішніх і зовнішніх умов.

У зв'язку із цим управління конкурентним середовищем в аграрній сфері набуває важливого значення для забезпечення процесу розширеного відтворення і розвитку підприємств у гармонійному поєднанні із соціальними потребами суспільства.

Висновки. Основними умовами для виходу підприємств малого й середнього бізнесу України на міжнародний ринок є:

1. діяльність у межах перспективних галузей (для нашої країни такими є сировинний та аграрний сектори, сфера послуг, окремі наукомісткі технології);
2. належне інвестування (як внутрішнє, так і зовнішнє), яке досягається вмілим фандрейзингом;
3. підвищення комунікативного та інформаційно-рекламного рівня роботи вітчизняних підприємств малого й середнього бізнесу до рівня міжнародних стандартів.

Анотація

У статті розглянуто можливість швидкої адаптації сільськогосподарських підприємств до умов глобальної конкуренції, але потребує відповідної модифікації способів і методів діяльності українських підприємств аграрного сектору, які виступають або планують діяти на міжнародному ринку.

Ключові слова: конкурентна позиція, конкурентоспроможність, конкуренція, конкурентні переваги.

Аннотация

В статье рассмотрена возможность быстрой адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям глобальной конкуренции, но нуждается в соответствующей модификации способов и методов деятельности украинских предприятий аграрного сектору, которые выступают или планируют действовать на международном рынке.

Ключевые слова: конкурентная позиция, конкурентоспособность, конкуренция, конкурентные преимущества.

Summary

In the article the possibility of rapid adaptation of agricultural enterprises to the terms of global competition is considered, but needed the proper modification of methods and methods of activity of the Ukrainian enterprises of agrarian to the sector, which come forward or plan to operate at the international market.

Keywords: competition position, competitiveness, competition, competitive edges.

Список використаної літератури:

1. Гаврилюк О. В. Малий бізнес у розвитку зовнішньоекономічної діяльності країн перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" /О.В. Гаврилюк. - К., 2003. - 20 с.
2. Лагодієнко В.В. Митно-тарифний механізм як інструмент державного регулювання при експортно-імпортній діяльності ринку АПК / В.В. Лагодієнко // Менеджмент ЗЕД в АПК. –Миколаїв: МДАУ, 2006, - Розд.5. – С. 289-317.
3. Назарова Л.В. Тенденції розвитку міжнародних торгівельних відносин Миколаївської області // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2005. - № 3 (31). - С. 60-64.

УДК: 338.436

Дікарєв О.А.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Постановка проблеми. Безумовні переваги інтегрованих підприємств полягають в централізації маркетингової діяльності та фінансових коштів і, відповідно, можливість їх інвестування в найбільш необхідні галузі виробництва. Інтегрована економіка в агропродовольчій сфері – це практично єдиний спосіб забезпечення паритету економічних відносин сільськогосподарських товаровиробників з зовнішнім середовищем та дотримання всіх вимог щодо ведення сучасного екологобезпечного виробництва.

Огляд останніх досліджень. Теоретико-методичні аспекти оцінки інтеграційних систем досліджувались багатьма українськими вченими В.Г.Андрійчуком, П.П.Борщевським, П.І.Гайдуцьким, М.І.Долішнім, М.Ю.Коденською, І.І.Лукіновим, О.М.Онищенком, П.Т. Саблуком, О.М.Шпичаком, В.В.Юрчишиним та іншими. Ретельного вивчення та доопрацювання потребують питання соціально-економічної ефективності інтеграційних систем, що і обумовлює актуальність даної статті.

Метою статті стало узагальнення та обґрунтування основних складових формування соціально-економічної ефективності інтеграційних систем.

Результати. У плановій економіці основний критерій об'єднання — народногосподарська ефективність і доцільність. Існували методики, що дозволяють розрахувати і те, і інше, — відповідно, одно і те ж рішення могло виявитися як ефективним, так і неефективним. Але, як правило, цей принцип призводив до того, що створювалися структури, де усі процеси мали високу міру технологічної взаємозв'язаної. У ринковій економіці критерієм економічної ефективності служить комерційна прибутковість. Це призводить до того, що різноманітність форм об'єднань істотно ширша, ніж в плановій економіці.

Вперше ефективна інтеграція була сформульована в Японії ("кэйрецу") :

- розвиток системи взаємних постачань усередині групи, що заснованої на принципах довіри та забезпечує економію трансакційних витрат;
- налагодження загальної збутової мережі на основі вертикальних зв'язків "виробник-дистриб'ютор", що нерідко забезпечує основну частину обсягів продажу;
- широкий та інтенсивний обмін фінансовими, кадровими, інформаційними ресурсами у рамках загальної системи ділових стосунків (допомога окремим організаціям, що зазнають фінансових труднощів, ротація управлінських кадрів і тому подібне);
- залучення крупних обсягів позикових засобів з використанням в необхідних випадках солідарної відповідальності;
- стійкість фінансового положення банку групи, проведення ним політики довгострокового інвестування (хоча інвестиції цього банку не обов'язково переважають в інвестиційних ресурсах організацій групи);
- наслідування пріоритетів високої життєздатності і стабільності в довгостроковому плані, готовність до зниження ризиків функціонування за рахунок певного зниження рівня рентабельності організацій, що групуються;
- надання важливої координуючої ролі "клубу президентів" (президентській раді), що складається з керівників організацій-учасників групи;
- гармонізація внутрішньокорпоративних трудових стосунків на основі розумної диференціації прибутків усередині корпорації [1, с.32].

Аналізуючи досвід японських корпорацій, слід виділити його «ефектостворюючі» чинники, які можна задіяти стосовно українських інтегрованих структур :

- розвиток реальних внутріфірмових зв'язків, включаючи обмін ресурсами (що повинне емпірично фіксуватися через обсяги взаємних коопераційних поставок);

• наявність загальної системи внутрішньокорпоративного планування і кількісно чітких цільових завдань для всіх учасників об'єднання;

• зосередження уваги не на рівні та динаміки поточного прибутку учасників групи, а на нарощування інвестиційного потенціалу (у тому числі з позикових джерел) і на підтримку в конкурентоздатному стані виробничого апарату.

Перш, ніж розглядати певні критерії ефективності інтеграційних ситем, необхідно зупинитися на загальних принципах їх оцінки. Початковим принципом розробки адекватних алгоритмів аналізу та оцінки ефективності інтеграційних структур є комплексність. Реалізація цього принципу вимагає дотримання наступних положень :

• оцінка ефективності інтеграційної структури повинна враховувати специфіку діяльності усіх груп учасників;

• необхідно брати до уваги складну сукупність внутрішніх та зовнішніх по відношенню до об'єднання чинників, що впливають на його кінцеву ефективність;

• сам процес інтегрованої діяльності, і її результат повинні знаходити адекватне відображення в інструментарії аналітичної роботи;

• розгляду підлягають усі види ефекту інтеграційної діяльності: економічний, науково-технічний, соціальний та ін.

Слід особливо відмітити виняткову важливість обліку зовнішніх чинників економічного середовища функціонування інтегрованих систем, починаючи із стадії обгрунтування корпоративних цілей і рівня можливої ефективності. Так, виявлення на цій стадії обмеженості фінансування та факту жорсткої конкуренції на конкретних ринках (наприклад, на ринку рослинної олії) цілком може зумовити постановку короткострокових цілей, не пов'язаних зі збільшенням фізичних обсягі виробництва продукції, що може стати передумовою забезпечення ефективності в майбутньому. І навпаки, відсутність відповідних маркетингових опрацювань і традиційна концентрація ресурсів з метою збільшення обсягів продукції здатні виступити серйозною перешкодою для ефективного функціонування інтегрованих систем [2].

Другим по важливості можна назвати принцип процесності, реалізація якого в аналізі ефективності інтегрованих систем спрямована на отримання адекватної інформації про причини тієї або іншої узагальненої оцінки результативності об'єднання. Наприклад, аналіз процесів діяльності інтегрованої структури в агропродовольчій сфері може торкатися наступних чинників:

- нарощування загальних обсягів інвестиційного потоку в основний капітал організацій-учасників;

- збільшення завантаження виробничих потужностей організацій та підприємств харчової промисловості;

- реструктуризація виобничого та управлінського апарату інтегрованих формувань;

- прискорення фінансових взаєморозрахунків та скорочення термінів освоєння, виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг на основі раціоналізації взаємодії учасників;

- гармонізація взаємодії (по цілях діяльності та способах їх досягнення) різних по економічній природі господарських суб'єктів у рамках об'єднання, а також взаємодії організацій-учасників із зовнішніми контрагентами [3, с.58]. При цьому можливі, наприклад, збалансованість прибутків кожного учасника з урахуванням загальних результатів інтегрованої діяльності і збалансованість "зовнішньої" складової інвестиційного потоку і відповідних зобов'язань інтегрованої структури по погашенню боргу з її власними фінансовими ресурсами;

- рівня керованості учасників з боку головної організації;

- взаємопов'язаність головних потоків інвестицій в розвиток корпорації з регламентованими пріоритетами її діяльності на перспективу;

- підвищення питомої ваги довгострокових інвестицій;

- зміни абсолютних розмірів інвестицій в агропродовольчу сферу з боку фінансово-кредитних організацій, що беруть участь в інтегруванні.

Наступний принцип - орієнтація на вивчення приватних аспектів ефективності кожної з інтеграційних програм (принцип "програмності"). Загальний економічний ефект діяльності інтегрованого формування складається з сукупності приватних ефектів по планах інновацій (соціально-економічних, організаційно-управлінських, техніко-технологічних), інвестицій, виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг [4, с.80]

Синергетичний ефект від реалізації планів інтеграційних формувань може досягатися по напрямах, які і повинні виявлятися в результаті аналізу. У їх числі можуть бути наступні:

- після грунтовної експертизи інвестиційних пропозицій учасників на рівні головної організації певна частина інвестиційного потоку знімається з безперспективних напрямів і йде в ефективні проекти з реальною віддачею;

- незавантажені виробничі потужності організацій і підприємств агропродовольчої сфери починають використовуватися для потреб інших учасників;

- у зв'язку з усуненням дублюючих розробок та інвестиційних проектів забезпечується економія фінансових витрат;

- значна доля спільних заходів виконується на основі об’єднання зусиль ряду або усіх учасників об'єднання.

Четвертим принципом оцінки ефективності інтеграційної системи є облік характеристик взаємовпливу господарюючих суб'єктів у рамках спільної діяльності.

В економічній теорії розроблені різні концепції структурно-функціо-нального управління великими економічними системами. Загальним для них являється кібернетичний підхід до управління економічною системою, в якій розрізняються такі структурні компоненти, як вхідні параметри, орган, що управляє, об'єкт управління, вихідні дані. На вході системи в кожен момент часу є обмежена кількість матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Вихід системи складає певна множина споживчих вартостей і послуг, яке знаходиться у функціональній залежності від вхідних параметрів.

Оптимальне управління досягається при умові збігу максимуму і мінімуму цільовій функції в деякій точці, коли економічна система знаходиться в стійкому стані рівноваги. У цьому стані система досягає максимуму межі своєї ефективності, найбільш продуктивного режиму економічного росту. Таким чином, головне завдання управління великими економічними системами полягає в пошуку і реалізації дій, що управляють, які в умовах зовнішніх і внутрішніх зрушень забезпечать умови функціонування і розвитку системи.

Системні дослідження показують, що визначальною умовою оптимальної поведінки складних економічних систем являється їх нерівноважна самоорганізація, функціональна стійкість в нерівноважних станах. Нерівновага є такою ж фундаментальною властивістю економічних систем, як і рівновага. Якщо врівноважений стан є необхідною умовою стаціонарного існування економічних систем, то неврівноважений стан є істотним моментом переходу в новий стан, в якому економічна система отримує вищий рівень організації і продуктивності. Тільки тоді, коли економічна система втрачає функціональну стійкість, виникають процеси самоорганізації та формування нових ефективних структур.

Перебуваючи в нових умовах функціонування, що стабілізує положення, економічна система, таким чином, проходить свої врівноважені стани як проміжні етапи на траєкторіях неврівноваженої самоорганізації.

Синергетичний аналіз складних систем показує, що параметри, що управляють, не регулюють безпосередньо поведінка об'єкту управління, а формують внутрішній механізм його самоорганізації. Синергетичний підхід дозволяє знайти ефективні шляхи управління економічними системами, що функціонують за законами ринкової кон'юнктури. Цей підхід орієнтований на пізнання закономірностей самоорганізації

складних об'єктів в умовах хаотичної спонтанної структуризації, що обумовлює доцільність використання синергетичного підходу при визначенні переваг та оцінці ефективності інтеграційних процесів.

В основі економічного ефекту при утворенні інтегрованих структур лежить так званий синергетичний ефект. До загальних та таких, що найчастіше зустрічаються чинників, які забезпечують синергетичний ефект, відносяться:

- економія на масштабах за рахунок зниження так званих остійних витрат;
- підвищення рівня управління;
- диверсифікація, яка знижує ризики;
- сприятливі умови для завоювання ринків та приріст їх за рахунок традиційних ринків;
- поширення передових технологій;
- інформаційне забезпечення на більш високому рівні та ін. [5,с.18].

Всі ефекти від створення інтегрованих агропромислових формувань пов'язані з масштабними змінами, так званою синергією або ефектом масштабу. Синергізм базується на отриманні додаткових переваг або додаткової вартості від об'єднання частин в єдине ціле: переваги нового формування більші, ніж сума переваг окремих частин до об'єднання. Справедливим, стає вираження 2+2>4.

Теоретично будь-яке об'єднання підприємств, що не призводить до росту економічної вартості сформованої в результаті структури, не є доцільним. В зв'язку з цим синергетичний ефект може виражатися сумою економії грошових коштів від формування інтегрованої структури, а його оцінка може бути представлена таким чином:

$$Эn = ((PN)n + (PA)\,n + (EE)\,n) - (In + Tn + Io) \qquad (1.1)$$

де n - розрахунковий період часу; Эn - ефект після об'єднання підприємств в інтегровану структуру; $(PN)_n$ - розрахунковий додатковий прибуток від розширення масштабів діяльності; $(PA)_n$ - розрахунковий додатковий прибуток від зниження ризику за рахунок диверсифікації діяльності інтегрованої структури; $(EE)_n$ - економія поточних виробничих витрат; In - додаткові інвестиції на реконструкцію і розширення; Tn - приріст (економія) податкових платежів; Io - інвестиції у момент утворення інтегрованої структури [6].

Оцінка ефективності інтеграції має два аспекти розгляду: оцінка і аналіз фактично досягнутих результатів та оцінка і аналіз ефективності створення інтегрованої структури. Другий аспект потрібний для ухвалення рішень про необхідність інтеграції та розробки фінансово-економічного механізму майбутнього об'єднання, наприклад проводиться аналіз очікуваної ефективності фінансово-промислової групи з метою виділення складових ефектів синергії і визначення засобів досягнення цілей інтеграції підприємств.

На основі аналізу підходів і принципів оцінки ефективності управління інтегрованими структурами сформулюємо основні критерії їх ефективності. З безлічі критеріїв пропонованих теорією виділимо наступні:

- при операційному об’єднанні основою для визначення ефективності є облік комплексу доданків майбутньої синергії з використанням логіки: "виробничо-господарські складові синергії - фінансовий результат інтеграції"; узагальнюючим критерієм ефективності визнається "очікуваний чистий виграш", рівний різниці між дисконтованою вартістю майбутніх прибутків і ціною, що сплачується за організацію, що придбавалася. Відповідно до цього підходу організація-ініціатор повинна визначити вільні потоки грошових коштів (різниця між прогнозованим об'ємом виручки і витратами) після злиття. Найбільшою складністю є оцінка майбутніх потоків грошових коштів приєднуваної організації. Вважається, що використання цього критерію переважне для оцінок довготривалих ефектів злиття [7];
- критерієм ефективності вважається ріст прибутку з розрахунку на одну акцію для акціонерів обох інтегрованих організацій;

• при оцінці ефективності інтеграції ретельному обліку підлягають витрати, які несе поглинаюча організація. Виплати акціонерам організації, що поглинається, можуть здійснюватися у вигляді звичайних або привілейованих акцій, заліку боргових зобов'язань, грошових коштів або комбінацій цих форм. Якщо при здійсненні угоди в якості засобу платежу використовуються цінні папери, то при розрахунках вони конвертуються в грошовий еквівалент за ринковою вартістю. Аналогічний прийом застосовується, якщо поглинаюча організація переймає на себе зобов'язання організації, що купується;

• народногосподарський критерій оцінки ефективності інтегрованих формувань істотний не лише для державних інстанцій, але і для приватних інвесторів, зобов'язаних передбачати відношення державних структур до проекту.

При визначенні ефективності інтегрованих структур повинен враховуватися механізм їх формування. У структурах, де учасники зберігають господарську і юридичну самостійність, доцільно визначати ефективність окремих господарств-учасників. При втраті підприємствами господарської і юридичної самостійності ефективність слід визначати в послідовності технологічного ланцюжка «виробництво сільськогосподарської продукції (рослинництво, тваринництво) - переробка - реалізація».

Сумарний економічний ефект кооперативно-інтегрованих структур (КІС) може бути представлений вираженням:

$$Э_{кіс} = \sum_{i=1}^{n} Эi \rightarrow \max \qquad (1.2)$$

де, $Э_{кіс}$- ефект кооперативно-інтегрованих структур;

$Эi$ - ефект i -го учасника; i = 1, 2, 3. n.

При визначенні ефективності кооперативно-інтегрованих структур можна використовувати і порівняльний метод. Ефективність інтегрованих структур визначається на основі порівняльного аналізу ефективності окремих господарств-учасників до і після інтеграції (при обов'язковій порівнянності інформації). Якщо прийняти як узагальнювальний показник прибуток (П), тоді ефективність може бути обчислена по формулі:

$$\Delta П = П_{кіс} - \sum_{i=1}^{n} Пi \qquad (1.3),$$

де $П_{кіс}$ - прибуток інтегрованої структури;

Пі - прибуток i - го підприємства до входження до складу інтегрованої структури.

Ефективність інтеграційних систем - комплексне поняття, що знаходиться в залежності від організаційно-економічних, техніко-технологічних, соціальних, екологічних і природно-біологічних чинників, що визначають можливість підприємств на основі спільних дій у рамках інтеграційних зв'язків знизити трансакційні витрати, отримати додатковий (синергетичний) ефект. Останній виникає, коли на базі інтеграції виробництв вдається використовувати особливості їх потреби в матеріальних і фінансових ресурсах, отримати економію ресурсів за допомогою маневрування ними між виробництвами. Схематично основні фактори та складові ефективності інтегрованих систем в агропродовольчій сфері Україні представлено на рис.1.2.

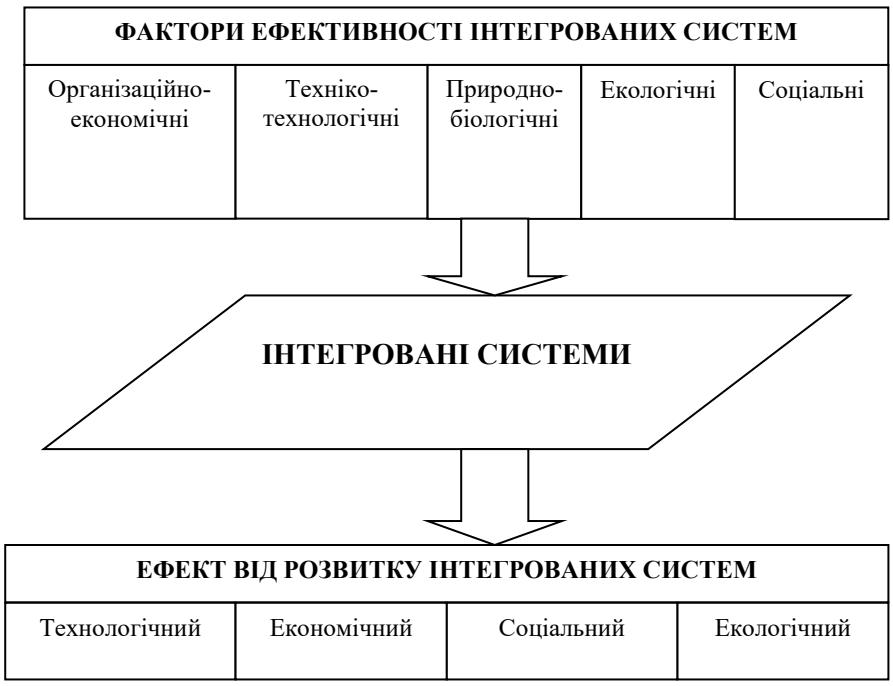

Рис. 1.2. Фактори та складові ефективності інтегрованих систем

До основних напрямів оцінки впливу створення інтеграційних агропродовольчих систем на економіку регіону можна віднести:

- зміцнення інвестиційного потенціалу і поліпшення інвестиційної клімату в регіоні;
- реалізація наявних порівняльних переваг регіональної економіки;
- підвищення науково-технічного рівня виробництва, його сприйнятливості до технологічного прогресу та до змін ринкової кон'юнктури;
- вклад в рішення регіональних та соціальних проблем.

Висновки. Першочерговим завданням сучасного етапу розвитку агропродовольчої сфери України є забезпечення продовольчої безпеки на основі стійкого розвитку. Становлення ефективних інтеграційних процесів позитивно впливає на пом'якшення аграрної кризи, досягнення стійкої конкурентоспроможності господарств, об'єднаних в інтегровані структури, рішення соціальних проблем сільських територій. Розвиток інтеграційних систем в агропродовольчій сфері визначається вимогою раціонального використання обмежених економічних ресурсів як в сільському господарстві, так і в промисловості. Переваги їх розвитку проявляються в зниженні собівартості продукції, глибокій комплексній переробці сільськогосподарської продукції, максимальному збереженні сировинних ресурсів сільськогосподарського походження, високій якості продукції та високому рівні екологічної безпеки.

Анотація

Узагальнено основні методичні підходи до оцінки ефективності інтеграційних систем. Визначено фактори та складові ефективності інтегрованих систем. Сформульовано основні критерії ефективності управління інтеграційними системами.

Ключові слова: інтеграція, системи, ефективність, методика

Аннотация

Обобщены основные методические подходы к оценке эффективности интеграционных систем. Определены факторы и составляющие эффективности интеграционных систем. Сформулированы основные критерии эффективности управления интеграционными системами.

Ключевые слова: интеграция, системы, эффективность, методика.

Summary

The basic methodical going is generalized near the estimation of efficiency of the integration systems. Factors and constituents of efficiency of the computer-integrated systems are certain. The basic criteria of efficiency of management the integration systems are formulated.

Keywords: integration, systems, efficiency, methodology

Список використаної літератури:

1. Якутин Ю.В. Интегрированные корпоративные структуры: развитие и эффективность. М.: ЗАО Издательский дом "Экономическая газета", 1999.—115с.
2. Асаул А. Н. Подходы и принципы оценки эффективности корпоративной структур//Сборник трудов Санкт-Петербургского инженерно-экономического университета «Современные проблемы экономики и организации промышленных предприятий», вып. 2. —СПб, 2002.—С.42-49
3. Заренков В. А. Проблеми розвитку будівельних компаній в умовах російської економіки. - СПб., Стройиздат СПб, 1999.—185с.
4. Интегрированные финансово-промышленные структуры; под ред. Турчака А.А., "Наука", СПб., 1996.—108с.
5. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления / И.С. Добронравова. – К.: Наук. думка, 1990. – 378 с
6. Квасникова Н.В. К вопросу об оптимальных размерах интегрированного агропродовольственного формирования / Н.В.Квасникова. — Режим доступа: science-bsea.narod.ru›2006/ekonom_2006_kvasnikova…
7. Булеев И.П. Проблемы оценки эффективности интеграции предприятий: синергетический подход / И.П. Булеев, С.В. Богачев. — Режим доступа: lib.sau.sumy.ua›cgi-bin/irbis64r_opak62/cgiirbis…

УДК: 65.26

Ботвіна Н.О., Бутенко Т.В.

ВАЖЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Інноваційна складова конкурентоспроможності конкретно втілюється в новому або вдосконаленому продукті, нових технологіях – виробничих і управлінських, що відповідають новітнім досягненням світового науково-технічного прогресу [11]. Конкурентоспроможність є індикатором ефективного відродження аграрної сфери України, її входження у світове господарство як рівноправного в економічному і науково-технічному відношенні партнера. У ній відбивається прогрес у науці, техніці, технологіях, організації виробництва і збуту аграрної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своє ставлення та власні пропозиції щодо методологічного інструментарію підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери, в різні періоди висловлювало багато видатних вчених економічної аграрної науки, зокрема В. Андрійчук, В. Амбросов, В. Галушко, О. Гудзь, М. Дем'яненко, А. Діброва, С. Кваша, М. Кропивко, І Лукінов, М. Малік, В. Онєгіна, П. Саблук, П. Стецюк, А. Чупис та ін. [1–12]. Їх обґрунтовані цікаві наукові розробки наклали свій відбиток на осягнення суті проблем конкурентоспроможності аграрної сфери.

Формулювання завдання досліджень. Водночас, слід констатувати, що нині, фактично відсутня наукова дискусія щодо оцінки новочасних викликів та загроз конкурентоспроможності аграрної сфери з огляду на кризові деформації економічного простору в Україні. Цим зумовлюється практична значимість, і наукова актуальність пропонованої розробки.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція впливає на життєздатність аграрної сфери і її основу. Сучасні економічні процеси в аграрній сфері України, перспективи її конкурентоспроможності, близько сприймаються в українському суспільстві і досить неоднозначно оцінюються [4–7], що переконливо підтверджує складний характер її трансформацій та траєкторії її поступу. З одного боку, сільське господарство, в кризових умовах виступило єдиним стійким сегментом економіки (виробництво обсягів продукції, за 2009 рік склало 104 млрд. грн., Що на 0,1 відсотка більше ніж у 2008 році), який підтримував розвиток національної економіки у 2008 – 2009 рр. [8].

Позитивна динаміка виробничих трендів сільського господарства в 2009 р., передусім, досягнута завдячуючи збільшенню виробництва м'ясної продукції. Обсяги тваринництва за рік виросли на 4,2 %, переважно за рахунок збільшення поголів'я свиней та птиці. При цьому, спостерігається тенденція до зниження поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів.

Рослинництво стримувало динаміку розвитку галузі (обсяги виробництва за рік знизилися на 2,4 %). Хоча, у 2009 році зібрано 46.0 млн.т. зернових культур, що менше минулорічного врожаю (53,3 млн.т), що є досить показовим. Серед провідних чинників, які сприяли нарощуванню темпів виробництва сільськогосподарської продукції, було, крім державної підтримки, рішення банків щодо пролонгації кредитів, залучених підприємствами агропромислового комплексу в минулі роки і надання нових кредитів. Натомість, обсяги кредитування банками підприємств агропромислового комплексу в 2009 році були скорочені порівняно з 2008 роком. Так, в 2009 році підприємствами АПК залучено кредитів в обсязі лише 5,8 млрд. грн, що майже в 3,5 рази менше, ніж у 2008 році. Але, навіть у до кризовому 2007 р. на одиницю площі продуктивних земель вироблялося продукції сільського господарства на 37 %, а на душу населення на 32% менше, ніж у 1990 р.

Урожайність зернових та зернобобових в Україні становить 85 % від середньосвітового рівня і, по меншій мірі, в 2 рази нижче, ніж у розвинених країнах.

Великі комплекси з виробництва яловичини і свинини майже повсюдно припинили свою роботу.

Помітна частина виробництва свинини і яловичини перейшла в особисті селянські господарства, де переважає ручна праця, сезонне виробництво і незбалансоване годування. Більше 50 % продукції сільського господарства виробляють дрібні господарства населення. Нині, повсюдно спостерігається низька економічна ефективність агроформувань, звуження сфери їх економічної діяльності, розповсюдження монокультуризації, недотримання сівозмін, формування нестійких і несприятливих агроландшафтів, екологодеструктивний тиск на земельні ресурси і навколишнє середовище, змушений імпорт продовольчого зерна, після активного його експорту, великі виробничі витрати, злет фінансових ризиків, зниження фінансової стійкості, втрата платоспроможності, спустошення і занепад сільських територій (частка безлюдних і деградуючих сіл більше 40 %), неймовірна бідність сільського населення. Зрозуміло, що, процеси світової фінансової та економічної кризи, відчутно позначилися на подіях в аграрній сфері України.

Водночас, ми не схильні вважати зовнішній фактор основним. Несприятливі процеси на світових ринках, перш за все, вип'ятили прорахунки в проведенні аграрної реформи протягом останніх років. Очевидно, пояснення цього, слід шукати в самому сценарії реформування села. Здійснення глибоких перетворень аграрної сфери було викликано необхідністю розширення виробництва і поліпшення галузевого балансу.

Після реформування переважно, новостворені агроформування мали розміри від 1 до 5 тис. га, а середній розмір фермерських господарств становив 92,1 га. Таким чином, використовуючи 42,4% сільськогосподарських угідь, вони виробляють більше 50% валової продукції сільського господарства, але їх фінансовий стан окреслюється низькими і нестабільними темпами розвитку, оскільки близько половини з них працює зі збитками. Специфікою функціонування агроформувань України є те, що левова їх частка орендує землю у великої кількості власників (91,2% сільськогосподарських угідь взято агроформуваннями в оренду), оскільки, в результаті реформ відбулися процеси ділення угідь на дрібні частки.

Це суттєво впливає на фінансовий стан агроформувань передусім завдячуючи істотним орендним виплатам. Обсяг продукції сільського господарства, виданий пайовикам в рахунок орендної плати за земельно-майнові паї в 2000-2008 рр.. становив майже 6,6 %.

А витрати на такі цілі досягали понад 10 % виручки, і більше ніж 14% всіх сукупних витрат агроформувань. Крім того, ціни на товари і послуги виробничого призначення для сільського господарства збільшилися в 9,4 рази. Не сприяє нарощуванню виробництва і фінансовому оздоровленню агроформувань діюча система оподаткування.

Співвідношення прибутку і податків становило 2,76 – 7,48 %. Частка податків у виробничих витратах складала 6,9 – 8,3%. Оподаткування досягло такого рівня, який робить сільське господарство невигідною сферою вкладення капіталу, затримує структурну перебудову, показник тиску податкового навантаження різко збільшився. Існуюча система оподаткування суб'єктів аграрної сфери, практично, регулює лише виробничу функцію сільських територій та сільського населення на шкоду всім іншим.

Тому, деградація сільського господарства, на більшій частині території України, нині є закономірним наслідком непродуманої, однобічної орієнтації на збільшення поточних доходів бюджетів усіх рівнів. Система оподаткування суб'єктів аграрної сфери не повинна виконувати деструктивну, руйнівну і гальмуючу функцію щодо розвитку сільськогосподарського виробництва, натомість, вона повинна ринковими методами сприяти наближенню за якістю та ціною нашої продукції з кращими світовими аналогами. Також. зменшено фінансову підтримку суб'єктів аграрної сфери на 88,3 грн. у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, при постійному коливанні їх обсягів від 1,3 млрд. грн. у 2003 році до 7,1 млрд. грн. в 2008 році та не відповідності необхідному рівню,

причому фінансова підтримка, переважно зорієнтовувалась на поточне споживання. Таким чином, аграрні трансформації, що здійснювались за невмотивованим курсом та міфічним сценарієм, не досягли бажаних результатів, вони майже повністю зруйнували матеріально-виробничу, організаційну, управлінську структуру господарств, не сприяли їх модернізації та адаптації до якісно нових вимог ринкової економіки.

Вони зруйнували інфраструктуру села, ліквідували численні установи культури, освіти, охорони здоров'я, а їх результати заклали фундамент для знищення самої можливості відтворення та розвитку аграрного потенціалу в Україні.

Йозеф Шумпетер стверджував, що, з точки зору економічного зростання, конкуренція являє собою суперництво старого з новим. Іншими словами, конкуренція впливає на життєздатність фірми і її основу [12]. А. Сміт писав про те, що конкуренція – це свого роду „поведінкова" категорія, що означає суперництво індивідуальних продавців і покупців на ринку за більш вигідні умови продажу і купівлі [2]. „Поведінкове" трактування конкуренції набуло значного поширення у працях німецького економіста Л. Абботт [6]. Широко ця точка зору представлена й у вітчизняних джерелах, включаючи Велику радянську енциклопедію [1]. У тлумачному словнику конкуренція визначається як боротьба за досягнення найвищих вигод [2].

У короткому словнику іноземних слів – конкуренція (суперництво) на якому-небудь поприщі між окремими особами, зацікавленими у досягненні однієї і тієї ж мети [3]. Нині деякі вчені-економісти дотримуються точки зору про те, що конкуренція між підприємствами існує тільки за умови, що жоден із суб'єктів ринкових відносин не має монопольної здатності при встановленні ціни та реалізації кількості товару на ринку

Тобто, конкуренція – притаманна товарному виробництву боротьба між підприємцями на ринку за більш вигідні умови виробництва і збуту продукції, за отримання найвищої прибутку. Історія розвитку світового сільського господарства яскраво демонструє, що в цій галузі вже давно простежується тенденція інтеграції виробництва, формою прояву якої стало скорочення кількості фермерських господарств і зростання розміру землекористування та обсягів виробництва.

Існуючі світові тенденції щодо розвитку інтеграційних процесів з подальшою концентрацією виробництва не обійшли стороною й українську аграрну сферу. Нині, 1,3 % всіх господарств – надвеликі агрохолдинги (понад 20 тис. га). Вони розпоряджаються близько 20 % сільськогосподарських угідь. Вони ведуть високоінтенсивне і високомеханізоване виробництво, з обмеженою кількістю робочої сили, віддаючи перевагу, мобільним бригадам найманих працівників, ігноруючи місцевих селян та реєструючись, переважно у великих містах. Проблеми конкурентоспроможності аграрної сфери України проявляються в наступному: відмінність інтересів і розбіжність позицій селян, держави, вчених і підприємців щодо цілей і механізмів розвитку; відсутність досить чітких планів і змісту траєкторії розвитку.

Критичне осмислення цих проблем розкриває як складність визначення нової траєкторії аграрного курсу, так і неможливість швидкого однозначної і простого їх вирішення. Складність їх рішення, посилюється тим, що, з одного боку, необхідно забезпечити продовольчу безпеку, наповнення бюджету. А з іншого, – наріжним каменем нової траєкторії аграрного курсу має бути забезпечення стійкого, поступового відродження аграрної сфери, з її переходом на більш досконалі технології, за сучасних формах ведення виробництва, на базі нових цінностей та ідей, якісно нових вимірів і підходів, адекватних ринковим дифузія і викликам сьогодення.

У жорстких умовах глобальної конкуренції в кризовий та після кризовий період найбільший внесок у зростання може забезпечити тільки здатність аграрної сфери створювати і вміння швидко впроваджувати технологічні інновації, створені як в країні, так і залучені, завдяки міжнародній інтеграції

Висновки. Таким чином, без зміни макроекономічної ситуації в країні подолання неконкурентоспроможності значною частиною підприємств представляється

малоймовірним [10]. Про те, щоб замінити старі переваги або додати нові, замислюються тільки тоді, коли від старих переваг вже нічого не залишилось [9]. У період переходу до ринкової економіки конкуренція повинна сприяти активізації інвестиційної діяльності, інтенсивному розвитку аграрної сфери економіки, забезпечувати прискорене впровадження науково-технічного прогресу у виробництво, боротися з монополією, оскільки: конкуренція – головний фактор сприйнятливості суб'єктів господарювання до технічних новинок; конкуренція змушує постійно шукати і знаходити нові види продуктів і послуг, які можуть задовольняти потреби ринку; конкуренція стимулює використання найбільш ефективних способів виробництва. Основними причинами втрати конкурентоспроможності аграрної сфери є: погіршення факторних параметрів; втрата тиску покупців через їх низьку платоспроможність; старіння технологій; гальмування темпів інвестицій; втрата агроформуваннями швидкої адаптації; перекоси та значні спотворення внутрішньої конкуренції.

Створювати ж умови для виникнення і підтримки конкурентних переваг аграрної сфери економіки в цілому, тобто розвивати всі детермінанти „національного ромбу", – найголовніше завдання держави. Державна програма повинна бути зорієнтована на вирішення трьох стрижневих проблем: створення сприятливих передумов досягнення конкурентних переваг в усіх детермінантах „національного ромбу"; пошук і підтримка потенційно конкурентоспроможних підгалузей та агроформувань; забезпечення процесу раціонального використання коштів державного бюджету на поетапне перетворення цих підгалузей у такі, що мають реальні конкурентні переваги.

Анотація

У статті проаналізовані сучасні економічні процеси в аграрній сфері України, перспективи її конкурентоспроможності які належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку.

Ключові слова: Агроформування, конкурентоспроможність, сталий розвиток.

Аннотация

В статьи проанализированные современные экономические процессы в аграрной сфере Украины, перспективы ее конкурентоспособности, которые принадлежат к приоритетным заданиям национального экономического развития в обеспечении устойчивого развития аграрного рынка.

Ключевые слова: Агроформирование, конкурентоспособность, устойчивое развитие.

Annotation

In the article are analysed modern economic processes in the agrarian sphere of Ukraine, prospects of its competitiveness, that belong toforeground of national economic development in providingof stable development of agrarian market.

Keywords: Agrarian formings, competitiveness, steady development.

Список використаних джерел.

1. Большая советская энциклопедия. Т. 9. / Гл. ред. А.М. Прохоров – 3-е издание. – М.: Сов. Энциклопедия, 1969. – 513 с.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров – 3- е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1984 – 1600 с.
4. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; За ред П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.

5. Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика)/ М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк –К.: - ННЦ ІАЕ, - 2008. – 302 с.
6. Гудзь Е.Е. Повышение конкурентоспособности АПК Украины с помощью интеграционных процессов: финансовый механизм /О.Є.Гудзь // Материалы II Международной научно-практической конференции „Экономический рост республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость". – Минск: - БГЭУ. – 2009. – т. 2. – 367 с. С.11–12.
7. Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. монографія у 4 ч. /За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнєва. – Ч.3: Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, - 2002.– 477 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstat.gov.ua .
9. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия /И.Ансофф - СПб.: ПИТЕР, - 1999. - 423 с.
10. Вольский А.Н. Индустриальная, инновационная и инвестиционная независимость /А.Н. Вольский – М.: - Экономист. - 1999.- N4. - С. 34.
11. Кормнов Ю. Ориентация экономики на конкурентоспособность. /Ю.Кормнов – М.: - Экономист. - 1997. - N1, - с. 25.
12. Шумпетер И. Теория экономического развития /И.Шумпетер - М.: Прогресс, - 1992. - 254 с.

УДК: 338.242

Корнієнко О.В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

Постановка проблеми. Категорія чистої доданої вартості є однією з головних у дослідженні ефективності управлінського персоналу, адже це витрати праці управлінського персоналу на вищому рівні управління. Тоді постає питання: чи є можливим виміряти ефективність праці керівників, фахівців та службовців середньої та нижньої ланки управління? Оскільки на рівні цеху або окремої виробничої ділянки ціни на продукцію, що виробляється, не встановлюються, а, отже, й визначити прибуток на таку продукцію складно. Для цього, як правило, застосовуються умовні ціни, які дозволяють розрахувати умовний прибуток. Дослідженню чистої доданої вартості присвячено мало наукових праць, що підкреслює актуальність цієї статті.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Більшість науковців таких, як І. Беккер, Т. Лазоренко, А. Пригарін, Н. Тимофєєва, В. Томах, О. Ястремська, К. Яковенко та ін. вважають прибуток результатом управлінської праці, а не частиною витрат живої праці. Іншої думки дотримуються науковці М. Бромвич, О. Лозова, К. Маркс, К. Салига, О. Скачкова та ін., які вважають прибуток частиною витрат управлінської праці і досліджують у своїх працях додану вартість.

Постановка завдання. Метою статті є розробка методів визначення ефективності використання доданої вартості. Для реалізації цієї мети було поставлено та вирішено такі завдання:

- розглянуто взаємозв'язок доданої вартості та чистої продукції;
- запропоновано підходи до визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості;

- удосконалено метод розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу;

- визначено показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості.

Виклад основного матеріалу. Через те, що результати використання управлінського персоналу вищого рівня можна розрахувати більш точно, тому в нашому дослідженні акцент зроблено саме на визначенні ефективності використання вищезазначеної категорії персоналу.

Отже, перейдемо до детального розгляду категорії чистої доданої вартості у контексті визначення ефективності використання управлінського персоналу. Чиста додана вартість, як вже зазначалось вище, являє собою суму витрат на оплату живої праці та прибутку. Це дозволяє стверджувати, що планування чистої доданої вартості може відбуватися так само, як і планування прибутку або чистої продукції підприємства. Остання тісно пов'язана з чистою доданою вартістю, адже являє собою суму заробітної плати, яку витрачено на створення продукції, та прибутку підприємства від реалізації продукції.

Визначимо взаємозв'язок між чистою доданою вартістю та чистою продукцією підприємства при затратному підході у новому та базовому періодах. Чиста продукція у базовому та новому періодах буде виражатись такими рівняннями:

$$V_{ч1} = B_{зп1} + П_1, \quad (1)$$

$$V_{ч2} = B_{зп2} + П_2, \quad (2)$$

де $V_{ч1}$, $V_{ч2}$ – чиста продукція підприємства у базовому та новому періодах, грн/рік;

$B_{зп1}$, $B_{зп2}$ – витрати на оплату праці управлінського персоналу у базовому та новому періодах, грн/рік;

$П_1$, $П_2$ – прибуток, який отримано у базовому та новому періоді відповідно, грн/рік.

Поділивши чисту продукцію нового року ($V_{ч2}$) на чисту продукцію базового року ($V_{ч1}$) (рівняння 1 та 2) можна вивести таке співвідношення:

$$\frac{V_{ч2}}{V_{ч1}} = \frac{B_{зп2} + П_2}{B_{зп1} + П_2}. \quad (3)$$

Аналогічно визначається чиста додана вартість базового ($B_{ч.д.1}$) та нового періодів ($B_{ч.д.2}$) за витратного підходу:

$$B_{ч.д.1} = B_{зп1} + П_1, \quad (4)$$

$$B_{ч.д.2} = B_{зп2} + П_2. \quad (5)$$

Оскільки права частина виразу 3 збігається з правою частиною виразів 4 та 5, то можна зробити заміну, внаслідок чого формула 3 набуде наступного вигляду:

$$\frac{V_{ч2}}{V_{ч1}} = \frac{B_{ч.д.2}}{B_{ч.д.1}}. \quad (6)$$

Звідси:

$$B_{ч.д.2} = B_{ч.д.1} \times \frac{V_{ч2}}{V_{ч1}}. \quad (7)$$

Розрахуємо чисту додану вартість нового періоду на прикладі ПАТ «Запоріжсталь»:

$$В_{ч.д.2} = 501769{,}3 \times \frac{1025974{,}3}{501769{,}3} = 1025974{,}3 грн/рік.$$

Рівняння 7 вказує, що планову чисту додану вартість нового періоду можна представити у вигляді нерівності:

$$В_{пл.ч.д.2} \geq В_{пл.ч.д.1} \times \frac{V_{ч2}}{V_{ч1}}, \quad (8)$$

де $В_{пл.ч.д.1}$, $В_{пл.ч.д.2}$ − планова чиста додана вартість відповідно базового та нового періодів, грн/рік.

Як бачимо з розрахунків, для ПАТ «Запоріжсталь» ліва частина нерівності 8 дорівнює правій.

Що стосується управлінського персоналу середньої та нижньої ланки, то для них можна також розрахувати планову чисту додану вартість, дотримуючись вищезазначених методів, але беручи до уваги замість валового прибутку умовний, який може бути визначений як різниця між умовною ціною на виробничу продукцію цеху та собівартістю даної продукції, але така чиста додана вартість теж буде умовною.

Важливим показником при визначені ефективності діяльності підприємства є кількість оборотів капіталізованих витрат на рік, яка визначається як співвідношення річних матеріальних та інших витрат до капіталізованих матеріальних витрат [1, с. 81]. Чим більше обертів роблять капіталізовані витрати протягом року, тим більша ефективність їх використання.

Доцільно звернути увагу на структуру оборотного капіталу підприємства, відображену у формулі 9:

$$С_{об.} = С_м + С_{зп} + С_п, \quad (9)$$

де $С_{об.}$ – оборотний капітал, грн/рік; $С_м$ – матеріальні витрати на виробництво, грн/рік; $С_{зп}$ – витрати на оплату праці, грн/рік; $С_п$ – капіталізований прибуток.

Досліджуючи ефективність управлінського персоналу, ми, звичайно, не враховуємо матеріальні витрати, але у формулі 9 є вираз, який означає додану вартість. Відомо як розрахувати оборотність оборотного капіталу, оборотність матеріальних витрат виробництва та витрат на оплату праці, але яким чином можна розрахувати оборотність капіталізованого прибутку? Якщо додати оборотність матеріальних витрат, оборотність витрат на оплату праці та оборотність капіталізованого прибутку, то отримаємо загальну оборотність оборотного капіталу. Приймемо оборотність оборотного капіталу за сто відсотків. Тоді, знаючи, яку частку становить капіталізований прибуток в оборотному капіталі, можна розрахувати його оборотність.

Пропонуємо метод розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу в ресурсному та витратному вигляді шляхом представлення їх відношенням доданої вартості до чисельності персоналу. Відповідні формули подані у табл. 1.

Таблиця 1

Планування чисельності персоналу (ресурсний та витратний підходи)

Ресурсний підхід	Витратний підхід
$К_{ч.р} \times Ч_{пл.} = С_{зп} + С_{п}$	$\hat{E} \div .\hat{a} \times \times ïë = \hat{A}_{çï} + Ï$
$К_{ч.р} = \frac{С_{зп} + С_{п}}{Ч_{пл.}}$	$\hat{E} \div .\hat{a} = \frac{\hat{A}_{çï} + Ï}{\times ïë}$
$\hat{E}_{í.\div .ð} \times \times ïë. = \tilde{N}_{í.çï} + \tilde{N}_{í.ï}$	$\hat{E}_{í.\div .\hat{a}} \times \times ïë. = \hat{A}_{í.çï} + Ï\ í$
$\hat{E}_{í.\div .ð} = \frac{\tilde{N}_{í.çï} + \tilde{N}_{í.ï}}{\times ïë.}$	$\hat{E}_{í.\div .\hat{a}} = \frac{\hat{A}_{í.çï} + Ï\ í}{\times ïë.}$
$\times ïë. = \frac{\tilde{N}_{í.çï} + \tilde{N}_{í.ï}}{\hat{E}_{í.\div .ð}}$	$\times ïë. = \frac{\hat{A}_{í.çï} + Ï\ í}{\hat{E}_{í.\div .\hat{a}}}$

З табл. 1 бачимо, що нормативне значення коефіцієнту приведення живої праці до вартісного вигляду у ресурсному та витратному вираженні обумовлює застосування таких показників, як нормативна заробітна плата та нормативний прибуток, які встановлюються кожним окремим підприємством самостійно в межах чинного законодавства. Отже, планування чисельності управлінського персоналу можна здійснити, використовуючи значення нормативної чистої доданої вартості та коефіцієнту приведення живої праці до вартісного виду.

З огляду на вищезазначене, якщо прирівняти планову чисельність, яка розраховується за ресурсним підходом до планової чисельності, розрахованої за витратним підходом, то отримаємо такі рівняння:

$$\frac{С_{н.зп} + С_{н.п}}{К_{н.ч.р}} = \frac{В_{н.зп} + П_{н}}{К_{н.ч.в}}, \qquad (10)$$

$$(С_{н.зп} + С_{н.п}) \times К_{н.ч.в} = (В_{н.зп} + П_{н}) \times К_{н.ч.р}. \qquad (11)$$

Звідси

$$С_{н.ч.д} = С_{н.зп} + С_{н.п}, \qquad (12)$$

$$В_{н.ч.д} = В_{н.зп} + П_{н}, \qquad (13)$$

де $С_{н.д.}$, $В_{н.д.}$ − нормативна додана вартість відповідно за ресурсного та витратного підходу.

З огляду на вищезазначені рівняння 11, 12 та 13, отримаємо такі формули:

$$В_{н.ч.д} = С_{н.ч.д} \times \frac{К_{н.ч.в}}{К_{н.ч.р}}, \qquad (14)$$

$$С_{н.ч.д} = В_{н.ч.д} \times \frac{К_{н.ч.р}}{К_{н.ч.в}}. \qquad (15)$$

Зважаючи на рівняння 14 та 15, можна дійти висновку, що:

$$В_{н.ч.д} = С_{н.ч.д} \times n_{ч.д.}, \quad (16)$$

де $n_{ч.д.}$ – оборотність нормативної чистої доданої вартості, оборотів/рік.

Оборотність є характерною властивістю оборотного капіталу, а оскільки чиста додана вартість, як вже зазначалось вище, є частиною оборотного капіталу, то ця властивість характерна і для неї.

Нормативна чиста додана вартість у ресурсному та витратному вигляді має такий взаємозв'язок:

$$С_{н.ч.д} = \frac{В_{н.ч.д}}{n_{ч.д.}} \times \frac{К_{н.ч.в}}{К_{н.ч.р}}, \quad (17)$$

$$n_{ч.д.} \times К_{н.ч.р} = К_{н.ч.в}. \quad (18)$$

На підставі вищезазначених рівнянь пропонуємо показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості, які представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Пропоновані та використовувані на практиці показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості

Пропоновані показники	Використовувані показники
1. Ресурсний вигляд чистої доданої вартості	
$Ñ_{ä} = Ñ_{Çï} + Ñ_{ï}$, грн	Не розраховується
2. Витратний вигляд чистої доданої вартості	
$Â_{ä} = Â_{Çï} + Ï_{í}$, грн/рік	Не розраховується
3. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні	
$Ê_{÷.ð} = Ñ_{ä} / ×$, грн/особу	Не розраховується
4. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні	
$Ê_{÷.â} = \frac{Â_{ä}}{×}, \frac{ãðí/ð^{3}ê}{îñîáó}$	Не розраховується
5. Річна кількість оборотів чистої доданої вартості	
$n_{ä} = Â_{ä} / Ñ_{ä}$, оборотів/рік	Не розраховується
6. Тривалість одного обороту чистої доданої вартості	
$d = T \times Ñ_{ä} / Â_{ä}$, днів/рік	Не розраховується

Зважаючи на показник річної кількості оборотів чистої доданої вартості та тривалість її одного обороту, пропонуємо визначати одноденні витрати чистої доданої вартості (в) за формулою:

$$в = \frac{В_{д}}{T}, \quad (19)$$

де Т – кількість днів в періоді, днів.

Тоді, якщо

$$d = \frac{T}{n} = \frac{T}{B_д} \times C_д, \quad (20)$$

то

$$d = \frac{C_д}{в}. \quad (21)$$

Отже, запропонований метод визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості ґрунтується на врахуванні взаємодії її витратного та ресурсного вигляду. Роль та практичне значення показників оборотності чистої доданої вартості, одноденних витрат чистої доданої вартості та тривалості обороту чистої доданої вартості полягають у тому, що ці показники дозволяють визначити ефективність використання такого фактору виробництва, як праця, що не має прямого зв'язку з результатом діяльності металургійного підприємства, який втілено у певній продукції.

Тепер розрахуємо показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості на прикладі ПАТ «Запоріжсталь» у динаміці за три роки (табл. 3).

Як бачимо з табл. 3, у 2009 році спостерігалось зменшення чистої доданої вартості та уповільнення її оборотності, що пов'язано зі зменшенням валового прибутку у цьому періоді, але в 2010 році спостерігається тенденція до зростання чистої доданої вартості та збільшення її оборотності, що є свідченням підвищення ефективності використання управлінського персоналу.

Таблиця 3

Розрахунок взаємодії живої праці та чистої доданої вартості на прикладі ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показників	Роки		
	2008	2009	2010
1. Ресурсний вигляд чистої доданої вартості, тис. грн	387 113,3	197 871,0	341 976,2
2. Витратний вигляд чистої доданої вартості, тис. грн/рік	1 300 592,3	501 769,3	1 025 974,3
3. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні, тис. грн/особу	2 888,9	1 499,0	2 671,7
4. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні, тис.грн/рік / особу	9 705,9	3 801,3	8 015,4
5. Річна кількість оборотів чистої доданої вартості, оборотів/рік	3,36	2,54	3,0
6. Тривалість одного обороту чистої доданої вартості, днів/рік	108,6	143,9	121,7

Як вже зазначалось вище, то для розрахунку чистої доданої вартості та її оборотності для управлінського персоналу середнього та нижнього рівня, слід застосувати значення умовного прибутку. Умовний прибуток – це величина, яка визначається при фактичних цінах та плановій собівартості. Але оскільки встановити ціну на проміжну продукцію металургійного підприємства досить складно, то на практиці такий показник майже не розраховується. Хоча ми вважаємо, що розраховувати умовний прибуток доцільно для

визначення ефективності використання керівників, фахівців та службовців на нижньому та середньому рівнях управління. Як правило, під час розробки систем стимулювання праці, економісти стикаються з проблемою незацікавленості в результатах праці керівників, фахівців та службовців нижнього та середнього рівнів управління, оскільки прибуток формується лише на кінцевій стадії, коли встановлюється ціна на продукцію. Застосування умовних цін та умовного прибутку сприяло б стимулюванню трудової активності управлінського персоналу нижнього та середнього рівнів управління.

Оскільки ми застосовуємо значення умовного прибутку для розрахунку чистої доданої вартості для управлінського персоналу нижнього та середнього рівнів, то можна говорити про умовну чисту додану вартість, формули розрахунку якої у витратному та ресурсному вигляді будуть такими:

$$C_{д.ум.} = C_{зп} + C_{п.ум.}, \quad (22)$$

$$B_{д.ум.} = B_{зп} + П_{ум.}. \quad (23)$$

На підставі вищезазначеного пропонуємо показники взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості у витратному та ресурсному вигляді, які відображені у табл. 4.

Таблиця 4

Пропоновані та використовувані на практиці показники взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості

Пропоновані показники	Використовувані показники
1. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні за умовної чистої доданої вартості	
$Ê_{÷.ð(óì)} = \frac{Ñ_{ä.óì.}}{\times}$, грн/особу	Не розраховується
2. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні за умовної чистої доданої вартості	
$Ê_{÷.â(óì)} = \frac{Â_{ä.óì}}{\times}, \frac{ãðí/ð^3ê}{îñîáó}$	Не розраховується
3. Річна кількість оборотів умовної чистої доданої вартості	
$n_{ä.óì.} = \frac{Â_{ä.óì.}}{Ñ_{ä.óì.}}$, оборотів/рік	Не розраховується
4. Тривалість одного обороту умовної чистої доданої вартості	
$d = T \times \frac{C_{ä.óì.}}{Â_{ä.óì.}}$, днів/рік	Не розраховується

Розрахунок показників взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості на практиці дозволить підприємству визначати ефективність управлінського персоналу не лише на кінцевій стадії виробництва, коли внаслідок реалізації продукції виникає певний результат (прибуток або збиток), але й враховувати результати діяльності на стадіях виробництва, що передують реалізації готової продукції. Тобто, це дозволить розв'язати існуючу на сьогодні проблему визначення результатів управлінської діяльності на середньому та нижньому рівнях управління, на яких чітко окресленими були лише витрати на використання цих категорій персоналу.

Висновки. Показник чистої доданої вартості відображає витрати на використання управлінського персоналу вищого рівня. Для керівників фахівців та службовців нижнього та середнього рівня управління запропоновано виражати витрати на їх використання через умовну чисту додану вартість. Сформульовано пропозиції щодо використання методів розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу в ресурсному та витратному вигляді шляхом представлення їх відношенням доданої вартості до чисельності персоналу. Запропоновано метод визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості, який ґрунтується на врахуванні взаємодії її витратного та ресурсного вигляду.

Анотація

У статті розкрито взаємозв'язок доданої вартості та чистої продукції; запропоновано підходи до визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості; удосконалено метод розрахунку коефіцієнта приведення живої праці до грошового виразу; визначено показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості.

Ключові слова: додана вартість, чиста продукція, коефіцієнт приведення живої праці до грошового виразу, витратний підхід, ресурсний підхід, жива праця, умовний прибуток, капіталізований прибуток.

Аннотация

В статье раскрыта взаимосвязь между добавочной стоимостью и чистой продукцией; предложены подходы к определению годового количества оборотов чистой добавочной стоимости; усовершенствован метод расчета коэффициента приведения живого труда к денежному выражению; определены показатели взаимодействия живого труда и чистой добавочной стоимости.

Ключевые слова: добавочная стоимость, чистая продукция, коэффициент приведения живого труда к денежному выражению, затратный подход, ресурсный подход, живой труд, условная прибыль, капитализированная прибыль.

Summary

In this article the relationship between the additional cost and net production is developed; the methods of the determination of annual turnover quantity of the additional cost are suggested; the method of calculation of the reduction coefficient of direct labor to monetary is improved; the indicators of the relationship between direct labor and additional cost are determined.

Key words: additional cost, net production, reduction coefficient of direct labor to monetary, cost method, input method, direct labor, attributable profit, reinvested profit.

Список використаних джерел:

1. Салига К.С. Ефективність господарської діяльності підприємств : монографія / К.С. Салига. – Запоріжжя : ЗЦНТЕІ, 2005. – 180 с.
2. Пригарин А.А. Методические основы оценки эффективности труда служащих / А.А. Пригарин, И.И. Беккер, Н.Б. Тимофеева. – М. : Экономика, 1989. – 48 с.
3. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – Режим доступу: http://smida.gov.ua.
4. [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua.

УДК: 336.132:338.43

Танклевська Н.С.

ПАРАДИГМА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КРАЇНИ

Вступ. Фінансова політика держави у сучасних умовах ринкових перетворень виступає визначальною для розвитку національної економіки. Ускладнення процесів економічних трансформацій, посилення їх динамізму, фінансова криза та її негативні наслідки виявили, що існуюча фінансова політика виявилася недієздатною та низько ефективною, не в змозі адекватно і своєчасно реагувати на такі події. Особливо це надзвичайно важливе для сільського господарства, де істотний вплив мають специфічні чинники, зокрема, сезонність виробництва, залежність від природно-кліматичних та біологічних умов, незадовільний стан матеріально-технічної бази, складний доступ до джерел фінансування. Актуальність дослідження посилюється тим, що з початку аграрної реформи в Україні майже четверта частина підприємств галузі залишається збитковими. Це зумовлює неухильне зростання значущості теоретичного осягнення нових наукових підходів до формування й реалізації ефективної фінансової політики сільського господарства країни та розробки напрямів впровадження відповідних практичних рекомендацій з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, зміцнення її експортного потенціалу, створення сприятливих умов життєдіяльності для теперішніх і наступних поколінь.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи функціонування фінансових категорій «фінанси» і «фінансова політика» закладені в працях Аристотеля, Л.Абалкіна, А.Буковецького, С.Вітте, І.Кауфмана, Дж.Кейнса, Р.Коуза, А.Маршалла, А.Монкретьєна, І.Озерова, У.Петті, Д.Рікардо, А.Сміта, М.Сперанського, І.Янжула. На сучасному етапі розвитку фінансової науки цим категоріям присвячені праці багатьох економістів західних країн: С.Брю, Р.Дорнбуша, С.Майерса, К.Макконела, Р.Шмалензі, С.Фішера, М.Фрідмана.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних засад функціонування фінансів, фінансової політики та її окремих складових зробили видатні зарубіжні та вітчизняні науковці: М.Александрова, О.Василик, З.Васильченко, В.Геєць, В.Грушко, А.Даниленко, А.Казак, О.Коломіна, М.Крупка, В.Кудряшов, В.Лагутін, ІЛютий, В. Мартиненко, В.Опарін, В.Оспищева, К.Павлюк, І.Петровська, А.Поддєрьогін, В.Родіонова, О.Романенко, Б.Сабанті, В.Савчук, М.Сичовий, О.Сліпушко, В.Сумароков, В.Федосов, С.Юрій.

Особливості фінансових відносин і фінансової діяльності в аграрному секторі економіки були висвітлені такими відомими українськими вченими, як В.Алексійчук, В.Амбросов, В.Андрійчук, О.Гудзинський, О.Ґудзь, М. Дем'яненко, М. Коденська, П. Лайко, Ю. Лузан, І. Лукінов, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, О. Непочатенко, Б. Пасхавер, Г. Підлісецький, П. Саблук, В. Синчак, В. Ситник, П. Стецюк, Л. Худолій, А.Чупіс та ін. Вони збагатили економічну науку фундаментальними ідеями, які стали фактором нових світоглядних орієнтацій. Під впливом їхніх досліджень суттєво змінилися уявлення про систему фінансування, ціноутворення, страхування, оподаткування аграрних підприємств, що ознаменувало новий етапний поворот у їх вивченні.

На противагу цьому залишається малодослідженим питанням формування сучасної парадигми фінансової політики розвитку сільського господарства, принципів, факторів і закономірностей її впровадження.

Метою статті є обґрунтування теоретичних основ формування сучасної парадигми фінансової політики розвитку сільського господарства.

Результати дослідження. Існуючі нині наукові погляди на фінансову політику недостатньо вивчають як внутрішні, так і зовнішні чинники її формування, а також різні

форми прояву. Єдності думок у визначенні поняття фінансової політики дотепер не досягнуто й у середовищі сучасних економістів. Зокрема, Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю сполучають поняття фінансово-бюджетної й фіскальної політики, визначаючи їх як зміни, внесені урядом до порядку державних витрат й оподатковування, спрямовані на забезпечення повної зайнятості й неінфляційного національного продукту [1; 2]. Очевидно, що фіскальна політика - важлива, але все-таки частина загальної фінансової політики, пов'язаної передусім з політикою в галузі державних доходів. Більш логічним виглядає визначення фінансової політики представниками марксистської школи, що вбачають у фінансовій політиці сукупність державних заходів щодо стабілізації фінансових ресурсів, їхнього розподілу й використання для здійснення державою її функцій, указуючи, що соціальна спрямованість й ефективність впливу фінансової політики на розвиток продуктивних сил і виробничих відносин визначаються об'єктивними закономірностями економічного розвитку, суспільно-політичним устроєм країни. Опарін В. трактує фінансову політику як комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей [3]; С.Юрій як сукупність фінансових (розподільчих і перерозподільчих) заходів, які держава здійснює через фінансову систему [4]; О.Василик - діяльність держави, підприємства щодо цілеспрямованого використання фінансів [5].

Тому на відміну від її традиційного вузького тлумачення як діяльності держави і підприємств щодо цілеспрямованого використання фінансових ресурсів [5], нами здійснене удосконалення теоретичної інтерпретації категорії «фінансова політика» шляхом її розширення і трактоване як імперативну, теоретично й науково обґрунтовану систему заходів щодо планування, організації, регулювання й контролю фінансових відносин у процесі формування та використання фінансових ресурсів держави та підприємств.

На підставі узагальнення досягнень наукової думки у сфері державної фінансової політики, зорієнтованої на використання всієї сукупності категорій управління фінансовими відносинами (фінансового процесу, фінансового права, фінансів, фінансової системи, фінансового механізму, які становлять організаційно-економічний зміст фінансової політики), доведено, що фінансова політика – не тільки структурована, а й системна категорія, пов'язана з усіма елементами загальної економічної політики і раціонально взаємозалежна зі своїми структурними елементами. Особливість фінансової політики як науково-практичного поняття або як організаційно-економічної категорії полягає в тому, що в ній одночасно поєднуються й рівноправно співіснують об'єктивне (незалежно від волі й свідомості людей) і суб'єктивні (імперативне, державно-вольове, організаційно-управлінське) начала.

Розвиток фінансової теорії розглядається у взаємозв'язку з економічними школами і теоріями, концепціями. Проте виявлено, що нині фінансова політика не має певної ідеології і носить ситуативний, непослідовний та суперечливий характер, оскільки ще не сформувалася її нова парадигма, яка б мала сучасне методологічне підґрунтя і враховувала б динаміку та наслідки ринкової трансформації економіки, передбачала б побудову цілісної системи організації внутрішніх і зовнішніх фінансових взаємовідносин та ефективних методів їх регулювання, адаптованих до існуючих умов національної економіки.

Усвідомлення та практичне осмислення такої проблеми дозволило науково означити нову парадигму фінансової політики, яка ґрунтується на відповідному базисі (рис.1), розглядаючи її через призму метафізичного та діалектичного підходів, а також спираючись на позитивістський, герменевтичний, синергетичний та інші підходи до осмислення економічного життя сучасного українського суспільства. Економічні школи і теорії, відображені на рис. 1, формують окремі сегменти фінансової науки. При цьому їх

можна зобразити у вигляді двох базових блоків: в одному містяться теорії, що досліджують процес прийняття колективних рішень у державі, у другому — теорії, що базуються на економіці добробуту. У першому випадку йдеться про фінансову науку, орієнтовану на суспільний вибір, у другому випадку — на економіку добробуту. Але, незважаючи на це, в обох напрямах фінансової науки до об'єкта аналізу застосовується модель економічно раціональної поведінки індивіда (хоча з різним ступенем послідовності). Саме цим вони й відрізняються від «старих» наукових концепцій, у яких не так явно використовувалась ця модель.

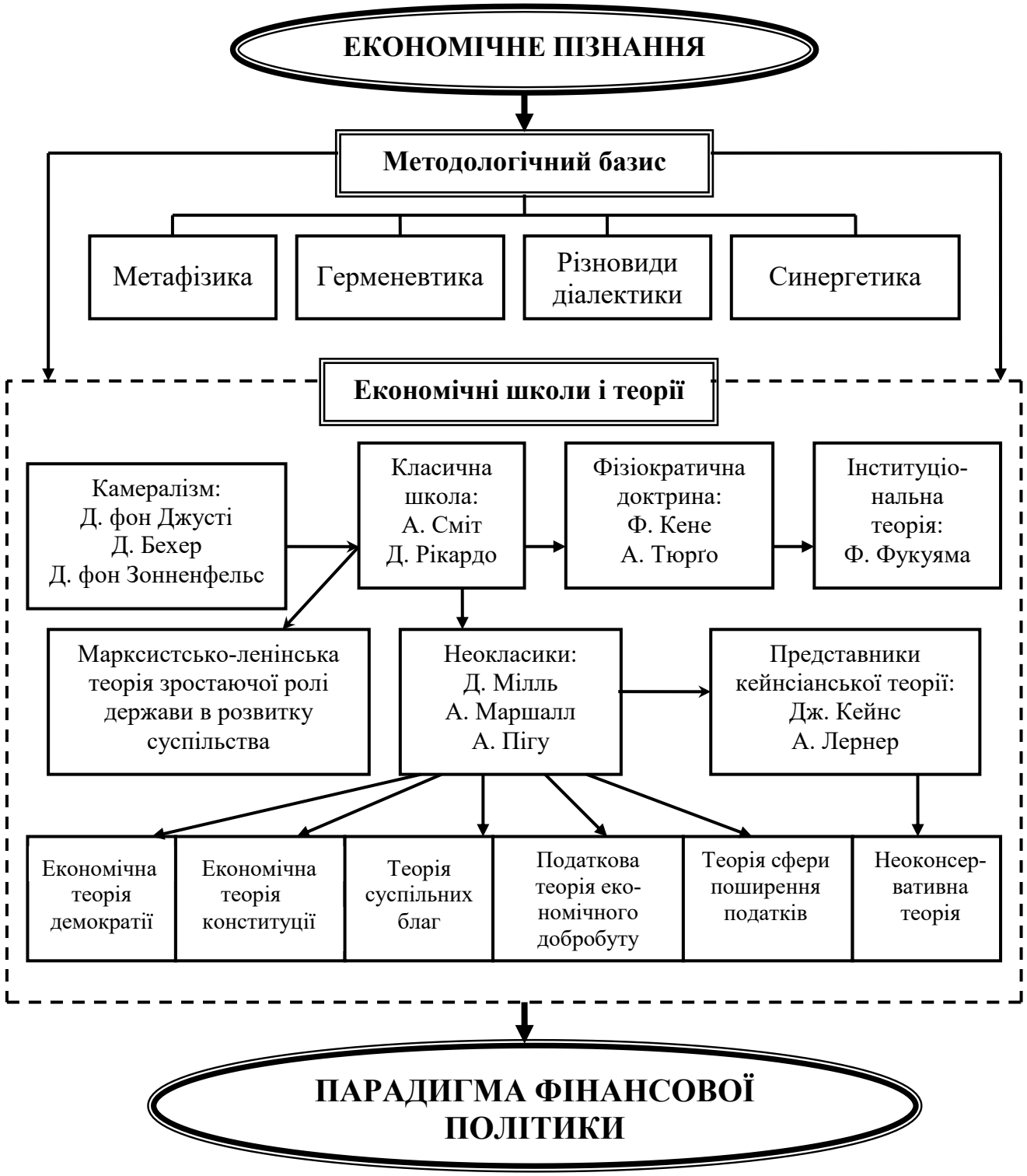

Рис. 1. Базис формування парадигми фінансової політики.

При цьому встановлено, що базові теоретичні засади побудови фінансової політики розвитку сільського господарства закладено у наукових доктринах економічної теорії, зокрема, неокласичної та інституціональної теорій.

Стратегічною метою фінансової політики є забезпечення економічної, фінансової й соціальної стабільності в країні на базі її сталого розвитку. Виходячи з цього та з урахуванням провідної світової науково-практичної ідеї щодо необхідності забезпечення сталого розвитку, вважаємо за необхідне «сталий розвиток сільського господарства» трактувати як самопідтримуючий розвиток галузі зі стабільними темпами зростання, що забезпечує задоволення потреб населення в продуктах харчування, зміцнення експортного потенціалу країни та створення сприятливих умов життєдіяльності для теперішніх і наступних поколінь.

Економічний зміст фінансової політики держави спирається на об'єктивність фінансових відносин, які покладено в її основу, а також на ступінь відповідності здійснюваної політики сучасним економічним законам, закономірностям розвитку фінансової системи і сформованим економічним реаліям. Якщо фінансова концепція і конкретні фінансові заходи не відповідають економічному базису, то така фінансова політика приречена на провал.

Узагальнення наукових підходів до дослідження процесу реалізації фінансової політики дало змогу встановити, що для досягнення ефективного функціонування аграрної економіки та кожного сільськогосподарського підприємства зокрема повинна бути забезпечена чітка взаємодія всіх видів фінансової політики і елементів фінансового механізму, зокрема його підсистем, фінансових важелів (фінансові норми і нормативи, ліміти і резерви, стимули, санкції), фінансових методів, правового, нормативного та інформаційного забезпечення (рис. 2).

Виходячи з того, що фінансова політика реалізується через відповідний механізм, слід зазначити, що фінансовий механізм сталого розвитку сільського господарства – це сукупність фінансових форм і методів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів (підприємства, установи, галузі тощо) в контексті їх сталого розвитку.

Доведено, що вплив на розвиток сільськогосподарських підприємств здійснюється через фінансовий інструментарій, який ґрунтується на відповідних структурних елементах фінансового механізму. Поєднання елементів фінансового механізму становить його «конструкцію», яка приводиться в дію встановленням кількісних параметрів кожної складової. При цьому дієвість фінансового інструментарію залежить від ефективності використання його окремих елементів. Враховуючи це, структуру фінансового інструментарію управління аграрною економікою доцільно поділяти на такі головні елементи: організаційну структуру управління фінансами в державі; чинну законодавчо-нормативну базу, яка регулює фінансове управління державними фінансами, фінансами підприємств та фінансами галузей; планів розвитку державних фінансів і підприємств; систему стимулів й обмежень фінансово-господарської діяльності в державі; інструменти контролю за функціонуванням фінансів на всіх рівнях управління з метою подальшого удосконалення реалізації фінансової політики. Лише комплексне застосування всіх фінансових інструментів може забезпечити якісний динамічний розвиток сільського господарства.

Виявлено, що фінансова політика розвитку сільського господарства не тільки структурована, а й системна, тобто пов'язана з усіма елементами загальної економічної та аграрної політики і раціонально взаємозалежна за своїми структурними елементами. Звідси випливає необхідність комплексного, системного підходу до побудови і реалізації фінансової політики. Вона не може бути незмінною на різних етапах і циклах соціально-економічного розвитку країни. Це передбачає періодичне введення у фінансову політику нових елементів, коригування або скасування колишніх.

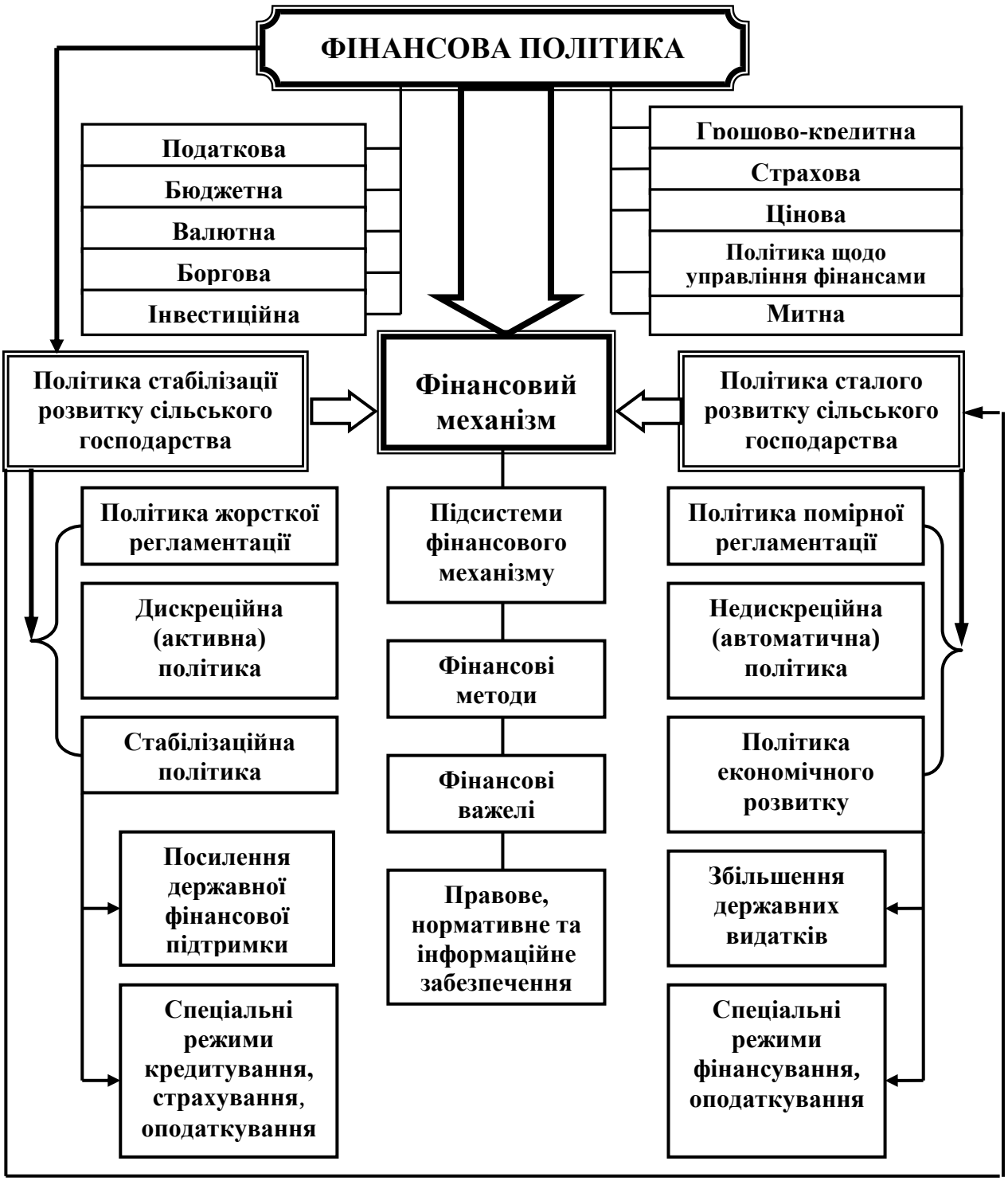

Рис. 2. Фінансова політика розвитку сільського господарства та механізм її реалізації.

Комплексність фінансової політики припускає, що внесення виправлень у показники й механізми реалізації фінансової політики вимагає сценарної оцінки варіантів з урахуванням прямих і непрямих наслідків їхнього впливу на економіку країни в цілому й окремих галузей і суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим уперше запропоновано поняття «фінансова політика сталого розвитку сільського господарства» як сукупність законодавчих, організаційних та соціально-економічних заходів державних і місцевих органів влади й управління, а також суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, які базуються на науково-обґрунтованій концепції, що спрямована на досягнення запланованого динамічного соціально-економічного і екологічного ефекту.

Висновки. Фінансова політика є складною і багаторівневою категорією, яка має різні форми прояву, внутрішні та зовнішні чинники формування. Це зумовило необхідність удосконалення її теоретичної інтерпретації як імперативної, теоретично і науково обґрунтованої системи заходів з планування, організації, регулювання й контролю фінансових відносин у процесі утворення й використання фінансових ресурсів держави та суб'єктів господарювання. Формування ефективної фінансової політики у сільському господарстві вимагає аналізу методологічних підходів до цього процесу як різновиду економічного пізнання, оскільки фінансова політика як галузь економіки утворює єдиний комплекс з наукою та, відповідно, використовує методи, що забезпечують науковий супровід вирішення її актуальних проблем.

Усвідомлення і практичне осмислення проблеми дозволило науково означити нову парадигму фінансової політики, яка ґрунтується на сучасному методологічному базисі, враховує динаміку, наслідки та існуючі умови ринкової економіки, передбачає побудову цілісної системи організації та регулювання внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин, розглядаючи її через призму метафізичного та діалектичного підходів, а також спираючись на позитивістський, герменевтичний, синергетичний та інші підходи до осмислення економічного життя сучасного українського суспільства. Встановлено, що базові теоретичні засади побудови фінансової політики закладено у наукових доктринах економічної теорії, зокрема неокласичної та інституціональної теорій.

Анотація

Обґрунтовані основи формування сучасної парадигми фінансової політики розвитку сільського господарства країни. Здійснена теоретична інтерпретація фінансової політики та визначені її структурні елементи.

Ключові слова: парадигма, фінансова політика, сільське господарство, фінансовий механізм, методологічний базис.

Аннотация

Обоснованны основы формирования современной парадигмы финансовой политики развития сельского хозяйства страны. Осуществлена теоретическая интерпретация финансовой политики и определены ее структурные элементы.

Ключевые слова: парадигма, финансовая политика, сельское хозяйство, финансовый механизм, методологический базис.

Annotation

Grounded framework for establishment of the modern paradigm of financial policy of agricultural development of the country. The theoretical interpretation of financial policy and determined its structural elements.

Keywords: paradigm, financing, agriculture, financial mechanism, the methodological basis.

Список використаної літератури:

1. Жанс Э. История экономической мысли XX века / Э.Жанс – М.: Ин-т литературы, 1959. – 572 с.
2. История и философия экономики : пособие для аспирантов / под ред. д.э.н., проф. М.В. Конотопова. − 2-е изд., стер. − М.: КНОРУС, 2008. − 664 с.
3. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): [Навч. посіб.] / В.М. Опарін – К.: КНЕУ, 1999. – 164 с.
4. Бюджетна система. Вишкіл студії: [Навчальний посібник] / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янишин та ін. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с
5. Василик О.Д. Державні фінанси України: [Підручник] / О.Д.Василик, К.В.Павлюк — К.: НІОС, 2002. — 608 с.

УДК: 336.71

Діденко О. М.

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Постановка проблеми. Не викликає сумніву, що банківська діяльність за своєю сутністю характеризується високою ризиковістю. Перевищення встановлених допустимих меж ризику може мати фатальні наслідки як для банку, так і для всієї банківської системи, сприяючи розвитку кризових явищ. На мікрорівні банки застосовують різноманітні інструменти ризик-менеджменту з метою підтримки фінансової стійкості. На макрорівні завданням Національного банку України також є підтримка стабільності всієї банківської системи. Для того щоб не допустити розвитку кризових явищ, центральні банки проводять стрес-тестування. Особливої актуальності розробка ефективної методики проведення даної процедури має в посткризових умовах.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Враховуючи надзвичайну актуальність проблеми проведення стрес-тестування банківської системи, розробки його методичних та методологічних засад особливо в умовах світової фінансових кризи та в пост-кризовий період багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених досліджували дану тематику. Серед таких науковців відзначимо наступних: Ф. Банн, В. Блашке, П. Ковальов, І. Кравець, І. Лютий, С. Міщенко, Р. Набок, І. Пашковська, М. Саммер, Дж. Хоггарт, В. Чемеріс тощо.

Проте проблематика реалізації банківського стрес-тестування на макрорівні залишається не достатньо дослідженою внаслідок відносної новизни даного інструменту ризик-менеджменту. тому окремі питання потребують подальшого аналізу.

Метою роботи є дослідження та аналіз основних методик проведення стрес-тестування, які застосовуються міжнародними банківськими організаціями та центральними банками країн з високим рівнем розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стрес-тестування як інструмент ризик-менеджменту та моделювання кризових ситуацій в банківській системі виникло на початку 1990-х рр. Історично першою країною, в якій розпочали проводити стрес-тестування банківської системи були США. Після цього європейські країни запровадили подібний досвід в свою практику. Стрес-тестування передбачає дослідження впливу різноманітних шоків (ризиків) на фінансову стійкість банківських установ.

Основні цілі та завдання реалізації стрес тестування в банківських установах та банківській системі систематизовано на рис. 1.

Стрес-тестування активно застосовується Міжнародним валютним фондом для оцінювання стану фінансових систем. Подібні дослідження розпочалися даною організацією разом із Світовим банком у 1999 р. [3].

На міжнародному рівні стрес-тестування європейських банків проводиться Європейським банківським управлінням (European Banking Authority, EBA) [4]. Одним із принципів проведення банківського стрес-тестування на макрорівні є тестування всіх банків з урахуванням їх дочірніх компаній. Дана методика включає в розрахунок потенційні збитки, які можуть понести банки внаслідок поглиблення кризи безнадійних боргів. У рамках даної методики проведення стрес-тестування встановлюються мінімальні рівні граничної ваги ризиків за державними облігаціями проблемних держав, які мають враховуватися банками при розрахунку резервів. Крім того, критичне значення індикатора достатності основного капіталу першого порядку (Core Tier 1) встановлено на рівні 5%. На відміну від методики BaFin при розрахунку даного показника не ведуться до уваги деякі види цінних паперів. Відповідність даного показника встановленому нормативу передбачає, що навіть у випадку несприятливих макроекономічних умов

(зниження ВВП в країні, падіння цін на нерухомість, цінні папери тощо) банк зможе покрити потенційні втрати за рахунок власних резервів.

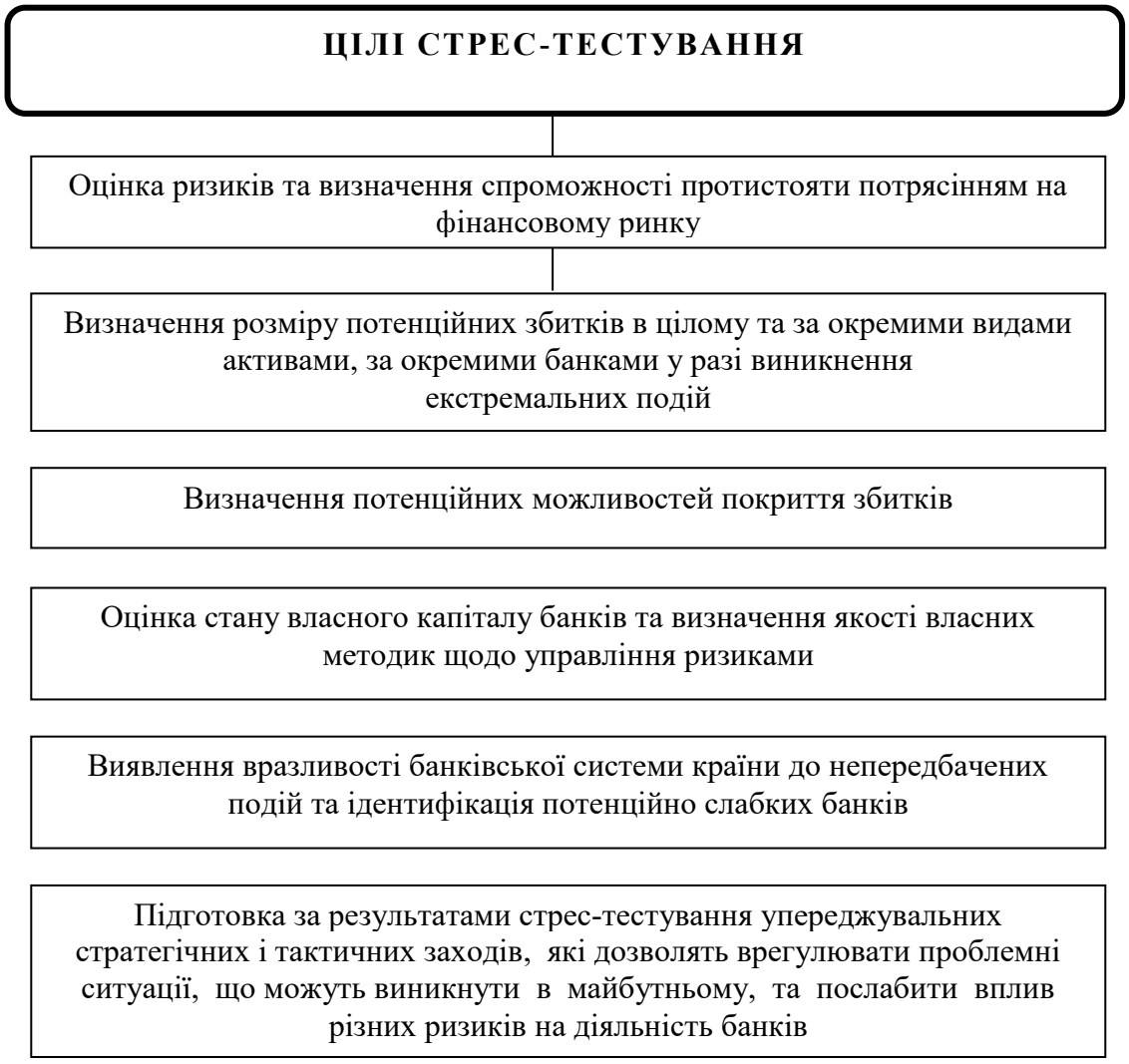

Рис. 1. Основні цілі та завдання реалізації стрес-тестування банківської системи (складено автором на основі [1,2])

Серед негативних аспектів методики стрес-тестування Європейського банківського управління можна визначити його складність та неоднозначність трактування результатів.

Так, проведене в 2011 р. стрес-тестування європейських банків виявило нестачу капіталу в розмірі 2,5 млрд. євро. Для приведення показників до належного рівня банки мають строк до кінця поточного року, а протягом найближчих трьох місяців після проведення стрес-тестування вони зобов'язані подати стратегію капіталізації до Європейського банківського управління.

Слідуючи світовим тенденціям, в Україні було розроблено методичні рекомендації стосовно проведення стрес-тестування банківських установ. Згідно з Постановою НБУ № 460 стрес-тестування трактується як «метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, що наражає банк на ризик, і у визначенні шокової величини зміни зовнішнього чинника — валютного курсу, процентної ставки тощо» [1].

Так, дані рекомендації передбачають реалізацію стрес-тестування як на рівні окремого банку, так і для всієї банківської системи України. Дана методика орієнтована на такі ризики банківської діяльності як кредитний, ринковий, операційний та ризик ліквідності банку. Стрес-тестування базується на сценарному аналізі та аналізі

еластичності. На рис. 2 наведено основні ризикові фактори, які рекомендуються до стрес-тестування НБУ.

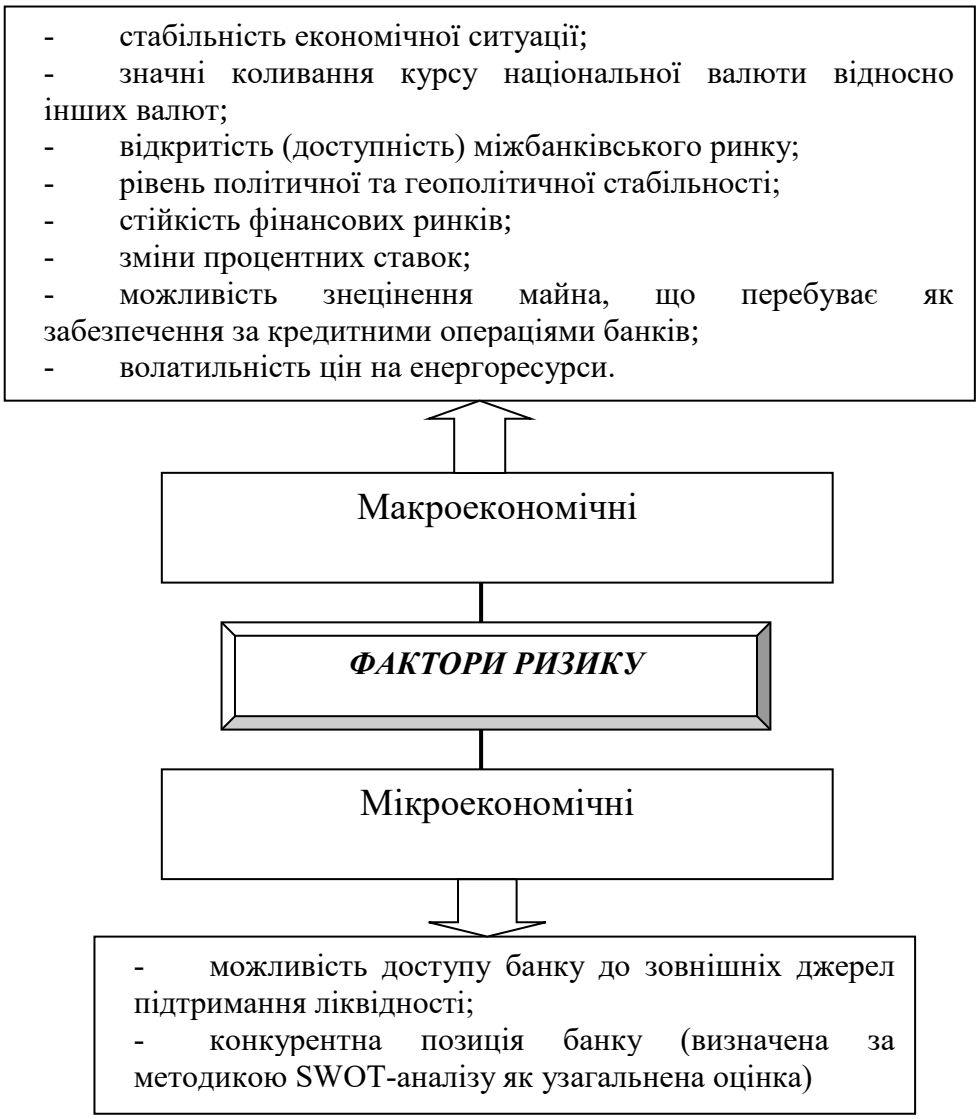

Рис. 2. Базові фактори ризиків, які НБУ рекомендує для проведення стрес-тестування банківських установ (створено автором на основі [1])

Загалом всі методики проведення стрес-тестування банківської системи можна розділити на чотири основні види:

1. Сценарний метод.
2. Метод чутливості (еластичності).
3. Метод оцінки витрат (модель VaR).
4. Індексний метод.

У табл. 1 проведено порівняльний аналіз зазначених методів проведення стрес-тестування банківської системи.

Сутність сценарного методу стрес-тестування полягає у порівнянні базового прогнозу поведінки банків при різних шоках оточуючого економічного середовища. У рамках даної методики застосовуються інструменти економіко-математичного аналізу, що свідчить про значну трудомісткість здійснення стрес-тестування.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів стрес-тестування
(складено автором на основі [2, 5-8])

Переваги	***Недоліки***
I. Сценарний метод	
Враховує взаємозв'язок банківської системи з основними показниками економічного розвитку	Неповне пояснення структурних змін в банківській системі
	Складність проведення
	Необхідність наявності якісної системи державного прогнозування економічного розвитку на середньостроковий період
II. Метод чутливості	
Синтез математичних інструментів і аналітичних експертних оцінок щодо рівня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів	Результати стрес-тестування не дають відповіді стосовно подальшої поведінки об'єкта, який зазнав змін в результаті шокового впливу макроекономічного показника, і характеру впливу об'єкта стрес-тестування на інші індикатори фінансової стійкості
Може проводитися в рамках будь-якої системи і не залежить від її рівня	Обов'язкове обґрунтування застосування одно факторної регресії, що є досить складним
Відносна простота даного методу	Значення коефіцієнтів регресії не дають уявлення про тривалість взаємозв'язку
Не потребує великого обсягу статистичних даних та їх якісної характеристики	
III. Метод оцінки витрат	
Зміна вартості портфеля представлена у вигляді лінійної комбінації дохідностей факторів ризику	Невиконання ключового посилання про нормальний розподіл факторів ризику
	Низька точність методу для інструментів із нелінійними ціновими параметрами
	Потребує значного обсягу вхідних даних та досліджених взаємозв'язків між економічними подіями
IV. Індексний метод	
Наочність результатів стрес-тестування	Доцільність використання в рамках лише окремої системи – на макро- чи мікро-рівні (в межах одного банку)

Метод чутливості або еластичності передбачає визначення зміни стану банківської установи в результаті коливань величин основних показників економічного розвитку, таких як рівень процентної ставки, валютний курс.

Стрес-тестування на основі методу оцінки втрат має на меті визначення максимально можливих потенційних втрат, які може понести банк протягом встановленого періоду при даній ймовірності.

Висновки. Як бачимо, існують різноманітні методики проведення стрес-тестування, що базуються на різних індикаторах та способах проведення. Очевидним є той факт, що стрес-тестування є нагально необхідним інструментом управління банківськими ризиками

на макрорівні. Розробка методики проведення стрес-тестування для всієї банківської системи із врахуванням основних банківських ризиків в Україні має такі переваги:

- усунення ситуації невизначеності на фінансовому ринку;
- центральний банк отримує конкретну інформацію стосовно того, які саме банки потребують державного втручання (рекапіталізацію, рефінансування, введення тимчасової адміністрації тощо);
- здатність моделювання потенційно можливих процесів в банківській системі в майбутньому, на основі чого НБУ зможе розробити стратегію поведінки на випадок змін умов економічного середовища.

Анотація

У статті розглянуто основні цілі та особливості проведення стрес-тестування банківських систем згідно з підходами, які застосовуються провідними міжнародними організаціями та країнами з високим рівнем економічного розвитку. Автором визначено основні переваги та недоліки основних методик реалізації стрес-тестування банківських систем.

Ключові слова: стрес-тестування, банківська система, модель VaR, сценарний аналіз.

Аннотация

В статье рассмотрено основные цели и особенности проведения стресс-тестирования банковских систем в соответствии с подходами, которые используются международными организациями и странами с высоким уровнем экономического развития. Автором определены основные достоинства и недостатки основных методик реализации стресс-тестирования банковских систем.

Ключевые слова: стресс-тестирование, банковская система, модель VaR, сценарный анализ.

Annotation

The main goals and features of stress-testing of banking systems in accordance with the methods used by leading international organizations and countries with high levels of economic development are discussed in the article. The author defines the main advantages and disadvantages of the basic techniques of stress-testing of banking systems.

Key words: stress test, the banking system, model VaR, scenario analysis.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України : Постанова НБУ від 6 серпня 2009 року N460. - Режим доступу: http: // search. ligazakon.ua /l_doc2. nsf/link1/ed_2009_08_06/an/21/PB09039.html#21
2. Понеділко О. Ризик-орієнтована стратегія державної політики в сфері банківської діяльності [Електронний ресурс] / Ефективна економіка. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?Operation= 1&iid=95
3. Ходачник Г. Е. Зарубежный опыт диагностики кризисного состояния в банковской сфере. Корпоративный менеджмент http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/07.shtml станом на 23.02.2007 р
4. European Banking Authority [Electronic resource]. - Regime of access : www.eba.europa.eu
5. Лобозинська С. М. Співвідношення державного регулювання та ринкового саморегулювання в процесі координації банківської системи // Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУУ. - 2007, вип. 17.2. - С. 184-189.
6. Лисенко Р. Методи проведення системного стрес-тестування банківської системи: основні характеристики та особливості практичного застосування / Р. Лисенко //

вісник університету банківської справи національного банку України. – 2008. - № 3. – С. 196-199
7. Шаповалова, С. М. Проблеми впровадження стрес-тестування в ризик-менеджменті банків України [Текст] / С. М. Шаповалова, Г. М. Карамишева, А. С. Шаповалова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2010. - Т. 30. - С. 296 - 301
8. Банн, Ф. Стресс-тестирование как метод оценки системных рисков / Ф. Банн // Банки: мировой опыт. – 2006. – № 1. – С. 33–35

УДК: 338:387:330.1

В'юн В. Г., Матвієнко С. В.

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Постановка задачі. Кожен комерційний банк на підставі місії банку розробляє власну фінансову стратегію діяльності. Формування фінансової стратегії комерційного банку здійснюється під дією багатьох чинників, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Одним з важливих зовнішніх чинників, які діють на комерційний банк є стан фінансового ринку. Місія комерційного банку є внутрішнім баченням власниками та менеджерами головної мети існування банку. Протиріччя, що існує між двома цими чинниками, є визначальним у виборі фінансової стратегії комерційного банку. В роботі розглядається вплив зовнішнього чинника – стану фінансового ринку на стратегію комерційного банку в залежності від внутрішнього чинника – місії комерційного банку.

Аналіз стану питання. Дослідники, які вивчають питання формування фінансової стратегії комерційного банку, надають перевагу в аналізі зовнішніх чинників, під дією яких формується стратегія банку [1, 2, 3].

Деякі з дослідників розглядають фінансову стратегію комерційного банку відокремлено від місії комерційного банку, пов'язуючи стратегію банку з досягненням стратегічних цілей – вибором найбільш загальних напрямів розвитку банку та планом управління банком, спрямованим на зміцнення його позицій, задоволенням потреб клієнтів в послугах, враховуючи інтереси самого банку [4].

Аналізуючи стан питання визначення фінансової стратегії комерційного банку в залежності від стану ринку фінансових послуг приходимо до наступного ***нерозв'язаного питання*** **–** врахування одночасного впливу на вибір фінансової стратегії комерційного банку зовнішнього чинника – стану фінансового ринку в залежності від внутрішнього чинника – місії комерційного банку.

Ціль даної роботи полягає у визначенні підходу до формування стратегії комерційного банку в залежності від зовнішнього фактору – стану ринку фінансових послуг та внутрішнього фактору – місії банку.

Викладення основного матеріалу. Фінансова стратегія комерційного банку – це система взаємопов'язаних цілей та способів їх досягнення, що направлені на управління активами, пасивами, власними коштами банку з метою зростання доходності та ринкової вартості при відповідному рівні ризикованості і ліквідності [5].

Розглянемо першим внутрішній чинник впливу на фінансову стратегію комерційного банку – місію комерційного банку, яка за наданим у вище приведеному абзаці визначенням, відповідає цілям банку. Умовно місії комерційних банків поділимо на три групи:

- Перша група банків – комерційні банки, що мають за місію вхід на український ринок фінансових послуг, або суттєве збільшення долі ринку у традиційних для банку сегментах ринку, або мають за місію вхід у нові для банку сегменти ринку;
- До другої групи банків будемо відносити комерційні банки, що мають за місію стабільну працю на українському ринку фінансових послуг без суттєвої зміни частки ринку, яку банк утримує, та без входу у нові для банку сегменти ринку. До цієї групи банків будемо відносити і комерційні банки, що мають за місію збереження своїх абсолютних показників за умов спаду ринку, тобто фактичне збільшення долі ринку у своїх – традиційних для банку сегментах;
- Третя група банків – комерційні банки, що мають за місію вихід з українського ринку фінансових послуг, або суттєве зменшення долі ринку у традиційних для банку сегментах ринку, або мають за місію вихід з традиційних для банку сегментів ринку.

Розглянемо другим зовнішній чинник впливу на фінансову стратегію комерційного банку – стан ринку фінансових послуг, від якого, за визначенням [5], залежить мета банку – збільшення доходності та ринкової вартості при відповідному рівні ризикованості і ліквідності. Як і попередньому випадку умовно поділимо стан ринку фінансових послуг на три варіанти: зростання ринку фінансових послуг, сталість ринку фінансових послуг, спад ринку фінансових послуг.

Можливі варіанти фінансової стратегії комерційного банку в залежності від взаємодії зовнішнього чинника – стану фінансового ринку з внутрішнім чинником – місією комерційного банку зведемо до матриці стратегій, яка наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Матриця стратегій комерційного банку в залежності від місії банку та змін на фінансовому ринку

Місія банку	Стан ринку фінансових послуг		
	1. Зростання	2. Сталість	3.Спад
1.Зростання банку	(1) Рух за напрямом ринку Стандартна стратегія	(2) Рух проти напряму ринку Агресивна стратегія	(3) Рух проти напряму ринку Агресивна стратегія
2. Збереження позицій банку	(- 1) Рух проти напряму ринку Обережна стратегія	(0) Рух за напрямом ринку Стандартна стратегія	(1) Рух проти напряму ринку Стандартна стратегія
3.Зменшення банку	(-3) Рух проти напряму ринку Стратегія поразки	(-2) Рух проти напряму ринку Обережна стратегія	(-1) Рух за напрямом ринку Обережна стратегія

Категорії складності стратегій комерційного банку в залежності від місії банку та напрямку змін ринку фінансових послуг кількісно проранжуємо від мінус трьох до плюс трьох. Ранг категорії складності стратегії комерційного банку наведено у клітинах стратегій у дужках у кожному лівому верхньому куті.

Найбільша категорія складності стратегії комерційного банку – плюс три надається стратегії зростання комерційного банку за умов спаду ринку фінансових послуг. Найменша категорія складності стратегії комерційного банку – мінус три надається стратегії зменшення комерційного банку за умов зростання ринку фінансових послуг. Нульова категорія складності стратегії комерційного банку відповідає місії банку, пов’язаної зі збереження позицій банку на фінансовому ринку за умов стабільності останнього.

Незалежно від рангу складності стратегії комерційного банку, реалізація стратегії банку потребує матеріальних та організаційних витрат. Однак, чим категорія складності стратегії комерційного банку менша, тим більш просто реалізується стратегія і вимагає, як правило, менше витрат.

Стратегічні дії комерційних банків, які мають нульову або додатну категорії складності притаманні фінансовим установам, що мають плани довгострокової праці на ринку. Категорії складності стратегії комерційного банку у свою чергу можуть бути поділені на агресивну, стандартну та обережну за аналогією з класифікацією, наведеною в [6]. Агресивній стратегії комерційного банку надамо категорію складності три та два, стандартній стратегії комерційного банку надамо категорію складності два, один та нуль, обережній стратегії комерційного банку надамо категорію складності мінус один та мінус два.

Розглянемо основні характерні риси стратегій комерційних банків:

Агресивна стратегія (наступ на конкурентів):

1. Розширення сегменту ринку послуг комерційного банку;
2. Вихід на нові сегменту ринку фінансових послуг;
3. Значне збільшення власного капіталу комерційного банку;
4. Значне збільшення активів комерційного банку темпом, що випереджає темп зростання пасивів:
5. Рівень ризикованості операцій комерційного банку знаходиться біля верхньої межі припустимого діапазону ризиків комерційних банків;
6. Підтримка прибутковості комерційного банку на рівні нижньої межи припустимого діапазону прибутків комерційних банків.

Стандартна стратегія (протидія конкурентам):

1. Розширення сегменту ринку послуг комерційного банку.
2. Вихід на нові сегменту ринку фінансових послуг.
3. Збільшення власного капіталу комерційного банку.
4. Збільшення активів комерційного банку темпом, що випереджає темп зростання пасивів.
5. Рівень ризикованості операцій комерційного банку знаходиться біля середньої межі припустимого діапазону ризиків комерційних банків.
6. Підтримка прибутковості комерційного банку на рівні середньої межи припустимого діапазону прибутків комерційних банків.

Обережна стратегія (захист від нападу конкурентів):

1. Незначне розширення сегменту ринку послуг комерційного банку;
2. За сприятливих умов вихід на нові сегменту ринку фінансових послуг;
3. Збереження існуючого розміру власного капіталу комерційного банку;
4. Збалансоване збільшення активів та пасивів комерційного банку;
5. Рівень ризикованості операцій комерційного банку знаходиться біля нижньої межі припустимого діапазону ризиків комерційних банків;
6. Підтримка прибутковості комерційного банку на рівні верхньої межи припустимого діапазону прибутків комерційних банків.

У якості приклада впливу на вибір фінансової стратегії комерційного банку стану ринку фінансових послуг та місії банку розглянемо вхід на український ринок фінансових послуг банківської групи BNP Paribas шляхом придбання універсального комерційного банку “УкрСиббанк”.

Визначення стратегії, обраної групою BNP Paribas, будемо здійснювати з позицій проектного менеджменту [7, 8].

Після придбання контрольного пакету акцій “УкрСиббанку” група BNP Paribas розпочала У липні 2006 року розпочала трансформаційну програму “Виклик” [9].

Місія проекту (стратегічні цілі програми “Виклик”):

- Затвердження “УкрСиббанку” як провідного універсального банку з широким спектром продуктів і послуг для фізичних осіб, підприємств середнього та малого бізнесу та корпоративних клієнтів;
- Забезпечення приоритетного розвитку рознічного бізнесу при паралельному збереженні лідируючих позицій в сегментах інвестиційного бізнесу та обслуговуванні корпоративних клієнтів [9].

Іншими словами, місія банку передбачає створення на базі існуючого “УкрСиббанку” провідного універсального банку з широким спектром продуктів і послуг для фізичних осіб, підприємств середнього та малого бізнесу та корпоративних клієнтів з приоритетним розвитком рознічного бізнесу і збереженні лідируючих позицій в сегментах інвестиційного бізнесу та обслуговуванні корпоративних клієнтів.

Як кожен проект, трансформаційна програма обмежена у часі – початок проекту – липень 2006 року; завершення проекту – початок 2008 року.

Детально розглянемо заплановані етапи трансформаційної програми:

На першому етапі програми трансформації “УкрСиббанку” увага акцентувалась на заходах, спрямованих на отримання швидких результатів і здійсненні ефективних змін в найбільш проблемних сферах на той момент, а саме: управління персоналом, інформаційні технології, маркетинг і роздрібна дистрібюція [9].

У даному випадку запропоновані організаційні питання внутрішньої трансформації комерційного банку, які є необхідними для здійснення стратегічних задач банку у конкурентному середовищі.

Другий етап програми трансформації був ініційовано з початку 2007 року та передбачав наступні удосконалення у сферах, у яких “УкрСиббанку” мав можливість скористатися конкурентними перевагами ***з метою збільшення обсягів доходів і частки ринку*** ****.*** Сфери особливої уваги – інформаційні технології, маркетинг і торгівельна мережа [9]. * - виділено курсивом авторами.

Як бачимо, сформульовані дві конкретні стратегічні задачі. Перша задача, що наведена другою, полягає у збільшенні частки ринку фінансових послуг, які надає банк. Друга задача полягає у збільшенні обсягів доходів, які банк отримує в наслідок збільшення частки ринку фінансових послуг, що надає комерційний банк. При такому формулюванні цих стратегічних задач, між задачами немає протиріччя, а розв’язок другої задачі залежить від розв’язку першої стратегічної задачі.

Нажаль, стратегічні задачі сформульовані якісно, але не визначені кількісно, що ускладнює аналіз результатів, які досягнути “УкрСиббанком” на другому етапі проекту. Було б доцільно чітко визначити проміжний результат у вигляді відсотка ринку фінансових послуг, на якій планується збільшення частку ринку, що контролює банк.

Третій етап програми трансформації “УкрСиббанку” був запланований на друге півріччя 2007 року і початок 2008 року і спрямований ***на закріплення лідируючих позицій “УкрСиббанку” на українському ринку фінансових послуг*** * [9]**.** * - виділено курсивом авторами.

У даному випадку сформульована одна конкретна стратегічна задача, яка полягає у утриманні завойованої частки ринку фінансових послуг у секторах, де банк має лідируючи позиції. Кількісний вимір досягнення результатів банком полягає у збереженні долі ринку, яку контролює банк, та отриманні прибутків. Нажаль, кількісні показники стосовно прибутку комерційного банку відсутні. Якісним показником закріплення лідируючих позицій “УкрСиббанку” на українському ринку фінансових послуг може бути збереження позиції комерційного банку у своїй банківській групі.

З точки зору проектного менеджменту місія комерційного банку завершена з ви конанням другого етапу трансформаційної програми, коли банк вийшов на позицію лідера у своїй групі та збільшив долю ринку як у традиційних сегментах ринку – інвестиційному бізнесі та обслуговуванні корпоративних клієнтів, так і в новому сегменті – рознічному бізнесі.

Відповідно з початку 2008 року та до 2010 року "УкрСиббанк" задекларував нову програму "Vision 2010" [9]. Основні стратегічні задачі розвитку банку були сформульовані наступні:

- Закріплення за банком позиції лідера на ринку банківських послуг;
- Впровадження високоякісних банківських продуктів і послуг для широкого спектру клієнтів;
- Оптимізація витрат.

Основна стратегічна задача програми "Vision 2010" – "Закріплення за банком позиції лідера на ринку банківських послуг" повторює зміст третього етапу попередньої програми "Виклик" – "... спрямований на закріплення лідируючих позицій "УкрСиббанку" на українському ринку фінансових послуг". Таке співпадіння можна трактувати так, що третій етап програми "Виклик" не був виконаний і цілком перейшов у інший проект програму "Vision 2010".

Підтвердженням наведеного факту є зміни у термінах виконання програми "Виклик". На початку програми "Виклик" передбачалось виконання третього етапу програми трансформації "УкрСиббанку" на друге півріччя 2007 року і початок 2008 року**.** Завершенням третього етапу програми "Виклик" завершувався і проект в цілому. З початку 2008 року, за планом, розпочиналась програма "Vision 2010". У дійсності другий етап програми "Виклик" завершився кінцем 2008 року.

Висновки та напрям подальших досліджень. Для успішного функціонування та розвитку комерційного банку, його здатності виживати під час фінансових криз та пристосовуватися до кон'юнктурних змін ринку, необхідно мати чітку та дієву фінансову стратегію.

Фінансова стратегія комерційного банку формується під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників головними з яких є місія банку та стан ринку фінансових послуг. Фінансова стратегія комерційного банку повинно одночасно узгоджуватись з цими чинниками.

Зміна місії банку або зміна стану ринку фінансових послуг потребують нової стратегії комерційного банку. У свою чергу з сталого на спадний стан також викликала зміну нової стратегії комерційного банку.

Матриця взаємодії місії комерційного банку та стану ринку фінансових послуг дозволяє обрати відповідну стратегію банку і оцінити категорію складності обраної стратегії.

Приклад дослідження стратегії одного з універсальних комерційних банків першої групи підтверджує ефективність використання підходу проектного менеджменту та матриці стратегій комерційного банку при стратегічному плануванні діяльності фінансової установи.

При подальшому дослідженні проблеми необхідно розробити метод оцінки ступеня ризикованості стратегії комерційного банку в залежності від категорії складності.

Анотація

Формування фінансової стратегії комерційного банку здійснюється під дією багатьох чинників, які поділяються на зовнішні та внутрішні. В роботі розглядається вплив зовнішнього чинника – стану фінансового ринку на стратегію комерційного банку в залежності від внутрішнього чинника – місії комерційного банку. Здійснено умовний розподіл місій комерційних банків і станів фінансового ринку на групи. Сформована матриця стратегій комерційного банку в залежності від визначених чинників. Проаналізовані деякі варіанти стратегії комерційного банку. На підставі статистичних даних про діяльність одного з комерційних банків першої групи проаналізована агресивна стратегія банку, яка спрямована на збільшення частки ринку.

Ключові слова: комерційний банк, місія, фінансова стратегія, матриця стратегій, агресивна стратегія, традиційна стратегія, обережна стратегія

Аннотация

Формирование финансовой стратегии коммерческого банка является сложным и ответственным процессом, который требует детального исследования. В работе рассматриваются влияние изменения процентной ставки на доход коммерческого банка в зависимости от соотношения чувствительных к изменению ставки активов и пассивов. На основе анализа статистических данных о деятельности коммерческих банков первой группы показано ,что стратегия управления активами и пассивами этих банков состоит в поддержании преимущества чувствительных к изменению процентной ставки активов над чувствительными к изменению процентной ставки пассивами.

Ключевые слова: коммерческий банк, финансовая стратегия, чувствительные к изменению процентной ставки пассивы, чувствительные к изменению процентной ставки активы.

Summary

Formation of financial strategy of commercial bank is complex and responsible process which demands detailed research. In work are considered influence of change of the interest rate on the income of commercial bank on a parity sensitive to change of the rate of actives and passives. On the basis of the analysis of the statistical data on activity of commercial banks of the first group it is shown, that strategy of management by actives and passives of these banks consists in maintenance of advantage sensitive to change of the interest rate of actives above sensitive to change of the interest rate by passives. It is specified on an opportunity of definition of boundary value of size negative gap.

Key words: commercial bank, the financial strategy, sensitive to change of the interest rate the passives sensitive to change of the interest rate actives, gap

Список використаної літератури:

1. Банковский менеджмент: пер. с англ. со 2-го изд. Питер С. Роуз – М.: Дело, 1997. – 768 с.
2. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
3. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку / Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 734 с.
4. Обґрунтування та розвиток стратегії банку / Олександр Мартюшев // Вісник НБУ – 2005. – № 10 – С. 32 – 35.
5. Стратегічний менеджмент у банку / Олександр Кириченко // Банківська справа – 2001. – № 5– С. 3 – 7.
6. Стратегія комерційного банку на ринку банківських послуг / О. Штейн // Економіст – 2006. – №1 – С. 44 – 46.
7. Особливості управління банком в умовах нестабільності на фінансових ринках / Руслан Набок // Вісник НБУ– 2010. – №1 – С. 38 – 40.
8. Управління портфелем цінних паперів комерційного банку / Наталія Іващук // Регіональна економіка – 2006. – №3 – С. 191 – 198.
9. 7.Бушуєв С.Д. Керівництво з питань проектного менеджменту: пер. з англ./ Під ред. С.Д. Бушуєва, – 2-е вид., перероб. – К.: Видавничий дім «Деловая Украина», 2000. – 198 с.
10. 8.Руководство по управлению инновационными проектами и программами предприятий: Том 1, Версия 1.2. Японская ассоциация управления проектами (PMAJ)/ Пер. на рус. язык под ред. С.Д.Бушуева. – К.: Видавництво «Науковий світ». – 2009. – 173 с.
11. “УкрСиббанк”. Річні звіти на сайті http://www.ukrsibbfnk.com.ua

УДК: 658:155

Бойко Л.І.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО І ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Постановка проблеми. 31квітня 2011 р., у зв'язку з набранням чинності ІІІ розділу Податкового кодексу - Податок на прибуток підприємств, повністю змінилася методологія визначення оподатковуваного прибутку. Зміни стосуються таких важливих операцій як:

- облік залишків запасів у перехідний період;
- оцінка вибуття запасів;
- можливість переоцінки запасів;
- облік витрат на оплату праці;
- відображення загальновиробничих витрат у податковому обліку;
- зміни в податковому і бухгалтерському обліку адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат операційної діяльності.

Всі ці операції впливають на формування собівартості продукції, яка складається з прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, інших витрат, а також змінних загальнолвиробничих і постійних розподілених загальновиробничих витрат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми визначення собівартості продукції присвятили свої праці відомі вчені – економісти: Бандурка О.М., Білуха М.Т., Бойчик І.М., Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Гончаров А.Б., Голов С.Ф., Кузьмінський А.М., Линник В.Г., Петрик А.А., Пінчук Л.Д., Осадчий Ю.І., Савицька Г.В., Сопко В.В., Сук Л.К., Чумаченко М.Г, Шваб Л.І. Проте потребують подальшого вивчення питання основних принципів бухгалтерського і податкового обліку визначення собівартості продукції в перехідний період впровадження Податкового кодексу України.

Формування завдання дослідження. Дослідити, які витрати підприємства повинні визначати податкову собівартістть реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на підставі даних бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Собівартість реалізованих товарів складається з прямих витрат, тобто витрат безпосередньо (прямо) пов'язаних з виробництвом продукції (робіт, послуг).

Визначення витрат, які відносяться до прямих є складною економічною задачою, яку підприємство вирішує самостійно, аналізуя бізнес-процеси, які здійснюються на підприємстві.

Кожне підприємство робить це по-своєму. Причому, для бухгалтерського обліку можуть використовуватися одні підходи для кулькулювання собівартості, а з метою ціноутворення – зовсім інші. Для цілей оподаткування собівартість визначається за правилами бухгалтерського обліку, який передбачає, відображення порядку формування собівартості у наказі щодо облікової політики підприємства.

Наказ щодо облікової політики підприємства стане визначальним для певних витрат, які включені до собівартості не тільки в бухгалтерському, але і в податковому обліку. Податковий кодекс України передбачає виділення у складі собівартості наступних статей:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
-амортизація виробничих основних засобів та нематеріальних активів безпосередньо пов'язаних з виробництвом;
- вартість придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом;
- інші прямі витрати, у т.ч. витрати на придбання електроенергії (включаючи реактивну).

Собівартість придбаних та реалізованих товарів формується відповідно до ціни їх придбання з урахуванням ввізного мита і витрат на доставку та доведення до стану, придатного для продажу [1].

Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва, які оцінюються в порядку, визначеному в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

Також, слід зазначити, що собівартість остаточно забракованої продукції не входить до складу витрат платника податків, окрім вартості остаточно забракованої продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів) по технологічим причинам та витрат спрямованих на виправлення технічно неминучого браку у випадку реалізації такої (тобто невиправленої) продукції. Норми втрат і витрат повинні встановлюватися КМУ, якщо ж такі норми не встановленні, то платники податків мають право самостійно визначати такі норми в своїй обліковій політиці.

Не входять до витрат також суми фактичних втрат товарів, крім втрат у межах норм природного убутку чи технічних (виробничих) втрат та витрат із розбалансування природного газу в газорозподільчих мережах, що не перевищують розмір, визначений Кабінетом Міністрів України.

Платники податків – ліцензіати з передачі та/або постачання електричної та/або теплової енергії у звітному податковому періоді до собівартості реалізації електричної та/або теплової енергії, надання послуг з передачі та/або постачання електричної та/або теплової енергії також включають фактично понесені в такому звітному періоді витрати з придбання електричної та/або теплової енергії.

Склад інших прямих витрат не встановлено, але визначено, що до їх складу входять внески на соціальні заходи (тобто обов’язкове і добровільне соціальне і пенсійне страхування), а також плата за оренду земельних і майнових прав.

Для визначення величини собівартості реалізованої продукції (товарів) необхідно встановити метод оцінки вибуття запасів.

Оцінка вибуття запасів відбувається за методами, встановленими в П(С)БО, при цьому для всіх одиниць запасів, які мають одакове призначення і однакові умови використання, використовується лише один із дозволених методів оцінки їх вибуття. Податковий кодекс України не надав платнику податків права змінювати методи оцінки вибуття запасів. Проте змінювати такі методи вибуття запасів має право власник підприємства в наказі щодо облікової політики у тому випадку, коли такі зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності, тому з метою оподаткування таке право у платника податку на прибуток є, тобто податковий облік, відповідно до Податкового кодексу , базується на даних бухгалтерського обліку.

Таким чином, підприємству належить визначити і відобразити в наказі щодо облікової політики:

1) склад матеріальних, енергетичних і інших ресурсів, витрати за якими включаються до складу прямих витрат, визначити норми їх витрат в натуральному виразі та норми втрат;

2) склад витрат, які входять до витрат на придбаня, доставку та приведення ресурсів до стану, придатного для використання;

3) перелік об’єктів основних засобів та нематеріальних активів, які використовуються для виробництва, визначити їх вартість, яка належить амортизації, норми та методи амортизації;

4) перелік посад, професій, робіт, оплата яких безпосередньо відноситься на витрати виробництва;

5) склад, так званих, робіт (послуг) виробничого характеру і склад інших прямих витрат;

6) методи оцінки вибуття запасів для кожного їх виду.

Звичайно, все це вже визначенно в обліковій політиці підприємства. Але скоріше за все перехід на оподаткування бухгалтерського прибутку потребує змін облікової політики.

Платник податку буде зацікавлений в збільшенні суми витрат, які входять до складу витрат, безпосередньо не пов'язаних з реалізацією, тобто «інших витрат», і відповідно в скороченні витрат, які входять в собівартість реалізації, а до цього накопичуються в залишках сировини, товарів, незавершеного виробництва.

До складу інших непрямих витрат входять:

- загальновиробничі витрати. Згідно до пп. 138.10.1 Податкового кодексу до загальновиробничих витрат відносяться:

а) витрати на управління виробництвом (оплата праці працівників апарату управління цехами, дільницями відповідно до законодавства тощо; внески на соціальні заходи, та медичне страхування працівників апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо);

б) амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;

в) амортизація нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;

г) витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, оперативну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення;

ґ) витрати на вдосконалення технології та організації виробництва (оплата праці та внески на соціальні заходи, визначені статтею 143 Податкового кодексу, працівників, зайнятих удосконаленням технології та організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, придбаних комплектувальних виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій);

д) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інші послуги з утримання виробничих приміщень;

е) витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; внески на соціальні заходи; медичне страхування робітників та працівників апарату управління виробництвом відповідно до законодавства; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг);

є) витрати на охорону праці, техніку безпеки, понесені відповідно до законодавства;

ж) суми витрат, пов'язаних із підтвердженням відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, екологічного управління довкіллям, персоналу, встановленим вимогам відповідно до Закону України "Про підтвердження відповідності";

з) суми витрат, пов'язаних з розвідкою /дорозвідкою та облаштуванням нафтових та газових родовищ (за винятком витрат на спорудження будь-яких свердловин, що використовуються для розробки нафтових та газових родовищ, понесених з моменту зарахування таких свердловин до експлуатаційного фонду, а також інших витрат, пов'язаних з придбанням/виготовленням основних засобів, які підлягають амортизації);

и) інші загальновиробничі витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів до цехів і готової продукції на склади); нестачі незавершеного виробництва, нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей у цехах у межах норм природного убутку згідно із затвердженими галузевими міністерствами та погодженими Міністерством фінансів України нормативами;

- адміністративні витрати. Згідно до пп. 138.10.2 Податкового кодексу адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством:

а) загальні корпоративні витрати, в тому числі організаційні витрати, витрати на проведення річних та інших зборів органів управління, представницькі витрати;

б) витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством (у тому числі витрати на оплату праці адміністративного апарату) та іншого загальногосподарського персоналу;

в) витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського використання (оперативна оренда (у тому числі оренда легкових автомобілів), придбання пально-мастильних матеріалів, стоянка, паркування легкових автомобілів, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);

г) винагороди за консультаційні, інформаційні, аудиторські та інші послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності;

ґ) витрати на оплату послуг зв'язку (пошта, телеграф, телефон, телекс, телефакс, стільниковий зв'язок та інші подібні витрати);

д) амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

е) витрати на врегулювання спорів у судах;

є) плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;

ж) інші витрати загальногосподарського призначення;

- витрати на збут. Згідно з пп. 138.10.3 Податкового кодексу витрати на збут, які включають витрати, пов'язані з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг:

а) витрати на пакувальні матеріали для затарювання товарів на складах готової продукції;

б) витрати на ремонт тари;

в) оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;

г) витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг), на передпродажну підготовку товарів;

ґ) витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;

д) витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, пов'язаних зі збутом товарів, виконанням робіт, наданням послуг (оперативна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);

е) витрати на транспортування, перевалку і страхування товарів, транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;

є) витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;

ж) витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів підприємства;

з) інші витрати, пов'язані зі збутом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

- інші витрати операційної діяльності, зокрема (пп.138.10.4):

а) витрати за операціями в іноземній валюті, втрати від курсової різниці;

б) амортизація наданих в операційну оренду необортних активів;

в) інші витрати операційної діяльності, пов'язані з господарською діяльністю;

- фінансові витрати, до яких належать витрати на нарахування процентів (за користування кредитами та позиками, за випущеними облігаціями та фінансовою орендою) та інші витрати підприємства в межах норм, встановлених Податковим кодексом, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включені до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку);

- інші витрати звичайної діяльності, не пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг);

- суми коштів або вартість товарів, виконаних робіт, наданих послуг, добровільно перераховані (передані) протягом звітного року в Держбюджет України або бюджети місцевого самоврядування, неприбутковим організаціям; - суми коштів, перерахованих роботодавцям і первинним профспілковим організаціям на культурно-масову,

фізкультурну і оздоровчу роботу, передбачена колективними договорами і угодами відповідно до Закону про профспілки, в межах 4% оподатковуваного прибутку попереднього звітного року.

При цьому, у випадку якщо за результатами попередньго звітнього року платником податку отримано від'ємний результат об'єкта оподаткування, то сума перерахованих засобів визначається з урахуванням оподатковуваного прибутку, отриманого в році, що передує року декларування такого річного від'ємого значення, але не раніш як за чотири попередні звітні роки;

- суми коштів, перераховані підприємствами всеукраїнських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на яких працює за основним місцем роботи не менше як 75% таких осіб, цим об'єднанням для ведення благодійної діяльності, не більше 10% оподатковуваного прибутку попереднього звітнього року;

- витрати на створення резерву сумнівної заборгованості визнаються витратами з метою оподаткуваня в сумі безнадійної дебіторської заборгованості, яка відповідає одній з ознак наведених в пп.14.1.11 п.14.1 ст.14 розд. I Податкового кодексу України, а саме:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість, що не погашена внаслідок недостатності майна фізичної особи, за умови, що дії кредитора, спрямовані на примусове стягнення майна боржника, не призвели до повного погашення заборгованості;

в) заборгованість, що не погашена внаслідок недостатності майна суб'єктів господарювання, оголошених банкрутами у встановленому законом порядку або знятих з реєстрації як суб'єкти господарювання у зв'язку з їх ліквідацією;

г) заборгованість, що не погашена внаслідок недостатності коштів, отриманих від продажу на відкритих аукціонах (публічних торгах) та в інший спосіб, передбачений умовами договору застави, майна позичальника, переданого у заставу як забезпечення зазначеної заборгованості за умови, що інші юридичні дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника не призвели до погашення заборгованості в повному обсязі;

ґ) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

д) прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, недієздатними або оголошені померлими, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі;

Інші витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені. При цьому для деяких видів витрат встановлені особливості визначення дати їх визнання (табл. 1).

Такий підхід до визначення дати визнання витрат мотивує підприємство до скорочення кількості та суми затрат, які входять до собівартоті продукції (тобто, вони довгий час можуть не визнаватися витратами) та до збільшення суми інших витрат, які зменшують оподатковуваний прибуток в тому місяці, в якому вони здійснені, тобто є підтвердження первинними документами.

Висновок. Податковий кодекс визначає склад статей виробничої собівартості, безпосередньо пов'язаних із виробництвом товарів, виконаних робіт, послуг. Перелік і склад статей виробничої собівартості встановлюється підприємством в наказі про облікову політику.

У зв'язку з набуттям чинності розділу III Податкового кодексу підприємствам слід ретельніше прописати в наказі про облікову політику ті положення, які впливають на податковий облік. Тобто в наказі має йтися не тільки про бухгалтерський облік, але й про деякі особливості податкового обліку.

Таблиця 1

Особливості включення до витрат деяких інших непрямих затрат операційної діяльності

Назва витрат	Порядок та дати їх визнання	Норма Податкового кодексу України
1	2	3
Податки та збори	Датою здійснення витрат, нарахованих платникам податку у вигляді сум податків і зборів, вважається останній день звітного податкового періоду, за який проводиться нарахування податкового зобов'язання	пп. 138.5.1 п.138.5 ст. 138
Кредитно-депозитні операції (у тому числі субординований борг)	Датою збільшення витрат платника податку є дата визнання процентів (комісійних та інших платежів, пов'язаних зі створенням або придбанням кредитів, вкладів (депозитів), визначена згідно з правилами бухгалтерського обліку	пп. 138.5.2 п.138.5 ст. 138
Витрати, понесені платником податку, у вигляді благодійних чи інших внесків та/або вартості товарів (робіт, послуг) до неприбуткових організацій, які згідно з нормами розділу III ПКУ враховуються для визначення об'єкта оподаткування	Включаються до складу витрат за датою фактичного перерахування таких внесків та/або вартості товарів (робіт, послуг)	пп.138.5.3 п. 138.5 ст. 138

Анотація

В статті розглянутий механізм формування витрат у бухгалтерському і податковому обліку, обгрунтовано неохідність перегляду ряду положень у наказі про облікову політику підприємства.

Ключові слова: Податковий кодекс, собівартість, реалізація, витрати, облікова політика.

Аннотация

В статье рассмотрен механизм формирования затрат в бухгалтерском и налоговом учете, обоснована необходимость пересмотра ряда положений в приказе про учетную политику предприятия.

Ключевые слова: Налоговый кодекс, себестоимость, реализация, затраты, учетная політика.

The summary

In the article the mechanism of forming of expenses is considered in a book-keeping and tax account, the necessity of revision of row of positions is reasonable for an order about the registration policy of enterprise.

Keywords: the Internal revenue code, prime price, realization, expenses, registration policy.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України// Бухгалтерія – 2010 - №50 (933).
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Стандарти бухгалтерського обліку.- Х.: ПП «ІГВІНІ», 2007.- 560с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Стандарти бухгалтерського обліку.- Х.: ПП «ІГВІНІ», 2007.- 560с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Стандарти бухгалтерського обліку.- Х.: ПП «ІГВІНІ», 2007.- 560с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати». Стандарти бухгалтерського обліку.- Х.: ПП «ІГВІНІ», 2007.- 560с.

УДК: 368.041

Новіков О.Є.

УПРАВЛІННЯ РИНКОМ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

Постановка проблеми. Розвиток системи аграрного страхування диктує необхідність формування системного підходу до його розбудови, що передбачає визначення та законодавче оформлення форм взаємодії трьох головних учасників аграрного страхування – сільськогосподарських виробників, страховиків та держави, вирішення проблеми державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом удосконалення системи страхування в сільському господарстві.

Огляд основного дослідження. Питання управління ринком аграрного страхування знайшли своє відображення у наукових дослідженнях провідних вітчизняних вчених - економістів, таких як: В.І. Андрійчук, О.М. Вінник, П.І. Гайдуцький, А.П. Гетьман, О.М. Дегтярева, О.О. Іващенко, В.В. І.М. Кучеренко, В.В. Луць, Л.О. Мармуль, Ю.О. Моісеєв, О.О. Погрібний, С.О. Погрібний, Т.П. Проценко, П.Т. Саблук, В.І. Семчик, М.О. Солодкий, О.М. Сохацький, А.М. Статівка, Н.І. Титова, Є.О. Харитонов, В.В. В.В. Щербина, В.З. Янчук та інших видатних вчених.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування системного підходу до формування ринку аграрного страхування та управління ним.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з показників страхування сільськогосподарських культур за 2010 рік, фінансовою підтримкою по здешевленню вартості страхових премій (внесків) скористалось лише 934 суб'єкта аграрного ринку. При цьому застраховано площі в обсязі 390,6 тис. га згідно умов Порядку фінансової підтримки, що складає 6,4 % від площі засіяних озимих культур під урожай 2011 року. У 2005 році вперше, на виконання вимог Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України Державним бюджетом України були передбачені кошти в сумі 54 млн. грн., що мали бути спрямовані на здешевлення вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку при комплексному та індексному страхуванні сільськогосподарської продукції. У 2010 р. фактично сплачених страхових премій суб'єктами аграрного ринку склав - 12,8 млн. грн., з яких відшкодовано з державного бюджету 5,8 млн. гривень - це лише 10,7 % від передбачених коштів на 2010 рік [1].

Наведені дані свідчать, що страхування врожаїв сільськогосподарських культур в Україні розвивається повільно. Причинами цього є незадовільний фінансовий стан

сільгоспвиробників, зокрема, недостатність у них обігових коштів, що й обумовило необхідність застосування заходів державної підтримки в сфері страхування сільськогосподарських ризиків. Проте, рівень використання бюджетних коштів, що призначені для виплати страхових субсидій показує, що існуючий стан правового регулювання цих відносин є недосконалим та недостатнім. По-перше, не був передбачений механізм виплати страхових субсидій при страхуванні ризиків пошкодження або втрати капітальних активів. По-друге, не створено державну спеціалізовану установу – Фонд аграрних страхових субсидій, який мав стати розпорядником бюджетних коштів та провідником державної політики на ринку страхування аграрних ризиків.

Незважаючи на те, що зазначений Фонд фактично так і не розпочав свою діяльність, річний досвід застосування норм Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" [2] показує, що функції Фонду не повинні обмежуватись лише процедурами надання самих субсидій. Фонд має стати центром накопичення та обробки інформації про стан аграрного страхування, своєчасність та ефективність заходів державної підтримки. Зазначена інформація, в свою чергу, стане основою для прийняття управлінських рішень щодо відповідного коригування державної політики щодо регулювання відносин страхування аграрних ризиків та вжиття заходів щодо розвитку страхового ринку.

Розвинений страховий ринок може створити передумови для зниження ризикованості сільськогосподарського виробництва, усунення або мінімізації наслідків кризових явищ та, врешті-решт, сприяти усталеному економічному розвитку аграрного сектору.

В наш час вже створений проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" [3], метою якого є узгодження окремих правових норм, приведення їх у відповідність вимогам СОТ та ЄС, вдосконалення механізму страхування в агропромисловому комплексі, зокрема в частині страхування капітальних активів, уточнення назви та змісту державної інституції на ринку страхування (Агенство), переліку страхових послуг, на які поширюється державна компенсація страхових премій (внесків) та збільшення кількості отримувачів страхових субсидій та їх максимального розміру, що сприятиме зниженню ризикованості сільськогосподарського виробництва. Це, в свою чергу, підсилить гарантії економічної та продовольчої безпеки держави, створить сприятливі умови для розвитку аграрного сектору економіки, захисту інтересів сільськогосподарських підприємств

Запропонований проект внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" передбачає вдосконалення існуючих процедур та механізмів надання державної підтримки та має на меті покращити нормативно-правове регулювання відносин страхування в аграрному секторі опосередковано - шляхом створення для суб'єктів стимулів та належної мотивації більш активно застосовувати страхування ризиків, що пов'язані із здійсненням господарської діяльності. У зв'язку з незначним обсягом та нерозвиненістю страхових послуг в аграрному сектору економіки в Україні виникає необхідність здійснення постійного моніторингу та аналізу стану страхування сільськогосподарських ризиків та постійного вдосконалення страхування в агропромисловому комплексі.

Необхідно зауважити, що в жодній країні не існує на сто відсотків ефективної системи державної підтримки страхування і управління ризиками в агросекторі. Проте досягнення максимальної ефективності використання бюджетних коштів можливо лише за умови своєчасного та гнучкого реагування на ті зміни та тенденції, що виникають на страховому ринку і в сегменті страхування аграрних ризиків, зокрема. Саме тому в законопроекті, що пропонується, передбачено делегування до складу компетенції уряду – Кабінету Міністрів України повноважень щодо встановлення (перегляду) переліку ризиків страхування яких підлягає субсидуванню, переліку капітальних активів, граничних

розмірів франшизи та частин страхових премій, що покривається субсидією. В такій ситуації відпадає необхідність перманентного внесення змін до закону, що само по собі є тривалим за часом та процедурно громіздким процесом, який унеможливлює оперативність правового реагування на суспільні відносини.

Таким чином, існує можливість створення логічно побудованої моделі державної підтримки страхування в аграрному секторі за якої:

- нормами спеціального закону – Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" встановлюватимуться правові підстави бюджетного фінансування, цільове використання коштів, визначаються об'єкти страхування яких підтримується державним субсидуванням, а також врегульовуватиметься порядок створення та склад компетенції спеціалізованої державної установи з підтримки страхування аграрних ризиків [4];
- Законом України про Державний бюджет встановлюватимуться конкретні обсяги фінансування та визначатиметься розпорядник бюджетних коштів;
- Кабінет Міністрів України на підставі даних системного аналізу, що провадитиметься Національним агенством з державної підтримки аграрного страхування (прототип ФАСС), та в залежності від ситуації, що склалася на аграрному та страховому ринках здійснюватиме безпосереднє регулювання умов страхування по тих видах страхування, які забезпечуються засобами державної підтримки (субсидіями).

Висновки. Отже, переваги запропонованого підходу полягають в тому, що він дозволить заощадити час та ресурси, забезпечить своєчасність реагування на ситуацію, що складається на ринку та, в решті-решт, дасть можливість більш ефективно використовувати кошти державного бюджету.

Створення Національного агентства з державної підтримки аграрного страхування є доцільною з огляду на плани України щодо вступу до Світової організації торгівлі та інших кроків, спрямованих на інтеграцію у Світові та Європейські структури. Політика СОТ та довгострокова політика ЄС полягає у поступовій відмові від надання прямої державної підтримки виробництву на користь надання таких видів підтримки, які сприяють стабілізації доходів населення (зелена скринька). Підтримка заходів з управління ризиками сільськогосподарського виробництва належить саме до таких видів державної підтримки, які не суперечать принципам СОТ. Отже, така установа, як "Національне агентство з державної підтримки аграрного страхування", має значно кращі перспективи з точки зору інтеграції України у європейські та світові соціально-економічні структури, ніж "Фонд аграрних страхових субсидій", у назві якого наголос робиться на наданні субсидій, а не на допомозі сільськогосподарським виробникам в управлінні їхніми ризиками.

Виділення коштів на подолання наслідків шкоди аграрних ризиків ще раз переконує в тому, що така загальнодержавна програма необхідна. Вона дозволить розподіляти витрати на розвиток страхування сільськогосподарських ризиків рівномірно впродовж певного періоду часу та створити підгрунтя передбачуваності у сфері аграрного виробництва.

Анотація

Статтю присвячено обґрунтуванню використання системного підходу до вдосконалення управління страховою діяльністю в аграрній сфері економіки України. Систематизовано напрями та заходи щодо розвитку страхування на стабільній інституційній основі.

Аннотация

Статья посвящена обоснованию использования системного подхода к совершенствованию управления стрвховой деятельностью в аграрной сфере экономики

Украины.Систематизированы направления и мероприятия развития страхования на стабильной инстуциональной основе.

Summary

The article is devoted to justifying the use of a systematic approach to improving the management of strvhovoj activity in the agrarian sphere of Ukrainian economy. Systematized direction and development of insurance activities in a stable institutional basis

Список використаних джерел:

1. Агропромисловий комплекс України – стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно – аналітичний збірник (вип. 6) / [Ред. кол. П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак]. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 647 с.
2. Закон України „Про державну підтримку сільського господарства України" від 17.04. 2009 р.
3. Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 14.11.2010 р.
4. http://www.refine.org.ua/pageid-5137-20.html.

УДК: 338.43.02(477):339.54

Мудрак Р. П.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПІСЛЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ В СОТ: ОБМЕЖЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Одну із ключових ролей в стратегії формування національної продовольчої безпеки відіграє державна підтримки розвитку підприємств АПК України: пряма і непряма. Важливість державних фінансових підойм у забезпеченні стійкого функціонування економічної та соціальної складової агропродовольчого виробництва важко переоцінити. Адже сільське господарство, як найважливіша сфера АПК, є основою продовольчої безпеки нації. Крім того, в Україні традиційно висока частка сільського населення. Це зумовлює потребу вирішення надзвичайно складного подвійного завдання – оптимального поєднання заходів із підвищення економічної ефективності аграрного виробництва та збереження мережі сільських поселень. Вирішення даної проблеми суттєво ускладнюється необхідністю гармонізувати усі заходи державної регуляторної політики із правилами СОТ, членом якої Україна стала в 2008 році.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблеми приведення до відповідності правилам СОТ регулятивних заходів держави, в тому числі і у сфері управління розвитком аграрного сектору економіки, присвячено цілий ряд досліджень провідних українських вчених, зокрема:Дем'яненка М. Я. [1], Кваші С. М. [2, 3], Кобути І. В. [4, 5, 10], Лузана Ю. Я. [6],Осташко Т. О.[7, 8, 9], Чапко І. [10] та ін. Разом з тим, стрімке зростання продовольчого попиту на світовому ринку на фоні загострення глобальної продовольчої проблеми, вимагає розробки найбільш гнучких механізмів досягнення компромісу між необхідністю забезпечення національної продовольчої безпеки та виконанням зобов'язань, які взяла на себе Україна під час вступу до СОТ.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження обмежень та можливостей української держави у сфері підтримки розвитку власного АПК, які детерміновані правилами СОТ; обґрунтуваннянапрямків прикладання державних регуляторних зусиль.

Виклад основного матеріалу. При плануванніобсягів та напрямків використання бюджетних ресурсів, націлених на підтримку вітчизняного АПК, слід враховувати необхідність збереження та розвитку багатоукладності аграрної економіки, більшої підтримки видів виробництва, які програють внутрішньогалузеву конкурентну боротьбу за капітал, однак є незамінними з точки зору забезпечення продовольчої безпеки нації (тваринництво, садівництво, овочівництво) тощо. Слід також враховувати зобов'язання, які взяла на себе Україна при вступі у СОТ, а також обмеженість бюджетних можливостей(рис. 1).

Нормативно-правове забезпечення заходів із надання фінансової та іншої допомоги вітчизняним сільськогосподарським товаровиробникам збоку держави регулюється двома документами: Угодою про сільське господарство СОТ і Законом України №250-VI «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» [11].

В ході підготовки вступу нашої країни до торгівельної організації, згідно досягнутих домовленостей між Україною та Робочою групою з розгляду заявки України про вступ до СОТ, за нашою країною залишається право не зменшувати рівень внутрішньої підтримки(СВП). Відповідно до Закон України № 250-VI, незнижувальний рівень СВП становить 3043,4 млн грн. (609,2 млн дол. США), розрахованого за базовим періодом, яким визнано 2004-2006рр.

Крім фіксованого рівня бюджетної допомоги по програмах «жовтої скриньки», необмежених заходів у рамках фінансування програм «зеленої скриньки», Україна має

право використовувати виключені із зобов'язань по скороченню СВП, фінансовіінструменти *deminimis*.

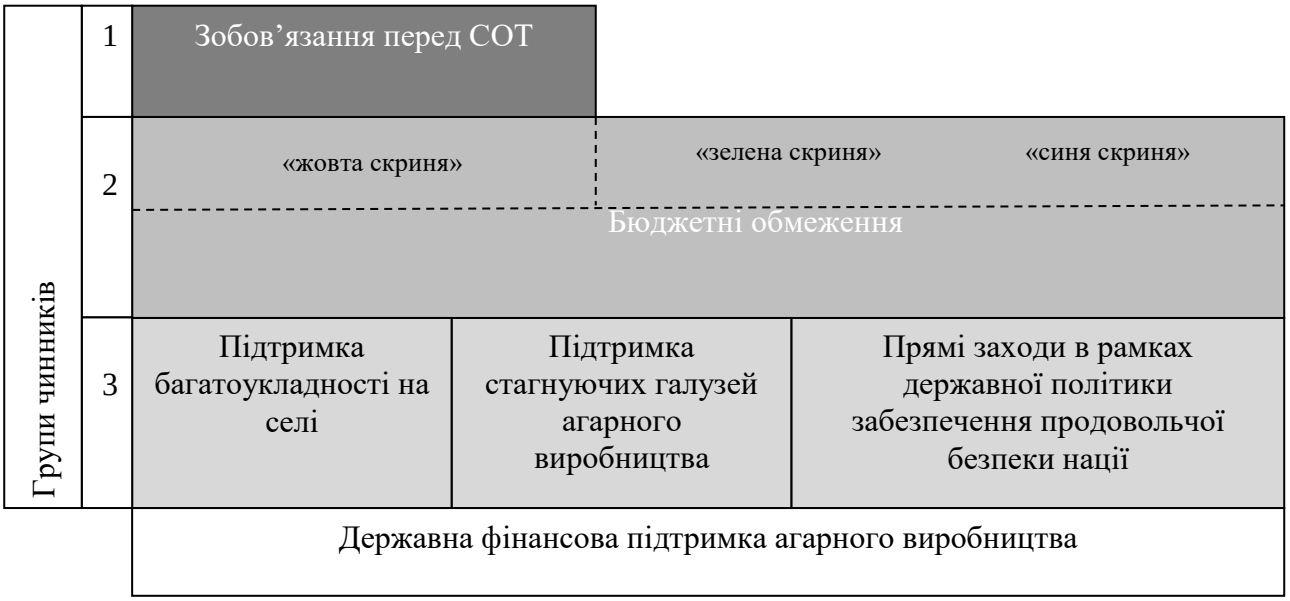

Рис. 1. Домінуючі чинники, що визначають обсяг, напрямки та структуру державної фінансової підтримки аграрного виробництва

Не зважаючи на низький дозволений рівень прямої бюджетної допомоги аграрним виробникам через програми «жовтої скриньки», її потенціал повністю не використовується. Наразі український уряд має суттєві резерви щодо підвищення рівня прямої допомоги. Особливістю СВП (3043,4 млн грн.) є те, що використання коштів у його рамках є гнучким, тобто усю суму гіпотетично можна використати на якийсь один напрямок. Продуктове правило *de minimis*дозволяє використовувати прямі бюджетні виплати на окремий вид продукції (рослинництво або тваринництво), які не перевищують 5% від валового виробництва даного виду продукції. Тому, наприклад, в 2010р. на потреби тваринництва можна було виділити не 3873,9 млн грн. (1866,8 + 2007,1), а 5050,5 млн грн. (3043,4 + 2007,1)[12].

Такі ж широкі можливості уряд має і по непродуктовому*de minimis* – в 2010р. тут було використано лише 35% від дозволеного правилами. Значний потенціал непродуктового *de minimis* полягає в тому, що за рахунок нього уряд може суттєво здешевити вхідні ресурси для аграріїв – паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива, кредитні ресурси, страхові послуги тощо. Як показує світова практика, ефект від здешевлення вхідних ресурсів для аграрного виробництва – вищий, ніж просте дотування цін сільськогосподарської продукції. На Заході такій підхід називають «дати вудку, а не рибу».

Програми державної допомоги аграрному виробництву, що фінансуються по напрямках «зеленої скриньки», мають, по-суті, необмежений потенціал, який лімітується лише бюджетними можливостями держави. Наприклад, в США та Канаді частка «зеленої скриньки» в структурі загальної суми по усіх скриньках становить в середньому 77 та 53% відповідно, в Австралії – 91%. В Україні цей показник становить в середньому 25% і є дуже близьким до показника ЄС-25 – 28% [5].

Динаміка фінансування заходів по програмах «зеленої скриньки» − нестабільна. Найбільша частка витрат припадає на створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів та послуги по проведенню перевірок – 38,6, 31,3 і 15,8% відповідно. На жаль, надзвичайно важливі напрямки фінансуються за залишковим принципом, тобто майже зовсім не

фінансуються. Наприклад, − це розвиток інфраструктури на селі, боротьба із шкідниками і хворобами сільськогосподарських рослин і тварин, послуги із маркетингу та просування продукції на ринок, програми регіональної допомоги, які направлені на розвиток українського села тощо.

Абсолютно незадовільним, з огляду на суспільне значення, є фінансування заходів по напрямках земельної реформи, які за чотири роки профінансовані лише на 14,5 млн грн. тоді як реальна потреба в коштах на цей напрямок – не менше 5 млн грн. на рік, тобто 20 млн грн. на 4 роки.

В цілому за чотири роки (2007-2010рр.) заходи в рамках «зеленої скриньки» профінансовані на суму 13883,4 млн грн., «жовтої скриньки» − 23019,2 млн грн. Причина другорядності програм «зеленої скриньки» в бюджеті Міністерства аграрної політики та продовольства України, на нашу думку, пояснюється незавершеністю агарної реформи. Ця незавершеність проявляється, передусім, у відсутності повноцінного інституційного поля в агарному секторі економіки, яке присутнє у країнах із історично сформованими та усталеними сільськогосподарськими правилами, традиціями, специфічними комунікаціями. Це практична відсутність інститутів, сприйнятних, перш за все, до розуміння необхідності, а потім − до використання насправді складних заходів у рамках «зеленої скриньки». Наприклад, в тих же США та Канаді потужними аграрними інститутами, що впливають на формування не лише внутрішньої, але й зовнішньої агропродовольчої політики є сільськогосподарські кооперативи та їх об'єднання, асоціації фермерів, агарне лобі в органах законодавчої влади, складні і водночас ефективні логістичні схеми, якими володіють аграрії, інститут агарних ф'ючерсів тощо. Поза всяким сумнівом – нова якість агарного сектору цих країн, стала наслідком критичної кількості акумульованого капіталу. Останній вийшов за рамки, власне, агарного виробництва, спрямовуючись у форми, що значно посилили не тільки ринкову роль, але й політичну вагу представників агарного капіталу. Однак – це один із верхніх щаблів еволюційного розвитку агарного виробництва, якого вдалося досягти тому, що на самому початку, було його накачування грошима саме через програми прямої допомоги. Тому нинішні заклики США, ЄС, Канади та інших високорозвинутих країн до урядів країн, що розвиваються про необхідність лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією, відмови від прямої допомоги і переходу до непрямої, є відвертим лукавством. Українським аграріям, можливо і за скороченою програмою, але все ж необхідно пройти еволюційний шлях формування ринкової самоорганізації, набуття ділової культури та партнерської взаємодопомоги, накопичення власних капітальних сил та утвердження своєї безальтернативної ринкової ваги. І поки цей процес триватиме, абсолютно об'єктивно заходи «жовтої скриньки» будуть домінувати над заходами «зеленої скриньки». Допоки не будо сформовано повноцінних, в плані формування та реалізації колективних рішень, домінуючих серед інших організаційно-правових форм аграрного бізнесу об'єднань сільськогосподарських товаровиробників (кооперативи, асоціації тощо), розробка та виконання державних індикативних планів агропромислового виробництва, без яких неможливо досягти стратегічні продовольчі цілі, буде приречена на невдачу.Такі припущення підтверджуються досвідом ЄС-25, де нинішні бюджетні асигнування аграріям за програмами прямої допомоги переважають непрямі заходи, оскільки остання хвиля розширення спричинила необхідність еволюційної абсорбції агарних секторів країн Східної Європи, де продовжують тривати трансформаційні процеси.

Зважаючи на безальтернативність заходів у рамках «жовтої скриньки», необхідно розрахувати їх максимально можливий розмір, виходячи із прогнозованого рівня виробництва сільськогосподарської продукції в цілому та по окремих її видах. Для цього використаємо цільові параметри «Обсягу виробництва сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів на період до 2015 року», визначені в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року [13] (табл. 1).

Таблиця 1.

Максимально допустимий розмір бюджетних витрат у рамках «жовтої скриньки», виходячи із прогнозних обсягів сільськогосподарського виробництва України в 2015 році

Галузі виробництва	Валова продукція у співставних цінах, млн грн.	СВП, млн грн.	*de minimis* продуктовий, млн грн.	*de minimis* непродуктовий, млн грн.	Загальний дозволений обсяг підтримки, млн грн.
Рослинництво, всього	72982,3	3043,4	3649,1	6977,0	16997,4
Тваринництво, всього	66557,7		3327,9		

При обґрунтуванні цільових маяків обсягу і структури державної допомоги підприємствам вітчизняного агарного сектору виробництва, необхідно виходити із наявного досвіду розвинутих країн. Так, в 2005 році загальна допомога аграріям у країнах ОЕСР становила 1,1% ВНП (в ЄС – 1,5%), а в 1986-1988рр. – 2,3% (в ЄС – 2,6%). Характерною особливістю 80-их рр. XX ст., в контексті розвитку національних агропродовольчих систем розвинутих країн, було їх накачування ресурсами через програми прямої бюджетної допомоги, натомість в першому десятилітті XXI ст. починає переважати нова якість – звуження обсягів прямої і розширення обсягів непрямої допомоги. Тому, на нашу думку, формування конкурентоспроможного вітчизняного сільськогосподарського сектору виробництва, виходячи із його нинішнього стану, потребує бюджетних асигнувань, що становлять не менш як 2% ВВП.

За уточненими прогнозами Міністерства економіки України, зростання реального ВВП на період 2011-2015рр. очікується на рівні 135,2%. Якщо реальний ВВП 2010р. склав 841408,9 млн грн., то показник 2015р. становитиме 1137584,9 млн грн. Отже, 2% ВВП від показника 2015р. складе 22751,7 млн грн. Таким чином, програми «зеленої скриньки» повинні бути профінансовані на суму не меншу, ніж 5754,3 млн грн. (22751,7 − 16997,4). При таких обсягах бюджетних видатків, кількість допомоги із розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь становитиме 69,2 дол. США. Для порівняння: за даними 2008р. (який виділяється найбільшими обсягами бюджетних асигнувань українського АПК за період 2003-2010рр.) цей показник становив 35,8 дол. США. У США обсяг бюджетних асигнувань на 1 га сільськогосподарських угідь в середньому становить 150, в ЄС – 360 дол. США. Це означає, що навіть за умов збільшення в Україні бюджетної допомоги вітчизняним аграріям вдвічі, її розмір все одно буде меншим, ніж у США та ЄС, які відмовляються скорочувати допомогу своїм фермерам на умовах паритетності із країнами, що розвиваються. Тому вважаємо, що підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного агарного сектору порівняно із аналогічними секторами США та ЄС, без його фінансування в обсягах визначених вище, є неможливим. Щоправда, у вищенаведених розрахунках є одна вада – зміна місцями функції і фактору. Адже визначення розмірів *de minimis* базується на кількісних параметрах обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, тобто функцією виступає розмір допомоги, а фактором – обсяг виробництва. Насправді ж, обсяги бюджетної допомоги – це один із факторів функції виробництва сільськогосподарської продукції. Тому, в даному випадку, незаперечним буде твердження про те, що досягнення цільових параметрів агарного виробництва в 2015р. можливе лише при умові абсолютно повного щорічного використання потенціалу «жовтої скриньки».

Висновки. Виходячи із існуючої практики формування та використання бюджетних ресурсів по програмах прямої і непрямої допомоги товаровиробникам АПК, вважаємо за

необхідневключити до переліку захищених статей видатків коштів загального фонду державного бюджету: а) фінансування усіх видатків за програмною класифікацією прямої бюджетної підтримки («жовта скринька») виробництва тваринницької продукції по напрямках; б) часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів (код 2801040); в) формування державного продовольчого резерву Аграрним фондом, здійснення заставних закупівель, товарних та фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку (код 2801560); д) державну фінансову підтримку для створення оптових ринків сільськогосподарської продукції (код 2801520); е) фінансову підтримку Української лабораторії якості і безпеки продукції агропромислового комплексу (код 2809070); ж) фінансову підтримку агропромислових підприємств, що знаходяться в особливо складних умовах (код 2801280); з) реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості (код 2801300).

Анотація

У статті аналізується сучасний стан державної підтримки вітчизняного АПК за напрямками прямої і непрямої бюджетної допомоги, в контексті виконання зобов'язань, взятих Україною при вступі до СОТ. Виходячи із існуючої практики формування та використання бюджетних ресурсів для підтримки аграрного сектору економіки, зроблено ряд пропозицій щодо включення до переліку захищених статей видатків коштів загального фонду державного бюджету

Аннотация

В статье анализируется современное состояние государственной поддержки отечественного АПК по направлениям прямой и косвенной бюджетной помощи, в контексте выполнения обязательств, взятых Украиной при вступлении в ВТО. Исходя из существующей практики формирования и использования бюджетных ресурсов для поддержки аграрного сектора экономики, сделано ряд предложений относительно включения в перечень защищенных статей расходов средств общего фонда государственного бюджета.

Summary

This article analyzes the current state of government support for domestic agricultural areas of direct and indirect budgetary assistance, in the context of the commitments undertaken by Ukraine when joining the WTO. Based on the current practice of formation and use of budgetary resources to support the agricultural sector, made a series of proposals for inclusion in the list of protected items of expenditure of general fund budget

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко М. Я. Національна система державної підтримки аграрного секторув умовах членства України в СОТ[Електронний ресурс] / М. Я. Дем'яненко // «Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал». – 01.02.2009р.– Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/35/
2. Кваша С. М. Першочергові завдання аграрної науки зі вступом України до СОТ / С. М. Кваша // Пропозиція. – 2008. – №6. – С. 16.
3. Кваша С. М. Вступ до СОТ: перспективи для аграрного сектора економіки України[Електронний ресурс] / С. М. Кваша // «Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал». – 01.02.2009р.– Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/35/
4. Кобута І. В. Оцінка впливу вступу України до СОТ на окремі ринки сільськогосподарської продукції / І.В. Кобута, О.Л. Шевцов // Економіка АПК. – 2007

р. – № 1 – С. 127-135.
5. Кобута І. В. Аграрна політика підтримки сільського господарства – нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ[Електронний ресурс] / І. В. Кобута // «Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал». – 01.02.2009р.– Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/35/
6. Лузан Ю. Я. Розвиток державної підтримки аграрного сектора України в умовах членства СОТ[Електронний ресурс] / Ю. Я. Лузан // «Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал». – 01.02.2009р.– Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/35/
7. Осташко Т. Обґрунтування позицій України щодо сільського господарства у переговорах Дохійського раунду СОТ / Т.Осташко // Економіст. – 2008. – №8. – С. 41.
8. Осташко Т.О. Агропродовольчий ринок України в умовах СОТ: аналіз умов доступу, конкурентоспроможності товарів і засобів захисту /Т.О. Осташко // Український соціум. – 2008. – № 1(24). – С. 121-130.
9. Осташко Т.О.Аналіз конкурентоспроможності товарів м'ясомолочної групи на внутрішньому ринку України в умовах СОТ [Електронний ресурс] / Т. О. Осташко // «Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал». – 01.02.2009р.– Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/35/
10. Чапко І. Сучасна політика підтримки сільського господарства в Україні (аналіз та пропозиції) / І. Чапко, І. Кобута. – К.: Аналітико-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2007. – 20 с. – (Представництво Європейської комісії в Україні).
11. Закон України № 250-VI «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. − №23. − С. 213.
12. Стан фінансування галузі АПК [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/
13. «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015року»: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007р. № 1158 // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 13.

УДК: [658:005] (477) (043.3)

Сімченко Н.О., Панченко В.П.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми. В сучасних умовах соціалізації економіки, підприємство як відкрита система в процесі свого функціонування повинно нести відповідальність як за результати своєї економічної, так і соціальної діяльності. В свою чергу, функціонування будь-якої організації передбачає наявність механізму управління. В цьому контексті має важливе теоретичне і практичне значення формування соціально-економічного механізму управління на підприємствах і його адаптація до ринкових умов. Розвиток соціально-економічного механізму, розширення і поглиблення змісту, обґрунтування структури побудови і методичне забезпечення його функціонування дозволять поліпшити показники роботи (фінансової та не фінансової звітності) підприємств у нових умовах господарювання. [1, с. 3]. Наявність такого механізму з точки зору регулювання соціальних процесів з використанням економічних методів та стимуляторів є важливою

складовою стійкого розвитку підприємства. Тому при посиленні процесів демократизації та соціалізації підприємництва, що, в свою чергу, веде до підвищення конкуренції у сучасному ринковому середовищі важливого значення набуває проблематика пошуку ефективної моделі соціально-економічного механізму управління підприємством [2. с. 191].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці формування механізму управління присвячені праці відомих закордонних вчених – П. Друкера, І. Ансоффа, Б.З. Мільнера. В даному напрямі працюють і ряд вітчизняних дослідників, а саме В.І. Мацибора, С.В. Мочерний, К.О. Раїцький.

Завдання дослідження. В працях зазначених вчених в основному розглядаються теоретико-методологічні основи формування механізму управління підприємством. Разом з тим в наукових публікаціях недостатньо уваги приділяється конкретним прикладам застосування механізму управління. Особливу актуальність набувають питання формування соціально–економічного механізму ефективного управління підприємством. *Тобто метою статті* є обґрунтування теоретичних засад системного дослідження сутності та змісту соціально-економічного механізму ефективного управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Підприємство є соціально-економічною системою, яка активно взаємодіє із зовнішнім середовищем та складається з економічної та соціальної підсистем. В нових умовах господарювання, що зумовлено вдосконалюванням ринкових відносин у промисловому виробництві, важливого значення набуває злагоджене функціонування двох підсистем: соціальної та економічної. Економічна підсистема є матеріальною основою для розвитку соціальної підсистеми, яка, у свою чергу, має забезпечувати персонал всім необхідним для реалізації професійної діяльності, спрямованої на якісний кінцевий результат [3]. Систему, яку ми розглядаємо, приводить в дію господарський механізм покликаний забезпечити досягнення високих кінцевих результатів діяльності підприємства [1, с. 4].

В економічній науці та практиці термін «механізм» стали активно використовувати з 70-х років XX століття. В основі будь-якого механізму лежить процес, тобто динаміка явищ. Дана динаміка може носити як об'єктивний так і суб'єктивний характер. Під об'єктивним процесом розуміють протікання процесу по економічним законам, без втручання суб'єкта управління. Під суб'єктивним процесом – цілеспрямований вплив суб'єкта управління [4, с. 187].

Під механізмом управління ряд авторів розуміють внутрішню будову системи управління. До механізму управління, на їх думку, входить: апарат вироблення цілей та завдань управління виробництвом; засоби реалізації законів і принципів управління; система функцій і методів управління. Між усіма компонентами механізму управління існують взаємозумовлені зв'язки. Закони породжують принципи управління; принципи, в свою чергу, - цілі і завдання управління; цілі та завдання визначають функції і методи управління; решта параметрів системи управління, включаючи стиль і засоби, які забезпечують процес управління, залежать від функцій і методів [5, с. 103].

Окремі вчені вважають, що механізм управління є складною категорією управління, яка формується з наступних елементів: цілі управління; критерії управління (якісний апарат цілей); фактори управління (елементи об'єкта управління та їх зв'язки, на які здійснюється вплив в інтересах досягнення поставлених цілей); методи управління (на дані фактори управління); ресурси управління (матеріальні і фінансові ресурси, соціальний та організаційний потенціал, при використанні яких реалізується обраний метод управління і забезпечується досягнення поставленої мети) [5, с. 103-104; 6, с. 103; 7, с 77].

Поняття «механізм» дуже часто використовується в сучасній економічній літературі у таких словосполученнях як «господарський механізм», «економічний механізм», «ринковий механізм», «організаційно-економічний механізм», «соціально-економічний

механізм» тощо. Це означає, що поняття «механізм» визначає особливу послідовність дій, спеціальні методи або засоби їх виконання. Від точності визначення, чіткості тлумачення поняття «механізм» і його змісту в різних словосполученнях, які використовуються в управлінській та економічній літературі, залежить однозначність, конкретність розуміння і використання цих понять [5, с. 101].

На думку І. Булєєва, господарський механізм управління це сукупність форм, методів і інструментів господарювання, що містить у собі планування, державне регулювання, господарський розрахунок, економічні фактори і стимули, організаційні структури управління, політико–правові форми регулювання економічних процесів, без конкретизації основних сучасних важелів функціонування». В даному визначенні механізм розглядається с точки зору процесу управління без урахування системного підходу, який припускає перетворення впливу одних елементів сукупності на необхідну зміну інших. Базовим елементом визначення є поняття «механізм» яке в економічній науці (від грецького machine – машина) означає систему (простір, спосіб), що визначає порядок якого–небудь виду діяльності [8, с. 22].

Заслуговує на увагу точка зору Райзберга Б.А. і Фатхутдінова Р.А. про те, що поняття «система управління» і «господарський механізм» - це не одне і теж, хоча в них дуже багато спільного. Відрізняються вони тим, що господарський механізм включає у свій склад методи, види, форми і функції управління. Система управління поняття більш широке. Крім цих компонентів вона включає підсистему лінійного керівництва, тобто апарат, що виконує функції управління: керівники, менеджери, а також відділ управління [1, с. 3].

Кругловий Ю.Ю. структуру господарського механізму представляє як сукупність окремих механізмів. Оскільки фактори управління можуть мати економічну, соціальну, організаційну і правову природу, зазначений механізм управління повинен формулюватися як система економічних, соціальних, організаційних і правових механізмів. Таким чином, структуру господарського механізму можна розглядати як сукупність механізмів, в основі яких лежать визначені методи управління [1, с. 3].

Потрібно відзначити, що найбільше значення для забезпечення ефективного управління підприємством має економічний та соціальний аспекти. Тому їх варто об’єднати і виділити як головну ланку (соціально-економічний механізм) в складі господарського механізму підприємства (рис. 2) [1, с. 4].

Авторами в роботі запропоновано розглядати соціально-економічний механізм управління підприємством як складову господарського механізму, яка відбиває сукупність соціальних, економічних, організаційних методів, способів, форм, інструментів та важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання соціально-економічних процесів та відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.

Формування та дія соціально-економічного механізму управління підприємством визначається системою принципів (табл. 1), до яких входять: принципи корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, принципи стандартизації, принципи сталого розвитку, принципи соціального партнерства та ін [9, с. 85-87].

Наведені принципи є складовою частиною теоретичного базису формування та функціонування соціально-економічного механізму управління підприємством.

До основних характеристик соціально-економічного механізму управління підприємством автори відносять: соціально-економічний механізм управління підприємством є головною складовою господарського механізму підприємства; соціально-економічний механізм є приналежністю соціально-економічної системи, взаємодіє в системі інших механізмів на підприємстві як цілісної системи; до складових соціально-економічного механізму відносяться: соціальні та економічні елементи, організаційні та технічні елементи; основною функцією даного механізму є реалізація процесу управління та прийняття ефективних управлінських рішень, які спрямовані на досягнення соціально-економічних завдань підприємства.

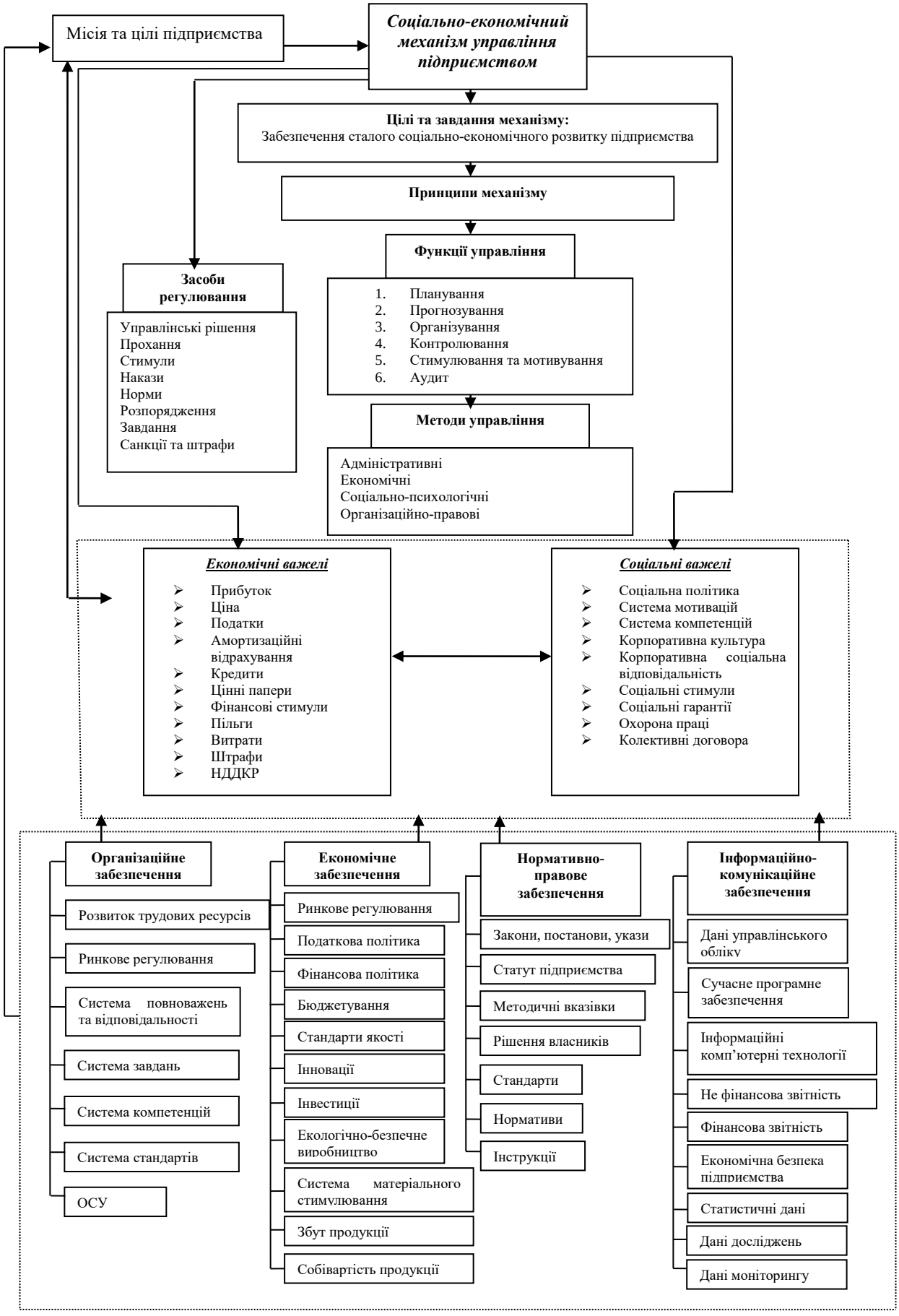

Рис. 2. Соціально-економічний механізм управління підприємством (джерело: складене авторами)

Таблиця 1

Принципи розробки соціально-економічного механізму управління підприємством

Назва принципу	Характеристика
Законності	безумовне виконання норм чинного законодавства
Економічності та ефективності	раціональне використання ресурсного потенціалу підприємства, оптимальна організація управління, ефективне ведення бізнесу, який орієнтований на створення додаткової економічної вартості, соціальної вигоди та підвищенні конкурентоспроможності підприємства
Розвитку партнерства	розбудова сумлінних та взаємовигідних відносин зі всіма заінтересованими сторонами
Стандартизації	дотримання загальноприйнятих міжнародних норм, угод та використання рекомендацій міжнародних стандартів
Збереження та відтворення навколишнього середовища	використання енерго та ресурсозберігаючих технологій, забезпечення екологічної безпеки виробництва
Матеріального та нематеріального стимулювання	надання ефективних робочих місць з достойним рівнем оплати праці та соціальних пільг
Соціальної політики	сприяння соціально-економічному розвитку, відтворення соціального капіталу, підвищення кваліфікації працівників
Корпоративної культури	врахування очікувань суспільства та загальноприйнятих етичних норм в діловій практиці
Філантропії	внесок в формування громадянського суспільства, добровільне проведення підприємствами партнерських програм, соціальних та благодійних проектів
Системності комунікацій	застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечення досконалості зв'язку між складовими механізму
Модернізації	використання новітніх технологій в процесі виробництва якісної продукції та послуг
Відповідальності прав та обов'язків	формування чіткої організаційної структури, розроблення відповідного забезпечення соціально-економічного управління, встановлення чіткої відповідальності керівництва центрів відповідальності підприємства за результати діяльності

Джерело: складене авторами

Таким чином, можна зазначити, що соціально-економічний механізм управління підприємством – це наука про управління, яка вивчає систему зв'язків соціально-економічної діяльності підприємства в процесі виробництва та реалізації продукції/послуг. Ключове словосполучення – система взаємозв'язків. Звідси – сутність соціально-економічного механізму полягає в пошуку оптимальної комбінації взаємозв'язків між окремими елементами складної соціотехнічної системи підприємства для досягнення поставлених цілей. Виходячи з зазначено, зауважимо, що об'єктом дослідження соціально-економічного механізму управління підприємством виступає

сукупність соціально-економічних відносин, що виникають як всередині так і у зовнішньому середовищі підприємства в процесі його функціонування. Предмет дослідження – форми, принципи, методи встановлення соціально-економічних відносин, залежності, показники та критерії, що відображають якісні та кількісні характеристики цих відносин [10, с. 158].

Висновки. Виходячи з об'єктивної необхідності цілісного сприйняття процесів, які відбуваються на підприємстві, в роботі представлено визначення господарського механізму, виділено, що соціальна та економічна складова цього механізму відіграє одну з головних ролей в системі управління підприємством. Сформовано визначення соціально-економічного механізму управління підприємством. Розкрито сутність та зміст соціально-економічного механізму управління підприємством, його основні характеристики, об'єкт та предмет. Проаналізувавши вищевикладене, можна зазначити, що соціально-економічний механізм управління підприємством являє собою цілеспрямовану та керовану відкриту систему соціальних, економічних, організаційних, правових, управлінських і регулюючих дій, способів і процесів, які формують і впливають на порядок здійснення діяльності підприємства в економіці України, що сприятиме досягненню очікуваних економічних, соціальних, екологічних та інших результатів. Це система взаємодії елементів і методів впливу на підприємницький сектор взагалі та окремі бізнес-одиниці з метою забезпечення максимально ефективного функціонування їх ресурсів і підсистем шляхом використання економічних, соціальних, організаційних і адміністративних засобів управління.

Анотація

В представленій роботі узагальнено та систематизовано підходи щодо визначення поняття «механізм». Показано взаємозв'язок системи управління з господарським механізмом. Відзначено, що найбільшого значення для забезпечення ефективного функціонування підприємством відіграє соціально-економічний механізм в складі господарського механізму підприємства. Виділено основні структурні елементи соціально-економічного механізму ефективного управління підприємством. Визначено основну функцію, мету, об'єкт та предмет соціально-економічного механізму. Висвітлено основні принципи на базі яких формується та діє соціально-економічний механізм управління підприємством.

Ключові слова: механізм, система управління, соціально-економічний механізм.

Аннотация

В представленной работе обобщенно и систематизированы подходы относительно определения понятия «механизм». Показана взаимосвязь системы управления с хозяйственным механизмом. Отмечено, что наибольшее значения для обеспечения эффективного функционирования предприятием играет социально-экономический механизм в составе хозяйственного механизма предприятия. Выделены основные структурные элементы социально-экономического механизма эффективного управления предприятием. Определенно основную функцию, цель, объект и предмет социально-экономического механизма управления предприятием. Отражены основные принципы на базе которых формируется и действует социально-экономический механизм управления предприятием.

Ключевые слова: механизм, система управления, социально-экономический механизм.

Summary

This paper summarizes and systemizes the approaches to defining the notion of «mechanism». It reflects interrelation between the management system and the economic mechanism. It emphasizes that social and economic mechanism within the mechanism of

economic enterprise plays the most important role in the effective functioning of the enterprise. It outlines basic structural elements of the social and economic mechanism for efficient management of the enterprise. The paper also identifies principal function, purpose, object and subject of the social and economic mechanism. It covers basic principles on which social and economic mechanism of management is formed and functions.

Keywords: mechanism, system management, socio-economic mechanism.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанов А.О. Обґрунтування фінансового механізму підприємства / А.О. Єпіфанов, В.П. Москаленко, О.В. Шипунова // Фінанси України. – 2004.– № 1 – С.3 – 13.
2. Сардак С.Є. Механізм управління соціально-економічною системою / С.Є. Сардак // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 191 – 201.
3. Управління соціальним розвитком трудових колективів підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв [Електронний ресурс] / Н.В. Міцкевич // Бізнес навігатор. Управління. – 2010. – № 2. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_2/index.html
4. Булеев И.П. Формирование и функционирование механизма хозяйствования предприятий трансформационной экономики / И.П. Булеев, Н.Д. Прокопенко // Економіка пром-сті. – 2006. – № 4. – С. 186 – 196.
5. Князевич А.О. Рівні господарського механізму управління підприємствами / А.О. Князевич // Вісник Нац. універ. Водного господарства та природокористування. – Економіка. – Збірник наукових праць. – Випуск 3 (39). – 2007. – С. 101 – 107.
6. Ларіна Р.Р. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров'я: моногр. / Р.Р. Ларіна, А.В. Владзимирський, О. В. Балуєва – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2008. – 252 с.
7. Мамонов К.А. Організаційно-економічний механізм управління стейкхолдерами будівельних компаній: сутність, структура й інформаційний захист // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми, теорії та практики. – 2011.– № 2 (14). – С. 75 – 86.
8. Булеев І.П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов. – Донецк: ИЭП АН Украины, 1993. – 225с.
9. Сімченко Н.О. Соціально орієнтовані системи управління підприємствами: моногр. / Н.О. Сімченко – Київ: ТОВ «ДКС центр», 2010. – 340 с.
10. Чалапко Л.Д. Формування внутрішнього економічного механізму підприємства: принципи та напрями вдосконалення. / Л.Д. Чалапко, С.І. Чимшит // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2011. – № 1 (25). С. 155 – 165.

УДК:338: 005

Лагодієнко В.В.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Постановка проблеми. Однією з найважливіших задач операційного менеджменту є вирішення проблем галузі харчування регіону і України в цілому тому, що управління спрямоване на продуктивний, корисний кінцевий результат, який дозволить забезпечити провізією власне населення і дасть можливість експортувати. Рівень операційних відносин відбувається шляхом формування та управління ресурсного потенціалу на тому рівні, який забезпечить стабільно зростаючу операційну діяльність. Вирішення цієї задачі потребує забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму підприємства ресурсним потенціалом, як в натуральній величині так і в окремій емоційно-інтелектуальній когнітивній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії управління ресурсним потенціалом на рівні підприємства в економічній літературі приділяється значна увага. Описані в даній статті положення враховують дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених в теорії управління потенціалом підприємства, а саме: Гоулмен Д., Кендюхова О. В., Ліпич О. М., Малицького А. А., Трифонової О. В. Федоніна, О. С., Шаманської О. І., Швиданенко Г. О. та інших.

Метою статті є дослідження значення емоційного інтелекту в операційній системі управління підприємствами.

Основні результати дослідження. У 1995 році американець Деніел Гоулмен ввів термін "емоційний інтелект". Сенс, вкладений їм у це поняття, був таким: "Емоційний інтелект є здатність людини тлумачити власні емоції і емоції оточуючих з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей ".

Сучасні керівники трудових колективів кожного дня змушені вирішувати низку проблем, що мають різноманітні джерела походження. Значна їх частина виникає через невизначеність та динамічність зовнішнього середовища, у якому функціонує організація. За свідченням А. Дороніна, це середовище сьогодні проникає всередину організації. Підлеглі з високим творчим потенціалом стають для керівника частиною зовнішнього середовища. Цій тезі можна дати таке пояснення. Працівники з високим професійно-кваліфікаційним рівнем володіють і користуються неочевидними унікальними знаннями, навичками, які вони на свій розсуд можуть або здавати в оренду роботодавцям, або приховувати їх, якщо не впевнені у справедливості винагороди за таку дію. Їх активність характеризується невизначеністю, спонтанністю [1, с. 67], і за цими ознаками стає схожою на динаміку зовнішнього середовища. У зв’язку з цим підвищення ефективності впорядкування активності персоналу організації стає ключовим фактором забезпечення стабільності її функціонування та розвитку.

В сучасних умовах особливої актуальності набувають питання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства, а отже, і ресурсна концепція забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом підприємства харчової промисловості, яка розглядає ресурси підприємства, як фактори отримання його конкурентних переваг [2]. Саме в ресурсному потенціалі закладена можливість розвитку підприємства у заданому напрямку. Майбутня економічна вигода, закладена в ресурсах — це потенціал, який прямо чи опосередковано увійде у майбутні результати діяльності підприємства. Ступінь реалізації можливостей ресурсного потенціалу визначається результатами діяльності самого підприємства. Ресурси обмежені і в кількісному, і в якісному відношенні. Ті ж самі ресурси можуть бути використані різним чином.

Вирішення багатьох проблем, пов'язаних з упорядку-ванням активності персоналу, знаходиться у площині знаходження способів реалізації власного потенціалу керівником. Він задає не тільки напрями діяльності колективу в цілому, а й створює умови для повного використання унікальних здібностей кожного підлеглого шляхом ситуаційного поєднання адміністративних, економічних, соціально-психологічних, інноваційних та освітньо-виховних інструментів операційного менеджменту.

Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом підприємства харчової промисловості слід розглядати як найбільш активний елемент системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності керованого об'єкту. Таким чином, особливе значення при розробці системи управління набувають виявлення й аналіз факторів, які перешкоджають реалізації ресурсного потенціалу підприємства.

Виходячи з того, що поняття «механізм» в економічній науці (від грецького machine — машина) означає систему (пристрій, спосіб), який визначає порядок якого небудь виду діяльності [3, с. 354], у дослідженні
організаційно-економічним механізмом управління ресурсним потенціалом підприємства вважається комплекс заходів, покликаний вирішувати питання ефективного використання, розподілу, забезпечення і розвитку ресурсного потенціалу підприємства при постійному виробництві, що характеризується набором специфічних зв'язків і взаємодій, які підпорядковує операційний менеджмент.

Організаційно - економічний механізм управління ресурсним потенціалом підприємства передбачає такі елементи:

1) суб'єкти та об'єкти управління;
2)послідовність етапів впровадження та використання системи управління ресурсним потенціалом підприємства;
3) функції управління ресурсним потенціалом підприємства;
4)сукупність принципів та методів, які забезпечують ефективне управління ресурсним потенціалом підприємства.

Суб'єктами управління можна вважати Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у галузі харчування, керівництво конкретного підприємства (власник). Доцільно зауважити, що об'єкти управління кожне підприємство обирає самостійно залежно від установлених конкретних цілей у сфері управління ресурсним потенціалом. Перелік об'єктів управління може змінюватись залежно від обраних цілей.

За рахунок мінливого економічного ландшафту в даний час кожне підприємство відчуває потребу в підвищенні ефективності управління найціннішим з усіх ресурсів - людьми. Активні, конкурентоспроможні співробітники - ось що виходить на перші позиції в підтримці стабільності і зростання підприємств.

Але через постійну невизначеності, особливо у неспокійні періоди у співробітників можуть проявлятися занепокоєння, страх, тривога, що призводить до стресу і дестабілізації їхньої діяльності. Небезпечний стрес також тим, що персонал може втратити самовладання і проявити найгірші риси характеру, які раніше були непомітні. Реакція співробітників на нестабільну ситуацію в роботі порівнянна з панікою при стихійному лиху. Стратегії, плани, цілі, завдання відразу стають нездійсненними, а перспективи - туманними, порушується звичний хід життя. І чи впливає на це не тільки переважання негативних емоцій, а й невизначеність, що позбавляє людей стимулу до правильних дій. Таким чином, емоційний інтелект керівника підприємства - невід'ємна частина успішної роботи будь-якої організації.

Операційний менеджмент, який підпорядковує емоційний інтелект спрямовує управління емоційними ресурсами підприємства для підвищення ефективності його роботи. Емоційний менеджмент використовується операційним менеджментом як

складова механізму для вилучення з емоційних сигналів інформацію негативного характеру, дозволяє раціонально скористатися енергією і мотивуючої силою емоцій для поліпшення процесу, дозволяє перетворити організацію у надійну систему, посилити її цінність і підвищити економічний ефект від операційної діяльності. Ефективне управління персоналом підприємства відбувається коли керівник володіє розвиненим, в міру функціональних обов'язків, емоційним інтелектом - здатністю розуміти свої й чужі емоції і успішно управляти ними як по горизонталі так і по вертикалі ієрархії керіництва.

З проведеного нами дослідження на підприємствах різної форми власності та економічного спрямування було виявлено, що емоційний інтелект виражається як здатність сприймати емоції в процесі комунікації як цінні сигнали, які передаються потоками мотивуючого характеру для конкретної індивідуалізації ціннісного ефекту в загальній ефективності операційній діяльності конкретного підприємства.

Процес дослідження емоційного середовища підприємства дозволив нам відзначити, що емоції і емоційні відносини виникають між колективом в операційному процесі. Процес в свою чергу – це постійна комунікація потоків інформації двох напрямків, наповнена енергетичним, ціннісним, інформаційним і мотивуючим значенням, що в сою чергу дозволяє розглядати цей компонент як емоційні ресурси підприємства рис.1.

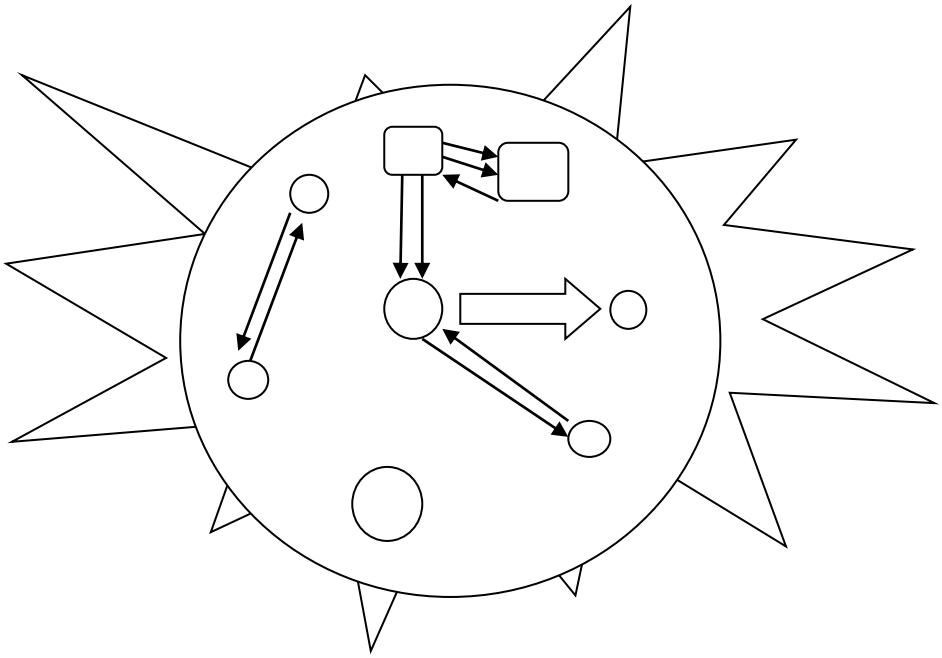

Рис.1. Емоційні ресурси підприємства.

Емоційні ресурси підприємства – це емоції та емоційні відносини, які виникають між колективом і взагалі підчас операційної діяльності підприємства. В основі операційної діяльності знаходяться люди, які задіяні постійною комунікацією між особового і власного характеру, що має енергетичне, ціннісне, інформаційне, мотивуюче значення, що в свою чергу є певним визначеним ресурсом. Послідовна організація, розробка програмного забезпечення формування стабільного механізму дозволяє якісно і ефективно управляти операційною діяльністю підприємства.

Висновки. Виходячи з особливостей професійної діяльності менеджера, які полягають у тому, що він виконує специфічні функції управління та організації процесу виробництва, маючи справу з людьми, то, на нашу думку, вирішення професійно значущих завдань залежить від певного рівня сформованості у нього емоційного інтелекту, який виступає як важливий компонент особистісно-професійної майстерності.

Емоційний інтелект є головною складовою організаційно – економічного механізму операційного менеджменту сучасних підприємств, що є незамінним чинником для активізації розумової вправності колективу, тобто, коли людина визнає свої почуття і керується ними в конструктивний спосіб, то це збільшує інтелектуальні сили особистості.

Анотація

Виявлено один з основних елементів механізму інформованості процесу управління операціями, що дозволяє підвищити використання менеджменту в операційній діяльності.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційні ресурси, менеджмент, операційна діяльність, механізм, ресурсний потенціал.

Аннотация

Выявлен один из основных элементов механизма информированности процесса управления операциями, что позволяет повысить использование менеджмента в операционной деятельности.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоциональные ресурсы, менеджмент, операционная деятельность, механизм, ресурсный потенциал.

Annotation

There are one of the main elements of the mechanism of informing the management of operations, allowing greater use of management operations.

Keywords: emotional intelligence, emotional resources, management, operations, machinery, resource potential.

Список використаної літератури:

1. Андреева Г. М. Социальная психология : [учебник для высш. шк.] / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 375 с.: ил.
2. Малицький А. А. Ресурсне забезпечення функціонування організаційно – економічного механізму управління підприємствами роздрібної торгівлі нафтопродуктами /А. А. Малицький // «Простір і час сучасної науки» : Шоста Всеукр. наук.прак. інтернетконференція : матеріали [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://intkonf. Org
3. Економічна енциклопедія : у 3"х т. Т.2; за ред. С. В. Мочерного. — К. : Видавничий центр «Академія», 2002. — 848 с.
4. Эмоциональный менеджмент // На сайті http://www.arsenal-hr.ru/club/user/222/blog/426/
5. Емоційна некерованість // На сайті http://www.management.com.ua/notes/emo_mismanag.html
6. І. Філіппова Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації // На сайті http://www.politik.org.ua/vid/ magcontent.php3?m=6&n=72&c=1686

УДК 339.13:658.8

Шарко М.В., Буренко Ю.А., Нездойминога Е.А.

МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ И РИСКА

Актуальность проблемы. В существующих нестабильных условиях хозяйствования, когда предприятия находятся в условиях жесткой конкуренции и постоянного дефицита разного рода ресурсов, особенную актуальность приобретает правильная оценка возможностей предприятия в той или иной сфере его деятельности. Отечественные предприятия функционируют в условиях острой недостаточности собственных средств и оборотного капитала, и их развитие сдерживается через отсутствие гибкого механизма управления. Одной из актуальных проблем отечественных предприятий является поиск современных средств организации и управления, которые бы обеспечивали усиление их позиций на рынке. Обеспечение устойчивого развития производства невозможно без использования соответствующих процессов управления, математических моделей новых информационных технологий. Приоритетными направлениями решения этой проблемы является использование новых методов и механизмов стратегического управления.

Анализ публикаций по обозначенной проблеме [1-3] показывает, что долговременный экономический рост предприятия, особенно в кризисных условиях хозяйствования требует нового осмысления стратегического управления поэтому, необходимо создание эффективных механизмов преодоления кризисных явлений, которые имеют разную сущность и масштабную природу. Для того, чтобы не допустить ошибок на этом пути, необходимо создать соответствующую теоретическую базу, отвечающую современным условиям развития экономических систем, опираясь на которую можно существенно улучшить практику ведения хозяйства.

К нерешенным частям общей проблемы стратегического управления в условиях неопределенности и риска относится формирование системы информационного обеспечения развитием производства.

Целью работы является разработка организационно-экономического механизма, оптимального управления производственными структурами с учетом изменяющихся условий их функционирования.

Изложение основного материала. В соответствии с системным подходом, сложившимся в современной науке, экономику государства или региона можно рассматривать как большую систему, элементами которой являются производители и потребители разнообразных товаров и услуг. По способу координации экономической деятельности экономические системы могут быть подразделены на централизованные, административно-командные, децентрализованные, рыночные. Децентрализованная экономика основана на суверенитете субъектов экономики, характеризуемом наличием свободы в принятии экономических решений. При этом деятельность субъектов экономики, рассматриваемая в рамках микроэкономической системы, характеризуется большой зависимостью от действия других субъектов. Поэтому решение, которое принимает руководитель предприятия, будет решением в условиях неопределенности, создаваемой действием других субъектов экономики, предусматривающих собственные интересы, так и за счет неполноты имеющейся информации.

Общий подход к описанию задач принятия решений включает объект управления или управляемую подсистему и управляющую подсистему, которой является окружающая среда. Управляющая подсистема может воздействовать на объект управления с помощью

альтернативных управляющих воздействий. Выбор управляющей подсистемой конкретного управляющего воздействия является процессом принятием решений.

Математическая модель принятия решений в формализованном виде представляет собой задание трёх множеств: X – множество допустимых альтернатив; Y – множество возможных состояний среды; A – множество возможных исходов.

Состояние управляемой подсистемы определяется выбором управляющего воздействия и состоянием среды. В общем случае связь между выбираемыми альтернативами и исходами не является детерминированной (однозначной), т.к. появление того или иного исхода зависит не только от выбранной альтернативы, но и от наличия состояния среды.

В одноэтапных одноэлементных детерминированных системах принятия решений центр, выбирая управление, обладает правилом первого хода и, обладая информацией о стремлении производственного объекта, максимизировать свою целевую функцию, старается предугадать, какую стратегию развития объект предпримет как защитную реакцию. Только тогда управление будет оптимальным, при этом множество альтернативных решений определяется заданным множеством состояний среды. Однако производственные задачи и сложные условия функционирования предприятий в Украине, характеризуются неоднозначностью и непредсказуемостью поведения внешней среды. Это требуют разработки последовательности тактических решений, когда одна совокупность функциональных стратегий предприятия и состояний окружающей среды, порождает другое состояние, вызванное реакцией на управляющие воздействия и директивы центра. Таким образом, все последующие решения основываются на анализе предыдущих, т.е. имеет место поэтапное или позиционное управление. Эта ситуация является наиболее распространенной в производственной деятельности, хотя техническая реализация стратегического управления затрудняется рядом неоднозначностей и неопределенностей, т. е. имеет место ситуация риска.

Эффективное развитие производства может быть произведено на основе интерпретации ресурсного и организационного обеспечения функционирования перерабатывающих предприятий, а так же комплексного исследования взаимосвязей как между подразделениями предприятий, так и самими производствами в целом при различном сочетании сырья, источников финансирования, используемых технологий, кадрового обеспечения. Интеграционные формирования и интеграционные структуры создаваемые на базе перерабатывающих предприятий могут быть рассмотрены на базе системного анализа, представляя их как сложную систему взаимосвязанных элементов.

В зависимости от информации, которую имеет при принятии решений управляющая подсистема подобного типа относительно состояния среды, могут быть сформулированы следующие типы управления:

- принятие решений в условиях фиксированного неизменного состояния среды;
- принятие решений в условиях риска, т.е. управляющая система имеет информацию стохастического характера о поведении среды, например, если ей известно распределение вероятностей на множестве состояний среды;
- принятие решений в условиях неопределённости.

Реализационная структура задачи принятия решений определяет получаемый результат управления. Она отражает зависимость между выбираемыми альтернативами и возникающими исходами. С помощью оценочной структуры производятся субъективная оценка возникающих исходов с точки зрении лица, принимающего решение.

В экономических исследованиях в качестве объекта, принимающего решения, т.е. в качестве управляющей подсистемы выступает руководство предприятий, а в качестве среды законодательные органы, конкурирующие фирмы, покупатели. Это значит, что среда, это то что определяет в каждой фиксированной альтернативе появление того или иного исхода. В качестве оценочной функции может быть использована величина прибыли, величина затрат, количество произведенной продукции, доля рынка и т.д.

Принятие решений в условиях фиксированного состояния среды связано с однозначным выбором альтернативы, где целевая функция является функцией одной переменной x. Построение математической модели в этой ситуации должно преследовать и реализовывать поставленную цель. Оптимальная альтернатива должна обеспечивать максимум целевой функции.

При построении дерева решений необходимо, прежде всего, отбросить не относящиеся к проблеме факторы, а среди множества оставшихся - выделить существенные и несущественные. После этого приступают к оценке вероятностей состояний среды, либо на основании имеющейся статистики, либо экспертным путем. Заключительным этапом построения является установление ожидаемого результата управления для каждой возможной комбинации альтернатив управления.

При формировании базы анализируемой информации следует отметить, что некоторые проблемы ускользают от внимания руководителей и они превращаются в стратегические неожиданности. При этом возможны варианты, что проблема возникает внезапно и вопреки ожиданиям, она ставит задачи не соответствующие прошлому опыту предприятия; неумение принять контрмеры приводит либо к крупному финансовому ущербу либо к ухудшению возможностей получения прибылей. Кроме этого контрмеры должны быть приняты срочно, но обычный существующий порядок работы промышленного производства этого не позволяет.

Управляемые производственные объекты стремятся к выбору таких своих состояний, которые являются наилучшими с точки зрения их предпочтений. В свою очередь управляющие воздействия в своих действиях обязаны учитывать возможности и техническое состояние объектов управления.

Исходное состояние производственной системы в момент управления описываем переменной $y \in A$, где A – допустимое множество состояний. Состояние производственной системы в момент управления зависит от управляющих воздействий $\eta \in U$, где U – множество управлений, тогда $y = G(\eta)$.

На множестве $U \times A$ располагается функционнал $\Phi(\eta, y)$, определяющий эффективность производственной деятельности предприятия после управляющего воздействия. Тогда эффективность управления $\eta \in U$ может быть представлена функцией

$$\mathrm{K}(\eta) = \Phi(\eta, G(\eta))$$

где $G(\eta)$ - реакция на управляющие решения центра.

Рациональное поведение лица, принимающего решение состоит в предпочтении большего результата меньшему.

Задача оптимального управления заключается в максимизации эффективности деятельности производства, т.е.

$$\mathrm{K}(\eta) \to \max$$
$$\eta \in U$$

Числовая характеристика, приписываемая лицам принимающим решения возможному исходу в теории принятия решений называется полезностью. Согласно этой теории максимизация эффективности управления описывается функцией полезности Неймана-Моргенштерна, которая для управления не склонного к риску имеет выпуклый характер.

Процедура определения функции полезности предусматривает в крайних точках кривой числовое соответствие лучшего и худшего исходов. Тогда полезность индивида аппроксимируется через линейное преобразование функции полезности.

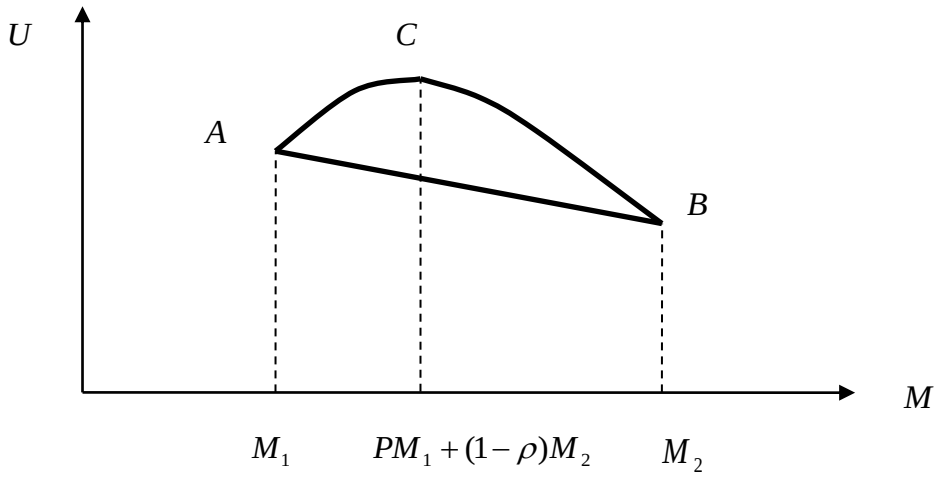

Рис. 1. График функции полезности.

Обозначим значения полезностей в точке A через $U(M_1)$, в точке B через $U(M_2)$ и в точке C через $U(\rho M_1 + (1-\rho)M_2$, где M_1 и M_2 - математическое ожидание, ρ - вероятность. Линейное преобразование кривой функции полезности в уравнение хорды AB имеет вид

$$U_1 = a + bM ,$$

где U_1 - совокупность точек, лежащих на отрезке прямой.
Тогда для значения полезности в точке A будет

$$U(M_1) = a + bM_1 \qquad (1)$$

Аналогичное уравнение будет и для точки B

$$U(M_2) = a + bM_2 \qquad (2)$$

Значения параметров «a» и «b» в уравнении прямой определяются через разность выражений (1) и (2)

$$U(M_1) - U(M_2) = b(M_1 - M_2)$$

Откуда

$$b = \frac{U(M_1) - U(M_2)}{M_1 - M_2}$$

Подставив это значение «b» в формулу (1) получим

$$a = \frac{M_1 - U(M_2) - M_2 U(M_1)}{M_1 - M_2}$$

Тогда уравнение хорды AB примет вид

$$U_1 = \frac{M_1 - U(M_2)(1+M) + U(M_1)(M - M_2)}{M_1 - M_2}$$

где $M_1 \le M \le M_2$

В точке C , где $M = \rho M_1 + (1-\rho)M_2$ и $0 \le \rho \le 1$ имеем

$$U(\rho M_1 + (1-\rho)M_2) = a + b(\rho M_1 + (1-\rho)M_2)$$

или с учетом полученных выражений для a и b

$$U(\rho U_1 + (1-\rho)M_2 = \frac{M_1 - U(M_2)(1+\rho M_1 + (1-\rho)M_2) + U(M_1)(\rho M_1 + (1-\rho)M_2 - M_2)}{M_1 - M_2}$$

Для управления несклонного к риску полезность среднего выигрыша будет больше ожидаемой полезности для выигрыша M_1 с вероятностью и выигрыша M_2 с вероятностью $1-\rho$. Для ситуации риска знак этого неравенства изменится на противоположный что описывается соотношением

$$U(\rho M_1 + (1-\rho)M_2 < \rho U(M_1) + (1-\rho)UM_2$$

Склонность к риску зависит от финансового положения предприятия и степени влияния внешней среды функционирования. Менеджеры должны обеспечить стратегическое управление на основе портфеля уникальных организационных компетенций.

Для принятия решения в случае небезразличия к риску необходимо оценивать значения полезности для каждого из допустимых исходов. При построении индивидуальной функции полезности присваиваются значения полезностей для лучшего и худшего исходов, а полезность промежуточного исхода определяется с точностью до монотонного линейного преобразования. При этом лицу, принимающему решение, предлагается выбор: либо получить гарантированную сумму, находящуюся между исходами, либо - получить с вероятностью ρ наибольшую сумму и с вероятностью $1-\rho$ наименьшую сумму.

Принятие решений в условиях неопределённости происходит не имея достаточной информации. Для обоснованного принятия таких решений пользуются различными критериями, которые позволяют глубже разобраться в сложившейся обстановке, оценить преимущества и недостатки каждого варианта с различных точек зрения, взвесив возможные последствия принятого решения.

Использование того или иного критерия определяется информационной ситуацией, которая существует на момент принятия решений. Принятие решений в нестабильных условиях характеризуется тем, что при выборе альтернативы принимающий решение не владеет однозначной информацией о состоянии внешней среды и прогнозы о ее состоянии носят вероятностный характер. Поэтому в диагностике и прогнозировании используют обобщенные модели, которые включают как статистические данные, так и экспертные суждения.

Критерий Байеса дает возможность в сложившейся информационной ситуации исследовать проблему синтеза для определения оптимального решения по распределениям вероятностей $P = (P_1, P_2, ..., P_n)$ на множестве состояний среды, преобразовывая информацию и устанавливая причинно-следственные связи в терминах вероятностей.

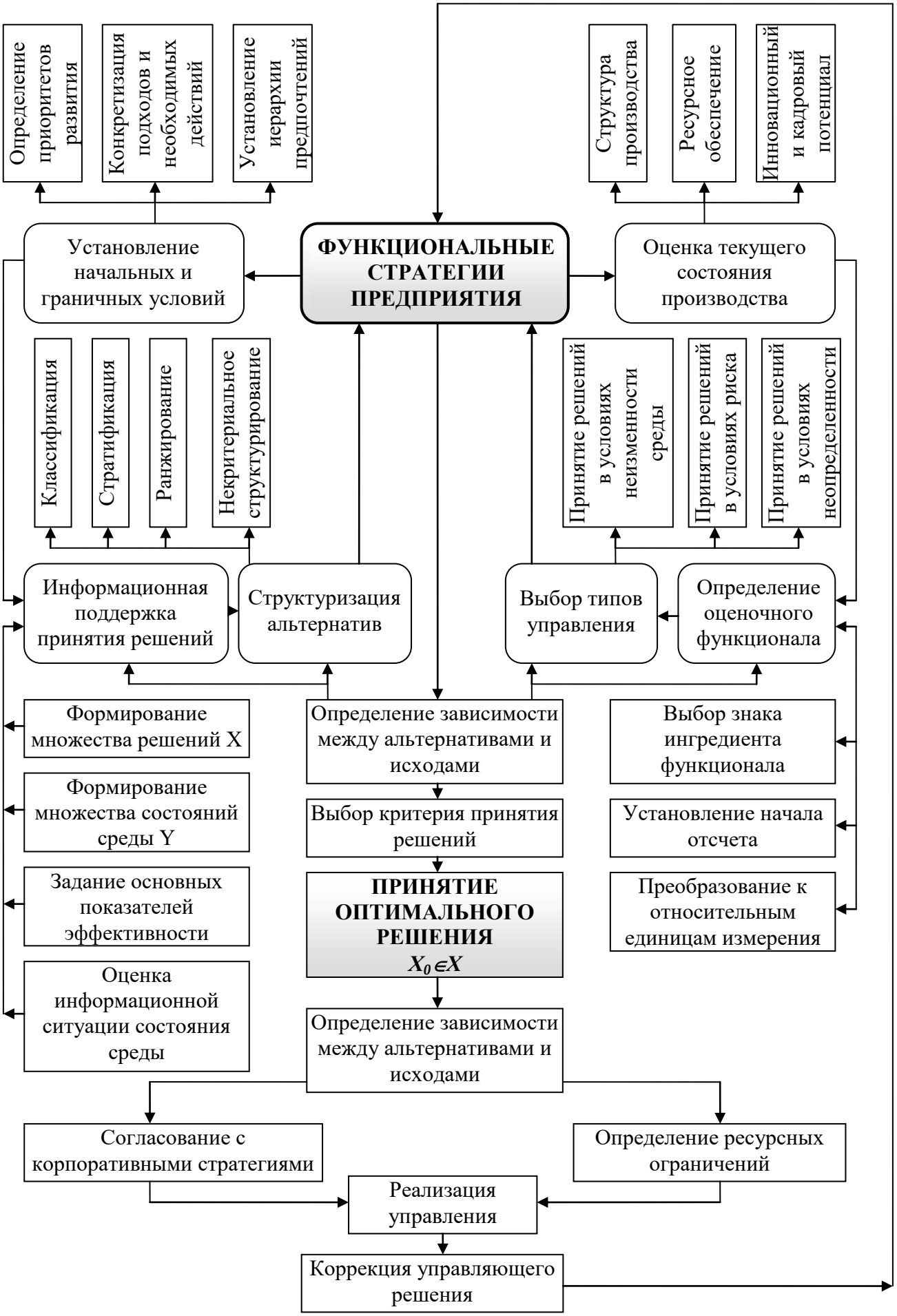

Рис. 2. Алгоритм выбора функциональных стратегий производства

Сущность критерия Байеса заключается в преобразовании формул априорных вероятностей в апостериорные. При этом оптимальным решением $x_{k_0} \in X$ будет такое решение, для которого математическое ожидание оценочного функционала в случае оценки функции полезности достигает наибольшего возможного значения

$$B^+(p, x_{k_0}) = \max_{x_k \in X} B^+(p, x_k) = \max\left[\sum_{j=1}^{n}(p_j f_{jk}^+)\right].$$

Задание байесовых множеств $S_{x_k}, (k = 1,..., m)$ позволяет лицу принимающему решение принимать оптимальные решения как при заданных значениях априорных распределений вероятностей $P = (P_1,..., P_n)$ о состояниях среды так и при априорных значениях X. Однако проблема нахождения байесовых множеств является сравнительно сложной математической задачей разбиения $(n-1)$-мерного симплекса на множества S_{x_k} при $n \geq 4$, поэтому для решения практических задач следует вводить упрощения.

На основании изучения механизмов принятия управленческих решений автором предложен алгоритм выбора функциональных стратегий производства (рис. 2). Его основными этапами являются:

- формирование множества решений $X = \{x_1, x_2,..., x_n\}$, одно из которых необходимо принять;
- определение множества возможных состояний среды $Y = \{y_1, y_2,..., y_n\}$;
- задание основных показателей эффективности и полезности, входящих в расчет оценочного функционала $F = \{f_{jk}\}$, характеризующего результативность органа управления, т.к. с категорией оценочного функционала связаны такие понятия, как эффективность, потери, риск и т.д.;
- определение информационной ситуации, характеризующей состояние среды;
- выбор критерия принятия решений из множества известных критериев, пригодных для оценки ситуации среды;
- принятие по выбранному критерию оптимального решения.

Выводы. Определены новые подходы к формирования современной управленческой парадигмы. Показано, что при разработке альтернатив ситуационного управления инновационной деятельностью в условиях риска важно не столько избежать риска вообще, но и предусмотреть его и принять лучшее решение. Обосновано целесообразность использования теории систем для формализации и решения прикладных заданий стратегического управления инновационной деятельности предусмотренных предприятий, что функционируют в условиях неопределённости и риска.

Использование новых методов, технологий и инструментов адаптации предприятий к условиям внешней среды, может способствовать активизации элементов организационного потенциала предприятия с целью полнее реализовать на рынке их управленческий и производственный потенциал.

Аннотация

Предлагается структура организационно-экономического механизма управления предприятиями в условиях неопределенности и риска, вызванных динамическими изменениями внешней среды, основанная на анализе индивидуальной функции полезности, определенной путем ее линейного преобразования.

Ключевые слова: механизм, анализ, стратегии, технологии, управление предприятием.

Анотація

Пропонується структура організаційно-економічного механізму управління підприємствами в умовах невизначеності і ризику, викликаних динамічними змінами зовнішнього середовища, заснована на аналізі індивідуальної функції корисності, визначеної шляхом її лінійного перетворення.

Ключові слова: механізм, аналіз, стратегії, технології, управління підприємствами.

Summary

The structure of the organizational-economic mechanism of management of enterprises in conditions of uncertainty and risk due to dynamic changes of the environment, based on analysis of individual utility functions defined by its linear transformation is proposed.

Keywords: mechanism, analysis, strategy, technology, enterprise management.

Список используемой литературы:

1. Розен В.В. Математические модели принятия решений в экономике. – М.: Книжный дом «Университет», Высшая школа. – 2002. – 288 с.
2. Дубров А.М., Лагоша Б.А., Хрусталев Е.Ю. и др. Моделирование рисковых ситуаций в экономике и бизнесе. – М.: Финансы и статистика. - 2001 – 224 с.
3. Ansoff H.I. Implanting strategic management. – Prentice/ Hall International. – New Jersey – 520 p.
4. Погорелов Ю.С. Інформаційні технології в оцінці та моделюванні розвитку підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 10 (88) – С. 172 – 180.
5. Ногин В.Д. Принятие решений в многокритериальной среде. – М.: Физматлит. – 2004. – 176 с.
6. Контри Х., Вигери Д. Стратегия в условиях неопределенности // Экономические стратегии. – 2002 - №6 – С. 79-84.
7. Микони С.В. Многокритериальный выбор на конечном множестве альтернатив – СПб: Издательство «Лань» - 2009 – 272 с.
8. Подиновский В.В., Ногин В.Д. Оптимальные решения многокритериальных задач. – М.: Наука. – 1982 – 256 с.
9. Макаров И.М., Виноградская Т.М., Рубчинский А.А., Соколов Б.В. Теория выбора и принятия решений. – М.: Наука – 1982 – 328 с.
10. Нейман Дж., Моргенштерн О. Теория игр и экономическое поведение. Пер. с англ. – М.: Наука – 1970 – 354 с.
11. Буренко Ю.А., Копосов Г.А., Шарко М.В. Методический поход к формированию инновационной ресурсной стратеги перерабатывающих предприятий пищевой промышленности в условиях неопределённости // Проблемы науки. 2011 – №4. – С. 40-49.

УДК: 334.012.32

Макаренко Ю.П.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В США

Постановка проблеми. Виключно важливою складовою у системі зовнішніх факторів є державне регулювання і підтримка, кредитна політика держави зокрема. Теорія і практика державного регулювання сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки на сьогодні розроблена в багатьох наукових працях вітчизняних дослідників, зокрема: І.Г. Кириленка, А.П. Макаренка, Л.Ю. Мельника , О.М. Могильного, П.Т. Саблука та багатьох інших.

З точки зору малих агроструктур, особливе значення має система кредитування. На цю обставину не завжди звертають увагу науковці. У більшості випадків акцентується увага на державній підтримці аграрних господарств. Віддаючи їй належне, зазначимо, що для агроформувань кредитування, напевне, має не менше, якщо не більше значення. Про це свідчить аналіз системи кредитування фермерства у США, який викладено в ґрунтованій статті Г.В. Черевка і М.С. Ващук [1]. Автори зазначають, що традиційно кредитування залишається основною фінансовою послугою для агросектору США. Заборгованість фермерів перед фінансовими установами на початку 2006 року перевищувала 213 млрд. дол. Найбільше сільськогосподарських кредитів (за питомою вагою) надавалося чотирма головними групами кредиторів: комерційними банками (42%), Фермерською кредитною системою, яка перебуває у власності клієнтів (32%), Агентством фермерських послуг (ним володіє Департамент сільського господарства США) і страховими компаніями та фізичними особами (разом – 26%). Крім того, дедалі частіше спеціалізовані дилери (наприклад, сільськогосподарської техніки) та лізингові компанії надають свою продукцію в кредит або з відстроченням платежу.

Постановка завдання:

- проаналізувати діяльність Фермерської кредитної системи США;
- дослідити програми кредитування Агентства фермерських послуг та умови і цілі надання кредитних коштів;

Аналіз результатів дослідження. Головним кредитором фермерського бізнесу вже майже протягом століття є Фермерська кредитна система (ФКС – Farm Credit System) – національна фінансово-кредитна установа (фінансовий кооператив), утворена 1916 року з метою надання надійних джерел кредитування фермерам, для яких умови і кредитні ставки комерційних банків були невигідними. Даною організацією тоді володіли як фермери, так і уряд США, який здійснював її фінансову підтримку, а також відшкодовував податкові витрати. За роки існування ФКС надала понад 95 млрд. дол. коротко- і довгострокових кредитів фермерам, власникам ранчо, сільським домогосподарствам, сільськогосподарським посередникам, маркетинговим організаціям, юридичним особам, які задіяні в міжнародній торгівлі.

Незважаючи на те, що сучасна ФКС пропонує широке коло фінансових послуг, трохи більше 50% її діяльності все ще припадає на кредитування фермерів. Як творіння федерального уряду, вона є одночасно і бізнесом, і інструментом державної політики. Сьогодні це приватна структура (усі державні акції були викуплені ще до 1960 року), управління якої здійснюється її членами. Розмір ФКС, колективна відповідальність за борговими зобов'язаннями, історичні зв'язки з федеральним урядом вилились у державне гарантування її цінних паперів. ФКС – це не кредитор останньої інстанції (на відміну від Агентства фермерських послуг), а комерційна, проте неприбуткова організація. Для одержання кредиту позичальник повинен мати рівень конкурентоспроможності, не нижчий від того, який вимагають інші фінансові установи.

ФКС структуровано в п'ять регіональних банків, які, у свою чергу, поділено на менші за розмірами асоціації, що обслуговують місцеві ринки. Кількість кредитних асоціацій, які входять до складу ФКС, і прямо чи опосередковано займаються кредитуванням сільського господарства, протягом десятиліть скорочувалась. У середині 1940-х років їх було понад 2000, у 1983-му – близько 900, у 1998-му – 200, а у 2006 році лишилося всього 95. сьогодні типова асоціація контролює значно більшу територію, забезпечує набагато ширше коло фермерських кредитних програм і послуг, має гнучку систему процентних ставок і великий кредитний портфель.

ФКС, утримуючи близько 32% заборгованості фермерського сектору, має у своєму розпорядженні найбільшу частку нерухомості фермерів, що перебуває у кредитній заставі (38%). Наприкінці 2006 року ФКС володіла 115 млрд. дол. прострочених (невиплачених) кредитів, з яких 47% – довгострокові, 24% – коротко- і середньострокові, решта інвестовані в супутні сфери агробізнесу.

ФКС надає три види кредитів:

– оперативний (до 1 року) – для поточного фінансування оборотних засобів;

– середньостроковий (1-7 років) – для купівлі товарів відносно тривалого використання (обладнання, худоби);

– довгостроковий (до 40 років) – під заставу нерухомості на придбання землі, будівництво сільськогосподарських споруд, будинків тощо.

Кредитоспроможні позичальники, у свою чергу, поділяються на чотири групи:

– фермери, які повністю зайняті в сільському господарстві й отримують від нього понад 50% доходів;

– фермери, які отримують менше 50% доходу від агробізнесу;

– бізнес, пов'язаний з фермерством (переробка продукції, аграрний маркетинг, рибальство тощо), - якщо більш як 50% його доходу одержано від даного виду діяльності;

– сільські домогосподарства – для купівлі, рефінансування, будівництва чи ремонту житла в місцевостях із населенням 2500 осіб і менше.

Програми кредитування Агентства фермерських послуг (АФП – Farm Service Agency) Департаменту сільського господарства США спрямовані на забезпечення тимчасової фінансової підтримки американських фермерів і власників ранчо, які не спроможні залучати кредити комерційних банків через рівень процентних ставок та інші умови кредитування. В деяких випадках ці фермери є новачками з доходами, які не відповідають статусу кредитоспроможних із позицій оцінки банку, в інших – фермери потребують коштів унаслідок стихійних лих або просто мають обмежені ресурси для започаткування чи ведення сільськогосподарської діяльності. Агентство надає різні види прямих кредитів і кредитних гарантій. Прямі кредити можуть бути використані на купівлю нерухомості та інші капітальні вкладення. Гарантовані кредити надаються для тих самих цілей, а також для рефінансування існуючих боргів. Прямі кредити йдуть на поповнення оборотних фондів, оплату особистих рахунків фермерської сім'ї, проте з певним обмеженням щодо рефінансування існуючих боргів. Також їх використовують для покриття збитків, заподіяних несприятливими погодними умовами, стихійним лихом.

Крім перелічених АФП може надавати кредитні кошти на такі цілі:

– придбання сільськогосподарських земель і здійснення оперативних витрат фермерами-початківцями з досвідом ведення фермерської діяльності менш як 1 рік, мінімум 3 роки досвіду роботи в галузі, для отримання прямих кредитів – 5 років, гарантованих – 10 років). Перш ніж АФП розгляне клопотання фермера, він повинен отримати дві відмови від комерційних банків. Є також інші умови та обмеження, що встановлюються щороку через ліміт коштів програми;

– придбання етнічними індіанцями сільськогосподарської землі, що знаходиться в межах резервації; процедура подання і одержання кредиту схожа на застосовувану до звичайних фермерських кредитів, однак має бути три відмови в комерційних банках.

Місія АФП – надання кредитів та їх моніторинг. Для цього співробітники Агентства працюють із кожним клієнтом для виявлення сильних і слабких сторін виробничої діяльності позичальника, управління господарством і, разом з банком-кредитором, над пошуком шляхів виходу з кризової ситуації. Для того, щоб допомогти позичальникам, які продовжують сільськогосподарську діяльність, АФП може надавати їм певні пільги, серед яких:

– реструктуризація і відстрочення виплати кредиту;

– зниження процентної ставки;

– зменшення розміру заборгованості на величину її теперішньої ринкової вартості.

Коли жодна з цих умов не виконується, позичальнику пропонується можливість викупити його заборгованості за фактичною ринковою ціною. Якщо й це не є можливим, то ферма переходить у власність АФП, а потім продається за ринковою ціною (переваги надаються фермерам-початківцям).

Незважаючи на загалом позитивні характеристики у співпраці «фермер – комерційний банк», фінансові установи (як і в Україні) воліють якомога менше справ мати з агросферою і часто залишають цей бізнес. На думку багатьох фермерських постачальників і маркетингових підприємств, що знаходяться на сільських територіях, привабити банки, які розуміли б їхній бізнес і супутні ризики, з якими вони стикаються, – справа не з легких, оскільки вони діють у сферах, які комерційні банки, здебільшого, кредитують без особливого бажання. На скорочення кількості банків, які обслуговують даний сегмент позичальників, також впливає депопуляція сільських територій, зменшення чисельності сільського населення, а це особливо важливо з огляду на те, що банківські установи надають жителям сіл широкий (а не тільки з кредитування) спектр фінансових послуг.

Експерти погоджуються, що жодна фінансова система не зможе служити відповідним інтересам фермерства (не маючи при цьому довгострокових зобов'язань і домовленостей, без фокусування на одній місії, фінансових можливостей, мережі асоціацій та банків на місцях) краще, ніж Фермерська кредитна система – одна з найуспішніших, фінансово міцних організацій, що перебуває у власності фермерів, кооперативів і співпрацює з іншими фінансовими установами для інвестування в сільське господарство США. Її роль важлива з огляду на те, що, наприклад, у 2007 фінансовому році на розвиток сільського господарства було виділено лише 1,5% коштів державного бюджету, проте це дозволило генерувати 11,5% рівня проектних програм Департаменту сільського господарства. Особливо ефективними є кредитні гарантії.

Цей досвід показує, що лише урядових інвестицій недостатньо для підтримки сільських територій, тому їхній розвиток слід підсилити партнерством із приватним сектором. Участь приватного капіталу сприяє зародженню місцевого лідерства, що дуже важливо для сталого розвитку галузі.

Певне уявлення про ефективність фермерства дає приклад зернового виробництва в сільському господарстві США, зокрема виробництво пшениці. Всього в США цю культуру вирощують 44000 господарств (такими визначаються господарства, у яких пшениця дає понад 50% виручки від реалізації продукції). Лише трохи більше третини таких господарств покривають свої загальні економічні витрати, тобто виручки від реалізації пшениці достатньо для здійснення всіх грошових видатків, перекриття зносу та особистого доходу родини фермера на рівні національних стандартів. Решта ж забезпечує виручкою лише поточні грошові витрати, що дає можливість виживання від врожаю до врожаю і позбавляє перспектив для розширеного відтворення, а тим більше на інноваційних засадах.

Зрештою усі ці ферми можна розділити на 3 групи за рівнем економічних витрат на долар виручки. Як вже зазначалося, 35% з них становлять фінансово стійкі господарства. Їхня виручка від реалізації продукції перевищує або дорівнює економічним витратам. Такі ферми виробляють половину пшениці і в більшості випадків можуть обійтися без державних дотацій. Але саме ці ферми отримують і 50% державної допомоги, що надається цій підгалузі.

Разом з тим функціонує велика група ферм з економічними видатками понад 1,5 долара на долар виручки. Частка таких господарств становить 37%. Хоча виробляють вони лише 14% пшениці.

І нарешті, середні за ефективністю господарства, частка яких близько 25% від загальної кількості, але 36% за обсягом виробництва пшениці. Для них коефіцієнт відношення економічних видатків до виручки знаходиться в діапазоні 1-1,5. Ця група включає і дрібні, і середні, і великі сімейні господарства. Так, до них відносяться понад 40 відсотків ферм. Що за американською класифікацією відносяться до великих (продаж 250 тисяч – 1 млн. доларів). Також багато серед них ферм середніх за продажами з операторами, для яких сільське господарство – головна сфера зайнятості. Але й серед ферм з обмеженими ресурсами близько 40% – ферми середні за ефективністю.

Водночас найголовніше є те, що для більшості їх операторів сільське господарство є головним джерелом доходу, тоді як значна кількість неефективних ферм є садибами пенсіонерів або використовуються насамперед як елемент стилю життя. Власники багатьох дрібних неефективних ферм заробляють на стороні, хоча й власники фінансово стійких ферм також в багатьох випадках мають ще й інший бізнес.

Ферми ж із групи середніх за ефективністю самостійно «зводять кінці з кінцями», але не мають достатньо ресурсів для розвитку.

В середньому ці ферми набагато відстають за розмірами господарства від ферм з групи ефективних, але, не дивлячись на ефект масштабу, питомі витрати на насіння, добрива, сільгоспхімію, ремонт та обслуговування у них на третину вищі. У зв'язку з недостатністю власних інвестиційних ресурсів та оборотних засобів рівень заборгованості та питома вага витрат на відсотки у них навіть в 2 рази вищі, ніж у ефективних ферм. Водночас їх власники як ніхто зацікавлені у підвищенні ефективності і мають для цього потенційні можливості.

Викладене ще раз підтверджує той факт, що ефективність фермерських господарств США визначається багатьма чинниками внутрішнього і зовнішнього характеру. За великим рахунком і в економічному аспекті найбільш бажаним об'єктом для участі в державних програмах підтримки цін та доходів, надання пільгових кредитів є ферми, що потребують для сталого й ефективного розвитку залучення порівняно невеликих коштів. Великотоварні їх практично не потребують, крім кредитів. Підтримувати збиткові ферми державу змушує соціальний аспект розвитку аграрної сфери у цілому.

Висновки. Підводячи підсумок розглянутим питанням, стосовно господарської структури аграрної сфери економіки, зазначимо наступне.

У виробничому контексті будь-яка національна економіка, усі її сфери та галузі є сукупністю первинних господарських одиниць. Аграрна сфера – не виключення. Вона охоплює різноманітні господарські одиниці. Їх можна класифікувати за різними критеріями. Головні з них. У контексті тотожності власності і праці: капіталістичні і трудові агроструктури. За рівнем концентрації виробництва: дрібні, малі, середні і великі. З позицій форм власності: приватноодноосібні; приватно-спільні; комунальні; державні. З точки зору поєднання галузей: аграрні і агропромислові і т.п.

Впродовж віків сільському господарству були притаманні різні форми аграрних господарств. Найбільш поширеною на сьогодні є сімейні фермерські господарства. Водночас більшість з них невеликі за розмірами, що не дає їм змогу використовувати відомі переваги великих агроструктур. А вони в міру розвитку виробничих сил стають усе більш економічно вагомими. Саме це і зумовлює такі тенденції в розвитку сільського господарства як посилення кооперації фермерських господарств між собою, створення різних об'єднань, інтеграцією з підприємствами третьої сфери АПК.

В останні десятиліття істотно посилилася концентрація виробництва у сільському господарстві. Вона передусім проявляється у підвищенні економічної вагомості сектора великотоварних агропідприємств. Він невеликий за кількістю, але, наприклад, в США виробляє понад половину усього обсягу товарної продукції. Сектор малих фермерських господарств нині має переважно соціальне значення.

В країнах Західної Європи рівень концентрації виробництва значно поступається США. Фермерські господарства використовують переваги великих агрогосподарств переважно шляхом кооперації і інтеграції.

В Україні за період 1991-2009 рр. істотно зменшилася деконцентрація виробництва в сільському господарстві. Саме тому аграрна політика держави має врахувати зарубіжний досвід розвитку сільського господарства передусім в економічно високорозвинених країнах.

Анотація

В статті проаналізований досвід системи кредитування фермерства в США. Розглянуто структуру та функції фермерської кредитної системи(ФКС), основні види кредитів, які видає ФКС, програми кредитування Агентства фермерських послуг (АФП – Farm Service Agency) Департаменту сільського господарства США, які спрямовані на забезпечення тимчасової фінансової підтримки американських фермерів і власників ранчо, що не спроможні залучати кредити комерційних банків через рівень процентних ставок та інші умови кредитування.

Аннотация

В статье проанализированный опыт системы кредитования фермерства в США. Рассмотрена структура и функции фермерской кредитной системы(ФКС), основные виды кредитов, которые выдает ФКС, программы кредитования Агентства фермерских услуг (АФП - Farm Service Agency) Департаменту сельского хозяйства США, которые направлены на обеспечение временной финансовой поддержки американских фермеров и владельцев ранчо, которые не способны привлекать кредиты коммерческих банков из-за уровня процентных ставок и других условий кредитования.

Abstract

article analyzed the experience of credit system of farming in the United States. The structure and functions of the farm credit system (FCC), the main types of loans, which gives the FCC, the Agency's lending programme farm services (AFP-Farm Service Agency), Department of agriculture, United States, aimed at providing temporary financial support for American farmers and Ranch owners who are not able to attract loans from commercial banks because interest rates and other loan conditions.

Список використаної літератури:

1. Черевко Г.В. Система кредитування фермерства у США / Г.В. Черевко, М.С. Ващук // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 102-110.

УДК: 631.152.2

Прохорчук С.В.

СТРАТЕГІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В умовах економічної кризи особливо загострилася проблема забезпечення фінансової стабільності підприємств, а тому для вирішення цієї проблеми суб'єктам господарювання необхідно розробити певні економічні інструменти, які будуть характерні для кожного підприємства, враховуючи його особливості діяльності. Останнім часом тривають наукові дискусії щодо формування організаційних процедур розробки та реалізації стратегії розвитку підприємств та її впливу на стабільність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сучасних проблем, пов'язаних із забезпеченням фінансової стабільності підприємств присвячені наукові праці вчених економістів І.А.Бланка, О.В.Вітковського, А.В.Калини, М.Д. Корінько, Е.В. Милованова, Л.А.Швайки та інш.

Разом з тим, на сьогодні зостаються недостатньо вивченими питання, що стосуються визначення стратегії управління фінансами та підприємством в цілому.

Вирішення цієї задачі є особливо важливим в умовах економічної кризи та при розробці економічних інструментів впливу на фінансову діяльність підприємств.

Мета цієї роботи полягає у визначенні економічної сутності стратегії розвитку підприємств, обґрунтування поняття та її основних складових і визначення ролі стратегії як засобу забезпечення стабільності підприємств.

Виклад основного матеріалу. За умов ринкової економіки, самостійності підприємств, їхньої відповідальності за результати діяльності виникає об'єктивна необхідність визначення тенденцій розвитку підприємств, забезпечення їх фінансової стабільності та визначення їх перспективних фінансових можливостей. На позитивне вирішення та забезпечення таких питань впливає безліч зовнішніх та внутрішніх факторів і одним з них являється чітко визначена та правильно вибрана стратегія управління фінансами та підприємством в цілому.

Фінансова стратегія справляє суттєвий вплив на загальну економічну стратегію підприємства, а зміна ситуації на макрорівні та на фінансовому ринку спричиняє коригування як фінансової, так і загальної стратегії розвитку підприємства. Така стратегія включає методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стабільності підприємства за ринкових умов господарювання. Фінансова стратегія охоплює всі форми фінансової діяльності підприємства: оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику тощо [1,6].

Всебічно враховуючи фінансові можливості підприємств, об'єктивно оцінюючи характер внутрішніх та зовнішніх факторів, фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей підприємства умовам, які склалися на ринку товарів і передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших способів їх досягнення. Цілі фінансової стратегії мають підпорядковуватися загальній стратегії економічного розвитку та спрямовуватися на максимізацію прибутку та ринкової вартості підприємства. При розробці фінансової стратегії слід враховувати динаміку макроекономічних процесів, тенденції розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливості диверсифікації діяльності підприємства.

Фінансова стратегія підприємства згідно зі стратегічною ціллю забезпечує:

- формування та ефективне використання фінансових ресурсів;
- виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- визначення головної загрози з боку конкурентів, правильний вибір напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами [5,6].

Завданнями фінансової стратегії можна визначити:

- визначення способів проведення успішної фінансової стратегії та використання фінансових можливостей;
- визначення перспективних фінансових взаємовідносин із суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та іншими фінансовими інститутами;
- фінансове забезпечення операційної та інвестиційної діяльності;
- вивчення економічних та фінансових можливостей імовірних конкурентів, розробка та здійснення заходів щодо забезпечення фінансової стійкості;
- розробка способів виходу із кризового стану та методів управління за умов кризового стану підприємств.

На підставі фінансової стратегії визначається фінансова політика підприємства за основними напрямками фінансової діяльності: податкова, цінова, амортизаційна, дивідендна, інвестиційна.

У процесі розробки стратегії особлива увага приділяється виробництву

конкурентоспроможної продукції, повноті виявлення грошових доходів, мобілізації внутрішніх ресурсів, максимальному зниженню собівартості продукції, формуванню та розподілу прибутку, визначенню оптимальної потреби в оборотних коштах, раціональному використанню залучених коштів, ефективному використанню капіталу підприємства.

При формуванні фінансової стратегії необхідно пам'ятати про важливість факторів ризику: неплатежів, інфляційних коливань, фінансової кризи та інших не передбачуваних обставин.

Основою перспективного фінансового планування, на думку науковців, слід вважати прогнозування, яке є втіленням стратегії підприємства на ринку. Фінансове прогнозування полягає у вивченні можливого фінансового стану підприємства на перспективу. На відміну від планування, прогнозування передбачає розробку альтернативних фінансових показників та параметрів, використання яких відповідно до тенденцій зміни ситуації на ринку дає змогу визначити один із варіантів розвитку фінансового стану підприємства.

Основою фінансового прогнозування є узагальнення та аналіз наявної інформації з наступним моделюванням і врахуванням факторів можливих варіантів розвитку ситуації та фінансових показників. Методи та способи прогнозування мають бути достатньо динамічними для того, щоб своєчасно врахувати ці зміни [6].

Визначено, що успіх фінансової стратегії підприємства гарантується, коли фінансові стратегічні цілі відповідають реальним економічним та фінансовим можливостям підприємства, коли чітко централізовано фінансове керівництво, а методи його є гнучкими та адекватними змінам фінансово-економічної ситуації.

За ринкової економіки значно підвищується матеріальна відповідальність керівника підприємства за його фінансовий стан. Саме тому зросла важливість перспективного, поточного та оперативного фінансового планування для забезпечення стійкого фінансового стану та підвищення рентабельності підприємств.

Серед внутрішньокорпоративних фінансових інструментів реалізації стратегії розвитку визначають методи фінансового планування і управління підприємства («гнучкого бюджету», проценту від продаж, аналізу беззбитковості, управління видатками), а також ситуаційні плани.

Метод «гнучкого бюджету» передбачає визначення капітальних затрат по проектам програми розвитку не у вигляді фіксованих сум, а у вигляді нормативів витрат, які використовують як базу при визначенні показників діяльності підприємства, наприклад обсяг робіт по інновації. Ефективність розробленої фінансової стратегії, забезпечення її реалізації залежить від якості діяльності організаційної структури фінансових служб підприємства, а значить організаційну структуру фінансово - економічного управління підприємства можна рахувати внутрішньо - корпоративним інструментом формування і реалізації стратегії.

Механізми адаптації планів підприємства до зовнішніх умов доцільно будувати на основі ситуаційних планів. Традиційно ситуаційні плани розглядались як методичний прийом забезпечення гнучкості загальнокорпоративної стратегії. Ситуаційний план являється в деякому сенсі антиподом стратегічного плану. В ситуаційному плані передбачається, що ті чи інші передбачення, прогнози в стратегічному плані не враховуються [4,5].

Розглянемо деякі механізми формування та реалізації фінансової стратегії розвитку підприємства, створені і використані в економічних умовах сьогодення.

1.Механізм фінансової підтримки стратегії диверсифікації. В сучасних умовах трансформування економіки України однією з найбільш ефективнішою стратегією реалізації розвитку для великих підприємств являється стратегія диверсифікації. Суть цієї стратегії полягає в тому, що діяльність різноманітних підрозділів підприємства організується в різних галузях. При цьому підсилюються конкурентні позиції

підприємства в галузях, де має місце успіх, розширення сфери функціонування підприємства. Входження підприємства в галузь пов′язано з необхідністю витрат, до складу яких входять: інвестиції у виробничі підприємства, додаткові інвестиції, пов′язані з подоланням вхідних бар′єрів (патентування технологій), вартість опору інших фірм, які вже находяться в галузі [2,5,6].

В даному випадку фактор «видатки освоювання ринку» може приймати значення детермінанта, таким чином, для реалізації стратегії диверсифікації потрібен механізм, який дозволить надати детермінанту таку динаміку, при якій він попаде в межі порогу приємливості.

2.Віртуальна фінансово промислова група. Діяльність підприємств, працюючих по контрактам із закордонними фірмами і виробляючих високотехнологічну продукцію, яка характеризується рядом особливостей:

- продукція, яка виробляється, відноситься до класу складних технічних систем. Це обов′язково призводе до необхідності залучення у виробничий процес підприємств-суміжників для виробництва окремих деталей і вузлів;

- відсутність оборотних засобів практично у всіх підприємств України, призводе до практично некерованого росту загальновиробничого і фінансового ризику діяльності базового підприємства;

- конкуренція на світовому ринку зачіпає і фінансову стратегію підприємства. Так на тендерах по заключенню договорів на складну технічну продукцію (обладнання для виробництва) західні конкуренти переносять боротьбу в область фінансової стратегії, тобто вони пропонують лізингову форму поставки своєї продукції. В той же час вітчизняні підприємства не зможуть дозволити собі такої форми фінансування робіт.

Таким чином з′являються загальні напрямки подолання проблем, які виникнуть:

- прискорити рух фінансових ресурсів від базового підприємства до підприємств-суміжників;

- притримати грошові засоби, які надходять до підприємств-суміжників в їх виробничому циклі;

- зконцентрувати в межах одного банку необхідні обсяги грошових засобів, за допомогою яких можливо буде задовольнити необхідність базового підприємства в поповненні оборотних засобів за рахунок кредитних ресурсів.

Подолати такі проблеми дозволяє використання спеціального механізму, який реалізує максимально замкнуту систему руху фінансових ресурсів по визначеному контракту. Такий механізм будується,як «віртуальна фінансово-промислова група», яка формується при співдії з Національним банком України. Ініціатором і організатором процесу створення цього механізму виступає базове підприємство.

Формування і функціонування механізму складається з наступного. Для підприємств - контрагентів (перший переділ) базового підприємства відкривають рахунки в банку базового підприємства зі спеціальною позначкою – це дозволяє розпоряджатися грошовими коштами, які поступають на рахунок тільки підприємству – власнику рахунку. Даний рахунок виключає нецільове використання грошових засобів, так як кошти на ньому не підлягають до списання. Таким чином, і базове підприємство і його контрагенти стають клієнтами одного банку.

Цей механізм дозволяє вирішити вище згадані проблеми, бо різко прискорюється швидкість проходження грошових засобів від базового підприємства до контрагентів; оскільки грошові засоби залишаються в межах одного банку, то він може акумулювати їх для кредитування базового підприємства, тощо. В той же час, даний механізм реалізує ідею самоорганізації фінансових потоків. В якості базового елементу, який запускає цей процес, є базове підприємство – здійснювач контракту, також важливу роль відіграє Національний банк України і Кабінет Міністрів, які легалізують своїми рішеннями подібні схеми взаємовідносин підприємств і банківських структур [3,4,5].

Висновки. Розробка фінансової стратегії відіграє важливу роль в розвитку та забезпеченні стабільності підприємств. Проаналізувавши в цілому вище згаданий матеріал, можна зробити деякі висновки.

Різноманіття фінансових механізмів та інструментів, які традиційно використовувалися в країнах з ринковою економікою, потребують адаптації до умов сучасної економіки України.

Підприємства, особливо працюючі в стратегічно важливих для економіки країни галузях, повинні формувати власні фінансові механізми та інструменти, виходячи із особливостей як кожного контракту, так і конкретних умов ринкового середовища – законодавчої бази, кон′юктури ринку та інших факторів. Для цього в складі економічних структур підприємств повинні створюватися підрозділи фінансової інженерії, які призвані самим тісним чином взаємодіяти зі службами стратегічного планування і управління підприємством.

Розроблені та реалізовані механізми фінансової стратегії, які вище наведені забезпечують синергічний ефект – сформовані в результаті пільги та преференції для підприємства і ведуть в кінцевому рахунку до більшого сумарного результату для економіки держави в цілому (платежі до бюджету на всіх рівнях, занятість працівників підприємства, розвиток потенціалу підприємства).

Використання більшості сучасних і досить стрункіх інструментів фінансової стратегії, створених в країнах Заходу, особливо пов′язаних із наявним розвинутим фінансовим ринком, потребує формування та розвитку фінансового менеджменту на макроекономічному рівні.

Багато фінансових механізмів, у тому числі, і які забезпечують діяльність підприємства в масштабах світового фінансового ринку, могли б бути запущені та приносити значні результати вже зараз, у випадку легалізації фінансових ресурсів «тіньової економіки».

Анотація

Розглянуто основні аспекти визначення економічної сутності стратегії розвитку підприємств, визначено роль стратегії як засобу забезпечення стабільності підприємств.

Ключові слова: фінансова стратегія, віртуальна фінансово - промислова група, стратегія диверсифікації.

Аннотация

Рассмотрены основные аспекты определения экономической сущности стратегии развития предприятий, определена роль стратегии как средства обеспечения стабильности предприятий.

Ключевые слова: финансовая стратегия, виртуальная финансово- промышленная группа, стратегия диверсификации.

Summary

The basic aspects of determining the economic nature of an enterprise development strategy, defined the role of strategy as a means of ensuring the stability of the enterprises.

Keywords: Financial Strategy, a virtual financial and industrial group, a strategy of diversification.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.А. Стратегия и тактика управления фінансами / І.А.Бланк.- К.:Либідь, 1996. – 21 с.
2. Вітковський О.В. Застосування портфельних теорій для оцінки ефективності диверсифікації діяльності підприємства / О.В.Вітковський // Підприємство, господарство і право. - 2006. - №9. - С.166-168.

3. Калина А.В. Прогнозування та макроекономічне планування / А.В.Калина // Навч.посібн. К.:МАУП, 2008. - С.34-36.
4. Корінько М.Д. Оцінка результатів диверсифікації діяльності підприємства / М.Д.Корінько // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - №3. - С.52-57.
5. Милованов Е.В. Стратегия диверсификации - основа финансовой устойчивости многопрофельного предприятия / Е.В.Милованов // Проблемы теории и практики управления. - 2006. - №10. - С.83-85.
6. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства / Л.А.Швайка // Навч.посібн. Львів: Магнолія плюс, 2004. – С. 47-51.

УДК 657.15 (07)

Бурова О.М.

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА МОЛОКОПРОДУКЦІЮ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах формування ринкових відносин в економіці головне місце відводиться питанням вдосконалення виробничих відносин, пов'язаних з докорінною перебудовою економічного базису суспільства в цілому. Разом з тим необхідно враховувати особливості молокопереробних підприємств та маркетингових рішень, які вони приймають, стосовно розвитку ринкових відносин і наступний вплив виробленої поведінки на розвиток цих процесів. Теоретичним і практичним аспектам функціонування ринку молока і молочних продуктів, формування сучасної ринкової інфраструктури присвячено багато наукових досліджень. Важливими серед них є наукові розробки Березівського П., Бойка В., Дем'яненка С., Коваленка Ю., Нелепа В., Пабата В., Пархомця М., Саблука П., Хорунжого М., та інших дослідників. Водночас варто зазначити, що соціально-економічні чинники, від яких залежить розвиток ринку молока, знаходяться у динамічному стані й потребують комплексного дослідження.

Завдання дослідження полягають в комплексному вивченні споживчого попиту на молокопродукцію та особливостей функціонування регіонального ринку молока в сучасних умовах, розробці основних напрямків ефективної маркетингової діяльності молокопереробних підприємств. Молоко та молочні продукти є надзвичайно цінними та незамінними продуктами харчування. Традиційно молоко є одним із основних продуктів харчування в Україні, обсяги його споживання на душу населення перевищують споживання інших основних видів продукції. За науково - обґрунтованими нормами харчування молоко і молокопродукти повинні складати близько чверті харчового раціону людини.

В Україні обсяг споживання в 2009 році порівняно з 2008 роком фактично збільшився на 4,2% і склав 221 кг. За прогнозними оцінками в 2010 році в Україні очікується зростання рівня споживання молока та молочної продукції. Середнє фактичне річне споживання молока і молокопродуктів в Україні за період 1995-2009 рр. досягає лиш 225 кг або 59% раціональної норми [1]. Причини, які обумовлюють недостатнє споживання молока і молочних продуктів населенням України, в цілому зводяться до двох головних - скорочення об'ємів виробництва в молокопродуктовому підкомплексі АПК та низький рівень платоспроможного попиту.

Не дивлячись на значне зростання цін на молоко і молокопродукти, споживання продуктів харчування першої необхідності практично не скоротилося у фізичному виразі, а в грошовому - зросло. Притому, що молоко подорожчало на 17%, а масло - на 35%, попит на ці традиційні молокопродукти дещо збільшився. Реальне споживання молока в Україні з врахуванням власних молокопродуктів індивідуальними селянськими господарствами складає біля 65 кг на людину, а сиру - приблизно 7 кг на кожного жителя країни на рік [2].

Існують відмінності у рівнях споживання молокопродукції на душу населення в регіональному розрізі, пов'язані, перш за все, з часткою місцевого населення. Найнижчий рівень споживання молока і молочної продукції спостерігається в областях з високим рівнем розвитку індустрії і суттєвою перевагою міського населення. Так, в Донецькій, Луганській областях, АР Крим, Одеській і Запорізькій областях середній рівень споживання досягає 130 - 170 кг. Порівняно високе споживання молокопродукції на рівні 306 - 315 кг традиційно характерно для Тернопільської, Івано-Франківської і Чернігівської областей [2].

Відмінності в рівнях споживання молочної продукції в регіональному розрізі обумовлені специфікою формування ринку молока та молокопродукції. Тому, з метою визначення особливостей формування попиту на молокопродукцію серед споживачів Миколаївської області нами проведено маркетингове дослідження, що дозволило визначити кон'юнктуру ринку молока та молокопродукції регіону, здійснити аналіз основних факторів його розвитку та спрогнозувати їх вплив на формування маркетингової політики молокопереробних підприємств. При дослідженні споживання молока та молочної продукції у Миколаївській області вибірка склала 278 респондентів різної статі та віку. За результатами проведеного опитування нами було отримано наступні результати: покупцями молока в основному є жінки (65,4% серед опитаних). Чоловіки надають перевагу маслу (56,4%) та сиру твердому (51,0%). Типовими покупцями молока, сметани, масла та сиру твердого є найбільше споживачів віком "31-40 років".

Враховуючи критерій доходів, за даними дослідження, можна виділити чотири основних сегменти ринку. Перший сегмент ринку - споживачі з доходами до 500 грн. на місяць на 1 члена родини. Дану групу складають 30-35% населення. Це - безробітні (зареєстровані і незареєстровані), пенсіонери, інваліди, студенти, значна частка сільського населення, яка веде приватне господарство. Ця група споживачів купує молочні продукти основні і дешеві. Дуже рідко купуються товари дорогі та марочні. Основним фактором прийняття рішення про купівлю товару є ціна. Другий сегмент - найбільший (близько 45-50%) споживачів, який формують люди як фізичної, так і розумової праці разом зі своїми родинами. Ця група дуже відрізняється за рівнем доходів і вимог та в основному купує продукти середньої якості, однак реагує і на ціни. Третій сегмент - від 1001 грн. до 1500 грн. на місяць на 1 члена родини - охоплює 10-15% споживачів. Він включає працівників (фахівців) різних галузей і дрібних підприємців. Споживачі з цього сектору зазвичай висувають високі вимоги до продукції молочного ринку, але у них переважно низька споживча свідомість, а культура споживання мало відрізняється від традиційної. Разом з тим споживачі цієї групи більше орієнтовані на бренд продукту, очікують високу якість і різноманітність продукту, менш чутливі до ціни. Ця група споживачів охоче купує імпортні продукти. Четвертий сегмент - середовище вітчизняного бізнесу, високопосадові особи та їх сім'ї - становить близько 3-5% споживачів. Для цієї групи споживачів є важлива якість, смак, бренд, а ціна не є значущим фактором. Саме в цій групі вітчизняні виробники більш всього конкурують з іноземними фірмами.

Незалежно від доходу та виду молочної продукції половина респондентів купує молочні продукти один раз на тиждень. За видами молочної продукції - найбільше купують з такою періодичністю молоко (36%), сметану (45%), йогурт (34%) та масло (64%) відповідно. Найзручніше для опитаних споживачів купувати молочну продукцію вагою 0,5 кг (відсоток придбання різних видів молочної продукції коливався від 14% до

76%). На нашу думку це пов'язано з зростанням цін на молочну продукцію і, як наслідок, більшість споживачів не можуть собі дозволити більші обсяги покупок.

Як свідчать результати проведеного опитування, смакові властивості молочних продуктів є найважливішим фактором при їхній покупці для більшості споживачів. До важливих критеріїв вибору також можна віднести безпеку, свіжість та природність, термін придатності, наявність корисних бактерій, жирність. Споживачі молочних продуктів почали позитивно реагувати на відсутність консервантів та барвників в складі продукту, на натуральність і природність смаку. Попитом користуються продукти з низьким вмістом жиру або знежирені. В той же час споживачі, для яких важлива безпека і природність, шукають молочні продукти з жирністю, яка притаманна продукту "в нормі" (наприклад, для молока це 2,5% і 3,2% жирності).

Проаналізувавши фактори споживчого вибору при купівлі молокопродукції, необхідно відзначити, що такий фактор, як "доступна ціна" для 78% опитаних є дуже важливим. Для 76% респондентів дуже важливою є зручність упаковки та вигляд продукції, а для 61% дуже важливим аргументом є виробництво молочної продукції вітчизняним виробником.

Незважаючи на насиченість ринку молокопродуктів, останнім часом охоче почали купувати молочну продукцію вітчизняних регіональних виробників. Сьогодні в кожному окремо взятому регіоні, як правило, є свій "локальний" лідер. Це пояснюється тим, що для споживача надзвичайно важливо, щоб молочна продукція була "вироблена тут, в цьому регіоні", щоб вона була "своя", "рідна". Популярність такої продукції асоціюється у споживачів з більш доступною ціною. В той же час, багато споживачів вважають, що дрібні локальні виробники молокопродуктів іноді грішать недотриманням стандартів якості та віддають перевагу імпортним молокопродуктам. Абсолютно не важливим фактором для споживачів є рекомендації знайомих, реклама та поради продавців.

Потрібно відзначити, що останнім часом на ринку молокопродуктів визначилася тенденція до зміщення купівельного попиту в бік продукції низького цінового сегменту або заміна немолочними продуктами. Чутливі до підвищення ціни споживачі йогуртів переключаються на кефіри і біокефіри тієї ж марки, споживачі вершкового масла досить часто переходять на спреди, через значне подорожчання сичужних твердих сирів відбувається їх часткова заміна плавленими сирами, замість сметани може купуватися майонез, а замість кілограму твердого сиру зараз покупці можуть купити півтора кілограми відмінної свинини.

Серед споживачів Миколаївської області найбільшим попитом користується молочна продукція під торговими марками «Prezident», «Лактонія», «Дольче», «Славія», якій притаманні такі споживчі властивості, як якість продукції, приємний смак, широкий асортимент та прийнятна ціна. На думку споживачів Миколаївської області, саме такими характеристиками має володіти молочна продукція, оскільки є продуктом найпоширенішого вжитку. Важливим чинником успіху продукції, запропонованої виробником, є оцінка діяльності цих підприємств, яку надають реалізатори продукції. Найбільшу кількість балів отримала молочна продукція ПрАТ «Лакталіс - Миколаїв», яку всі респонденти вважають кращою у регіоні. Ми запропонували респондентам оцінити підприємства за 3-бальною шкалою оцінювання (3 бали - найкращі показники, 2 - середній рівень та 1 бал - найгірше становище) (табл. 1.).

Найсильніші позиції на ринку Миколаївської області, за оцінками власників торговельних точок, має ПрАТ «Лакталіс - Миколаїв», а найгірше оцінили роботу сирцеху ТОВ «Дюк». Також результати опитування свідчать про те, що виробниками молочної продукції високої якості у Миколаївській області є ПрАТ «Лакталіс - Миколаїв» та ПАТ «Баштанський сирзавод».

Таблиця 1.

Оцінка діяльності підприємств у Миколаївській області, 2009 рік (бали)

Підприємство - виробник молочної продукції	Якість продукції	Ціна	Асортимент	Об'єми реалізації	Дотримання графіку постачань
ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»	3	3	3	3	3
ПАТ «Баштанський сирзавод»	3	2	3	3	2
ВАТ «Вознесенський сиркомбінат»	2	2	2	1	2
ЗАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат»	2	3	2	2	3
Новоодеський сирзавод ЗАТ «Дружба»	2	3	2	2	3
ВАТ "Очаківський молокозавод"	2	1	1	1	3
ТзОВ "Євролакт"	2	1	1	1	2
ВАТ "Братський сирзавод"	1	2	1	1	3
Сирцех ТОВ «Дюк»	1	1	1	2	1

Молочна продукція даних підприємств є також лідерами за обсягами реалізації та у них представлений найширший асортиментний ряд. Щодо цінового фактору, то на думку опитаних, найкращу ціну на молочну продукцію пропонує ПрАТ «Лакталіс - Миколаїв», ЗАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат» та Новоодеський сирзавод ЗАТ «Дружба».

Частка підприємств - виробників Миколаївської області, а саме Новоодеського сирзаводу ЗАТ "Дружба" та ПрАТ «Лакталіс - Миколаїв» в загальному об'ємі реалізації основних молочних продуктів у Миколаївській області становить 0,9% та 2,8% відповідно.

Варто зазначити про те, що основну частку (78%) всіх молочних продуктів Миколаївської області реалізують неспеціалізовані підприємства роздрібної торгівлі, 9% - підприємства оптової торгівлі, 7% - інші підприємства, 4% - спеціалізовані торгові точки та 2% - заклади громадського харчування.

В результаті проведених маркетингових досліджень можна стверджувати, що формування ефективної маркетингової політики молокопереробного підприємства має ґрунтуватися на вивченні кон'юнктури ринку, споживчих переваг та вимог, впровадженні у виробництво нових видів продукції а також на необхідності впровадження інноваційних технологій реалізації молокопродукції на висококонкурентному ринку.

Анотація

В статті описані результати дослідження формування ефективної маркетингової політики молокопереробного підприємства, яка ґрунтується на вивченні кон’юнктури ринку.

Ключові слова: маркетингові дослідження, молокопродукція, кон’юнктура ринку.

Аннотация

В статье описаны результаты исследования формирования эффективной маркетинговой политики молокоперерабатывающего предприятия, основанная на изучении конъюнктуры рынка.

Summary

The article describes the results of the formation of effective marketing milk business, which is based on a study of market conditions.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г.Осауленка. - К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. - 567с.
2. Маркетингове дооослідження «Україна: ринок молока та молокопродукції [Електронний ресурс] // Інформаційна компанія ПроАгро. - Режим доступу: http://www.proagro.com.ua/art/4011742.html.

УДК: 330:631.1

Клочан В.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Найбільш важливі питання формування та моніторингу функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства покладені на Міністерство аграрної політики та продовольства України, Національну академію аграрних наук, вищі навчальні заклади аграрної освіти. У Міністерстві функції по розробці структури системи, підготовці правового забезпечення, розподілу бюджетних коштів, координації діяльності на всіх рівнях, організації навчання консультантів (дорадників), розробці і впровадженню національних програм, міжнародному співробітництву тощо покладені на спеціалістів Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій та створеному у його складі відділу координації дорадництва соціального розвитку села. Велику роль у формуванні національної системи інформаційно-консультаційного забезпечення управління в сільському господарстві протягом багатьох років відігравала Всеукраїнська громадська організація “Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України”.

Стан вивчення проблеми. Аспекти інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва знаходяться постійно в полі зору науковців та досліджувались в роботах Андрійчука В.Г., Біттера О.А., Бугуцького О.А., Гайдуцького П.І., Дем’яненка М.Я., Долішнього М.І., Лузана Ю.Я., Макаренка П.М., Мельника Л.Ю., Рижука С.М., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших. Разом з тим, не всі аспекти цієї проблеми всебічно досліджені. На деяких з них, а саме на організаційно-економічних особливостях інформаційно-консультаційного забезпечення ми й акцентуємо увагу.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні особливостей впливу інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва на управління його розвитком. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Стан вивчення проблеми.На даний час загальнодержавний рівень системи інформаційно-консультаційного забезпечення управління в сільському господарстві представляє структура, серед найважливіших ланок якої виступають Міністерство аграрної політики і продовольства України, Головний інформаційно-обчислювальний центр Міністерства, Рада інформаційно-консультаційної служби АПК, Прес-відеоцентр

Міністерства, Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека. Крім того, національний рівень рівень представляють інформаційні організації, центральні засоби масової інформації.

У системі НААН України функціонують 110 регіональні центри наукового забезпечення, які впроваджують досягнення аграрної науки в сільськогосподарське виробництво. Вищі навчальні заклади Мінагрополітики та продовольства впроваджують дисципліни з аграрного консалтингу.

На регіональному рівні у складі Головних управлінь агропромислового розвитку та продовольства облдержадміністрацій функціонують інформаційно-аналітичні підрозділи, на які покладені завдання здійснення координації інформаційного обслуговування виробників аграрної продукції в регіонах.

Обласні інформаційно-консультаційні служби і інформаційно-консультаційні центри вирішують наступні завдання: а) спільно з інформаційно-аналітичними підрозділами Головних управлінь агропромислового розвитку та продовольства облдержадміністрацій формують єдину регіональну мережу сільськогосподарського консультування; б) розробляють стратегії та пріоритетні напрямки розвитку інформаційно-консультаційних служб, формують єдине інформаційне середовище та інформаційні ресурси для своїх клієнтів; в) займаються підготовкою проектів регіональних і галузевих цільових програм, пов'язаних з розвитком обласної системи сільськогосподарського консультування; г) беруть участь у розробці законопроектів та нормативно-методичної документації, спрямованої на підвищення ефективності системи агроконсультування; д) координують взаємодію суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності на обласному та районному рівнях; е) беруть участь в організації розробки прикладних програмних продуктів і формуванні інформаційних баз даних; ж) проводять підготовку та перепідготовку кадрів для інформаційно-консультаційної діяльності; з) активно сприяють сільгосптоваровиробникам і сільському населенню в освоєнні інноваційних розробок та передового досвіду ведення агровиробництва, і) надають маркетингові послуги сільськогосподарським товаровиробникам та іншим замовникам; к) здійснюють підготовку пропозицій для державних органів управління АПК на розробку прикладних наукових проблем; л) проводять державну агропродовольчу політику; м) здійснюють міжнародне співробітництво з проблем інформаційно-консультаційної діяльності; н) видають рекламну продукцію, інформаційні бюлетені і інформлистки, готують і поширюють відеофільми про передовий досвід і т. ін; о) проводять моніторинг потреб сільгосптоваровиробників в інформаційних та консультаційних послугах; п) активно і цілеспрямовано взаємодіють в рамках угод і договорів з державними структурами системи сільськогосподарського консультування.

На рівні адміністративних районів районні консультаційні центри та відділи вирішують наступні завдання: а) надають консультаційну та інформаційну допомогу сільгоспвиробникам та жителям сільської місцевості освоєнні інноваційних розробок і передового досвіду; б) проводять консультації з актуальних питань організації та управління виробництвом, переробки та реалізації продукції, економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, оподаткування, законодавства, реалізації державних і галузевих програм тощо; в) доводять до сільгоспвиробників дані цінового моніторингу та надають їм маркетингові послуги; г) консультують з питань застосування нормативних документів, насамперед тих, що стосуються державної підтримки сільського господарства, сприяють інноваційно-інвестиційній діяльності суб'єктів господарювання; д) приймають участь у розробці та реалізації програмних заходів, що стосуються проблем соціального розвитку села; е) сприяють організації та проведенню навчальних семінарів, виставок, ярмарок, демонстраційних та інших заходів; ж) приймають участь у науково-практичних конференціях, круглих столах, дискусіях, засіданнях колегії регіонального органу державного управління сільським господарством та інших заходах.

Діяльність інформаційно-консультаційної служби базується на ряді принципів, сформульованих виходячи із специфіки завдань, що стоять перед нею. Служба прагне діяти в інтересах сільських товаровиробників в тій мірі, в якій вони не суперечать суспільним інтересам, і покликана забезпечувати ефективну взаємодію всіх організацій, відомств (підприємств), що впливають на розвиток аграрного сектору, з метою вирішення проблем сільських товаровиробників. Відносини з сільськими товаровиробниками будуються виключно на основі довіри і партнерства. Співробітники служби не мають права займатися діяльністю, що дозволяє впливати на прийняття економічних рішень сільськими товаровиробниками способами відмінними від навчання і переконання (наприклад, розподілом матеріальних і фінансових ресурсів, рекламою), виконувати функції державного контролю та інспектування. Враховуючи специфіку діяльності служби та цілі, які стоять перед нею її співробітники будують свою роботу з урахуванням географічних, природно-кліматичних, економічних, соціальних, культурних та інших особливостей території, на якій функціонує служба, орієнтуючись на потреби її потенційних і реальних клієнтів [5, с.12].

Успішний процес навчання сільськогосподарських товаровиробників вимагає глибокого розуміння їхнього становища та способу мислення. Причому для спеціалістів служби інформаційного обслуговування недостатньо знань тільки про науково-технічні досягнення та передовий досвід. Необхідно, щоб вони шукали нові творчі способи застосування цих досягнень в кожній конкретній ситуації використовуючи досвід товаровиробників. Також потрібні добрі знання місцевих ринків і тенденцій їх зміни. Таким чином, хороший спеціаліст служби інформаційного обслуговування повинен бути навчений не тільки технології сільськогосподарського виробництва, але також і економіці, і викладання, і спілкуванню.

Організаційно-економічні особливості інформаційно-консультаційної служби безпосередньо залежать від специфіки сільського господарства. Але незалежно від цих особливостей, усі сільгосптоваровиробники потребують поповнення знань з ведення виробництва, причому тим більше, чим гостріше конкурентне середовище. У зв'язку з цим, основним положенням, яке розкриває сутність інформаційно-консультаційної діяльності, є робота з надання сільгосптоваровиробникам інформаційно-консультаційних послуг. Причому історично сам процес надання таких послуг в організаційному плані постійно змінюється, тому що в ньому беруть участь найрізноманітніші організації, підприємства, групи фахівців і окремі фізичні особи.

В організаційному плані інформаційно-консультаційна служба об'єднує чотири основні підсистеми: інформаційну, інноваційну, консультаційну та освітню.

Інформаційна. Являє собою відкриту структуру загального доступу і носить інформаційно-довідковий характер з поповненням баз даних інформаційними ресурсами, що поставляються науковими та освітніми організаціями, органами управління, ринковими та іншими структурами АПК.

Інноваційна. Включає, в першу чергу, наукові організації, а також інші структури, що забезпечують створення інновацій і надають сприяння сільгосптоваровиробникам в їх освоєнні. Ця підсистема передбачає здійснення єдиної інноваційної політики в АПК, формування банку інноваційних розробок, формування позабюджетних фондів розвитку інноваційної діяльності, прискорення процесу освоєння інноваційних розробок у виробництві, пошук і залучення інвесторів для реалізації інноваційних проектів.

Консультаційна. Найбільша підсистема, яка включає структури агропромислового комплексу, що є об'єктом консультаційного обслуговування з питань управління та організації виробництва, освоєння інноваційних розробок та передового виробничого досвіду, економіки виробництва, оподаткування, бізнес-планування, маркетингу та ін. З метою завершення формування цієї підсистеми необхідне проведення комплексу заходів по створенню ринку консультаційних послуг, розробці механізмів та інструментів взаємодії суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності на всіх рівнях.

Освітня. Включає аграрні навчальні заклади всіх рівнів, систему додаткової професійної освіти, центри навчання кадрів, які забезпечують підготовку і підвищення кваліфікації сільгосптоваровиробників всіх форм власності, працівників органів управління АПК та інших господарюючих суб'єктів. В основі розвитку цієї підсистеми повинен лежати принцип: чим вище рівень знань, тим більший інтерес до інновацій та інформації.

Економічна сутність інформаційно-консультаційної служби полягає, перш за все, у поліпшенні виробничих та економічних показників роботи сільгосптоваровиробників у результаті інформаційно-консультаційного обслуговування. Серйозний вплив на організаційно-економічний характер формування інформаційно-консультаційної служби надає фінансова підтримка, переважно з боку держави. Будучи в більшості своїй некомерційними державними структурами, регіональні інформаційно-консультаційні служби орієнтуються на надання безоплатних послуг, хоча у багатьох з них є досвід надання платних послуг.

Проблема комерціалізації служби є насправді однією з центральних з точки зору перспектив її розвитку. Треба визнати як факт, що в силу причин економічного характеру держава найближчим часом не зможе забезпечити в необхідних обсягах фінансову підтримку аграрного сектора. Тому на різних рівнях посилено пропагується ідея можливого швидкого переходу служби на принцип самоокупності. Однак при зовнішній привабливості цієї ідеї треба враховувати й окремі реалії.

Як показує світовий досвід, повсюдно, на перших етапах свого розвитку, служба надає безоплатні послуги. У міру завоювання авторитету і лише в умовах стабільного розвитку сільського господарства, що користується державною підтримкою, служби поступово переходять на надання платних послуг. Цей проміжок часу є досить тривалим. Нідерландам і Данії, наприклад, знадобилося більше 100 років, щоб просто поставити це питання, а в Англії консультаційні служби змогли перейти на часткове самофінансування тільки через 50 років роботи.

Що стосується нашої країни, то тут, крім зазначених факторів, необхідно враховувати ще й фінансове становище сільгосптоваровиробників. Сьогодні ситуація така, що більшість з них не в змозі оплачувати поради та консультації. Крім того, серйозним психологічним фактором є сформований протягом багатьох десятиліть менталітет вітчизняного товаровиробника, який звик до безкоштовного інформаційного обслуговування. Тому до розширення сегмента платних послуг необхідно підходити з крайньою обережністю. Нижче буде показано в яких випадках і, на якій методичній основі можна вводити платні послуги інформаційно-консультаційних служб. Тут же зауважимо, що платна послуга в умовах сучасного стану галузі можлива і навіть необхідна, якщо інформаційно-консультаційна служба безпосередньо бере участь в реалізації того чи іншого проекту і претендує на частину реального прибутку, одержуваного на фініші.

Зробимо також висновок, що динаміка процесу переходу на платні послуги повинна відповідати процесам стабілізації сільського господарства і зміцненню інформаційно-консультаційної служби.

До проблеми комерціалізації служби можна підійти й з іншого боку. Як відомо, в більшості розвинених країн сільське господарство є дотаційною галуззю. За наявними даними, Японія витрачає на підтримку сільгосптоваровиробників 49 млрд. доларів (що по відношенню до продукції, одержуваної в сільському господарстві, становить 63%, країни ЄС - 130 млрд. доларів (43,5% до виробництва продукції), США - 47 млрд. доларів (22% до виробництва продукції). Наша країна не може бути винятком із цього правила і випадати із загальносвітових економічних закономірностей. Тому, в тій чи іншій формі сільське господарство України також буде дотуватися. Однак характер цих дотацій, в силу складної економічної ситуації, прийме дещо інші форми. Так, останнім часом підтримка сільгосптоваровиробників здійснюється у вигляді виділення цільових дотацій, субсидій, пально-мастильних матеріалів на умовах товарного кредиту, пільг з оподаткування та

оплати електроенергії, надання відстрочок по різних платежах та ін. І все ж таки, незважаючи на відомі економічні труднощі, необхідно піти на пряму фінансову підтримку служби, як це робиться в інших країнах.

Фінансування діяльності інформаційно-консультаційних служб за рахунок коштів бюджету цілком припустимо розглядати як одну з форм державної підтримки сільського господарства. Тим більше, що численні дослідження свідчать про високу прибутковість вкладень в інформаційно-консультаційну діяльність (більше 15% в рік). Інакше кажучи, вкладені державою витрати на підтримку служби дуже швидко можуть компенсуватися у вигляді значного підвищення ефективності сільського господарства.

Основними постачальниками науково-технічної інформації є науково-методичні і науково-технічні центри аграрної науки, аграрні університети, агросервісні об'єднання.

Таблиця 1

Постачальники і споживачі інформації

Постачальники інформації	Споживачі інформації
- державні органи управління сільським господарством; - постачальники матеріально-технічних ресурсів; - приватні служби; - державні статистичні установи; - засоби масової інформації.	- сільськогосподарські товаровиробники; - фермерські господарства - особисті підсобні господарства (так само садівники городники); - державні органи управління сільським господарством; - малі підприємства; - науково-дослідні інститути - вищі навчальні заклади

Серед основних функцій, виконуваних інформаційно-консультаційною службою, можна виділити наступні:

- формування, постійне оновлення і поповнення інформаційних ресурсів та надання інформації з різних аспектів виробництва, переробки і збуту сільськогосподарської продукції, включаючи нові технології і методи ведення господарства;
- навчання товаровиробників новим методам ефективного ведення господарської діяльності;
- консультування з питань ведення обліку, ефективного управління господарством, фінансового та інвестиційного аналізу, оптимізації використання ресурсів з урахуванням екологічних вимог;
- інтеграція знань та інформації з різних (у тому числі міжнародних) джерел, орієнтація аграрної науки на проведення прикладних досліджень з проблем сільських товаровиробників з метою вироблення практичних рекомендацій, ініціювання змін у методах ведення господарства, сприяння поширенню інновацій в аграрному секторі;
- забезпечення механізму зворотного зв'язку органів управління та науково-дослідних інститутів з сільськими товаровиробниками з метою вироблення ефективних заходів державної аграрної політики;
- організація демонстраційної діяльності з метою проведення випробувань нових технологій та їх впровадження.

Перший досвід функціонування виявив низку недоліків. По-перше, побудова системи інформаційного обслуговування сільського господарства базується на застосуванні інформаційних систем і комп'ютерних технологій. Але сільські території не мають можливості в повній мірі використовувати у своїй діяльності комп'ютерну техніку. Недостатньо застосовуються комп'ютерні технології в органах державного управління сільським господарством, доступ до інформаційних ресурсів самих товаровиробників відсутня.

По-друге, в системі інформаційного обслуговування не задіяна дослідно - демонстраційна діяльність, яка необхідна для ефективного консультування товаровиробників. Не працюють на постійній основі фахівці - консультанти з тваринництва, рослинництва та іншим виробничим галузям через відсутність коштів на їх підготовку і утримання.

По-третє, діюча на сьогодні система інформаційного обслуговування не використовує повною мірою науково - технічний потенціал країни.

Цей досвід показав, що в подальшому необхідна державна підтримка інформаційного обслуговування.

Висновок. Виходячи з вищесказаного стає важливою необхідність розробки програми інформаційного обслуговування, яка дозволить:

- підвищити конкурентоспроможність продукції сільських товаровиробників за рахунок використання в сільськогосподарському виробництві нових технологій, залучення до виробничого процесу кваліфікованих фахівців;
- забезпечити реалізацію державної аграрної політики і науково - технічний прогрес у галузі;
- сприяти розвитку і зміцненню ринкової економіки в галузі;
- розширити можливості інтеграції в загальноукраїнську і світову систему аграрної економіки.

Анотація

В статті визначенні організаційно-економічні особливості розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення в механізмі управління розвитком агропромислового виробництва.

Ключові слова: інформаційно-консультаційна служба, управління, дорадча служба, агропромислове виробництво, забезпечення.

Аннотация

В статье определены организационно-экономические особенности развития информационно-консультационного обеспечения в механизме управления развитием агропромышленного производства.

Ключевые слова: информационно-консультационная служба, управление, совещательная служба, агропромышленное производство, обеспечение.

Summary

In the article the determination organizational-economic features of development of the informative-consultative providing in the mechanism of management by development of agroindustrial production.

Keywords: informative-consultative service, management, deliberative service, agroindustrial production, providing.

Список використаної літератури:

1. Аверчев, О. В. Післядипломна освіта та дорадництво як фактори інтенсифікації сільськогосподарської кооперації / О. В. Аверчев, М. М. Добрянський // Таврійський наук. вісн. – 2007. – № 51. – С. 263– 267
2. Безкровний, М. Ф. Змішана модель сільськогосподарських дорадчих служб / М. Ф. Безкровний, І. П. Кудінова // Науковий вісн. Національного аграр. ун-ту. – 2006. – № 110. – С. 176–178
3. Бородіна, О. М. Науково-прикладні аспекти розвитку дорадництва у сільському господарстві: економіка/ О. М.Бородіна // Вісн. аграр. науки. – 2001. – № 12. – С. 63–66.

4. Брояка, А. А. Моніторинг сільськогосподарських дорадчих послуг: показники якості та ефективності/ А. А. Брояка // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 26–29
5. Галич О.А., Сосновська О.О. Сільськогосподарське дорадництво. – Навчальний посібник. – Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури». – 2007. – 552 с
6. Дорадництво: становлення і перспективи : Бібліографічний покаж. / ВДАУ; упоряд. О. А. Шевчук; ред. Н. Г. Дудкевич, В. С. Гадомський; відп. за вип. Н. С. Головко. – Вінниця, 2009.
7. Недбалюк, О. Програми розвитку сільської місцевості як теорія, методологія і практика діяльності дорадчих служб : моногр. / О. Недбалюк. – Вінниця: Видавництво Вінницької громадської організації "Поділля – 2000", 2005. – 160 с

УДК: 338.43 (477)

Пушак Я.Я.

АГРОПРОДОВОЛЬЧА СФЕРА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

На протязі всієї історії людства продовольство залишалось однією з найбільш актуальних проблем національної безпеки всіх держав світу. В сучасних глобальних умовах актуальним завданням постає подолання дефіциту продовольства.

Серед способів забезпечення продовольчої безпеки пріоритетним є поєднання заходів щодо об'єктивної оцінки потенціалу АПК з розробкою і реалізацією відповідних програм по його організації: від вирощування рослин і тварин до забезпечення цього процесу засобами виробництва і реалізації продукції.

Метою статті є діагностика та оцінка потенціальної здатності агропродовольчої сфери України у забезпеченні її продовольчої безпеки.

Агропродовольчий сектор України відіграє провідну роль у економіці держави. У структурі агропродовольчого сектора виділяють сільське господарство, як сировинну базу, харчові підприємства, інфраструктурні галузі (транспортування, зберігання, торгівля тощо).

Роль агропродовольчого сектору зумовлюється не лише тим, що він задовольняє потреби населення у продуктах харчування і є «ядром» системи продовольчої безпеки, а ще й його значним вкладом у формування національних показників валової доданої вартості. Його частка у ВДВ у 2009 р. зросла проти 2008 р. на 4,4%, на стільки ж перевищила вклад будівельної галузі, металургії, електроенергетики і машинобудування разом узятих. По внеску у ВДВ агропродовольчий сектор на 2,6% обігнав таку галузь як торгівля і ремонтні послуги (рис. 1).

За 2010 р. від підприємств агропродовольчого сектору до Зведеного бюджету надійшло податків, зборів (обов'язкових платежів) на суму 34,3 млрд. грн. або у 7,5 раз більше, ніж у 2000 р. Зокрема, від сільського господарства надійшло 4,1 млрд. грн. або в 4,5 рази більше, ніж у 2000 р. (рис. 2).

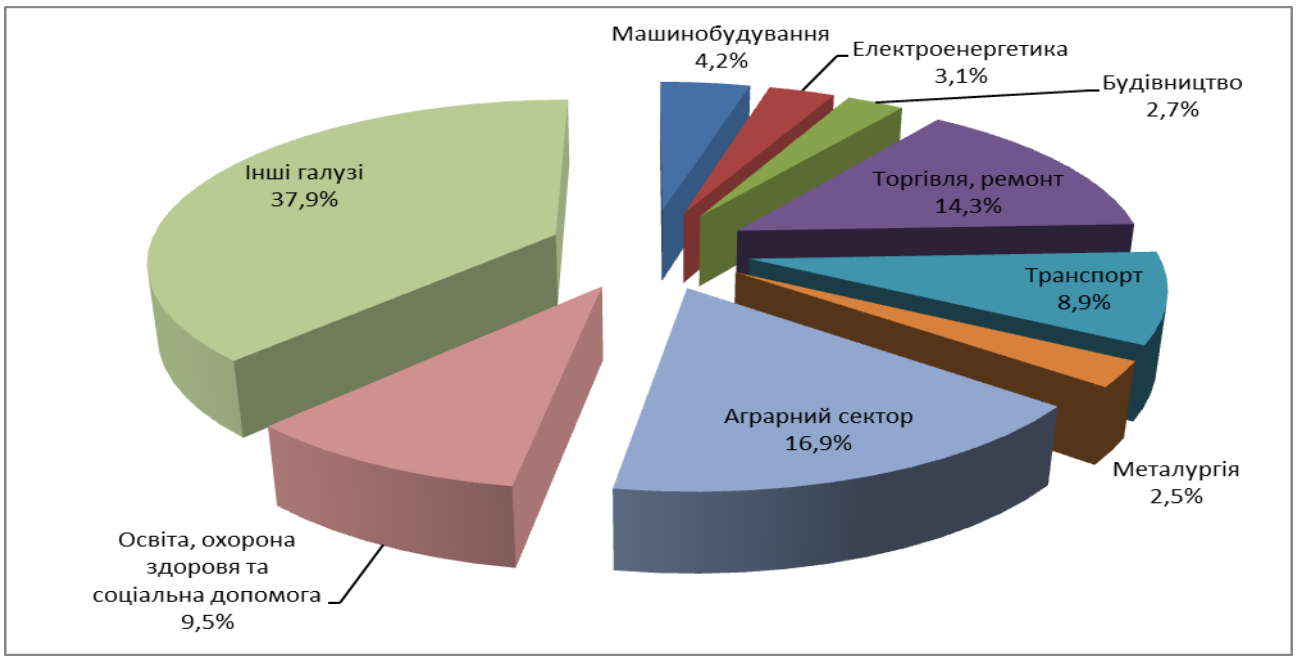

Рис. 1. Структура ВДВ за видами економічної діяльності у 2009 р.
Джерело: складено автором за даними [6, 7].

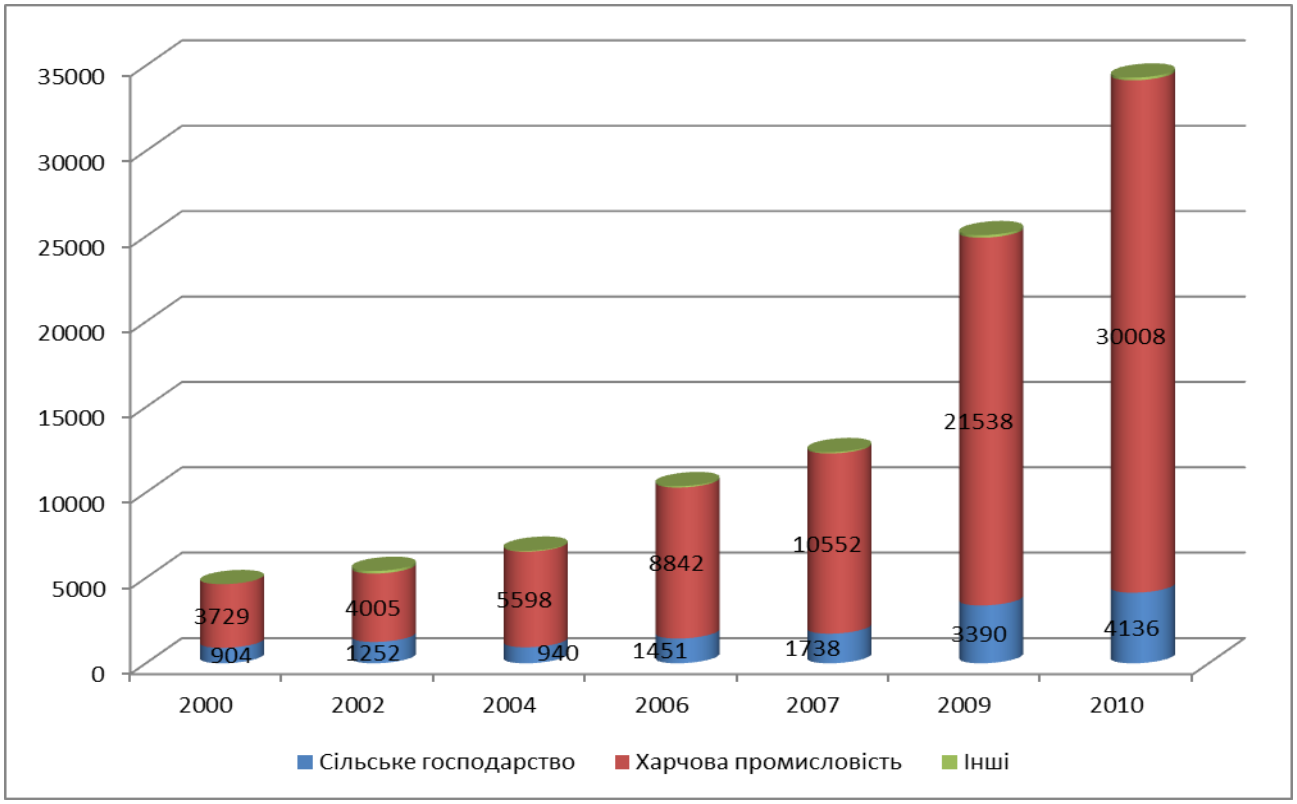

Рис. 2. Надходження податків і зборів до Зведеного бюджету від підприємств агропродовольчого сектору, млн. грн.
Джерело: складено автором за даними [6, 7].

За роки незалежності відбулися суттєві структурні зміни. У процесі земельної реформи у приватну власність передано 72,4% сільськогосподарських угідь, у т.ч. 80,9% ріллі для використання за цільовим призначенням - сільськогосподарського виробництва. Право на земельну частку (пай) набули 6,9 млн. чол., з яких станом на 01.01.2011 р. 6,8

млн. (98,6%) отримали сертифікати на право на земельну частку (пай). Взамін сертифікатів оформлено і видано 6,7 млн. державних актів на право власності на земельну ділянку, що становить 98,2% від кількості громадян, які отримали сертифікати (табл. 1).

Таблиця 1

Структура сільськогосподарських угідь за категоріями землекористувачів

Сільськогосподарські угіддя	1990		2001		2006		2010	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Сільськогосподарські підприємства								
Всього	38705,4	100	28414,3	100	21199,1	100	16577,2	100
У т. ч.:								
Рілля	31245,1	80,7	24361	85,7	19354,2	91,3	15412,8	93
Багаторічні насадження	667,3	1,7	385,1	1,3	243,4	1,1	176,2	1
Сіножаті	2028,1	5,2	1128,4	4	541,1	2,6	360,6	2,2
Пасовища	4760,8	12,3	2265,3	8	1013,4	4,8	608,3	3,7
Перелоги	4,1	0	274,5	1	47	0,2	19,3	0,1
Фермерські господарства								
Всього	-	-	2753,7	100	3738,7	100	4012,4	100
У т. ч.:								
Рілля	-	-	2522,7	91,6	3524,9	94,3	3824,6	95,3
Багаторічні насадження	-	-	9,6	0,35	14,3	0,4	14,8	0,4
Сіножаті	-	-	54,8	2	57,3	1,5	49,6	1,2
Пасовища	-	-	157	5,7	139,1	3,7	121	3
Перелоги	-	-	9,6	0,35	3,1	0,1	2,4	0,1
Особисті селянські господарства та інші категорії господарств населення								
Всього	2669	100	9736	100	15602,4	100	15898,3	100
У т. ч.:								
Рілля	2162	81	6998,4	71,9	11447,5	73,4	11694,7	73,6
Багаторічні насадження	375	14,1	476,3	4,9	561,2	3,6	600	3,8
Сіножаті	132	4,9	736,9	7,5	1160,2	7,4	1194,6	7,5
Пасовища	-	-	1448	14,9	2208,9	14,2	2242,9	14,1
Перелоги	-	-	76,4	0,8	224,6	1,4	166,1	1

Джерело: складено автором за даними [6].

За площею землекористування сільськогосподарські підприємства залишаються великими аграрними структурами. Середній розмір землекористування на одне господарство - 1122 га.

У 2010 р. господарську діяльність вели понад 14,8 тис. сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, з яких: 7,8 тис. господарських товариств; 4,2 тис. приватних підприємств; 0,95 тис. виробничих кооперативів; 0,3 тис. державних підприємств; 1,5 тис. підприємств інших форм.

Енергетичні потужності в сільськогосподарських підприємствах становлять 36,7 млн. к. с. (193,2 к. с. на 100 га посівної площі). На 1 січня 2011 р. особисті селянські та інші господарства населення мали в своєму розпорядженні 172,5 тис. тракторів та 20,8 тис. комбайнів.

З метою прискорення оновлення машинно-тракторного парку сільськогосподарських товаровиробників державою фінансуються програми придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки і обладнання на умовах фінансового лізингу та часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Постачання техніки на умовах фінансового лізингу забезпечує Національна акціонерна компанія «Украгролізинг». У 2010 р. на цих умовах через компанію поставлено 1033 од. техніки на суму 352,6 млн. грн., в тому числі 313 тракторів та 28 зернозбиральних комбайнів. Програмою часткової компенсації вартості техніки скористалося 201 сільгосппідприємство, в тому числі 85 фермерських, якими придбано 241 од. техніки і обладнання на суму 120 млн. грн., зокрема, 61 зернозбиральний комбайн та 155 тракторів. З метою посилення впливу Мінагрополітики України щодо технічного переоснащення АПК за рахунок механізмів фінансового лізингу створено державне підприємство «Спецагролізинг», яким поставлено 120 зернозбиральних комбайнів на суму 119,8 млн. грн. У цілому за рахунок державної підтримки в 2010 р. сільгосптоваровиробниками придбано 1354 од. техніки на суму понад 591 млн. грн.

Активізація ринкових перетворень в аграрному секторі позитивно вплинула на динаміку сільськогосподарського виробництва. Починаючи з 2000 р., в усіх категоріях господарств відбувається поступове нарощування обсягів валової продукції сільського господарства (рис. 3).

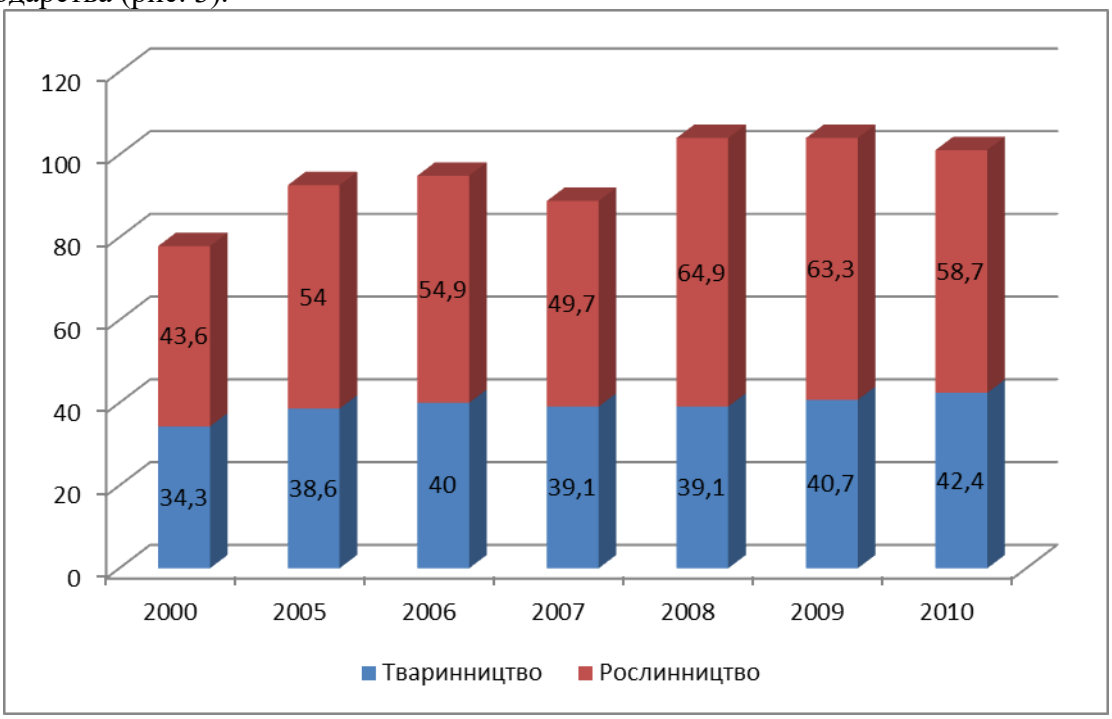

Рис. 3. Виробництво валової продукції сільського господарства, млрд. грн. (у порівняних цінах 2005 р.)

Джерело: складено автором за даними [6, 7].

Валове виробництво сільськогосподарської продукції підприємствами і господарствами населення поступово наближається до рівноважних пропорцій. При цьому основними виробниками зерна, соняшнику, цукрових буряків є сільськогосподарські підприємства, а картоплі, овочів і фруктів - особисті селянські господарства. Особистим селянським господарствам належить домінуюча роль у формуванні пропозиції на ринках

молока, яловичини і свинини, а підприємствам - м'яса птиці і яєць. Разом з тим, співвідношення виробництва продукції тваринництва між цими групами виробників поступово змінюється на користь останніх - у 2010 р. сільськогосподарські підприємства збільшили це виробництво на 8,2%, господарства населення скоротили його на 0,5%.

Валовий збір зерна в середньому за останні 5 років становить 40,4 млн. т, у 2010 р. отримано 39,3 млн. т. Основні регіони виробництва якісної продовольчої пшениці - Степова зона і південні райони Лісостепу; кукурудзи - Лісостепова зона; ячменю - значна частина Полісся і північні райони Лісостепу.

Провідне місце серед групи технічних культур займає соняшник, посівні площі якого протягом 2004 - 2010 рр. зросли від 3,4 млн. до 4,5 млн. га. Валове виробництво у 2010 р. становило 6,77 млн. т.

З огляду на агроекологічні наслідки надмірного розширення посівів соняшнику в основних зонах вирощування цієї культури, визнана необхідність здійснення політики їх зменшення до науково обґрунтованих екологічно безпечних меж (3,0 - 3,5 млн. га) та, натомість, розширення посівів сої і кормових культур.

Посівні площі і виробництво цукрових буряків зорієнтовані на забезпечення внутрішньої потреби України у споживанні цукру (рис. 4).

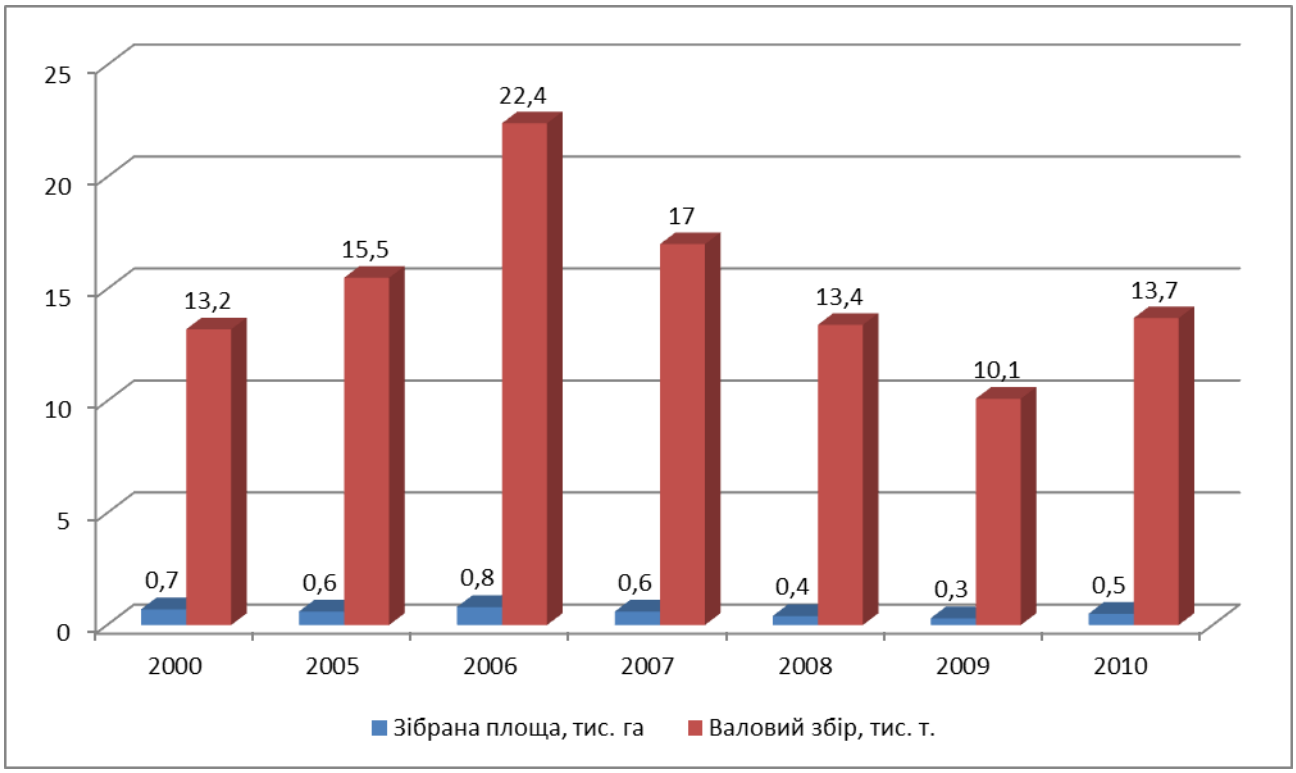

Рис. 4. Виробництво цукрових буряків у 2000-2010 р.

Джерело: складено автором за даними [6, 7]

Протягом 2010-2011 рр. має місце розширення посівних площ та збільшення валового виробництва, що обумовлено впровадженням сучасних технологій вирощування буряка та пожвавленням діяльності цукрових заводів.

Національне виробництво овочів у 2006-2010 рр. поступово зростало і становило у середньому близько 8,0 млн. т.

Зростання виробництва овочів забезпечується шляхом впровадження сучасних технологій, що дозволяє підвищувати їх урожайність та якість. Політика стимулювання розвитку галузі до рівня потреб населення пов'язана з підтримкою розбудови складських приміщень для тривалого зберігання овочів і виведення продукції на ринок упродовж року.

Збільшення виробництва продукції у 2009-2010 рр. забезпечено за рахунок

підвищення продуктивності насаджень. Урожайність плодів і ягід становила 78,2 ц/га - це найвищий показник за 2000-2010 рр., винограду - 60,3 ц/га.

Натомість, залишаються негативними тенденції по показниках розвитку тваринництва України. За 2010 р. в Україні реалізовано на забій 2,92 млн. т худоби і птиці у живій вазі (сільськогосподарськими підприємствами - понад 1,53 млн. т). У структурі реалізації м'яса сільськогосподарськими підприємствами найбільшу частку зайняла птиця - 65,2%, що зумовлено діючою бюджетною підтримкою, залученням приватних інвестицій та використанням власних коштів. Як результат - виробництво м'яса бройлерів у сільськогосподарських підприємствах зросло з 26,7 тис. т у 2000 р. до 952,1 тис. т у 2010 р. або в 36 разів. Обсяги реалізації свиней і великої рогатої худоби за цей період становили відповідно 22,9 та 11,6%.

За останні п'ять років виробництво молока має тенденцію до стабілізації на рівні 9,0 - 9,8 млн. т і орієнтується на потреби внутрішнього ринку. Значна увага приділяється покращенню генетичного потенціалу корів та підвищенню їх продуктивності.

Виробництво яєць зросло від 3 млрд. шт. у 2000 р. до 17 млрд. шт. у 2010 р. або у 1,9 рази, а несучість птиці – від 213 шт. до 281 шт. або на 31%. Зростання виробництва яєць забезпечено за рахунок великих спеціалізованих сільськогосподарських підприємств (птахофабрик), запровадження сучасних технологій та значного інвестування галузі.

Проведений аналіз стану агропродовольчої сфери в Україні дозволяє зробити наступні висновки. В сучасних складних умовах глобальної економіки XXI ст. забезпечення продовольчої безпеки України – одна з найбільш актуальних проблем, вирішення якої безпосередньо залежить від чіткої оцінки наявного стану та потенціальних можливостей агропродовольчої сфери України.

Україна володіє одним з найбільш вагомих природних потенціалів – сільськогосподарськими угіддями, площа яких становить 41,9 млн. га, у тому числі рілля – 33,3 млн. га. Це дозволить їй за відповідних економічних умов вирішити проблеми продовольчої безпеки і, більше того, стати одним з найбільших експортерів екологічно чистих продуктів харчування.

Інвестування в АПК – найважливіша умова розширеного відтворення і забезпечення продовольчої безпеки. Охоплюючи всі фази відтворювального процесу, слід враховувати, що АПК базується на земельних ресурсах, відтворення родючості яких і підтримка відповідної екології – обов’язкова умова росту обсягів сільськогосподарського виробництва.

Анотація

Агропродовольча сфера України: сучасний стан та потенціал забезпечення продовольчої безпеки

У статті наведено результати аналізу та оцінки потенціалу агропромислової сфери в Україні як «ядра» системи її продовольчої безпеки, Представлено діагностику головних складових АПК, які, володіючи значним мультиплікативним ефектом, здатні до створення потужного імпульсу для економічного зростання у суміжних галузях.

Ключові слова: продовольча безпека, агропродовольча сфера, земельні ресурси, сільське господарство, сільськогосподарська продукція.

Аннотация

Агропродовольственная сфера Украины: современное состояние и потенциал обеспечения продовольственной безопасности

В статье приведены результаты анализа и оценки потенциала агропромышленной сферы в Украине как «ядра» системы ее продовольственной безопасности, Представлена диагностика главных составляющих АПК, которые, обладая значительным мультипликативным эффектом, способны к созданию импульса для экономического роста в смежных отраслях.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, агропромышленная сфера, земельные ресурсы, сельское хозяйство, сельскохозяйственная продукция.

Annotation

Agro-food sector of Ukraine: current status and potential food security.

In the article the results of analysis and assessment of potential agricultural areas in Ukraine as a "core" system of food security are investigated. The diagnostics of the main components of agriculture, that having a significant multiplier effect, capable of creating a powerful impetus for economic growth in related industries, are presented.

Keywords: food security, agro-food sector, land resources, agriculture, agricultural products.

Список використаної літератури:

1. Лысенко Ю. Г. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов. - Донецк: ДонНУ, 2002. - 178 с.
2. Могильний О. Критерії ефективності державного регулювання аграрного сектора економіки / О. Могильний // Економіка України. - 2003.- № 2.- С. 65 - 69.
3. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян.- К.: КВІЦ, 1999.- 462 с.
4. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України // Економіка України. – 2000. - №9. – С.62-81.
5. Зельднер А. Г. Развитие сельского хозяйства: прошлое и уроки для будущего / А. Г.Зельднер // Экономическая история СССР: очерки. – М.: ИНФРА-М, 2007.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України – електронний ресурс – режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua
7. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України – електронний ресурс – режим доступу: http://www.minagro.gov.ua

УДК: 332.37

Сохнич О.А., Білоусов О.М.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Постановка проблеми. Раціональне використання і охорона природних ресурсів – важлива природничо-наукова і соціально-економічна проблема. Її багатоаспектний характер вимагає системної орієнтації як у дослідженні складних процесів, так і у вирішенні практичних задач з організації ефективного і комплексного їх використання.

Таким чином, серед множини природних ресурсів, що можуть бути задіяні в господарське використання на даному щаблі розвитки суспільства і тим самим стати природними продуктивними силами без істотної втрати своїх зв'язків із природним середовищем, найбільш важливими є земельні ресурси в їх нерозривній єдності з надрами і водами, лісами й іншими компонентами природно-територіального комплексу.

Функціональне співвідношення екологічних компонентів нелінійне: незначна зміна одного з них може привести до неадекватно великої позитивної або негативної зміни інших складових системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оптимізація відносин між суспільством і природою вимагає встановлення збалансованого співвідношення між використанням, поліпшенням і консервацією природного середовища, організації раціональної експлуатації потенційних можливостей, тенденцій і закономірностей, закладених у самій природі [2, С.11-84; 5, С.165-166; 7, С.3-6; 8, С.3-56; 4, С.157-267].

Формулювання завдань дослідження. Обгрунтувати методичні підходи щодо екологізації землекористування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Високопродуктивні ресурси земель України (землі сільськогосподарського призначення) мають тенденцію до зниження свого потенціалу (втрачається гумус, зростає еродованість та техногенне забруднення, погіршується стан меліорованих земель тощо). У багатьох випадках винос поживних речовин з грунту перевищує їх поповнення, що зумовило виникнення дефіцитного балансу гумусу.

Так, сільськогосподарські екосистеми займають приблизно 10 відсотків поверхні суші (1,2 млрд.га) і забезпечують людству 90 відсотків необхідної харчової енергії. В результаті інтенсифікації аграрного виробництва врожайність сільськогосподарських культур зростає. А це означає, що прогресивні тенденції в землеробстві призводять до деградації природних компонентів і в тому числі ґрунтового покриву.

З початку 90-х років падіння виробництва в Україні призвело до зупинки багатьох підприємств, які забруднювали атмосферу своїми викидами, проте їх кількість не зменшилась. Ніхто не слідкує за очисними спорудами на електростанціях. Велику екологічну загрозу створює автотранспорт.

Україна не може продовжувати жити без екологічного моніторингу, тобто їсти, пити і дихати безконтрольно в умовах екологічної безвідповідальності.

Економічна криза відсунула на задній план екологічні пріоритети. Відсутність системного аналізу наслідків запровадження нових технологій супроводжується виникненням нових проблем.

Так, наприклад, Україною підписаний Кіотський протокол до Рамочної конвенції ООН по зміні клімату. Таким чином Україна стала 84 країною, яка зобов'язалась проводити екологічну політику, направлену на здійснення зменшення викидів парникових газів. Розвинуті країни згідно Кіотського протоколу зобов'язались з 2008 по 2012рр. в загальному зменшити викиди на 5% в порівнянні з 1990 роком. Причому, країни Європейського Союзу повинні скоротити викиди газів, які спричиняють парниковий ефект, на 8%, США – 7%, Японія – 6%, Норвегія – 1%. Україні достатньо залишатись на рівні 1990 року. Через падіння рівня виробництва в Україні викид шкідливих речовин

зменшився на 30%. Свою позитивну роль в процесах відтворення і саморегуляції екосистем повинні відіграти лісові насадження.

Ряд учених (Круть І.В., Забєлін І.М. та інші) пропонують з метою поліпшення ситуації в Україні:

- третину території – відвести під заповідну зону;
- третину – використовувати обмежено в господарському відношенні за умови збереження природного ландшафту;
- і ще одну третину – піддати окультуренню.

Ці дані підтверджуються аналізом глобального співвідношення сільськогосподарських угідь, які займають 35%, ліси – 30,5%, інші землі – 32.2%.

Слід відзначити, що стратегія оптимізації територіальної структури землекористування базується на:

- врахуванні земельно-ресурсної бази, динаміки розселення, регіональних особливостей розвитку продуктивних сил;
- здійсненні заходів щодо екологічного планування територій, зокрема, консервації малопродуктивних, деградованих та техногенно забруднених угідь;
- обмеженні відведення продуктивних угідь для не сільськогосподарських цілей;
- застосування економічних важелів впливу на суб'єкти землекористування щодо забезпечення сталості оптимальної структури ландшафтів;
- запровадженні обмежень права власності та права користування землею, які обумовлюються екологічними особливостями ландшафтів та специфікою землекористування.

В зв'язку з цим, особливої актуальності набуває моніторинг земель [1, С.562-570; 2, С.74-75; 3, С.3-7; 7, С.158-188], бо тільки він дасть можливість чітко визначити кількісні і якісні характеристики земельних ресурсів і, при необхідності, прийняти своєчасні заходи адекватні фоновому стану земель. Моніторинг земель повинен ініціювати природоохоронний, ресурсозберігаючий та відтворювальний характер їх раціонального використання, передбачаючи збереження грунтів і обмеження негативного впливу на них.

В результаті аварії на Чорнобильській АЕС радіоактивного забруднення в Україні зазнали 3,5 млн.га сільськогосподарських угідь, в тому числі біля 2 млн.га ріллі. Забруднення зазнали також більше 1,5 млн.га лісів і садів, та понад 1000 населених пунктів. Підвищений рівень радіоактивності грунтів став причиною виведення із земельного обороту 123 тис.га угідь.

Для забезпечення оптимальних умов проживання населення на забруднених територіях необхідне наукове обгрунтування стану території, розробка і впровадження технологій, які б виключали надходження радіонуклідів у продукцію сільськогосподарського виробництва та організм людини. Аналіз радіодогічної ситуації показує, що регіон відзначається великим надходженням цезію-137 в рослини, а потім в організм людини переважно через молоко і м'ясо. Це відбувається в зв'язку з легким гранулометричним складом грунтів і високим зволоженням.

Слід зазначити, що вертикальна міграція радіонуклідів у грунтах протікає повільно. Так, антропогенна діяльність, зокрема переорювання є основою рівномірного розподілу радіонуклідів в орному шарі, а оранка з перевертанням скиби зумовлює переміщення радіонуклідів за профілем грунту. Горизонтальна міграція радіонуклідів зумовлена в основному ерозією грунту. Спостереження показують, що вітрова ерозія не впливає значно на їх пересування. Більшу небезпеку вторинного забруднення мають пилові бурі.

Вирощування екологічно чистої рослинницької продукції в господарствах з радіаційним забрудненням повинно здійснюватись із застосуванням оптимальних доз органічних і мінеральних добрив. Добрива також створюють передумови локалізації радіонуклідів у грунтах, тобто знижують їх перехід у рослину. Якщо розмістити зернові та зернобобові культури в порядку зростання їх здатності накопичувати радіонукліди то цей

ряд буде мати слідуючий вигляд: кукурудза, озима пшениця, ячмінь, пшениця яра, жито, овес, гречка, вика, люпин жовтий.

Як бачимо, при створенні системи сівозмін дуже важливим є правильний підбір культур і сортів – це найбільш простий та економічно виправданий засіб зниження вмісту радіонуклідів в продукції землеробства. Врахування вищеназваних умов та проведення відповідних заходів щодо використання радіоактивне забруднених земель дасть можливість одержувати екологічно чисту сільськогосподарську продукцію і поліпшити стан цих земель.

Для проведення оцінки екологічного стану земель необхідно володіти відповідною інформацією [7, С.158-188], яка акумулюється різними контролюючими організаціями на рівні області, що належать до відомств, перелічених в Постанові Кабінету Міністрів України Положенням про державний моніторинг навколишнього природного середовища. Згідно з Постановою, підприємства, установи і організації, що ведуть спостереження за станом навколишнього природного середовища, зобов'язані безплатно передавати дані спостережень або іншу інформацію на запит органів державної виконавчої влади, в тому числі – державних земельних органів.

Розглядаючи питання щодо інформаційного забезпечення, слід відзначити недостатню відпрацьованість його методичних положень Важливими підсистемами повинні тут стати спеціально сформовані інформаційні потоки.

Що ж означає сам термін "інформація" ? Не дивлячись на те, що цей термін давно використовується в практиці, точне його визначення виявляється суперечливим. На наш погляд, інформація представляє відомості, повідомлення про який-небудь предмет, явище, подію. У відповідності із загальними положеннями розуміння світу, як джерела інформації, ним може виступати лише деякий матеріальний "об'єкт", яким є, наприклад, земельні угіддя.

Щодо інформаційного забезпечення, не слід залишати поза увагою нові комп'ютерні інформаційні технології, які змінюють наш світогляд. Використання ГІС-технології для обліку земель дозволяє легко і швидко вирішувати задачі пов'язані з аналізом розташування об'єктів, такі як:

- визначення зон відчуження (наприклад, зони відчуження вздовж залізниці тощо);
- визначення обмежень і обтяжень на земельній ділянці, що відводиться (дуже часто при відведенні земельної ділянки, особливо в міських умовах не вистачає інформації про прокладені на ділянці комунікації);
- проведення оцінки землі з врахуванням розташування транспортних комунікацій, забруднення території (в багатьох містах вартість землі [6, С.1-30], житла значно відрізняється в залежності від екологічних умов, тому необхідно внести дані районування території за ступенем забруднення в створювану ГІС міста (району) тощо.

Висновки. Враховуючи вище сказане, слід зазначити, що проблемні питання оптимізації природокористування, у тому числі і землекористування, можуть бути успішно вирішені за умови дотримання системи екологічних, економічних та інших законів і правил, принципів та наукового обґрунтування.

Анотація

В цій роботі розглядається теперішній стан використання земельних ресурсів. Аналізується формування відносин і екологічна ситуація в Україні. Щоб покращити існуючий стан екології, пропонується проводити екологічне землекористування і поліпшити організацію та юридичні методи модернізації землеволодіння.

Ключові слова: землекористування, екологія, екологічні пріоритети, моніторинг земель, інформація.

Аннотация

В этой работе рассматривается состояние земельных ресурсов. Анализируется формирование отношений и экологическая ситуация в Украине. Чтобы улучшить существующее состояние экологии, предлагается проводить экологическое землепользование и улучшить организацию, и юридические методы модернизации земельной собственности.

Ключевые слова: землепользование, экология, экологические приоритеты, мониторинг земель, информация.

Annotation

The present state of land resource use in considered. The formation of the relations and the ecological situation in the Ukraine is analyzed. To improve the present ecological state it is proposed to conduct the ecologically of the land-tenures and improve the organization and legal methods of land-tenure rationalization.

Key words: land tenure, ecology, ecological priorities, monitoring of land, information.

Список використаних джерел:

1. Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України //Земельні відносини в Україні: Законодавчі акти і нормативні документи.- К.: Урожай, 1998.- С.562 – 570.
2. Земельний кодекс України: правова основа управління земельними ресурсами - Львів: НВФ “Українські технології”, 2001.- 88 с.
3. Родючість ґрунтів. Моніторинг та управління /За ред. В.В. Медведєва – К.: Урожай , 1992.- 158 с.
4. Снітинський В.В., Сявавко М.С.,Сохнич А.Я. Землекористування та екологія: системи підтримки прийняття рішень – Львів: НВФ “Українські технології”, 2002.– 580 с.
5. Сохнич А.Я. Диференціація земель за придатністю для вирощування сільськогосподарських культур //Україна в світових, продовольчих і кормових ресурсах і економічних відносинах: Тези міжнародної науково-практичної конференції /Інститут кормів.– Вінниця, 1995. – С.165-166.
6. Сохнич А.Я., Дмитрук М.І. Грошова оцінка земель населених пунктів- Львів: НВФ “Українські технології”. – 1999.- 30 с.
7. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки.- Львів: “Українські технології”, 2002.- 252 с.
8. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні.- К. 1998.- 220 с.

УДК: 338.486

Іванов А.М.

«ТЕМНИЙ» ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. З виникненням та розвитком масового туризму в світі, який змінився надзвичайно потужним туристичним бумом в 70-і роки 20 століття та перетворенням його в 90-і роки в глобальну галузь народного господарства, з’явилася необхідність доповнення до існуючої класифікації туризму нових різновидів.

Людство сьогодні все менше бажає подорожувати і відпочивати пасивно, в результаті чого виробники туристичного продукту пропонують активний відпочинок,

який супроводжується багатьма атракціями з наявними гострими відчуттями. Саме тому популярністю серед туристів користуються екстремальні та нетрадиційні види туризму. Одним з таких є «темний» туризм.

Відповідно, розробка теоретичних науково-практичних основ «темного» туризму має важливу перспективу для української науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «Dark tourism» («темний» туризм) вперше було використано в «International Journal of Heritage Studies» у 1996 році. Масово термін почали застосовувати з 2000 року після виходу в світ наукової праці «Dark Tourism», автором якої були професори Шотландського університету в Глазго Малкольм Фоулі та Джон Леннон.

Науковим дослідженням «темного» туризму присвячена відома праця французького дослідника кладовищ Парижу та його околиць Б. Бейерна. Цілеспрямовані дослідження в Україні даного виду туризму не проводилися. Існують окремі праці та статті українських науковців, у яких досліджені окремі питання існування та розвитку місць трагедій, катастроф, дослідження місць поховань та окремих особистостей. Але в жодній праці вітчизняних науковців не використовується термін «темний» туризм, чи інша назва - «похмурий», і тому в українській науці, яка досліджує туризм та туристичну діяльність, він майже не застосовується.

Невирішені частини загальної проблеми та мета статті. «Темний» туризм – це новітня модна течія, в якій до сьогоднішнього дня не визначені існуючі складові, не з'ясовані напрямки розвитку, не виділені існуючі та потенційні об'єкти тощо. Саме тому метою статті є визначення основних структурних складових «темного» туризму і перспективних місць відпочинку.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку «темного» туризму дуже давня і пов'язана з часами, коли людина почала відвідувати місця, пов'язані зі смертю та захороненням близьких та рідних людей. Останнім часом відбувся надзвичайно потужній вибух у попиті туристів на даний вид подорожей, особливо після вибуху літаків на руйнуванні Всесвітнього торгівельного центру в Нью-Йорку. За світовою статистикою «темний» туризм активізується після потужних ураганів, тайфунів, цунамі, інших природних та техногенних лих.

Причин для цього декілька. Головною на наш погляд є те, що людину цікавить чуже горе. Під час відвідування кладовищ, місць катастроф літаків, кораблів, масових розстрілів більша частина відвідувачів отримує певне збудження, деяка частина – страх та біль. Однак ці психологічні дії періодично необхідні людині і не загрожують його здоров'ю. Головною проблемою є питання поєднання великого попиту із збереженням етики до місць смерті. Це і течії готів, які насолоджуються видом кладовищ, і розгарбування і руйнування захоронень, і багато інших негативних явищ сучасного світу.

«Темний» туризм – це один з видів туризму, який пов'язаний з відвідуванням кладовищ та захоронень, місць катастроф, стихійних лих та масових смертей людей, а також місць, пов'язаних з містикою (авт.). Нами (авт.) для характеристики даного виду туризму в однаковому смисловому сенсі використовується і інший термін - «похмурий» туризм, оскільки для різновидів туризму, як правило, використовується синоніми, як, наприклад, сільський (зелений) туризм, релігійний (ностальгійний) і т.д. Ми не погоджуємося з використанням журналістами в інтернет-виданнях терміну «чорний» туризм, оскільки вважаємо за доцільне використовувати термін, який більш вірно розкриває сутність даного виду туризму – «темний» (похмурий») туризм.

Тури до місць катастроф (землетрусів, повнів, вулканізму, техногенних катастроф – Чорнобилю, Фукусіми, місць страти, публічних екзекуцій) отримали назву «disater tour» («тури лиха»).

Ще одні подорожі до об'єктів людських трагедій – місць, де існували концентраційні табори під час другої світової війни – Бухенвальд, Дахау (на території нацистської Німеччини), Освенцим, Саласпилс, Собібор, Треблінка (на територіях,

окупованих Німеччиною), або відвідування місць злочинів (Джека Потрошителя, Соньки Золотої Ручки, Андрія Чикотіло і ін.) отримали назву «тури смерті».

Перші туристичні оператори, які розробили та реалізували «темний» тур, мали американську прописку. Перші туристичні агентства з даним видом спеціалізації, почали діяльність до місця катастрофи дирижабля «Гінденбург», що в штаті Нью-Джерсі (США). Відомі «темні» тури України, які існують доволі давно – це тури, під час яких відвідуються Личаківське кладовище (Львів), некрополь М. Пирогова (Вінниця), Бабин Яр (Київ) і інші.

«Темний» туризм можна розділити на такі складові:

1. Туризм катастроф. Він розділяється на природний та антропогенний:

А) природних катастроф;

Б) техногенних катастроф;

В) людської недбалості.

Туризм катастроф орієнтується на людей, яким до вподоби подорожі по місцях стихійних лих - землетрусів, штормів, ураганів, хімічних катастроф, транспортних катастроф та місць, які людство довело до надзвичайних станів – колишні міста, які створювалися і спеціалізувалися навколо добування вугілля, уранової руди, інших корисних копалин, а сьогодні вкриті териконами, підземними пустотами, провалами і іншими антропогенними формами рельєфу. Також до таких територій слід віднести міста, які перетворилися у величезні сміттєзвалища.

Найвідомішими регіонами світу, які постраждали від потужних штормів та ураганів є Багамські острови, південна Флорида, Луїзіана, Міссісіпі, Алабама, Флорида (північно-західна частина штату), велика частина сходу Північної Америки. Дана територія постраждала від руйнівного урагану Катріна (серпень 2005 року). У 2001 році від тайфуну «Муйфа» постраждала територія східно-китайської провінції Чжецзян та японський острів Окінава. Відомим в історії людства був ураган Айк (вересень 2008), від якого постраждала територія Багамських островів, Гаїті, Домініканської республіки, Куби, Флориди, Міссісіпі, Луїзіани, Техасу. Від урагану Густав, який «працював» у серпні–вересні 2008 року, постраждали території Домініканської республіки, Гаїті, Ямайки, Кайманових островів, Куби, Флориди, Луїзіани, Міссісіпі, Алабами, Арканзасу.

Неабиякий інтерес для туристів мають міста найвідоміших землетрусів, які відбулися за час існування людства: Чилі (травень 1960), Протока Принца Вільяма (березень1964), Південна Суматра (грудень 2004), Камчатка (1952), Японія (березень 2011), Еквадор (січень 1906), Аляска (жовтень 1963, лютий 1965), Суматра (березень 2005), Тибет (серпень 2005), Курильські острови (жовтень 1963), Індонезія (лютий 1963), Камчатка (лютий 1923).

Неабияке враження на людину здійснює вулканізм та процес виверження магми на поверхню, наслідки цього виверження. Саме тому місця, пов'язані з вулканізмом та розташуванням вулканів є привабливими і такими, що користуються попитом серед населення світу. До найбільш відомих міст паломництва туристів відноситься Помпеї - колишнє римське місто біля сучасного Неаполя у Італійському регіоні Кампанія на території комуни Помпеї, яке загинуло внаслідок виверження вулкану Везувій 24 серпня 79 року, який поховав його під тоннами пилу. Зараз – це музей просто неба. Тихоокеанське вогневе кільце, до складу якого входять вулкани Камчатки, Фудзіяма і інші вулкани Японії, вулкани Філіппінських островів, Індонезії (у тому числі і знаменитий Кракатау), вулканічні острови Меланезії, вулкани Алеутських островів, Мексики, всі вулкани Південної Америки і Вогненної Землі, діючий вулкан Антарктиди - Еребус.

Місця з найвисоким рейтингом бажання щодо відвідування: Кракатау (813 м) - діючий вулкан в Індонезії, між островами Ява і Суматра; Фудзіяма (3776 м) - вимерлий вулкан на острові Хонсю, Японія; Котопахи (5896 м) - молодий діючий вулкан в Еквадорі; Попокатепетль (5452 м) - діючий вулкан у Мексиці; Ельбрус (5595 м) - вулкан на Кавказі; Везувій (1281 м) - активний вулкан на узбережжі Неаполітанської затоки Тірренського

моря, Італія; Етна (3290 м) - один з найактивніших вулканів Європи на о. Сицилія; Камерун (4070 м) - активний вулкан на західному узбережжі Африки; Катмай (2298 м) - вулкан на Алясці; Ключевська сопка (4850 м) - один з вулканів дуже активного вулканічного району півострова Камчатка; вулкани Гавайських островів: Мауна-Кеа (4205 м), Мауна-Лоа (4169 м), Кілауза (1247 м); вулкани Ісландії; вулканічне нагір'я кратера в Африці, що створено діяльністю багатьох щитових вулканів. Особливо відомий вимерлий вулкан Нгоронгоро в Танзанії, в національному парку Серенгеті, Кіліманджаро - вулканічний масив в Африці; Еребус (3798 м) - активний вулкан на Антарктичному півострові; Чімборасо (6267 м) - вулкан в Андах; Невадо-Охос-дель-Саладо (6885 м) - активний стратовулкан в Андах, Ілопанго (627 м) - кальдера стародавнього вулкана в Центральній Америці.

Серед екстремалів особливою популярністю користуються тури, зміст яких пов'язаний з техногенними катастрофами. Ідея створення таких турів належить Гринпісу, який таким чином намагається привернути увагу суспільства до екологічних проблем людства. В Україні особливою популярністю користується тур до міста аварії Чорнобильської АЕС. Майже на всіх діючих АЕС України проводяться екскурсії з метою пропаганди мирного атому. У Росії популярністю користується тур до Обнинської АЕС, яка не запущена до дії. Територія Японії, де відбулася аварія на АЕС у 2011 році, має перспективи до подальших включень її до основних маршрутів турів, але сьогодні законсервована.

До територій «токсичних» турів слід віднести американські штати Міссісіпі та Арізона, де використане йодисте срібло для руйнування урагану «Каміла» (1974), який подіяв як отрута на людей, після чого велика кількість людей загинула. Інтерес представляє природний комплекс Сахель, який став екологічним наслідком діяльності населення, яке заселяло африканські території по обидва боки від пустелі Сахари.

Не один десяток років популярними є відвідування японських міст Хіросіма і Нагасакі, які постраждали від ядерного бомбардування, територія Кореї та В'єтнаму, на яку протягом 1951-1955 років було скинуто 14 млн. бомб і снарядів, розпорошивши 5700 т гербіцидів, «ейджент-орандж», близько 23000 т дефоліантів, 170 т сильнодіючої отруйної речовини діоксану. Від них постраждало 2 млн. осіб. Хімічними речовинами було отруєно 202000 га лісу та 1,11 млн. га території.

Майже через 7 років після загибелі «Титаніка» підприємці розробили тур [1], в якому пропонували дайвинг-занурювання на нижнюю палубу корабля. Популярністю користуються поїздки до Бермудського трикутника, де загинула величезна кількість транспортних засобів. З 1991 року розроблені російські тури на місце загибелі атомного підводного човна «Комсомолець». Транспортні катастрофи щороку в світі збільшуються, що надає можливість туроператорам пропонувати більший спектр відповідних турів.

Все частіше туристи відвідують унікальне бельгійське містечко Шарлеруа, яке останнім часом стало місцем «урбаністичного сафарі». Місто вкрито шлаками, сміттям, не зважаючи на те, що воно є майже центром Євросоюзу.

2. Містичний туризм:

А) місця привидів;

Б) місця унікальних релігійних дій;

В) уфологічний.

Деякі люди мають бажання до надзвичайного та надприродного, тому обирають місця, де була зафіксована паранормальна активність. Відомі світові тури для бажаючих побачити приводи: Дублін (Ірландія), Флорида (США), Брисбен (Австралія), Квебек (Канада). Найбільша кількість замків, де існують привиди - в Озерному краї (північний захід Англії). Екскурсія проводиться вночі з вересня по березень, коли привиди найбільш активні. Тур починається з вечері, потім – перегляд фотографій вбивств, ночівля в кімнатах, де екскурсанти можуть чути голоси, завивання привидів.

Не менш популярним є відвідування екскурсії «На батьківщину графа Дракули», які вже багато років приносять Румунії грандіозні прибутки. Крім звичайних туристів ці міста активно відвідують окультисти: колдуни, маги, відьмаки.

До міст унікальних релігій, які сьогодні користується попитом серед туристів, відносяться старообряд поселення Російської Федерації (Сибір, Урал). На іншому континенті – Амазонія, де культивується релігія вуду. Потік туристів в Сибір та Амазонію нараховує більше мільйона щорік.

Антонієві печери Троїцько-Іллінського монастиря в Чернігові вважаються чи не найбільш таємничим місцем в Україні. Коли в 60-х роках минулого століття археологи почали дослідження в печерах, то відразу помітили, що в них відбувається щось дивне: чулися звуки невідомого походження, і відчувався запах ладану. В одній з келій зберігається хрест, до якого в давнину прив'язували біснуватих. До цих пір в печери приїжджають лікуватися. Легенди свідчать, що підземний хід з'єднує печери з Києво-Печерською лаврою. А дніпропетровські геофізики зафіксували потужне джерело енергії. За їхньою версією, в глибині Болдіних гір знаходиться астероїд або його осколки [2].

Уфологічний туризм розвивається з 1959 року, коли американські вчені ввели в науку термін «UFO» - Unidentified Flying Object (непізнаний літальний об'єкт). Тури розглядаються як відвідування місць, пов’язаних з аномальними аерокосмічними явищами. В Україні такі тури тільки в перспективних розробках, а в сусідній Росії - вже давно «розкручені» і відомі (територія падіння Тунгуського метеориту, урологічний заповідник Кішертського району Пермського краю.

3. Туризм смерті:

А) концентраційних таборів;

Б) місця серійних вбивць.

В) території, об’єкти, пов’язані зі знищенням людей внаслідок релігійних дій.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни для населення світу відкрили для відвідування місця масової загибелі – концентраційні табори. Серед найвідоміших, які діяли за часи канцлерства Гітлара, слід назвати: Бельзен, Бухенвальд, Дахау, Майданек, Собібор, Требілну. Сьогодні також для світової спільноти відкриті для відвідування табори ГУЛАГу, які існували в часи СРСР.

Багато туроператорів та турагентств світу пропонують тури та окремі екскурсії місцями серійних вбивць, чи створених тематичних музеях та виставках, присвячених ним: Джек-Різник, Зодіак, Чарльз Менсон, Тед Банді, Мері Енн Коттон, Бель Gunness, Ейлін Wuornos, Доротея Пуенте, А. Чикотило, вигаданих вбивць Декстера Моргана, Ганнібала Лектора, Jigsaw тощо.

До місць, об’єктів, які пов’язвані зі знищенням людей внаслідок появи нових релігій, релігійних дій, слід віднести відомі туристичні об’єкти: місто Кутна Гора (Чехія), Соловки (Росія), Дарфур (Судан) та багато інших.

4. Некропольний («кладовищний») туризм. Як відомо, кожне місто починається з центральної вулиці та міського кладовища, оскільки за цими двома об’єктами можна зробити висновок щодо глибин історії, культури, побуту і т.д. міста (центральна вулиця – як існує населений пункт сьогодні і відношення влади до народу, кладовище – яким було воно раніше і як відноситься нове покоління до своїх нащадків). Могили відомих політків, священників, вчених, літераторів, композиторів, художників, артистів, інженерів і просто цікавих людей на кладовищах усього світу багатогранно відображають культуру і історію держав, що дозволяє згадати про власне місце в цьому світі, про зроблене добро і зло, усвідомити, наскільки людина корисна у суспільстві.

Найбільшою популярністю відвідування кладовищ користується в США. Наприклад, на кладовищі Брукліна (Нью-Йорк) на День усіх святих збирається багато місцевих жителів. Майже всі кладовища центрів штатів є виставковими комплексами. У Венеції головною «меккою» є кладовище Сан-Микеле, де поховані Дягілєв, Бродський і інші відомі люди. Всесвітньо відоме кладовище Пер-Лашез, де похована ціла плеяда

відомих вчених, політичних діячів, поетів, письменників, композиторів, музикантів, співаків. Там поховані українські анархісти Нестор Махно та Всеволод Ейхенбаум.

Російські туроператори вже сьогодні пропонують маршрути по Ваганьковому та Новодевічьєму кладовищах, українські – по Личаківскому та Байковому. У центрі Миколаєва існує старий акрополь, який утворений разом з містом. У центрі кладовища з 1808 року функціонує християнська церква Усіх Святих, яка за всі часи існування не припиняла функціонувати як релігійний заклад. Біля церкви могили священників та грецького архімандрита Захарія Петропуло. Поблизу церкви могили моряків брига «Меркурій» та часовня роботи італійського скульптора У. Комбі над склепом родини Аркасів, де поховані губернатор Миколаєва Микола Аркас, його син – історик та композитор Микола Аркас, а також один з засновників міста Михайло Фалєєв. На кладовищі поховані учасники Кримської та Першої світової війни. У окремому секторі поховані адмірали, віце-адмірали та контр-адмірали Чорноморського флоту – Манганарі, Кумані і ніші. Тут могили засновника Харківського національного університету Каразіна, історика міста Миколи Ге, багато відомих та невідомих родинних склепів. Однак останні роки кладовище розорюється: руйнуються пам'ятники, могили, вночі ведуться релігійні сектантські служби. Місцева влада, окремі заклади, люди намагаються зберегти кладовище як частину історичного минулого міста для пращурів. З цією метою фахівці 5 туристичних фірм, обласний краєзнавчий музей розробили та проводять тематичні екскурсії по некрополю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в останні роки є необхідність виділення із загального списку загальноприйнятих видів туризму доволі специфічного і вкрай цікавого – «темного». «Темний» туризм ми пропонуємо розділити на наступні види та підвиди: 1. Туризм катастроф (природних, техногенних, людської недбалості). 2. Містичний туризм (місця привидів, місця унікальних релігійних дій, урологічний). 3. Туризм смерті (концентраційних таборів, місця серійних вбивць, території, об'єкти, пов'язані зі знищенням людей внаслідок релігійних дій). 4. Некропольний («кладовищний») туризм.

Саме завдяки необмеженому впливу на навколишнє середовище та специфіки життя людей даний вид туризму має всі перспективи на існування та подальше глибоке та наукове вивчення.

Анотація
У статті приводиться структура та основні об'єкти «темного» (похмурого) туризму.
Ключові слова: «темний» туризм, «похмурий» туризм.

Аннотация
В статье приводится структура и основные объекты «черного» (мрачного) туризма.
Ключевые слова: «темный» туризм, «мрачный» туризм.

Annotation
The article deals with the structure and the objects of «dark» tourism.
Key words: «dark» tourism, «gloomy» tourism.

Список використаних джерел:

1. «Чорний туризм" став популярним! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: travel.tut.ua/news/view/38835.
2. Поблизу Антонієвих печер у Чернігові археологи виявили залишки мосту 17 ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: religions unian. net/ukr/ eletali/5087.

УДК: 379.85:63(477.73)

Ключник А. В., Галабір Г.С.

ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ

Постановка проблеми. Сучасний етап функціонування економіки України супроводжується появою нових ринкових сегментів та видів підприємницької діяльності. Це стосується і аграрної сфери. Однак процеси розвитку підприємництва на селі потребують активізації як сільськогосподарської, так й інших видів діяльності. Одним із напрямів розвитку сільських територій стає сільський туризм – апробоване явище у багатьох країнах світу, яке робить лише перші кроки в економічній системі нашої держави. Специфіка сільського туризму як виду економічної діяльності полягає не тільки у задоволенні потреб споживачів у відпочинку, а й у здійсненні вагомого впливу на інші сектори сільської економіки через диверсифіковані зв'язки.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики сільського туризму в Україні здійснюють В. Васильєв, Ю. Зінько, Н. Кудла, В. Куценко, Н. Липчук, О. Орленко, Х. Роглєв, М. Рутинський та ін. Про розвиток сільського зеленого туризму в Україні та його роль в зайнятості сільського населення відображено в наукових працях Т.Кальної-Дубінюк, В.Гловацької, Т.Мазур, Г.Михайліченко, Н.Осипчук, Н.Цвид та інших вчених.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток масової практики організації сільського зеленого туризму досі випереджає його теоретичне осмислення й нормативне трактування. Так, на сьогодні певні суперечки існують навіть щодо офіційного змістовного тлумачення поняття "сільський зелений туризм". Зокрема у Законі України «Про сільський зелений туризм» воно трактується як відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [1].

Поняття "сільський зелений туризм" часто ототожнюють з поняттям "агротуризм". Дійсно, між ними є багато паралелей. Але перше поняття за змістовним наповненням значно ширше порівняно з другим поняттям. Агротуризм — це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання; може проявлятись у різних формах, але завжди включає оренду сільського помешкання.

Поняття «сільський зелений туризм» близьке за змістом проведення дозвілля до поняття «екологічний туризм», який визначено як пізнавальний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних (малозмінених людиною) територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

Між сільським туризмом та екотуризмом часто проводять паралелі. Однак, сільський зелений туризм (а також агротуризм) і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу.

Сільський зелений туризм — це вид проведення вільного часу у формі стаціонарного відпочинку з можливістю недалеких виїздів чи походів. Натомість екотуризм — це вид проведення вільного часу у формі невпинного руху, відкриття дикої природи, маршрутного ознайомлення з природними й історичними атракціями території, похідного пізнання традицій і місцевої культури, (при цьому сільські оселі можуть використовуватись як база для ночівлі та харчування екотуристів) [2].

Доповнення визначення "сільський туризм" означенням "зелений" підкреслює його екологічну орієнтацію. Метою зеленого сільського туризму є визначення стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні, як одного із факторів розширення зайнятості у сільській місцевості та розвитку сільських територій.

Суть зеленого туризму полягає у відпочинку в приватних господарствах у сільській місцевості, яка приваблює своєю недоторканою природою, пам'ятками історії та природи. Сільський зелений туризм позитивно впливає на фізичне та моральне здоров'я людини, оскільки він включає у себе чинники, що надають оздоровчий, пізнавальний та естетичні ефекти. Екотуризм чудовий також тим, що тут немає тієї величезної кількості туристів, яку можна побачити на популярних курортах світу. Такого роду відпочинок особливо потрібний для жителів великих міст [3].

На нашу думку, сільський зелений туризм - це один із можливих видів відпочинку в сільській місцевості, під час якого туристи мають змогу пізнавати природу, культуру та історію краю, займатися активним відпочинком тощо. Він дає змогу відпочити від суєти великих міст, забути про свої щоденні клопоти і насолоджуватися природою в екологічно чистих краях.

Іноземні туристи, які обирають сільський зелений туризм в Україні – укріплюють своє фізичне та моральне здоров'я, оскільки він включає у себе чинники, що надають оздоровчий, пізнавальний та естетичні ефекти, також туристи знайомляться з місцевою культурою і місцевими звичаями, беруть участь в традиційній сільській праці, обираючи сільський туризм.

Екотуризм чудовий також тим, що тут немає тієї величезної кількості туристів, яку можна побачити на популярних курортах світу. Такого роду відпочинок особливо потрібний для жителів великих міст, які з природою вибудовують свої відносини на основі взаємної вигоди:

- людина одержує від такого спілкування певний фізичний, інтелектуальний і емоційний запас міцності;
- природа при цьому не страждає (як мінімум) або покращує свої екологічні характеристики (як максимум).

У Миколаївській області є всі можливості для розвитку зеленого туризму, але належним чином вони не використовуються. Ласкаве та лагідне Чорне море, цілюще повітря, чимало історичних та культурних пам’яток привертають на терени Північного Причорномор’я чимало відпочивальників, у тому числі іноземних туристів.

У Миколаївській області існують такі привабливі території для іноземних туристів: Коблево, Рибаківка, Очаків.

Коблеве розташовано на межі з Одеською областю. Тут багато садів і виноградних плантацій. З кожним роком з України та за її межами зростає популярність високо якісних вин місцевих виноробів. Упритул до зони відпочинку прилягає Тилігульський лиман, багатий на рибу, відомий пташиним царством і цілющими грязями. У 1995 р. Тилігульський лиман з піщаними косами і степовими ділянками площею 8195,4 га взято під охорону. На туристів тут чекають більше 70 пансіонатів і баз відпочинку. Рельєф курортної зони спокійний, з незначним підвищенням на північ і північний захід. Сосновий ліс, зелені газони, тінисті алеї і мілководне узбережжі створюють надзвичайно сприятливі умови для сімейного відпочинку. Тилігульський лиман, розташований поблизу курортної зони, багатий лікувальними ресурсами, що робить курорт ще більш привабливим для відпочиваючих.

Зону відпочинку "Коблево" наблизили до статусу міста-курорту, що дасть змогу підвищити якість обслуговування відпочивальників, розширити асортимент послуг, оперативніше вирішувати питання соціально-побутового характеру, забудови, оподаткування, контролю за якістю та використанням земель.

Курортна зона відпочинку Рибаківка – це місце, де відпочивати однаково цікаво як дорослим, так і дітям. Курорт вирізняється зручним для дітей піщаним пляжем з помірно пологим дном. Водяні гірки, атракціони є улюбленими місцями дітей.

Очаків справедливо називають маленькою перлиною Північного Причорномор'я. Він розташований там, де води Чорного моря зливаються з водами Дніпро-Бузького лиману. Щороку влітку населення Очакова збільшується в багато разів – туристи, екскурсанти й курортники відвідують ці береги, овіяні древньою історією, зігріті щедрим південним сонцем. У місті та його околицях археологами знайдено свідчення заселення цього краю ще в епоху бронзи, залишки скіфських і сарматських поселень древніх слов'ян. Цікаве це місце для туристів, в тому числі і для іноземних також тим, що тут закінчує своє існування велика річка Дніпро, що несе в собі води річок Інгулу та Бугу. У районі Очакова Дніпро впадає в Чорне море.

Природа ніби зафіксувала межу передачі дніпровських вод піною лінією, яка тягнеться від Очакова до Кінбурнської коси. На Кінбурнській косі знаходиться близько 300 солоних озер. Кінбурнська коса це унікальна територія України та всієї Європи. Тут збережено природний ландшафт та рідкісний світ живої природи. Достатньо сказати, що тут перетинаються 4 екокоридори національного значення як елементи національної екологічної мережі Україні – Пріморсько-степовий (Азово-чорноморський), Дніпровський, Бузький та Чорноморський морський.

Найбільш повне й оптимальне задоволення туристських потреб здійснюється через розгалужену систему засобів розміщення, що проходять процедуру підтвердження відповідності міждержавним стандартам, правилам обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування. У Миколаївській області (за даними органів статистики) працює 121 готель на 6641 номерів[4].

Велика кількість об’єктів туристичного інтересу, а саме: музеїв, пам’яток історії, архітектури та монументального мистецтва створює чудові умови для проведення екскурсійної діяльності і розвитку туризму. Щороку музейні заклади відвідують понад 300 тис. осіб, для яких організовується близько 5,5 тис. екскурсій.

Справжньою окрасою Миколаївщини є її природо-заповідний та природоохоронний фонд. На сьогоднішній день на території Миколаївської області знаходяться частина Чорноморського біосферного заповідника, два Національних природних парки «Бузький Гард» (регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя») та «Білобережжя Святослава» (регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»),один природний заповідник (Єланецький степ), два регіональні ландшафтні парки (Приінгульський та Тилігульський) та 46 заказників, які є дуже цікавими для іноземних туристів, і відвідавши їх, неможливо залишитись байдужим до такої краси.

Одним з основних напрямів розвитку туристичної індустрії області є надання якісних екскурсійних послуг. На сьогодні іноземним туристам пропонуються такі екскурсійні маршрути для відпочиваючих та туристів: «Сивий Кінбурн – перлина Північного Причорномор’я», «Гранітно-степове Побужжя», «Місто давніх греків – Ольвія», «Винний тур у Радсад», «Очаків – перлина Північного Причорномор’я», «Екскурсійний тур по місту Миколаєву «Знайомство з містом Святого Миколая» з відвідуванням найкращого в Україні і одного з найстаріших в Європі зоопарку» та ін.

Багато туристів відвідують Миколаївський зоопарк і залишають місто з надзвичайно гарними враженнями. Сьогодні зоопарк нараховує 370 видів тварин, більше 2700 екземплярів, зібраних майже з усіх континентів земної кулі. Тут є і 80 видів, занесених у Червону Книгу. Це – найбільша колекція в Україні для іноземних туристів.

Отже, іноземні туристи можуть відвідати: курортні зони Миколаївської області - Коблево, Рибаківка, Очаків; музеї, Чорноморський біосферний заповідник, Національні природні парки «Бузький Гард» та «Білобережжя Святослава»; регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»; найкращий в Україні зоопарк; ознайомитись з архітектурою Миколаївської області.

Висновки. На нашу думку, сільський зелений туризм - це новий для Україні тип відпочинку в сільській місцевості, під час якого відпочиваючі мають змогу пізнавати природу, культуру та історію краю, займатися активним відпочинком тощо. Він дає змогу відпочити від суєти великих міст, забути про своє щоденні клопоти і насолоджуватися природою в екологічно чистих краях.

Іноземні туристи, обираючи сільський зелений туризм, отримують окрім задоволення також можливість укріпити своє фізичне і моральне здоров'я, відпочити від шумних загазованих міст, і натомість поринути у світ прекрасної природи, вдихнути чисте свіже повітря, збагатити свій духовний світ, ознайомитись з місцевою культурою і місцевими звичаями.

Миколаївська область має багато привабливих сільських територій для іноземних туристів, зокрема Коблево, Рибаківка і Очаків.

Треба відзначити, що Миколаївська область має багатий природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал, розвиваючи який дасть змогу зацікавити ще більше іноземних інвесторів, що сприятиме розширенню зайнятості у сільській місцевості та розвитку сільських територій.

Анотація

Розкрито сутність понять «сільський зелений туризм», «агротуризм», «екотуризм». Охарактеризовано природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал Миколаївської області на сучасному етапі. Визначені основні напрями привабливості сільського зеленого туризму для іноземних туристів

Ключові слова: сільський зелений туризм, агротуризм, екотуризм, зелений туризм, природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал, туристично-інформаційні центри, привабливість, іноземні туристи.

Аннотация

Раскрыта сущность понятий «сельский зеленый туризм», «агротуризм», «екотуризм». Охарактеризован рекреационный и историко-культурный потенциал Николаевской области на современном этапе. Определены основные направления привлекательности сельского зеленого туризма для иностранных туристов

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, агротуризм, екотуризм, зеленый туризм, естественно рекреационный и историко-культурный потенциал, туристически информационные центры, привлекательность, иностранные туристы.

Annotation

Essence of concepts «rural green tourism», «agrarian tourism». Rekreacionnyy and historical potential of the Nikolaevskoy area is described on the modern stage. Basic directions the attractiveness of rural green tourism are certain for foreign tourists

Keywords: rural green tourism, agrarian tourism, green tourism, naturally and historical potential, tourist informative centers, attractiveness, foreign tourists.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про сільський зелений туризм" (Проект). — 2003.
2. Гловацька В. В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації / В. В. Гловацька // Економіка АПК. — 2006. — № 10. — С. 148–155.
3. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. — К. : Знання, 2006. — 271 с.
4. http://www.mykolayiv-oda.gov.ua/publication/content/4712

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

Шановні колеги!

Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор» є фаховим науковим виданням. Видається на підставі «Свідоцтва Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації» від 03.09. 2009року (серія КВ № 15586-4058ПР). Згідно постанови ВАК України від 18. 11.2009р. № 1 - 05/5, науковий журнал «Бізнес-навігатор» включено до переліку наукових видань України, (див. Бюлетень ВАК України №12, 2009р.) в яких можуть опубліковуватись результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Журнал публікує статті теоретико-методологічного, науково-методичного та прикладного характеру з актуальних питань розвитку економічної науки та підприємництва. Статті друкуються російською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами.

Основні фахові напрямки: проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу і навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного розвитку і життєдіяльності людини; розвиток, тенденції та закономірності економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової діяльності підприємств, організаційно-правові форми підприємницької діяльності, фактори, ресурси, види, стадії і результати економічної діяльності підприємств, процес та форми управління підприємством (менеджмент).

Надсилаючи до редакції матеріали, просимо виконувати такі правила:

1. **Вимоги до текстових матеріалів:**

Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу. Рукописи для публікацій подаються:

а) на диску (Word) або USB накопичувачі. Файл повинен мати розширення *doc або *rtf; шрифт - Times New Roman; кегль 14; інтервал 1,5; ширина полів: зліва - 20 мм, праворуч - 20 мм, зверху, знизу - 20 мм;

б) до диску додається паперовий варіант статті, а також затверджена відповідним чином рецензія доктора економічних наук (якщо серед авторів немає доктора наук) та відомості про авторів на окремому аркуші;

в) якщо у статті багато формул, схем, таблиць тощо, їх треба подати окремим файлом.

Обсяг статті 6-12 сторінок без переносів та нумерації .

2. **Структура статті**

Редакція науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» повідомляє, що відповідно до внесення змін до наказу ВАК України від 04.04.2000 № 178 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію» та з метою забезпечення якісно нового рівня повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства у знаннях, вдосконалення механізму оприлюднення творчого доробку науковців, складені нові вимоги до статей, що направляються до науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» серії: «Економіка і підприємництво».

Статті необхідно готувати, дотримуючись такої структури подачі матеріалу:

УДК……..(напівжирний шрифт)

Прізвище,ініціали (напівжирний шрифт)

НАЗВА СТАТТІ (НАПІВЖИРНИМ ПРОПИСНИМ ШРИФТОМ)

1. Структура наукової статті повинна обов’язково містити такі необхідні елементи:

- **Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.**
- **Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.**
- **Формулювання завдання дослідження**.
- **Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.**
- **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.**
- На статті обов'язково надають **анотацію (резюме)** українською, російською та англійською мовами з **ключовими словами**.
- **Список використаних джерел**.

3. Організаційні питання

Стаття надсилається з копією документа про оплату за опублікування. Вартість публікації складає 300 гривень за статтю. Збірники надсилаються кур'єром за індивідуальною домовленістю з редакцією.

Автор ставить свій підпис на останній сторінці. Цим він стверджує, що всі дати, цитати, фактичні дані звірені, матеріал зчитано, тобто статтю підготовлено до видання.

Статті, оформлені не у відповідності з указаними правилами, редакцією не розглядаються. Рукописні матеріали до розгляду не приймаються. Надіслані матеріали авторові не повертаються.

Редакція залишає за собою право скорочувати і виправляти статті, а також за згодою авторів вміщувати їх у огляд. Матеріали надсилаються в редакцію журналу. Наша адреса: 73039 м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії, 37-А Довідки за телефоном: (0552) 33-53-40, 33-52-61

e-mail: sovet@mubip.org.ua

З повагою,
відповідальний секретар: Крупіца І. В.

НАШІ АВТОРИ

1. **Авак'ян Л.В.** - магістрант, Миколаївський державний аграрний університет
2. **Бабич А.В.** - здобувач Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського
3. **Бавико О.Є.** - к.п.н., докторант Міжнародного університету бізнесу і права
4. **Білоусов О.М.** - к.е.н., доцент кафедри міжнародної економічної теорії, Міжнародний університет бізнесу і права
5. **Бойко Л.І.** - к.е.н, доцент кафедри обліку і аудиту при Херсонському національному технічному університеті
6. **Борисенко Т.О.** - магістрант, Миколаївський державний аграрний університет
7. **Ботвіна Н.О.** - к.е.н., докторант ННЦ „Інститут аграрної економіки" НААН, м. Київ
8. **Брод О.В.** - магістрант, Миколаївський державний аграрний університет
9. **Буренко Ю.А.** - к.э.н. преподаватель кафедры «Экономики и предпринимательства» Херсонского национального технического университета.
10. **Бурова О.М.** - викладач кафедри обліку і фінансів Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
11. **В'юн В.Г.** - доктор економічних наук, професор, Миколаївська філія університету Україна, проректор, м. Миколаїв, Україна.
12. **Галабір Г.С.** - магістр спеціальності «Менеджмент ЗЕД», Миколаївський державний аграрний університет
13. **Діденко О. М.** - ке.н., заступник директора з питань роздрібного бізнесу, Сумська ОД ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»
14. **Дікарєв О.А.** - аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування
15. **Жибак М.М.** - к.е.н., доцент ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
16. **Зінов'єв Р.П.** - магістрант, Миколаївський державний аграрний університет
17. **Іванов А.М.** - ке.н., Миколаївська філія університету Україна
18. **Казарєзов А.Я.** - д.техн.н. професор, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, завідувач кафедри економічної теорії, м. Миколаїв, Україна
19. **Кидюк А.М.** - Аспірант, Миколаївський державний аграрний університет
20. **Клочан В.В.** - к.е.н., докторант, Миколаївський державний аграрний університет
21. **Ключник А. В.** - к.е.н., доцент, доцент кафедри світового сільського господарства і ЗЕД, докторант, Миколаївський державний аграрний університет
22. **Копитко В.І.** - д.е.н., професор, Львівська філія Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна
23. **Корнієнко О.В.** - Ст.викладач кафедри фінансів і кредиту Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.
24. **Косолапов М.С.** - к.т.н., доц., проректор з фінансово-економічної роботи,

Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»

25.	**Куга А.Г.**	-	Студентка магістратури за спеціальністю «Економіка підприємства», Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»
26.	**Купрік П.А.**	-	ст. викладач кафедри статистики та економічного аналізу ЛНАУ
27.	**Лагодієнко В.В.**	-	д.е.н., професор, професор кафедри сільського господарства і зовнішньоекономічної діяльності, Миколаївський державний аграрний університет.
28.	**Макаренко Ю.П.**	-	К.е.н., докторант ННЦ «Інститут аграрної економіки» м. Київ
29.	**Матвієнко С.В.**	-	викладач кафедри фінансів Миколаївського Міжрегіонального інституту розвитку людини ВНЗ «Україна»
30.	**Мудрак Р.П.**	-	ке.н., доцент, Уманський національний університет садівництва
31.	**Нездойминога Е.А.**	-	аспирантка кафедры «Экономики и предпринимательства» Херсонского национального технического университета.
32.	**Новіков О.Є.**	-	к.е.н., доцент, директор ІПОД, докторант Миколаївського державного аграрного університету
33.	**Орленко О.В.**	-	к.е.н, доцент кафедри фінансів, Міжнародний університет бізнесу і права
34.	**Панченко В.П.**	-	асистент кафедри менеджменту, Національний Технічний Університет України “КПІ”, м. Київ
35.	**Пашкевич А.Ф.**	-	к.е.н., доц., директор Бізнес-інкубатору НГУ. Державний ВНЗ «Національний гірничий університет.
36.	**Пашко П. В.**	-	д.е.н. доцент, Начальник департаменту митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України
37.	**Пономарьова М.С.**	-	к.е.н., Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
38.	**Прохорчук С.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту Міжнародного університету бізнесу і права
39.	**Пушак Я.Я.**	-	к.е.н., Інститут регіональних досліджень НАН України
40.	**Сімонова В.С.**	-	к.е.н, докторант Інституту регіональних досліджень НАН України
41.	**Сімченко Н.О.**	-	д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, Національний Технічний Університет України “КПІ”, м. Київ
42.	**Січко А.В.**	-	ке.н., доцент кафедри міжнародної економіки та економічної теорії Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського
43.	**Скупський Р.М.**	-	к.е.н., НУК ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв
44.	**Сорокіна К.В.**	-	магістрант, Миколаївський державний аграрний університет
45.	**Сохнич О.А.**	-	к.е.н., начальник відділу Головного контрольно-ревізійного управління України
46.	**Танклевська Н.С.**	-	д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, Херсонський державний аграрний університет
47.	**Шарко М.В.**	-	д.э.н. профессор, зав. кафедры «Экономики и предпринимательства» Херсонского национального технического университета.

БІЗНЕС-НАВІГАТОР
№26, 2011. – 200 с.

Науково-виробничий журнал

Головний редактор: Жуйков Г. Є.
Редакційна рада: Білоусова С. В.,
Левківський К. М., Топіха В.І.
Відповідальний за випуск: Крупіца І. В.
Технічний редактор: Білоусов О.М.
Верстка: Попов М.А.
Комп'ютерний набір: Попов М.А.

Підписано до друку 27.11.2011
Формат 60 х 84.1/8 Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.. 5,9 Наклад 300 примірників
Редакційно-видавничий центр МУБіП м. Херсон, вул. 49-ї Гвардійської дивізії, 37-А
тел./факс 33-53-40, 44-47-81;
E-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua